CENGİZ AYTMATOV

Al Yazmalım, Selvi Boylum
Erken Gelen Turnalar
Fuji-Yama
Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek

cem yayınevi

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

CENGİZ AYTMATOV

AL YAZMALIM, SELVİ BOYLUM
ERKEN GELEN TURNALAR
FUJİ-YAMA
DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALA KÖPEK

Rusça aslından çeviren
MEHMET ÖZGÜL

cem yayınevi
Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 527 17 41 - Fax: 526 97 42

İkinci Basım, 1992
Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Başaran Ofset
Mart 1993

AL YAZMALIM, SELVİ BOYLUM

Gazetecilik görevim gereği sık sık Tiyen-Şan dağlarına giderim. Gene böyle bir görev sırasında il merkezi Narın'dayken beni gazeteden apar topar geriye çağırdılar. Terslik bu ya, garaja vardığımda otobüsün birkaç dakika önce kalktığını söylediler. İkinci otobüs tam beş saat sonra kalkıyormuş. Önüme çıkacak bir kamyona binmekten başka çıkar yol kalmamıştı. Ben de bu niyetle kentin kıyısından geçen şoseye doğru yürüdüm.

Dönemeci kıvrıldığımda benzin istasyonunda duran bir kamyon gördüm. Şoför yeni benzin almıştı, deponun kapağını kapatıyordu. Çok sevindim bu işe. Kamyonun ön camında Ribaçye ulaştırma merkezinin işareti vardı. Oradan Frunze'ye geçmek benim için çok kolay olacaktı.

– Hemen kalkıyorsanız beni de Ribaçye'ye götürür müsünüz? diye sordum şoföre.

Adam başını çevirdi, omzunun üstünden şöyle bir baktıktan sonra sakin bir sesle:

– Götüremem, ağabey, dedi.

– Çok rica edeceğim. İvedi bir işim çıktı. Frunze'den çağırıyorlar beni.

Şoför bir kere daha ters ters baktı.

– Anlıyorum. Kusura bakmayın, ağabey. Arabaya kimseyi alamam.

Şaşırmıştım doğrusu, bomboş duran şoför mahalline bir kişi alsa ne çıkardı?

– Gazeteciyim, dedim. Hemen gitmem gerekiyor. İstediğiniz parayı veririm.

Şoför konuşmamı sertçe keserek tekere öfkeli bir tekme savurdu.

– Paranın ne önemi var, ağabey? Başka zaman olsa seve seve götürürdüm, ama bu sefer yapamam. Kusura bakmayın. Çok sürmez, bizim öteki kamyonlar gelir; onlardan birine atlar gidersiniz. Ama benimki olmaz.

Yolda yanına birini alabileceği geldi aklıma.

– Arkaya bineyim öyleyse?..

– Farketmez... Çok özür dilerim, ağabey.

Saatine baktıktan sonra kalkış hazırlığı yapmaya başladı.

Canım bir hayli sıkılmıştı. Omuzlarımı silkerek benzin istasyonu görevlisine anlamamış gibi baktım. Yaşlı bir Rus kadını olan istasyon görevlisi penceresinde otururken bütün konuşmaları dinlemişti. Benim kendisine baktığımı görünce; «Yapmayın, bırakın adamın yakasını» dercesine başını salladı. Tuhaf bir işti doğrusu.

Şoför yerine geçti, ağzına bir sigara tutuşturduktan sonra yakmadan motoru çalıştırdı. Genç sayılabilecek bir yaşta, uzun boylu, kamburca bir adamdı bu. Onun direksiyona sımsıkı sarılan iri ellerini, yorgunluktan kapanacakmış gibi duran gözlerini hiç unutmam. Adam kalkmadan önce eliyle yüzünü sıvazladı, derin derin göğüs geçirdi, sonra dağlara doğru uzanan yola tasalı bir bakış fırlattı.

Hemen ardından bastı gaza.

Benzin istasyonu görevlisi kadın gönlümü almak istercesine kulübesinden çıktı, yanıma geldi:

– Canınız sıkılmasın. Çok geçmez, siz de gidersiniz.

Ben yanıt vermedim.

– Delikanlının büyük acısı var... Uzun bir öyküdür bu... Bir zamanlar bizim ulaştırma merkezinde çalışırdı...

Yaşlı kadının öyküsünü bitirmesine fırsat kalmadı, «Pobeda» marka bir kamyon yanaştı benzinliğe.

Ancan Dolon beline varınca yetişebildik önden giden kamyona. Öndeki arabanın şoförü kamyonu öyle hızlı sürüyordu ki, görüp geçirmiş Tiyen–Şan şoförleri bile parmak ısırırlardı. Dönemeçlerde hızını azaltmadan yalçın kayaların önünden yıldırım gibi geçiyor, aynı hızla yokuşlara tırmanıp çukurlarda bir süre kaybolduktan sonra önümüzde birden beliriyordu. Kamyonun üstüne örtülmüş olan branda bezinin uçları rüzgârda uçuşurken bütün hınçıyla dövüyordu kasanın yan tahtalarını.

Ne de olsa «Probeda» daha iyi yol alıyordu, az sonra önümüzdeki kamyonu geçmeye başladık. Kamyonun yanından geçerken bu kelle koltukta giden adamı pek merak ettiğim için dönüp baktım. Dağ geçitlerinde sık sık görülen doluyla karışık bir yağmur yağıyordu o sırada. Dişleriyle sigarasını sıkan sinirli bir adamın solgun yüzü seçiliyordu cama vuran yağmur ve dolu sağanağı arasından. Direksiyonu çevirirken elleri bir sağa, bir sola gidip gi-

dip geliyordu. Ne yanında, ne de kamyonun arkasında kimsecikler yoktu.

Narın'dan döndükten kısa bir süre sonra Kırgızistan'ın güneyindeki Oş'a gönderildim. Şu bizim gazetecilik mesleğindeki işler hep ucu ucuna yetişir. O zaman da öyle, tam tren kalkacağı sırada vardım istasyona, yerimi bulup kompartımana kendimi zor attım. Yüzü cama dönük bir adamın pencerenin önünde oturduğunu neden sonra farkedebildim. Adam tren kalktığı zaman bile dönüp bakmadı bana.

Radyoda müzik vardı, kopuzla çalınan, bildiğim bir türkü yayınlanıyordu. Bu türküyü ne zaman işitsem akşam üzeri bozkırda ilerleyen yalnız bir atlı gelir gözümün önüne. Engin bozkırda uzun bir yolculuğa çıkan insan neler düşünmez ki! Çok şeyler düşünür. Çünkü geniş düzlükte ondan başka kimsecikler yoktur, atının nal seslerinden beşka bir şey işitilmez. Öyleyse ruhu taşıran duyguları türkülere dökmenin tam zamanıdır. Dinlediğimiz kopuzun telleri kaygan çakıllar üstünden akan duru bir arkın suları gibi mırıldanıyor; güneşin az sonra tepelerin ardında kaybolacağını, morumsu bir serinliğin çıkarak sessizce ovaya yayılacağını, güneşin kavurduğu yol boyunca dizilmiş boz renkli pelin otlarının, sarı püskül çayırlarının tozlarını silkeleyerek sallanacaklarını anlatıyordu. Yolcuyu dinledikçe coşan bozkır da onunla birlikte türküye başlardı...

Belki de bir zamanlar buralardan gerçekten bir yolcu geçmiştir. O zaman da böyle bozkırın enginlerinde gittikçe solgunlaşan bir güneş ufka yaklaşmış, dağların doruklarında güneşin son ışıklarını emen karlar önce pembeleşerek, sonra hızla esmerleşmiştir...

Pencerenin ötesinde bahçeler, bağlar, koyu yeşil mısır tarlaları ard arda birbirini kovalıyordu. Derken tren yolu geçidine hızla yaklaşan taze biçilmiş yonca yüklü, çift atlı bir araba kapalı engelin önüne gelerek durdu. Arabanın içindeki soluk, eski ceketli, pantolonunun paçaları dizlerine kadar kıvrılmış, kavruk yüzlü bir çocuk ayağa kalktı; geçen trene gülümsedi, elini salladı.

Radyodaki hava, trenin yürüyüş temposuna öyle de güzel uyuyordu ki! Yalnız bu sefer nal sesleri yerine tekerlerin raydaki tıkırtıları vardı. Kompartıman komşum kırma masaya dayanarak ellerini yüzüne siper etmişti. O anda onun da bozkırdaki atlının

türküsünü içinden söylediğini düşündüm. Adamın öyle üzgün, öyle hulyalı bir duruşu vardı ki, derin bir üzüntü içinde olduğu bir bakışta anlaşılabilirdi. O dalgın oturuşunda benim içeri girdiğimi bile farketmemişti. Gözüm ısırıyordu bu adamı, onu yüzde yüz tanıyordum. Kalın uzun parmaklarını, esmer ellerini bir yerde görmüş olmalıydım.

Sonra birden anımsadım, beni kamyonuna almayan şoförün ta kendisiydi. Bunu anlayınca rahatladım. Kendimi tanıtmak gereğini duymadığım için kitabımı açarak okumaya başladım. Kimbilir, adam beni çoktan unutmuştu. Bir şoförün karşısına günde bir nice yolcu çıkar!..

Böylece ikimiz de kendi evrenimize dalmış olarak bir süre gittik. Dışarda hava kararmaya yüz tutmuştu. Bir ara yol arkadaşım sigara içmeye niyetlendi. Sigarasını çıkardı. Derin derin içini çektikten sonra kibritini çakıp yaktı. Ve başını kaldırmasıyla beni tanıması bir oldu. Şaşırdı, kızarıp bozardı. Yüzünde suçlu bir gülümsemeyle:

– Merhaba, ağabey! dedi.

Şoförün elini sıktım.

– Uzağa mı yolculuk? diye sordum.

Cigerlerine doldurduğu dumanı usul usul dışarı püskürdü, bir süre bekledikten sonra:

– Evet, uzağa... Pamirlere, dedi.

– Pamirlere mi? Demek aynı yöne gidiyoruz. Benim yolculuk Oş'a. İzine mi, yoksa yeni bir iş durumu mu var?

– Onun gibi bir şey... Sigara?

Sigaralarımızı tüttürürken ikimiz de susuyorduk. Konuşacak bir şey kalmamıştı. Komşum gene düşüncelere daldı, başını önüne eğerek, trenin sallanmasına uygun, bir ileri–bir geri sallanmaya başladı. Adam son gördüğümden beri bir hayli değişmiş göründü bana. Yüzü zayıflayıp çökmüş, alnında derin kırışıklıklar belirmişti. Bitişik, gür kaşlarından yüzüne koyu bir gölge düşüyordu. Yol arkadaşım bir ara acı acı güldü.

– O gün bana herhalde çok gücendiniz, ağabey, dedi.

Adamın karşımda utanmasını istemediğim için:

– Ne zaman? Anımsayamadım, dedim.

Fakat bakışlarında öyle derin bir üzüntü okunuyordu ki, itiraf etmek zorunda kaldım.

– Ha, o şeyi mi diyorsun? Boş ver, canım, ben onu çoktan unuttum. Yolda insan nelerle karşılaşmaz ki! Demek siz hâlâ unutmadınız?

– Başka bir zaman olsa unuturdum, ama o gün...

– Ne, yoksa bir kaza filan mı geçirdiniz?

Şoför söylemek istediği sözcükleri arıyormuşcasına durakladı.

– Kaza değil, başka bir durum vardı... Şimdi olsa istediğiniz yere götürürdüm sizi; fakat görüyorsunuz, kendim de yolcuyum.

– Ziyanı yok. At aynı ize binlerce kere basarmış. Belki birgün gene karşılaşırız...

Adam başını salladı.

– Eh, karşılaşırsak kendim buyur ederim.

– Demek anlaştık? diye şakalaştım.

O da neşelenmişti.

– Söz veriyorum, ağabey.

– Peki, o gün niçin almadınız beni arabaya?

– Niçin mi?

Yüzü birden durgunlaştı, gözlerini yere indirip öne doğru eğilerek sigarasından derin derin çekti. Sorumun yersizliğini anlamıştım. Kırdığım potu düzeltememenin çaresizliği içinde bir süre kıvrandım. Adam sigarasını kül tablasına bastırdı, konuşmak için kendini bir hayli zorlayarak:

– Alamazdım sizi... Çünkü oğlumu gezdirecektim. O sırada beni bekliyordu, dedi.

– Oğlunuzu mu?

– Evet, size nasıl anlatsam bilmem ki...

Şoför sigarasından bir daha çekti, heyecanı biraz yatışmış olacak ki, yüzüme ciddi, kararlı bir bakışla bakarak, başından geçenleri anlatmaya başladı.

Şoför'ün öyküsünü öğrenmem işte böyle oldu.

Tren Oş'a iki gün iki gecede varacağı için önümüzde uzun bir zaman bulunuyordu. Vaktimizin bolluğu dolayısıyla acele edip sorularımla adamın konuşmasını kesmeye kalkmadım. Başından geçenleri anlatırken olayları yeniden yaşayan, arada bir susup düşüncelere dalan birisi için araya girmemek daha iyiydi. Ama adamın anlattıklarına karışmamak hiç de kolay olmadı. Çünkü birtakım rastlantılar sonucu ve durmak dinlemek bilmez gazetecilik mesleğim dolayısıyla şoförün karşılaştığı bir nice insanla ben de

tanışmıştım. Olaylarla ilgili açıklamalar yapmayı, boşlukları tamamlamayı onu dinledikten sonraya bıraktığım halde sonra bundan da vazgeçtim. Öyle sanıyorum ki iyi etmişim. Öyküyü kahramanlarının ağzından dinleyelim.

ŞOFÖRÜN ÖYKÜSÜ

... Birdenbire başladı her şey. O sırada askerden yeni dönmüştüm. Askere liseyi bitirmiş, soförlük yapmış bir er olarak gittim, görevimi motorlu birliklerde tamamladım. Yetimler yurdunda yetişmiş bir çocuktum. Ribaçye ulaştırma merkezinde çalışan yakın arkadaşım Alibek benden bir yıl önce terhis olduğu için askerliğimi bitirir bitirmez ben de onun yanına gittim. İkimizin de gerçekleştirmek isteğimiz bir düşümüz vardı: Tiyen–Şanlar'da ya da Pamirlerde çalışmak. Beni merkezde iyi karşıladılar, hemen genel yatakhaneye yerleştim. Üstünde tek çiziği olmayan, az kullanılmış, Zil marka bir kamyon verdiler altıma. Şurası bir gerçek ki, arabamı bir insanı sever gibi sevdim. Gözüm gibi koruyordum onu. Güçlü bir motoru olan, sağlam bir arabaydı doğrusu, ama ben de fazla yük vurmuyordum. Tiyen–Şan yollarını bilirsiniz, yeryüzünün en yüksek yoludur. İnişler, çıkışlar, dar geçitler birbirini kovalar. Dağlarda su istemediğiniz kadar boldur, gel gelelim biz yanımıza gene de su alırdık. Kasanın ön köşesine çaprazlamasına çakılmış, iki tahta gözünüze çarpmıştır, işte oraya suyla dolu bir iç lastiği asarız hep. Motorun yokuşlarda ne kadar ısındığını bilmezsiniz. Oysa fazla yük de almazdık. Önceleri nasıl etsem de daha çok yük götürsem diye bir hayli kafa yorduysam da çıkar yol bulamadım. Dağa laf anlatamazsın ki!..

İşimden memnundum. Oralar da hoşuma gitmişti. Ulaştırma merkezi hemen Isık–Göl'ün kıyısındaydı. Yabancı gezginler gölü görmeye geldiklerinde saatlerce ayrılamazlardı oradan. Onların böyle hayran hayran baktıklarını görünce: «Görün işte, Isık–Göl'ümüz nasılmış. Var mı dünyada bir eşi daha?» diye koltuklarım kabarırdı.

İlk günler yalnız bir şeye hayli içerledim. Bahardı, işlerin en kızıştığı bir mevsim. Parti kurultayının aldığı bir kararla kooperatif çiftliklerinde işler hızlandırılmıştı. Adamlar işe sıkı sarılmışlardı ama ellerinde fazla araç yoktu ki! Bunun üzerine ulaştırma merkezindeki araçlardan bir bölümünü çiftliklere yardıma gönderdiler. En çok da yeni şoförler görevlendiriliyordu. Tabii ben de onların arasında. Tam uzun yolun zevkini aldığım sırada, «Hadi,

yürü bakalım köylere!» demezler mi? Evet, bunun yapılması gerekli, önemli bir iş olduğunu anlıyordum, ama bir yandan da arabama kıyamıyordum. O köy yollarında çamurlara batıp çıkan, çukurlarda, tümseklerde sarsılan benmişim gibi içim gidiyordu. Yolun öylesini düşünüzde görseniz inanmazsınız.

Bir keresinde çiftlikte kurulacak bir mandıra için taş götürüyordum. Gideceğim köy dağın eteğindeydi, ovayı baştan başa geçtikten sonra varılıyordu oraya. Yolların çamuru kuruduğundan fazla güçlükle karşılaşmadan bir hayli yol aldım; fakat köye az bir şey kalmıştı ki, tam bir su arkının üstünden geçerken birdenbire batağa saplandım. Baharda yolu gide gele öyle oymuşlar, öyle çukurlar açmışlardı ki, deve, yavrusunu yitirse bulamazdı. Çukurdan kurtulmak için ileri gittim, geriye geldim, ıhh! Çamur sanki sımsıkı yakalamıştı tekerleri, bırakmak istemiyor. Bu arada canımın sıkıntısından kamyonu iyice batağa saplamışım. Arabanın altına girmekten başka çarem kalmamıştı. Ben öyle çamura, tere batmış bir durumda yola en sunturlu küfürleri savururken birden kulağıma bir ayak sesi geldi. Baktım, bir çift lastik çizme bana doğru yaklaşıyor. Çizmeler iyice yaklaştıktan sonra durdular. Zaten bütün cinlerim başıma toplanmış, bir de tepemde birinin dikildiğini görünce kan beynime sıçradı. Ayı oynatıyorduk da seyre mi gelmişlerdi yoksa! Yattığım yerden:

– Tepemde dikilmeyi bırak da git yoluna! diye bağırdım.

Aşağıdan, gözümün ucuna eski püskü, gübreye bulanmış bir entari eteği ilişti. «Köye kadar bırakıvermem için bekleyen yaşlı bir kadın» diye geçirdim içimden.

– Git yoluna, nine! Benim işim hemen bitmez, boşuna bekleme! diye bağırdım.

Beriki:

– Ben nine filan değilim, demez mi?

Bunu biraz bozulmuş, biraz da alaylı bir sesle söylüyordu.

– Nesin ya?

– Genç bir kızım.

– Genç bir kız mı?

Çizmelere bir kere daha göz attım, sırf hergelelik olsun diye:

– Güzel misin bari? diye sordum.

Çizmeler kıpırdandı, gitmek niyetiyle yana doğru döndü. O zaman ben de arabanın altından çıktım. Bir de baktım, incecik bir

kız durmuyor mu karşımda? Kaşları öfkeyle çatılmış, al yazmalı, babasının olduğu anlaşılan, üstüne bol gelen bir ceket giymiş dal gibi bir kız. O da bana gözlerini açmış bakıyordu. Ağzım-yüzüm toprak, çamur içinde; yerde oturduğumu unutarak gülümsedim.

– Eh güzelmişsin! dedim.

Gerçekten güzeldi. Oturduğum yerden doğrulurken:

– Bir çift de güzel ayakkabın olsaydı bari! diye takıldım.

O zaman kızcağız sertçe geriye döndü, arkasına bakmadan yürüdü gitti.

Ne yapmıştım ben ona? Yoksa gücendirmiş miydim? Aklım başımdan gitti. Az sonra kendimi toparlayarak peşine düştüysem de hemen geriye döndüm. Arabanın altındaki gereçleri topladım, yerime atladım. Kafamdaki tek düşünce bir an önce kıza yetişmekti. Bu düşünceyle kamyonu bir ileri, bir geri silkelemeye başladım. Motor homurdanıyor, arabayı zangır zangır titretiyordu. Kamyonla birlikte bir o yana, bir bu yana kayıyordum, ama bir adım bile ilerliyemiyordum. Kızın git gide uzaklaştığını gördükçe öfkeden deliye dönüyordum. Tekerler boşa dönedursunlar ben de ağzıma geleni söylemeye başladım.

– Bırak, ulan! Bırak beni! Bırak diyorum sana!

Gaz pedalına olanca gücümle yüklendim, araba inleyerek yavaş yavaş ilerledi, sonra birden kurtuldu çukurdan. Nasıl olduğuna ben de inanamadım. Öyle sevindim ki, bilemezsiniz! Yolda hızımı arttırdım, mendille yüzümdeki çamurları sildim, saçımı başımı düzelttim. Az sonra kızın hizasına gelmiştim. Arabayı frenleyip durdurdum, nerden geldiğini bilmediğim bir rahatlıkla kapıyı açtım, ileri doğru uzandım.

– Buyurun! dedim, elimle içeriyi göstererek.

Kız hiç oralı olmadı, yürüdü gitti. Gördünüz mü başıma gelenleri! Artık bende yürek kalır mı? Gene yetiştim kıza, bu sefer özür dileyerek arabaya binmesini rica ettim.

– Darıldınsa özür dilerim. Şaka yapmıştım size. Hadi, buyurun!

Kızdan gene yanıt yok.

O zaman ben de ileri geçtim, kamyonu yola yanlamasına durdurdum. Sonra yere atlayarak kızdan yana koştum, kapıyı açıp tutağı elimden bırakmadan kızın karşısında öylece durdum. Kızcağız yaklaştı; «Bu herife de nerden çattık?» dercesine, ürkek ürkek

baktı yüzüme. Ben tek söz söylemeden bekliyordum. Durumuma mı acıdı, yoksa aklına başka bir şey mi geldi, bilmem artık; başını şöyle bir salladıktan sonra bindi kamyona.

Hemen hareket ettik.

Konuşmaya nerden başlayacağımı bilemiyordum. Daha önce birçok kızla tanışıp görüşmüştüm, ama bu sefer içime bir ürkeklik çökmüştü. Neden diye sorarsanız, ben de bilemem. Direksiyonu çevirirken kaçamaklı bakışlar atıyordum kızdan yana. Kıvrım kıvrım incecik saçları arkasında toplanmıştı. Omzundan kayan bol ceketini dirseğiyle tutuyordu. Kolu bana değmesin diye iyice büzülmüştü kapıya doğru. Bakışlarının sertliğine karşın yüzünün tatlılığı açıkça belliydi. Çok uğraştığı halde kaşları bir türlü çatılmıyor gibiydi. Sonunda o da bana kaçamak bakmaya başladı. Bir ara göz göze geldik. Gülümsediğini görünce konuşmaya karar verdim.

– Söyler misiniz, ne diye tepemde dikilmiştiniz öyle?

– Size yardım etmek istemiştim.

Güldüm

– Yardım etmek mi? Gerçekten de dokundu yardımınız. Siz olmasaydınız akşama kadar çıkamazdım o bataktan... Hep bu yoldan mı gider–gelirsiniz?

– Evet, harada çalışıyorum da...

– Çok iyi!

Bir an sevinerek güldüm, fakat toparladım hemen.

– Burada yol düzgünmüş.

Öyle demeye kalmadı, araba bir çukura girip çıkarken bizi öyle bir sarstı ki, omuzlarımız birbirine dokundu. Ben utancımdan kıpkırmızı kesildim. Gözlerimi kaçırdım kızdan, fakat onun güleceği tutmuştu. O zaman ben de bastım kahkahayı.

– Beni bu çiftliğe göndermemeleri için bayağı direnmiştim. Karşıma böyle bir yardımcı çakacağını bilsem hareket memuruna çatar mıydım hiç! Hey, gidi İlyas, hey! Şey, adım İlyas benim.

– Benim de Asel...

Köye yaklaşmıştık. Yol iyice düzgünleşmişti şimdi. Pencereden giren rüzgâr Asel'in yazmasını uçuruyor, saçlarını dağıtıyordu. İkimiz de susuyorduk, ama bir gönül rahatlığı içindeydik. Bir insan az öncesine değin zerrece tanımadığı, fakat o anda bütün düşüncelerini çelen ve kendisine dirseği dokunurcasına yakın oturan biriyle yolculuk ederse gönlü rahat olmaz da ne olur? Asel'in ne-

ler düşündüğünü bilmiyordum, yalnız gözlerinin içi gülüyordu. Yolculuğun bitmesine hiç razı değildim. Ne yaparsınız ki, köye varmıştık. Asel'in aklı başına yeni gelmiş gibi irkildi.

– Durun, ineceğim!

Frene bastım.

– Burada mı oturuyorsunuz?

Heyecanı, tedirginliği iyece belliydi.

– Hayır. Fakat burada insem iyi olacak.

– Neden? Sizi evinize kadar götüreyim.

Böyle diyerek, onun karşı koymasına aldırmadan sürdüm arabayı.

Asel yalvarırcasına:

– Burası yeter! dedi. Teşekkür ederim.

– Bir şey değil, diye homurdandım.

Ve şakadan çok, ciddi bir tavırla ekledim:

– Yarın gene aynı yerde çamura saplansam, yardıma gelir misiniz bana?

Asel'in yanıt vermesine fırsat kalmadı, bir evin kapısı açılarak yaşlıca bir kadın çıktı dışarıya. Kadının tedirgin bir görünüşü vardı.

– Asel, kız! diye bağırdı! Hay, boyun devrilsin e mi? Hangi cehennemde kaldın;

Kadın elini ağzına koyarak sesini alçalttı.

– Çabuk git, üstünü değiştir. Köyden dünürler geldi.

Asel utancından omuzlarına asılı duran ceketi düşürdü. Fakat hemen kaptı onu, annesinin ardından uslu uslu yürüdü. Kapıda durup şöyle bir geriye baktı, fakat aynı anda da kapı kapandı. Evin önünde, uzaktan geldikleri belli olan, köpükler içinde birkaç atın durduğunu o zaman farkedebildim. Oturduğum yerde doğrularak duvarın üstünden bakınca avluda koşuşturan kadınlar çarptı gözüme. Ortada bakır bir semaver fokur fokur kaynıyordu. İki erkek sundurmanın altında bir koyunun derisini yüzüyorlardı. Buralarda görenek böyledir, dünürler adamakıllı ağırlanmadan bırakılmazlar. Gidip yükümü boşaltmaktan başka yapılacak iş kalmamıştı bana.

Ulaştırma merkezine döndüğümde akşam olmak üzereydi. Arabamı yıkayıp garaja çektim. Fakat durmadan kendime başka işler buluyordum. O günkü olayın bende neden bu derece büyük bir

etki bıraktığına aklım ermiyordu. Yolda gelirken kendi kendime çıkıştım durdum. «Nedir senin bu salaklığın? Aklını peynir ekmekle mi yedin? O kız senin nen olur; yavuklun mu, kız kardeşin mi? Hayır, yolda karşılaştığın, arabana alıp köyüne götürdüğün bir kız. Sanki birbirinizi sevdiğinizi söylemiş gibi yanıp tutuşuyorsun. Bakalım o seni hiç düşünüyor mu? Ohooo, vız gelirsin sen ona! Yolda arabasına bindiği şoförlerden hangi birini anımsayacak? Sonra umut besleyecek bir durum da yok ortada. Kızı istemeye gelmişler, arkasından düğün–dernek yapılacak. Peki, sen neci oluyorsun? Hiç! Öyleyse boş ver bu işe! Sen direksiyonunu çevirmene bak...»

İşin kötüsü şu ki, kendimi kandırmak için ne denli uğraşırsam uğraşayım Asel çıkmıyordu aklımdan.

Arabanın başında yapılacak işim kalmamıştı. En iyisi yatı yerine gitmekti; neşeli, gürültülü arkadaş topluluğundan başka okunacak bir şeyler de bulunurdu. Ama canım yalnız kalmak istiyordu nedense. Bunun üzerine sağ çamurluğa uzandım, ellerimi başımın altına koydum. Bizim şoförlerden biri olan Cantay makinesinin altında bir şeylerle uğraşıyordu o sırada. Beni orada görünce başını çukurdan çıkararak:

– Derin derin ne düşünüyorsun, babayiğit? diye takıldı.

– Para! diye yapıştırdım yanıtı.

Hiç sevmezdim o herifi, cimrinin tekiydi çünkü. Herkes gibi yatı yerinde kalmaz, bir kadının evinde geçirirdi gecelerini. Söylenenlere bakılırsa evleneceğini söylemiş kadına, evi gibi girip çıkıyormuş. Herife arkamı döndüm.

Avluda, araba yıkama yerinde bir curcunadır gidiyordu. Kamyonun üstüne çıkan biri sırada bekleyen şoförlerin üstüne hortumdan su sıkmaya başlamıştı. Kahkahalar, bağırmalar alabildiğine... Basınçlı su insana çarptı mı, bayağı sarsıyordu. Su sıkan delikanlıyı kamyonun damından indirmek istedilerse de hoplayıp zıylayarak kimseyi sokmadı yanına, hortumu makineli tüfek gibi kullanarak başlarındaki kepleri düşürdü. Bir ara havaya doğru yükseldi sular, güneş ışınları renk renk yansıyarak bir gökkuşağı çıktı ortaya. Baktım, suyun püskürdüğü yerin yakınında, merkezin hareket görevlisi Kadiça duruyor. Kadiça öyle her gürültüye pabuç bırakacak kadınlardan değildi. Erkekler kolay kolay sokulamazdı yanına. Şimdi de öyle, hiç istifini bozmadan dikiliyordu orada.

«Nerde sizde o yürek, hele bir dokunun da göreyim!» der gibiydi. Ayaklarında çizme vardı, bir bacağını arkaya atmıştı. Bir yandan gülüyordu, bir yandan da ağzına doldurduğu firketeleri çıkarıp çıkarıp saçlarına takıyordu. Pırıl pırıl su zerrecikleri dökülüyordu üstüne. Bizim oğlanlar kahkahalarla gülerek su sıkanı kışkırtmaya başladılar:

– Arkasına püskürt, arkasına!

– Aklı başına gelsin şunun!

– Kadiça kolla kendini!

Ama beriki göze alamadı bunu, suyu bir sağında, bir solunda dolandırdı durdu. Ben olsam onu tepeden tırnağa bir güzel ıslatırdım. Bana kızmazdı gene de, hatta hoşuna bile giderdi. Nedense öteki delikanlılardan ayrı tutardı beni. Biraz hırçındı ama sonunda yumuşayıverirdi. Oyuna getirip saçlarını okşadığım zaman için için sevindiğini bilirdim. En çok hoşlandığım yanı benimle sık sık kavga çıkarması, haksız bile olsam, arkasından yatışıvermesiydi. Arada bir sinemaya götürürdüm onu, yatı yerime giderken de evine kadar bırakırdım. Ayrıca öteki arkadaşlar yazıhanesinin penceresinden işlerini görürken ben rahatça içeri girer çıkardım.

Fakat o anda kimseyi gördüğüm yoktu, delikanlıların eğlenmelerine aldırış bile etmedim.

Kadiça firketelerinin hepsini taktıktan sonra:

– Yeter artık, bırakın oyunu! diye bağırdı.

Hortumlu delikanlı:

– Baş üstüne efendim! diyerek eliyle bir selam çaktı.

Kahkalar arasında onu yaka paça aşağı indirdiler.

Bu sırada Kadiça da garaja doğru geliyordu. Bize epey yaklaştıktan sonra Cantay'ın kamyonunun yanında durdu, birisini arıyormuş gibi bakınmaya başladı. Aramızda garajı ayıran tel örgü bulunduğu için beni birden farkedememişti. Cantay kafasını çukurdan çıkardı, yaltaklanarak:

– Merhaba güzelim! dedi.

– Ha, sen misin, Cantay?..

Beriki gözlerini kadının bacaklarına dikmişti. Kadiça hoşlanmadı bundan, omuzlarını silkti.

– Yiyecekmiş gibi ne bakıp duruyorsun? diyerek çizmesinin burnuyla herifin çenesine hafifçe dokundu.

Başkası olsa gücenirdi buna, ama adam tınmadı bile. Üstelik

yanağına öpücük kondurmuşlar gibi sevine sevine gömüldü çukura.

Tam bu sırada kadın beni gördü.

– Hey, İlyas! Nasıl, rahatın yerinde mi?

– Kuş tüyü yatakta gibiyim.

Yüzünü tel örgüye dayadı, gözlerini benden ayırmadan yavaşça:

– Yazıhaneye uğra, dedi.

– Peki uğrarım.

Kadiça'nın arkasından ben de gitmeye hazırlanıyordum ki, Cantay'ın başı gene göründü çukurdan.

– Esaslı parça, değil mi? diyerek göz kırptı.

– Öyle ama sana göre değil!

Alınıp kavga çıkaracağını sandım. Kavgadan hiç hoşlanmadığım halde Cantay'la dövüşmeyi seve seve göze alabilirdim. O anda canım burnuma gelmişti. Zaten çatacak birini arıyordum.

Fakat Cantay hiç alınmadı.

– İlerde görürüz, diye homurdandı.

Hareket odasında kimsecikler yoktu. Nereye defolup gitmişti bu kadın? Canım sıkılarak gitmek üzere geriye dönmüştüm ki, Kadiça'yla göğüs göğüse geldim. Sırtı kapıya dayalıydı, başını geriye atmıştı. Yarı kapalı gözlerle beni süzerken sıcak soluğu alev gibi yalıyordu yüzümü. Kendime bir an karşı koyamadım, tam üzerine abanırken aklım başıma geldi, geriye çekildim. Asel'e ihanet ediyormuşum gibi tuhaf bir duygu vardı içimde.

– Niçin çağırdın beni? dedim surat asarak.

Kadiça hep öyle, sesizce süzüyordu beni.

Sabrım taşmak üzereydi.

– Bir şey mi söyleyeceksin? diye üsteledim.

– Bakıyorum da, pek aldırdığın yok bana, dedi kırgın bir sesle. Yoksa gönlüne düşen biri mi var?

Ne diyeceğimi şaşırdım. Durup dururken niçin sitem ediyordu bu kadın bana? Yoksa bir şeyler mi öğrenmişti?

Tam o sırada pencere açılarak Cantay'ın başı göründü. Herifin yüzüne sinsi bir gülümseme yayılmıştı. Elindeki kâğıdı içeri uzatarak, alaycı bir sesle:

– Buyurun, memur hanım, dedi.

Kâğıdı alırken Kadiça öfkeyle baktı adama. Sonra bana döndü, terslercesine:

– Yol belgeni almaya niçin gelmiyorsun? dedi. Adına özel çağrı çıkarmamızı mı bekliyorsun, ha?

Koluyla beni yana itip masasına doğru hızlı hızlı yürüdü.

– Al şunu!

Elinde benim yol belgem vardı. Baktım, gene aynı çiftliğe vermişler. Bir ürperti geçti sırtımdan. Asel'in orada olduğunu bile bile gitmek tuhaf geliyordu bana. Herkesten çok çiftlik işlerinin verilmesi de canımı sıkmaya başlamıştı zaten.

– Gene mi çiftlik? diye patladım. Gübre, tuğla taşımaktan bıktım artık! Gitmiyorum işte! Biraz da çamurlarda başkaları debelensin!

Yol belgemi masanın üstüne fırlatmıştım. Kadiça çileden çıktı.

– Ne bağırıp duruyorsun, be? Bir haftalık emrin var. Gerekirse daha da uzatırlar...

Sesimi alçaltarak:

– Gitmeyeceğimi söyledim sana, dedim.

Kadiça gene yumuşadı, kâğıdı masadan alarak:

– Peki, ben yukardakilerle bir konuşayım, dedi.

«Bu demektir ki, çiftliğe gitmek yok. Öyleyse Asel'le de bir daha görüşemeyeceğim,» diye düşündüm. İçim bir tuhaf olurdu. Yaşam boyunca pişmanlık duyacağımı anladım. Ne olursa olsun gitmeliydim.

– Neyse, ver şunu! diyerek Kadiça'nın elinden kâğıdı kaparcasına aldım.

Cantay hergelesi pencereden kıkırdadı.

– Gitmişken bari nineme de selam söyle!

Sesimi çıkarmadım ama herifin suratına esaslı bir tokat indirmek geçti içimden. Kapıyı çarparak yatı yerime yollandım.

Ertesi gün gözüm hep yollardaydı. Al yazmalımı, selvi boylumu bir daha görecek miydim? Nerelerdeydi benim fidan boylum, ince bozkır kavağım? Ayaklarında lastik çizmeler, sırtında babasının ceketi de olsa aldırdığım yoktu. Ben bunların içindekini görmüştüm ya!

Asel allak bullak etmişti zihnimi, ruhumun altını üstüne getirmişti.

Gözlerimi yollardan ayırmadan sürüyordum makineyi, fakat Asel yoktu görünürlerde. Köye varınca evinin önünde durdurdum

arabayı. Evde miydi acaba? Onu dışarıya çağıracak, gelince ne söyleyecektim? Hayır, kör talih karşılaşmamızı istemiyordu. Yükümü boşaltmak üzere bastım gaza. İçimde hep aynı umut vardı, belki dönüşte görürdüm onu. Ne var ki dönüşte de kimseye rastlamadım. O zaman haraya kırdım direksiyonu. Köyden epey uzaktı, sapa bir yerdeydi hara. Karşıma çıkan ilk kıza sordum.

– Bugün çalışmaya gelmedi, dedi.

«Benimle yolda karşılaşmamak için gelmemiştir.» diye düşündüm, yüreğime bir şey saplandı sanki. Merkeze döndüğümde bütün neşem kaçmıştı.

Ertesi gün gene aynı yoldaydım. Yalnız bu sefer Asel'i görme umudum iyice kırılmıştı. Sonra ben onun nesi olurdum? Sözlü bir kızı ne diye rahatsız edecektim? Ne var ki, ilişkilerimizin böyle birdenbire kesileceğine inanamıyordum. Çünkü bizim bütün köylerde kızları görücülük yoluyla isterler, kızın düşüncesini sormadan kocaya verirler. Bu çeşit olaylar üstüne çok yazı okumuştum. Saçma bir şeydi bu. Testi kırıldıktan sonra ağlamışsın, ne çare? Asel'i de kocaya verdikten sonra her şey bitecekti. Yazık olacaktı kızacağıza. Kafamda hep bu düşünceler dönüp duruyordu.

İlkbaharın en coşkulu zamanıydı. Dağ etekleri baştan başa lalelerle süslenmişti. Çocukluğumdan beri severim bu çiçekleri. Bir kucak dolusu lale toplayıp götürseydim ya Asel'e! Ama nerede bulacaktım şimdi onu?

A, bir de ne göreyim, Asel yolun kıyısında, bir kayanın üstünde oturmuyor mu? Gözlerime inanamadım. Hem de geçen sefer arabanın saplandığı yerin yakınında. Sanki birini bekliyormuş gibi bir duruşu vardı. Beni görünce şaşırdı, oturduğu yerden korkuyla doğrularak yazmasını başından aldı, elinin içinde buruşturdu. Üzerinde güzel bir entari, ayaklarında kadın iskapinleri vardı. Bunca yolu yüksek topuklu ayakkabılarla yürümesi şaşılacak şeydi.

Yanına varınca sert bir fren yaptım. Heyecandan yüreğim ağzıma gelecek gibiydi.

– Merhaba, Asel! dedim.

– Merhaba! dedi alçak sesle.

Yanıma binmesi için yardım etmek istediysem de razı olmadı, yolun kıyısında yürümeye başladı. Demek binmek istemiyordu. Kapıyı açık bıraktım, kamyonu onun hızında ağır ağır sürmeye başladım. Böylece ben direksiyon başında, o da yolun kıyısında,

yan yana ilerliyorduk. Aklımıza söyleyecek bir şey gelmediği için ikimiz de susuyorduk. Sonunda önce o konuştu.

– Dün haraya geldiniz mi?

– Geldim ya. Bir şey mi oldu?

– Hiç, sordum işte... Oraya gitmeseniz iyi olur.

– Sizi görmek istemiştim.

Asel karşılık vermedi. Aklımda hep o yere batası düğün işi vardı. Neler olduğunu nasıl öğrenecektim? Sormaya bir türlü dilim varmıyordu. Korkuyordum. Vereceği yanıttan korkuyordum.

Bir ara Asel bakınca dayanamadım, sordum:

– Doğru mu o iş?

Başını salladı. Direksiyon elimden fırladı sandım.

– Düğün ne zamana?

– Yakında, dedi yavaşça.

O anda arabayı gazladığım gibi çekip gitmek istedim. Aynı zamanda debriyaja basmış olacağım ki, kamyon büyük bir uğultu çıkarmaya başladı. Asel korkudan yana sıçradı. Özür bile dilemedim ondan. Özür dilemeyi düşünen kim?

– Demek bir daha görüşmeyeceğiz.

– Bilmem. Görüşmesek iyi olur.

– Ben... Benim için farketmez... Ben arayacağım sizi...

Gene sustuk. O anda belki ikimiz de aynı şeyi düşünüyorduk. Fakat aramızda bir duvar vardı sanki; benim ona yaklaşmamı, onun da yanıma binmesini önleyen bir duvar.

– Asel, dedim, ne olur, kaçmayın benden. Sizi hiç rahatsız etmem. Yalnız uzaktan göreyim yeter. Söz veriyor musunuz?

– Bilmiyorum, belki de...

– Hadi, binin arabaya...

– Hayır. Gidin artık. Köye yaklaştık...

Ondan sonra yolda gene karşılaştık, sözde buluşmamız hep rastgeleydi. Eskisi gibi ben direksiyon başında oturuyordum, o ise yolun kıyısında yürüyordu. Bundan çok utanıyordum ama yapılacak bir şey yoktu.

Bir kere olsun sormadım nişanlısını. Yakışık almayacağı gibi bilmek de istemiyordum. Fakat Asel'in anlattıklarından onun da nişanlısını fazla tanımadığını öğrendim. Anne tarafından akrabaları olurmuş; uzakta, dağların arkasındaki bir orman köyünde otururlarmış. Geleneksel olarak iki köy, kız alışverişiyle nesiller boyu

akrabalıklarını korumuşlar. Asel'in annesi–babası kızlarını bir yabancıya vermeyi akıllarının köşesinden geçiremezlermiş. Hele benim sözüm bile edilmeye değmezdi. Yabanın şoförüne kız mı verilirdi? Zaten kendim de göze alamazdım böyle bir şeyi.

Birkaç gün sonra iyice sessizleşti Asel. Hep dalgın dalgın düşünüyordu. Ben de aslında bir şey beklemiyordum ondan. Yazgısı belli bir kızla buluşmanın ne yararı olabilirdi ki. Fakat çocuklar gibi ikimiz de bu konuyu açmamaya çalışıyor, birbirimizi görmeden duramadığımız için görüşüyorduk. Sanki ayrılık bize ölüm geliyordu.

Böylece bir–iki gün daha geçti. Bir sabah yola hazırlanırken hareket odasından çağrıldığımı söylediler. Kadiça neşeyle karşıladı beni.

– Hadi, gözün aydın, Dolon hattına çıkıyorsun bugün.

Beynimden vurulmuşa döndüm. Çiftliğe gidiş–gelişlerin birgün sona ereceğini nasıl da düşünememiştim? Dolon üzerinden bir sefer iki gün sürerdi, bir fırsatını bulup Asel'i görmek zordu artık. Ayrıca kızcağıza haber vermeden çekip gitmek istemiyordum.

Durgunlaştığımı Kadiça da anladı:

– Memnun olmadın galiba?

– Çiftliğin durumu ne olacak? İşler daha bitmedi ki!

Şaşırmak sırası ona gelmişti.

– Ama önce hiç öyle demiyordun!

– Bırak sen şimdi önce ne dediğimi!

Böyle diyerek öfkeyle sandalyenin üstüne oturdum. Ne yapacağımı bilemiyordum. O sırada Cantay yaklaştı koşa koşa. Benim yerime çiftlik işlerini ona vermişlerdi. Köy yollarında ücret düşük olduğu için, kabul etmeyeceğini düşünerek merakla bekledim. Fakat adam yol belgesini sevine sevine aldı.

– Giderim, Kadiça, sen dünyanın öbür ucuna göndersen gene giderim! Şimdi köyde tam kuzuların büyüme zamanı. İstersen bir tane kapıp getireyim!

Cantay beni neden sonra gördü.

– Oo, özür dilerim. Engel olmadım ya size?

– Hadi, çek arabanı! diye azarladım başımı kaldırmadan.

Kadiça yanıma gelerek omzuma dokundu.

– Daha ne oturuyorsun, İlyas. Gitsene!

– Bak, Kadiça, ben çiftliğe gitsem iyi olacak. Ne olur, beni oraya gönder.

Kadıncağız yüzüme merakla baktı.

– Yoksa aklını mı kaçırdın sen? Gönderemem, yetkim yok buna. Sonra nedir, bir çiftliktir tutturmuş, geveleyip duruyorsun?

Ne diyebilirdim ona? Karşılık vermeden dışarı çıktım, garaja doğru yürüdüm. Cantay hergelesi kamyonuyla yanımdan geçiyordu. Tam karşıma gelince kurnazca göz kırptı, az kaldı çamurluğuyla çarpıyordu.

Kamyonun şurasını burasını kurcalayarak ağırdan aldıysam da başka çıkış yolu yoktu. İster istemez yükleme noktasına gittim. Önümde birkaç kamyon vardı.

Arkadaşlar beni sigara içmeye çağırdılarsa da oturduğum yerden hiç kalkmadım. Gözlerimi kapar kapamaz Asel geliyordu aklıma. Birgün, üç gün... Boşu boşuna bekleyecekti yolun kıyısında. Kimbilir hakkımda neler düşünürdü,

Sıram yaklaşmıştı, önümdeki kamyonu yüklüyorlardı. Az sonra vincin altına benim araba girecekti. «Bağışla beni, Asel! Kusura bakma, selvi boylum.» diye geçirdim içimden. O anda şimşek gibi bir düşünce çaktı zihnimde: Asel'e haber verdikten sonra çıkardım sefere. Birkaç saat geç kalmakla dünya batacak değildi ya! Sonra ulaştırma müdürüne durumu açıklardım. Beni anlarsa anlar, anlamazsa biraz çıkışırdı, hepsi o kadar! Bir de ihtar alsam ne çıkardı? «Ne olursa olsun gideceğim.»

Arabamı geriye almak için motoru çalıştırdım. Fakat arkamdaki kamyonlar birbirine öyle yakın yanaşmışlardı ki, geriye alacak yer yoktu. Zaten o sırada yükleme işi biten önümdeki kamyon da ayrılmıştı. Şimdi sıra bendeydi.

Vinç makinisti:

– Hey, İlyas, yanaş bakalım! diye bağırdı.

Vincin kolu üstüme doğru uzandı. Her şey bitmişti artık. İvedi götürülmesi gereken bir yükle bir yere kıpırdayamazdım. Nasıl da düşünmemiştim bunu? Çıkış görevlisi elindeki belgelerle yaklaştı. Dönüp arka pencereden geriye baktım. Vincin ucunda koca bir sandık sallana sallana iniyordu kamyonun kasasına. O anda.

– Dikkat et! diye bağırdım makiniste.

Motor çalışmakta olduğu gibi yaklaşmakta olan yükün altından kamyonu yıldırım gibi kaçırdım. Arkamdan gelen bağırmala-

rın, ıslıkların, küfürlerin bini bir para...

Depoların, istiflenmiş, tahtaların, kömür yığınlarının önünden kamyonu uçarcasına sürüyordum. Sımsıkı sarılmıştım direksiyona. Toprak ayaklarımın altında zıplıyordu sanki, koca makine bir o yana, bir bu yana savruluyordu. Hoş, böyle şeyler ilk başımıza gelmiyordu ya!

Çok geçmeden Cantay'a yetiştim. Pencereden başını çıkarıp beni tanıyınca fal taşı gibi açıldı gözleri. Herif koşturduğumu gördüğü halde yana çekilip de yol vermedi bana. Bunun üzerine vurdum yolun kıyısına kamyonu, tarladan hızla sürmeyi başladım. Bu sefer arabasını o da hızlandırmaz mı? Amacı yola girmemi önlemek. Böylece o yolda, ben tarlada, bir yarışma başladı. İkimiz de direksiyonlarımıza abanmış, birbirimize yiyecekmiş gibi bakıyor, ağzımıza geleni söylüyorduk.

– Nereye koşturuyorsun be adam? diye bağırdığını duyunca pencereden yumruğumu salladım.

Ne de olsa boş kamyondu benimkisi. Az sonra geçtim onu.

Yolda Asel'e rastlayamadım. Evlerinin önüne vardığımda, sanki bütün yolu koşarak geçmişim gibi soluk soluğaydım. Ne dışarda ne de avluda kimsecikler yoktu. Kapının önünde eyerli bir at duruyordu, o kadar. Ne yapacaktım şimdi? Asel'in kamyonu görerek dışarı çıkabileceğini düşündüm bir an, beklemeye karar verdim. Motor kapağını açtım, bir şey onarıyormuşum gibi eğilerek kapıyı gözetlemeye başladım. Gözetleme fazla sürmedi; dış kapı açılarak kızın annesi ile yaşlı, şişman, kara sakallı bir adam çıktılar dışarıya. Adam üst üste iki kadife pardesü giymişti. Elinde iyi cins bir kamçı tutuyordu. Atın yanına gelince Asel'in annesi üzengiyi saygıyla tuttu, ihtiyarın ata binmesine yardım ettikten sonra:

– Hayırlısı olsun, dünür, çok sevindik, dedi. Sizler de bizi merak etmeyin, kızımız için mal esirgeyecek insanlardan değiliz. Tanrıya şükür, yoksul da sayılmayız.

Yaşlı adam eyerin üstüne rahatça yerleşti.

– Eh, biz de buna sevinirız, kadın hanım. Gençlerin canları sağ olsun da. Zaten vereceğimiz kime gidiyor, gene kendi çocuklarımıza... Ayrıca bu bizim ilk akrabalığımız da değil... Hadi, hoşça kal, kadın hanım. Demek, kararınız cuma günü.

– Öyle ya... Kutsal gündür cuma. Yolun açık olsun, öteki dü-

nüre de selam...

«Neymiş bu cuma günü yapılacak şey?» diye düşündüm. «Günlerden ne bugün? Çarşamba mı? Yoksa cumaya götürecekler mi kızı? Hay, yere batsın eski gelenekler! Biz gençler daha ne kadar zaman acı çekeceğiz?»

Yaşlı adam atını dağlara doğru sürdü. Geride kalan kadın o uzaklaşıncaya kadar bekledikten sonra bana döndü. Bakışlarını hiç beğenmedim.

– Hey, delikanlı, bakıyorum da buraya iyi dadandın! Evin önü han değil, anladın mı? Hadi, çek git bakalım!

Demek gözünden kaçmamıştı. Kararımdan döner miyim hiç?

– Arabam bozuldu, diyerek motor kapağının altına yarı belime kadar sokuldum.

Asel'i görmeden oradan bir adım atacak değilim. Kadın bir süre daha kendi kendine söylendikten sonra gitti.

Arabanın önünden çıktım; basamağa oturarak bir sigara tüttürdüm. Baktım, ufak bir kız çocuğu tek ayağının üstünde sekerek kamyonun çevresinde dolanıyor. Asel'e öyle de benziyordu ki! Yoksa kardeşi miydi?

Çocuk yanımdan seke seke geçerken:

– Asel gitti! Asel gitti! diyordu bir yandan da.

Hemen yakaladım onu.

– Nereye gitti, küçük?

– Ne bileyim? Bırak beni, bırak!

Elimden kurtulunca dilini çıkararak koştu.

Motor kapağını kapattım, yerime geçtim. Şimdi nereye gidip de bulacaktım onu? Üstelik dönüş zamanı da gelmişti. Yavaş yavaş geriye çevirdim kamyonu. Su arkının üstünden geçerken bir daha durdum. Aklımı başıma toparlayamıyordum bir türlü. Arabadan inip boylu boyunca uzandım yere. Yaşamaktan nefret ediyordum. Asel'i bulamadığım gibi yoldan da geri kalmıştım. Kara kara düşünmeye başladım. Çevremde olup bitenlere aldırdığım yoktu artık. Böyle ne kadar yattığımı bilemiyorum, bir ara başımı kaldırdım; baktım, kamyonun öbür yanında bir çift ayak durmuyor mu? Hem de tanıdığım iskarpinleriyle! Onun olduğunu anlayınca öyle sevindim ki, yüreğim duracakmış gibi çarpmaya başladı. Dizlerimin üstüne doğruldum, ayağa kalkacak gücüm yok... İlk karşılaştığımız yerde onu görmek beni daha bir heyecanlandırmıştı.

– Git yoluna, nine, bekleme beni!

Asel oyuna katıldı hemen:

– Ben nine değilim ki?

– Nesin ya?

– Genç bir kızım.

– Genç bir kız mı? Güzel misin bari?

– Gel de gör!

İkimiz de gülmeye başladık. Ayağa fırladım, ona doğru atıldım. O da bana doğru geliyordu. Karşı karşıya gelince durdu.

– Ah, ne kadar da güzelmiş!

Rüzgârda sallanan selvi fidanı gibi duruyordu karşımda. Kısa kollu bir entari giymişti, koltuğunun altında iki kitap vardı.

– Nerden öğrendin burada olduğumu? diye sordum.

– Kütüphaneden geliyordum. Arabanın izini görünce tanımdım.

Bu karşılık benim için «seni seviyorum» demek kadar değerliydi. Demek düşünüyordu beni, teker izlerini arayacak kadar aklındaydım.

– Sonra?

– Beni bekleyeceğini düşündüğüm için koştum buraya.

Kolundan tuttum.

– Atla içeri, Asel, gezelim biraz.

Sevinçle kabul etti. Bir anda ikimiz de bambaşka insanlar olmuştuk. Bütün kaygılarımız, üzüntülerimiz uçup gitmişti. Yeryüzünde ikimizden, mutluluğumuzdan, yerden, gökten başka bir şey yoktu. Kapıyı açıp önce onu bindirdim, sonra direksiyonun başına geçtim.

Düştük yola... Nereye gittiğimizi, niçin gittiğimizi düşünmüyordum bile. Bunun ne önemi olabilirdi ki? İkimiz yan yana olduktan, bazen göz göze geldikten ellerimiz birbirine dokunduktan sonra daha ne isterdik! Asel başımdaki asker kasketini düzeltti. (İki yıl kadar giydim bu kasketi.)

– Hah, böyle daha çok yakışıyor! diyerek omzuma yaslandı.

Kamyon bozkır yolunda kuş gibi uçuyordu. Çevremde her şey harekete gelmişti; dağlar, tarlalar, ağaçlar bize doğru koşuyordu. Rüzgâr kamçılıyordu yüzümüzü. Pırıl pırıl güneşe karşı sevinçle gülmeye başladım. Pelin otu, lale kokan havayı ciğerlerimize doldurduk...

Yıkık bir türbenin taşları arasından havalanan bir bozkır çaylağı bizimle yarışırcasına, alçaktan, yol boyunca uçmaya başladı.

İki atlı korkuyla yana çekildiler. Sonra atlarını sürdüler arkamızdan.

– Hey! Dur! Dur!

Atlarını kamçılayarak karınları yere değene kadar dörtnala kaldıran bu iki adamı tanımamıştım. Belki Asel tanıyordu. Çok geçmeden ikisi de toza karıştılar.

İlerden bir at arabası saptı. Bir delikanlıyla genç bir kız ayağa kalktılar, bizi görünce omuz omuza el salladılar.

– Teşekkürler! diye bağırdım yanlarından geçerken.

Bozkır yolu bitmiş, asfalta çıkmıştık. Tekerlerin uğultusu değişmişti şimdi.

Gölün yakınlarda olması gerekiyordu. Yoldan sertçe kırdım; fundalar, otlar arasından ham toprağa sürdüm makineyi. Tam suyun kıyısında, dağın eteğinde durdum.

Köpüklü mavi dalgalar, el ele tutuşmuş gibi, birbiri ardından sarı kumlara doğru koşuşuyordu. Dağların arkasına aşan güneşten dolayı uzaktaki sular pembeleşmişti. Gölün karşı yakasında tepeleri karlı mor dağlar yükseliyordu. Kül rengi bulutlar toplanmıştı çevrelerinde.

– Asel, bak, kuğular!

Isık-Göl'e kuğular yalnız güzün, bir de kışın gelirler. Baharda onları gören olmaz pek. Kuzeye doğru uçan güneyli kuğularmış bunlar. Görenlere mutluluk getirirlermiş.

Bir sürü beyaz kuğu geçiyordu gölün üstünden. Kimisi yükseliyor, kimisi de süzülerek alçalıyordu. Suya konan hayvanlar gürültüyle çırpındıkça köpüklü halkalar dağılıyordu çevrelerine. Konanlar gene havalanıp gidiyorlardı.

Sonra hepsi bir araya toplanıp sıra oldular, tünemek için kumluk sahile doğru uçtular.

Kamyonun içinde sessizce oturuyorduk. Sonra, sanki kararımızı vermişiz gibi konuşmaya başladım.

– Ta, şu kıyıdaki damları görüyor musun? İşte şurası bizim merkezimiz. Burası da –elimle şoför mahallinin içini gösterdim– evimiz.

Güldüm. Doğrusu da buydu, onu başka nereye götürebilirdim ki!

Asel gözlerimin içine baktı, iyice sokuldu, gülmekle ağlamak arasında sarıldı bana.

– Sevgilim benim, canım! Ev filan istemem senden. Sonradan da olsa annemle babam beni anlasınlar da, başka bir istediğim yok. Bilirim, küsecekler bana, bir daha konuşmayacaklar. Ama benim suçum ne bunda,..

Hava birden kararmaya başladı. Bulutlar alçalarak suyun üstüne çöktü. Gölün yüzü donuklaştı, karardı. Dağlarda göz kamaştırıcı parlaklıklar yanıp yanıp sönüyordu. Fırtına çıkacaktı anlaşılan. Kuğular durup dururken inmemişlerdi göle. Fırtınanın onları dağlarda yakalayacağını sezmişlerdi.

Gök gürledi. Şakırdayarak yağan, şiddetli bir yağmur geldi arkasından. Gölün suları kaynaştı, kabaran dalgalar birbiri ardından sahili dövmeye başladı. Baharın ilk fırtınasıydı bu. Bizim de ilk gecemiz... Şarıl şarıl sular akıyordu camlardan. Altı üstüne gelmiş gölün koyu dalgaları üzerine göz kamaştıran yıldırımlar düşüyordu. Asel'le iyice birbirimize sokulmuştuk, fısıldayarak konuşuyorduk. Titrediğini hissettim birden: Korkudan mıydı, yoksa üşümüş müydü, bilmiyorum artık. Ceketimi çıkarıp üstüne örttüm, sımsıkı kucakladım. Böylece bir güçlülük duydum içimde, kendi gözümde büyüdüm. Bir kimseye karşı bu denli içimin kaynayacağını, birini korumanın, yakınlık göstermenin bu denli hoşuma gideceğini hiç bilmezdim. Kulağına eğilerek; «Kimsenin seni üzmesine göz yummayacağım; al yazmalım, selvi boylum benim» diye fısıldadım.

Fırtına başladığı gibi ansızın kesildi. Fakat gölün üstünde gene köpüklü damlalar vardı, yağmur yavaş yavaş yağıyordu.

O zaman tek değerli malım olan küçük yol radyomu çıkardım. Aradığım istasyonu buldum hemen. Bugün gibi anımsarım, başkent tiyatrosunda oynayan «Çolpan» balesini yayınlıyorlardı. Dağların, dağ sıralarının arkasından aşan sesler arabanın içini doldurmuştu. Balenin konusu olan aşk kadar tatlı ve güçlü bir müzikti bu. Müzik bitince salon alkışlardan inledi, seyirciler oynayanların adlarını haykırmaya, belki de balerinlerin ayaklarının dibine çiçek atmaya başladılar. Fakat, öyle sanıyorum ki, azgın Isık–Göl'ün kıyısında, kamyonun içinde duyduğum zevki, coşkunluğu onlardan hiçbiri duymamıştır. Sanki bizim aşkımız anlatılıyordu çalınan eserde. Mutluluğunu aramaya çıkan «Çolpan»ın yaşamı

bizi etkilemişti. Benim «Çolpan»ım, sabah yıldızım yanımdaydı. Gece yarısına doğru Asel omzumda uyuyakaldı, benim heyecanım bir süre daha yatışmadı. Yüzünü usul usul okşarken enginlerde Isık–Göl'ün iç çekmelerini dinliyordum.

Ulaştırma merkezine sabahleyin gittik. İyi bir azar işittim doğrusu. Fakat kaçışımın nedenini anlatınca bağışladılar beni. Yükleme vincinin ardından gazlayıp gitmem uzun bir zaman gülüşerek anımsandı.

Dolon seferine hazırlandım. Asel'i de alacaktım yanıma. Onu, yolumun üstünde oturan arkadaşım Alibek Canturin'in evine bırakmayı tasarlıyordum. Arkadaşımın evi Narın yakınlarındaki ikmal merkezinin yanındaydı. Burası sınıra çok yakın olduğu için gelip geçerken hep uğrardım. Alibek'in karısı da sevip saydığım bir kadındı.

Böylece çıktık yola. İlk yaptığım iş yolumuzun üstündeki bir mağazadan Asel'e giyecek almak oldu. Üstündeki entariden başka bir şeyi yoktu çünkü. Aldığımız öteberi arasında büyük, parlak, çiçekli atkı pek işimize yaradı. Yolda bizim merkezin yaşlı sürücülerinden Urmat–Ağa ile karşılaştık. Daha uzaktan durmam için işaret etti bana. Fren yaptım. Karşılıklı arabalardan indik.

– Selamün aleyküm, Urmat–Ağa!

– Aleyküm selam, İlyas! Koluna konan şahinin ipi sağlam olsun, dedi geleneklere göre. Tanrı mutluluğunu esirgemesin sizden, çocuklarınız bol olsun!

– Teşekkür ederim! Nereden öğrendiniz, Urmat–Ağa?

– E, oğlum iyi haber çıktığı yerde durmaz. Ağızdan ağıza yol boyunca yayılmış...

– Ya, demek öyle! diye çok şaşırdım.

Ayakta dikilmiş konuşurken Urmat–Ağa bir kere olsun benim kamyonun yanına gidip de Asel'i görmeye kalkışmadı. Asel durumu anlamış, atkıyı başına sararak yüzünü örtmüştü. Bu Urmat Ağa'nın çok hoşuna gitti.

– Ha şöyle, kızım! Geleneklerimize uyduğun için teşekkür ederim. Bundan böyle bizim gelinimizsin sen, ulaştırma merkezinin bütün yaşlıları sana gelinleri gözüyle bakacaklar. Al, İlyas, bu da benim yüz görümlüğüm.

Böyle diyerek para verdi. Almasam kırılacağını bildiğim için geri çevirmedim. Ondan ayrıldıktan sonra da atkısını çıkarmadı

Asel. Geleneksel bir Kırgız evine gelin gelmiş gibi, tanıdık şoförlerle karşılaştıkça yüzünü örtüyordu. Başbaşa kalınca epey güldük buna.

Başında atkısıyla Asel bana daha güzel görünüyordu.

– Hadi, gelinim, gözlerini yerden kaldır da öp beni.

– Olmaz, büyükler görürler sonra.

Gene de kaçamak bir öpücük kondurdu yanağıma.

Bizim merkezin şoförleri yolda rastladıkça bizi durduruyorlar, mutluluk dileğiyle evliliğimizi kutluyorlardı. Yolda toplanmış çiçeklerden başka bir sürü de armağan verdiler. Çiçek vermeyi kimin akıl ettiğini bilmiyorum, sanırım bunu merkezde çalışan Rus delikanlıları düşündüler. Onların köylerinde gelin arabasını çiçeklerle süslerler. Bizim arabamız da kısa zamanda mavi, yeşil kurdelelerle, ipekli yazmalarla demet demet çiçeklerle bezenmişti. Alacalı–bulacalı görünüşüyle kamyonumuzun kilometrelerce uzaktan göze çarptığını sanıyorum. Arkadaşlarımın gösterdikleri bu yakınlık koltuklarımı kabarttı, Asel'le ikimizi çok duygulandırdı. Dostluk yalnız kara günde değil, iyi günlerde de belli olurmuş.

En yakın arkadaşım Alibek Canturin'in arabasıyla karşılaştık yolda. Benden iki yaş büyük olan Alibek tıknaz, iri kafalı bir adamdı. Aklı başında, ağır bir insan oluşu yanında iyi bir sürücüydü de. Merkezde onu saymayan yok gibiydi, bu yüzden şoförler derneğine üye seçilmişti. Evlenmemize onun ne diyeceğini pek merak ediyordum doğrusu.

Alibek başını sallayarak sessizce seyretti kamyonu. Arkasından Asel'in yanına gitti, elini sıktıktan sonra mutluluklar diledi.

– Ver bana şu yol kâğıdını bakayım.

Ne yapacağını bilmediğim için istediğini şaşkın şaşkın verdim eline. Alibek cebinden bir tükenmez kalem çıkardı, yol belgesinin üstüne iri harflerle: «Balayı yolculuğu No: 167» diye yazıverdi. Sefer numaramdı 167.

Ben iyice afalladım.

– Ne yaptın? diye bağırdım. Resmi belgeye yazı yazılır mı?

Alibek güldü.

– Tarihe geçecek bir yolculuk bu. Ne yani, saymanlıkta çalışanların insan olmadıklarını mı sanıyorsun? Hadi, ver şimdi elini.

Böyle diyerek beni kucakladı, öpüştük, arkasından kahkahayla güldük ikimiz de.

Arabalarımıza doğru yürüyorduk ki, Alibek beni durdurdu.

– Peki, oturacağınız bir yer var mı?

Kollarımı iki yana açtım.

– İşte bizim ev! dedim kamyonu göstererek.

– Ne, arabada mı oturacaksınız? Çocukları da orada büyüteceksiniz öyleyse. Bak, sana ne söyleyeceğim. Bizim ikmal merkezinde oturduğumuz bir ev ar. Ben müdürle konuşurum, siz oraya geçersiniz, biz de kendi evimize taşınırız.

– Ama senin ev bitmedi ki daha!

Alibek, Ribaçye'de, ulaştırma merkezine yakın bir ev yaptırıyordu. Boş zamanlarımda gider, yardım ederdim ona.

– O da laf mı? Yapılacak fazla bir şey kalmadı zaten. Konut sıkıntımızı bildiğine göre bundan fazlasını bekleme benden.

– Teşekkür ederim, Alibek. Bize yeter de artar bile. Asel'i size bir süreliğine bırakmayı düşünürken sen bütün evi bize veriyorsun.

– Şimdilik kalsın hele. Dönüşümde eve bekle beni. Karılarımızla oturur, bir güzel karar veririz.

Böyle diyerek Asel'e göz kırptı.

– Öyle ya, artık karımız da var, dedim.

Alibek arkamızdan:

– Hadi yolunuz açık olsun, balayı yolcuları! diye uğurladı.

Hey, Tanrım! Gerçekten bu bizim balayı yolculuğumuzdu. Hem de ne yolculuk!

İşlerin böyle tıkırında gitmesi sevincimizi arttırıyordu, gene de bir olay bayağı canımızı sıktı.

Böyle şenlik içinde giderken dönemeçlerden birinde Cantay'la burun buruna geldik. Cantay arabasında yalnız değildi, yanında Kadiça da vardı. Cantay el sallayınca sert bir fren yaptım. Birbirine iyice yanaşmıştı arabalar. Cantay pencereden uzandı.

– Ne o, sanki düğün varmış gibi niye süsledin arabayı?

– Düğünüm var da ondan.

İnanmamıştı bana.

– Yok canım! diyerek Kadiça'ya döndü. Biz de seni arıyorduk...

Cantay'ın bunu ağzından kaçırdığını anlamıştım.

Kadiça dili tutulmuş bir halde, mum gibi sararmıştı.

– Merhaba, Kadiça! dedim gülerek.

Kadın yalnız başını sallamakla yetindi.

Cantay'ın yeni aklı başına gelmişti.

– Demek yanındaki de nişanlın?

– Hayır, karım, dedim kolumu Asel'in omzuna atarak.

Cantay buna sevinsin mi, üzülsün mü bilemedi.

– Vay anasını! dedi gözlerini belerterek. Öyleyse sizi candan kutlarım! Hayırlı, uğurlu olsun!

– Teşekkür ederim...

Cantay'ın yüzünde sinsi bir gülümseme belirdi.

– Becerikli adamsın, be İlyas. Desene, başlık parası vermeden aldın kızı!

– Sür arabanı, sersem!

Ne insanlar var şu dünyada! Öfkemi alamadım, herife adamakallı küfretmek için başımı pencereden dışarı çıkardım. A, bir de ne göreyim, arabasının yanında ayakta duran Cantay bir yanağını eliyle ovalarken bir yandan da Kadiça'ya yumruğunu sallayarak bağırmıyor mu? Kadıncağız alabildiğine kaçıyordu tarlalara doğru. Koştu koştu; o hızla yere kapaklanarak başını ellerinin arasına aldı. Aralarında ne geçtiğini anlayamadım ama ona karşı bir acıma duydum içimde, olanlardan bir dereceye kadar kendimi de suçlu gördüm. Asel'e bu konuda bir şey söylemedim doğal olarak.

Bir hafta sonra ikmal merkezindeki küçük eve yerleştik. İki ufak odası, daracık sahanlığıyla gerçekten küçük bir evdi burası. Benzin istasyonundaki görevlilerle birkaç şoför ailesi için yan yana üç–dört ev yapmışlardı. Güzel yerlerdi buralar, üstelik ana yolun üstündeydi, Narın'a yakındı. İl merkezi Narın'ın mağazaları, sineması, hastanesi vardı. İkmal merkezinin yarı yolda olması ayrıca hoşumuza gidiyordu. Dolon'dan geçen seferler Ribaçye ile Atbaşı arasında yapıldığından bir süre dinleniyor, istersek geceyi evde geçiriyorduk. Ben Asel'i hemen hemen hergün görüyordum. Yolda biraz geciksem de vakit gece yarısı bile olsa eve uğramadan duramıyordum. Çünkü ben gelmeden gözüne uyku girmiyordu Asel'in. Eve ufak tefek eşyalar da almaya başlamıştık. Sözün kısası yaşamımız yavaş yavaş düzene giriyordu. Köyde doğup büyüdüğünü, eli boş oturamayacağını ileri sürerek çalışmak isteyen Asel'i işe yerleştirmeye karar vermiştik ki, beklenmedik bir haber ikimizi de sevindirdi. Çok geçmeden anne olacaktı Asel.

...Asel'in doğum yaptığı gün Atbaşı'ndan dönüyordum. Gitmeden Narın'da doğumevine yatırmıştım onu. Yolun bitmesini merakla, heyecanla bekledim. Bir de vardım ki, bir oğlum olmamış mı? Karımla görüştürmediler tabii. Kamyona atladığım gibi dağ yoluna vurdum. Bir kış günüydü; çevremde kardan, kayalardan başka bir şöy görünmüyordu. Bunlara baktıkça beyaz, siyah lekeler uçuşmaya başladı gözlerimde. Dolon geçidine nasıl tırmandığımı anımsamıyorum. Burası o kadar yüksek bir yerdi ki, bulutlar ayaklarımın dibinde sürünerek geçiyordu, dağlar ufacık kalıyordu aşağılarda. Arabayı durdurarak dışarıya fırladım. Ciğerlerimi temiz havayla doldurduktan sonra avazım çıktığı kadar bağırdım:

– Ey, dağlar! Benim de bir oğlum var artık!

Dağlar oldukları yerde titrediler sanki. Haykırışım dağlardan dağa sekerek yuvarlandı bir süre.

Bebeğe Samet adını taktık, daha doğrusu bu adı ben seçtim. Artık tüm konuşmalarımız onun üstündeydi. Samet ağladı, Samet güldü, Samet'in dişleri çıktı. Bütün genç anne–babalar da böyle değil midir?

Mutluyduk, Asel'le birbirimizi seviyorduk. Sonra beklenmedik bir bela geldi başıma...

Felaketin neden ileri geldiğini bulup çıkarmak şimdi öyle zor ki! Her şey birbirine karıştı, arap saçına döndü. Gene de ben bazı gerçekleri anladım, ama iş işten geçtikten sonra ne işe yarar?

O adamla yolda karşılaştıktan sonra ilerde bir daha karşılaşacağımızı aklımızın köşesinden geçirmeden ayrıldık birbirimizinden.

Güzün sonlarıydı, havalar iyice bozmuştu. Gökyüzünden karla yağmur arasında ufak ufak tanecikler dökülüyordu. Süt gibi bulutlar yaslanmıştı dağların yamaçlarına. Camlar durmadan terlediği için silecekleri çalıştırıyordum. Dağların ortasında, Dolon geçidine yakın bir yerde olmalıydım. Ah, Dolon, Dolon; Tiyen–Şanlar'ın dev anası, Dolon! Onun yüzünden neler gelmedi başıma! Yolun en çetin, en tehlikeli yeri Dolon geçidiydi. Dönemeç dönemeç üstüne, kıvrıla kıvrıla gider yollar. Araban dik yokuşlardan bulutları çiğnercesine tırmanırken göklere yükseldiğini sanır, üstüne abanarak sımsıkı tuttuğun direksiyonun başında, koltuğuna

iyice perçinlenirsin. Sonra birden taş gibi düşersin bayır aşağıya, ellerin önündeki tekerleğe kenetlenir kalır. Geçidin havasını dersen, azgın deveye benzer; yaz-kış demez, aklına estiği anda dolusunu, sağanağını yağdırır başından aşağı. Hele o kar fırtınaları yok mu ya, bir çıkmaya görsün, zından kesilir ortalık. Bizim Dolon böyle bir yerdir işte! Ancak biz Tiyen Şanlı şoförler alışmışızdır cilvesine; gece demez, gündüz demez, vururuz yola. Uzaktan bakınca tehlike insanın gözünde büyüyor, ama işin içine girince böyle şeyleri düşünmüyorsunuz.

Dolon geçidine yakın boğazlardan birinde yüklü bir kamyonun arkasından yetiştim. Hiç unutmam, 951 model Gaz marka bir arabaydı. Daha doğrusu arkasından yetişmedim, kamyon olduğu yerde duruyordu. Başında da iki kişi... Bunlardan biri yavaş yavaş yolun ortasına yürüdü, ellerini kaldırdı. Fren yapıp durdum. Yağmurluğu sırılsıklam, kukuletalı bir adam yaklaştı yanıma. Kahverengiye çalan bıyıklarını asker biçimi kısa kestirmiş, asık suratlı, kırk yaşlarında biriydi. Yalnız bakışları sakindi adamın.

– Delikanlı, beni Dolon yol bakım istasyonuna kadar atıver, dedi. Motor çalışmıyor, bir traktör alıp makineyi çektireyim.

– Atlayıp da gidelim. Ama durun, belki kendimiz de bir şey yaparız, diyerek aşağıya atladım.

Kamyonun şoförü motor kapağını sertçe kapadı.

– Buna yapılacak bir şey kalmadı, tıs bile demiyor.

Soğuktan mosmor kesilmişti zavallı. Bir bakışta bizim buralı olmadığını anladım. Başkentli filan bir şofördü anlaşılan, bütün umutlarını yitirmiş görünüyordu. Frunze'den yol bakım istasyonuna malzeme götürüyor olmalıydılar. Nasıl yardım edebilirdim kendilerine? Birden delice bir fikir geldi aklıma. Önce geçide doğru baktım. Hava kararmaya, bulutlar alçalmaya başlamıştı. Ama ben kararımı vermiştim. Aslında benimkisi pek parlak bir fikir değildi, ama o anda tehlikeli bir işi göze almanın heyecanı içindeydim.

– Nasıl, frenlerin sağlam mı? diye sordum şoföre.

– Şunun sorduğuna bak... Yola frensiz çıkacağımı mı sanıyorsun? Sana motor bozuldu diyoruz...

– Çekme halatın var mı?

– Var, ne olacak,

– Hadi getir de bağla benim arabaya.

İkisi birden gözlerini faltaşı gibi aşarak yüzüme baktılar.

– Yoksa aklını mı kaçırdın, arkadaş? diye sordu şoför.

Benim huyum böyle işte, aklıma bir şey koyunca iyi mi, kötü mü düşünmeden sonuna kadar götürürüm.

– Beni dinle de, bağla arabanı, dedim. Korkma, yarı yolda bırakmam sizi.

Şoför «olmaz» dercesine elini salladı.

– Bırak, canım! Bu yolda yedekte araba çekilemeyeceğini bilmen gerekir. Böyle bir şeyi nasıl düşünüyorsun, anlamıyorum.

Adam, önemli bir dileğimi reddetmiş gibi kızdım.

– Korkak eşeğin birisin! dedim.

Bunun üzerine şoför yol bakım ustasına seslendi. Daha doğrusu onun yol bakım ustası olduğunu sonra öğrendim. Usta bana şöyle bir baktıktan sonra:

– Getir halatı, dedi.

Beriki hâlâ çekiniyordu.

– Ama bundan siz sorumlusunuz, Baytemir ağabey.

– Hepimiz sorumluyuz, dedi beriki kısaca.

Yanıtı hoşuma gitmişti. Bazı insanlar bir görüşte saygı uyandırırlar, bu da onlardan biriydi.

Böylece bozuk kamyonu çekmeye başladım. Başlangıçta her şey yolunda gitti, fakat Dolon geçidine varınca durum değişti birden. Dik yokuşların ardından beklenmedik inişler geliyor, arazi gittikçe yükseliyordu. Motorun gürültüsünden başka bir şey duymaz olmuştum. «Kurtulamazsın elimden, senin suyunu çıkaracağım» diyordum. Daha önce de fark etmiştim: Dolon geçidi ne kadar sarp olursa olsun, motor, çekiş gücünün hepsini kullanmaz, bir kısmını yedeğe saklardı. Sonra kamyonları yüklerlerken hesaplı davranırlar, sığasının ancak yüzde yetmiş beşini doldururlardı. Tabii o anda aklımda böyle şeyler yoktu. Bir yarışmacının kazanma hırsıyla, adamları yerlerine ulaştırmak için var gücümü kullanıyordum. Oysa sandığım kadar kolay bir iş değildi bu. Kamyon zorlanıyor, bas bas bağırıyordu. Silecekler habire çalıştığı halde gene de yetişemiyordu camlardaki karları silmeye. Bir yerlerden kopup gelen bulutlar yerden sürüne sürüne tekerlerin altına giriyordu. Derken dik ve sert dönemeçler başladı. «Nerden de girdim bu işe, adamları öbür dünyaya göndermeyelim de...» diye kızıyordum kendi kendime. Kamyondan çok kendim eziyet çekiyordum. Üstümde ne varsa; şapkamı, kazağımı, ceketimi, süveterimi... çı-

kardım. Yalnız gömleğimle kaldığım halde, hamamda terler gibi terliyordum. Dile kolay, yedekte çektiğim kamyonun boşu yetmiyormuş gibi bir de yükü vardı. İyi ki, Baytemir, öbür şoförle aramızda uyum sağlamak için benim kamyonun basamağına çıkmıştı. Bir yandan bana yol gösterirken, bir yandan da ötekine eliyle işaret ediyordu. Dönemeçlerden fır fır döndüğümüz sırada onun basamakta durmayı göze alamayacağını, canını kurtarmak için kendini aşağıya atacağını sandıysam da kıpırdamadı bile yerinden. Bir eliyle kapıya tutunurken, göklere yükselen bir kartal görünümüyle basamakta dimdik duruyordu. Bir ara baktım; yanaklarından, bıyıklarından sular süzüldüğü halde, yüzü sakindi. Demek hiçbir şeye aldırdığı yoktu adamın.

Son bayırımız kalmıştı, onu da tırmandık mı, zafer bizimdi. Baytemir'in bağırmasıyla aklım başıma geldi:

– Dikkat et, ilerden bir kamyon geliyor, yolun sağına al!

Sağa aldım. Gerçekten yokuş aşağı yüklü bir kamyon iniyordu. Hem de Cantay'ın kamyonu. «Tamam,» dedim, «gider gitmez ulaştırma merkezine yetiştirir haberi. Ondan sonra ayıkla pirincin taşını!» Herif üstüme üstüme geliyordu. Suratı bir karış, sımsıkı yapıştığı direksiyona iyice yumulmuştu. Nerdeyse birbirimize sürtünerek geçtik, kolumuzu uzatsam değerdi. Cantay beni görünce korkuyla pencereden içeri çekildi, tilki kürkünden kırmızı bir kalpak giydiği başını tehdit edercesine salladı. «Cehenneme kadar yolun var. Canının istediğini söyle!» dedim.

Yokuşu tırmanıp dik bir bayırdan indikten sonra düzlüğe çıktık, arkasından da bakım istasyonuna giden yola saptık. Becermiştim bu işi. Motoru durdurduğum zaman seste hiçbir azalma hissetmedim. Sanki sağır olan ben değil de beni saran doğaydı. Çıt çıkmıyordu çevremden. Aşağı indim, basamağa oturdum. İyice yorulmuştum, geçitteki hava düşük basınçlı olduğu için güçlükle soluk alıyordum. Baytemir koştu yanıma, kazağımı sırtıma attıktan sonra şapkayı başıma geçirdi. Derken öbür kamyonun şoförü geldi güçlükle yürüyerek. Adamın yüzü kireç gibiydi, dili tutulmuştu. Yanımıza gelince yere çömeldi, sigara paketini uzattı. Elim titreyerek bir sigara aldım. Ancak birkaç nefes çektikten sonra geldik kendimize. O kazanma hırsı gene depreşmişti.

– Nasıl, gördün mü? diyerek şoförün omzuna öyle bir vurdum ki, adam kıç üstü yere oturdu.

Sonra üçümüz de ayağa fırladık; birbirimizin sırtına, omzuna rastgele vurmaya başladık. Bu arada neşeyle bağırıyor, olur olmaz şeylere gülüyorduk.

Sonunda yatışıp birer sigara daha tüttürdük. Üstümü başımı giyindim, bir de saatime baktım ki, ne göreyim?

– Eh, yolcu yolunda gerek, ben gideyim, dedim.

Baytemir'in hemen suratı asıldı.

– Hayır, bırakmayız seni, bugün konuğumuz olursun.

Geçirecek bir dakika zamanım kalmamıştı.

– Sağolun, dedim. Bir an önce eve gitmeliyim, karım merak eder.

Bu sefer de şoför üstelemeye başladı:

– Kalsan çok iyi olur. Şöyle karşılıklı kadeh tokuştururduk.

Baytemir:

– Israr etme, dedi. Madem karısı bekliyormuş, gitsin. Adın ne senin?

– İlyas.

– Peki, güle güle İlyas. Bizi güç bir durumdan kurtardığın için teşekkür ederiz.

Baytemir basamakta benimle yol ayrımına kadar geldi, orada elimi sıktıktan sonra aşağıya atladı.

Yokuşu tırmanırken dönüp geriye baktım. Hâlâ orada, ayakta duruyordu. Şapkasını elinin içinde buruşturmuştu; başı önünde, düşünceli bir hali vardı.

Bu karşılaşma böylece son bulmuştu...

Başımdan geçenleri inceden inceye anlatamadım Asel'e. Yolda birilerine yardım ettiğimi, bu yüzden geciktiğimi söyledim, o kadar. Aslında karımdan hiçbir şey gizlemezdim, fakat onun bunu öğrenmesini istemiyordum. Dönüşümü merakla bekleyen bir kadını bir daha tekrarlamayacağım bir çılgınlığımla neden üzecektim? Madem Dolon geçidiyle bir kereliğine güç yarışına girmiştim, bu kadarı yeterdi. Ertesi gün belki de bu olayı unutur giderdim, ama hasatlığa yakalanmam bunun üstüne tuz–biber ekti. Dağ başında iyice üşütmüştüm anlaşılan, eve döner dönmez kendimi yatağa zor attım. Aklım başımda değildi artık, kötü kötü düşler görüyordum. Gene Dolon geçidinde yedekte bir kamyon çekiyormuşum. Kar fırtınası yüzümü cayır cayır yakıyor, zor soluk alıyordum. Elimdeki direksiyon değil de pamuktan bir halka sanki, çe-

vireyim derken bükülüyor, ellerimin içinde. Önümde ucu bucağı görünmeyen bir geçit, arabanın ucu havaya kalkmış, durmadan tırmanıyorum. Derken motor homurtuları arasında tepe taklak uçurumdan aşağıya, güm!.. Meğer hastalığımın «geçit»ini aşmışım o anda. Üçüncü günü aştım geçidi, iyileşmeye başladım. İki gün daha yattıktan sonra kendimde ayağa kalkacak gücü bulunca, «artık kalkayım,» dediysem de Asel hiç fırsat verir mi? Gerisin geriye yatırdı beni. Asel'in yüzünün zayıflığı o anda çarptı gözüme: Hastalanan ben miyidim, yoksa o mu? Gözlerini mor halkalar çevirmiş, zayıflayıp çökmüştü. Hani rüzgâr püf dese uçuverecek. Üstelik çocuk da kucağında. Hemen kararımı verdim: «Oğlum, yangelip yatmanın sırası değil, karını düşün biraz!» Hemen kalktım yataktan, giyinmeye başladım. Oğlan uyuyordu.

– Asel, dedim yavaşça. Samet'e bakacak birini bul da sinemaya gidelim.

Bu sözüm üzerine Asel yatağa atıldı, beni yastığın üstüne devirerek yüzüme dikkatle bakmaya başladı. Sanki çoktandır görmemişti beni. Göz yaşlarını tutmaya çalıştığı halde kirpiklerinde damlalar ışıldıyor, dudakları titriyordu. Yüzünü göğsüme bastırarak hıçkırıklarını bıraktı. Çok şaşırmıştım.

– Ne oldu, Asel? Neyin var? diye sordum.

– Yok bir şeyim. İyileşmene sevindim de...

– Ben de sevindim, ama ortada bu kadar heyecanlanacak bir şey yok ki! Biraz hasta yattıysam da zamanımı senin yanında geçirdim, Samet'le doya doya oynadım.

Oğlan o sıralar emekliyordu, nerdeyse yürümeye başlardı. Çocukların en sevimli çağıdır bu.

– Sen ne dersen de, fakat ben bir kere daha hastalanmayı seve seve göze alırım, diye takıldım.

– Ağzından yel alsın. O ne biçim söz?

O sırada Samet uyandı. Karım onu yatağından sımsıcak alarak getirdi yanıma. Yatağın içinde üçümüz birden alt alta, üst üste yuvarlanmaya başladık. Samet ayı yavrusu gibi üstümüze tırmanıyordu.

– Gördün mü? İyi değil miymiş? dedim. Bunda ağlayacak ne var? Yakında köye gider, annenin-babanın elini öperiz. Bizi bağışlamasınlar da göreyim onları! Bakalım Samet'in afacanlığına, sıcaklığına dayanabilecekler mi?

Gerçekten de köye gitmeye niyetliydim o sırada. Geleneğe göre bizim durumumuzda olanların, kızın anasından-babasından af dilemeleri gerekiyordu. Asel'in ailesi, belli ki, iyice darılmıştı ona. Hatta onlardan Narın'a haber getiren bir hemşehrileri kızlarını bir daha bağışlamayacaklarını bildirmişti. Asel'i evlat olarak tanımıyorlarmış. Ama biz ellerini öperek aramızın düzeleceğini umuyorduk.

Yalnız, önce izin almak gerekiyordu, sonra da yol hazırlığı yapmak... Köye eli boş gitmek istemediğim için Asel'in hısım akrabalarına bir şeyler almalıydım.

Tam o sırada kış bastırdı. Tiyen-Şan'larda kış serttir, karın yağmadığı gün yok gibidir. Yollardan tipiden, çığdan geçilmez. Biz şoförlerin derdine dert katılır, ama asıl yol bakımcılarının işi zordur. Adamlar yolu sürekli açık tutabilmek için çığ düşebilecek yamaçlardaki karları temizlerler, düşen çığları kaldırırlar. Gerçi o kış pek sert geçmiş sayılmazdı, ya da ben farkına varmamıştım. Biz kamyon şoförlerinin işten sağına-soluna dikkat edecek pek vakitleri olmaz. Zaten o sırada bizim ulaştırma merkezine fazladan bir taşıma görevi vermişlerdi, daha doğrusu bizim şoförler gönüllü olarak almışlardı görevi. Ben de ilk gönüllüler arasındaydım. Böyle yaptığım için gene de pişman değilim, ama işlerin ondan sonra ters gitmeye başladığını sanıyorum. Bakın, nasıl oldu...

Bir akşam ulaştırma merkezine dönüyordum. Asel, Alibek'in karısına verilmek üzere bir paket göndermişti benimle. Kapılarının önünde durup korna çaldım, karısı çıktı. Atbaşı Hidroelektrik santralından telgraf çektiklerini, santral malzemesini bir an önce istediklerini ondan öğrendim.

– Alibek nerede?

– Nerede olacak, boşaltma noktasına gitti. Yük katarları gelmiş. Herkes orada şimdi.

Durumu öğrenmek için istasyona sürdüm arabayı. Bizim boşaltma noktası boğazın göle açıldığı yerde, demiryolunun sonundadır. Oraya vardığımda hava kararmaya yüz tutmuştu. Sokak lambalarını sallayan, karları traverslerin arasından savuran rüzgâr sanki bu tedirgin edici alaca karanlığı da oynatıyor gibiydi. Lokomotifler arkalarında vagonlarla manevra yapmaktaydı. Yolun bitiminde vincin kolunun ileri geri gidip gelerek, Atbaşı Hidroelektrik Santralına ait sandıkları indirdiğini gördüm. Bu şeritlenmiş tel halatlarla bağlanmış malzeme kutuları Atbaşı'na taşınacaktı.

Santaralın kuruluşu hayli ilerlemiş olmalıydı, çünkü daha önce de bir şeyler taşımıştık oraya.

Yüklerin başında bir sürü kamyon toplandığı halde kimsede hareket yoktu. Sanki bekledikleri bir şey vardı şoförlerin. Kimisi arabalarının içine, kimisi basamaklara otrmuşlar; kimisi de rüzgârdan korunmak için sandıkların arkasına sinmişlerdi. Selam verdiğim halde aldıran bile olmadı. Büyük bir sesizlik içinde sigaralarını içiyorlardı. Biraz ilerde Alibek'i görünce yanına gittim.

– Ne oluyor burada! Telgraf almışsınız, öyle mi?

– Evet. Elektrik Santralını bir an önce açmak istiyorlar.

– Ee e, bundan bize ne?

– Bize ne olur mu? Bütün iş bize bağlı. *Görmüyor musun*, yol boyunca ne kadar yük yığılmış! Daha da gelecek. Nasıl kalkacağız bu işin altından, bilmem! Adamlar dört gözle malzeme bekliyorlar. Her günün değeri var onlarca...

– Sanki bundan ben suçluymuşum gibi konuşuyorsun. Benim ne ilgim var bu işle?

– İlgin olmaz olur mu? Yoksa sen başka bir ülkenin çocuğu musun? Belki de işin önemini kavramış değilsin.

– Hadi be, aklını oynatmışsın sen! diyerek yanından ayrıldım.

O sırada ulaştırma merkezi müdürü Ananjolov yaklaştı yanımıza. Şoförlerden birinin verdiği sigarayı paltosunun koynunu siper ederek yaktıktan sonra hepimizi gözden geçirdi.

– Arkadaşlar, dinleyin beni. Bakanlığa telefon edeceğim, belki yardım gönderirler bize. Fakat buna bel bağlamamalıyız. Ne yapacağımıza henüz ben bile karar vermiş değilim...

Birisi oradan:

– Çözümü zor bir sorun, Ananjolov yoldaş! diye atıldı. Sandıklar havaleli, bir kamyona iki–üç parçadan fazla sığmaz. Geceli–gündüzlü çalışılsa bile bunların taşınması bahara kalır.

– İşte bu zorluğu yenmemiz gerek. Şimdi evlerinize gidin de bir çıkış yolu düşünün bakalım.

Müdür böyle diyerek arabasına bindi gitti. Bizim çocuklar oturdukları yerde kıpırdamadan kaldılar. Karanlıkta biri ortaya:

– Bu iş olmaz! Bir deriden iki kürk çıktığı nerede görülmüş? Zamanında toplasaydılar akıllarını başlarına! diye bir laf attıktan sonra ayağa kalktı, sigrasanın izmaritini ayağıyla ezerek arabasına yürüdü.

Onu bir ikincisi destekledi:

– Bizde hep böyledir. Bıçak kemiğe dayanınca gelir akılları başlarına!

Birkaç kişi onu payladılar:

– Sorun sandığından daha önemli İsmail! Sağa–sola çatmakla iş halledilmez!

O zamana değin tartışmaya katılmadan bir köşede duruyordum. Fakat aklıma geçitte kamyonu yedekte çekişim gelince birden coşarak ortaya atıldım:

– Bunda fazla düşünecek ne var! Kamyonlara birer de römork takarız.

Kimseden ses çıkmadı. Hatta bazıları benden yana bakmamaya çalışıyorlardı. Bu lafı söyleyenin dünyanın en mankafa herifi olduğunu düşünüyorlardı herhalde.

Cantay hafiften bir ıslık çaldı.

– Bak sen hele!

Onu sesinden tanımıştım.

Çevremdekileri teker teker süzerken başımdan geçen olayı anlatmaya hazırlanıyordum. O sırada çam yarması gibi bir şoför sandıklardan birinin üstünden indi, elidvenlerini arkadaşına verdikten sonra yakamı toplayarak yüzünü yüzüme yaklaştırdı.

– Hele bir «hoh» de bakalım!

– Hoh! dedim adamın yüzüne.

– Ayık vallahi! dedikten sonra yakamı bıraktı.

– Öyleyse dangalağın biridir! diye lafa karıştı arkadaşı.

Ondan sonra kamyonlarına binerek oradan uzaklaştılar. Ötekiler de sessizce birer–ikişer dağılmaya başlamışlardı. O zamana değin insanların önünde böylesine gülünç düştüğümü hiç anımsamıyorum. Utancımdan yerin dibine geçmiştim. Birinden ötekine koşarak:

– Durun gitmeyin! Bir dakika! diye bağırmaya başladım. Söylediklerim doğru. Römork takılabilir, diyorum size!

Yaşlı şoförlerden biri bayağı bozulmuştu. Hırslı hırslı geldi yanıma.

– Ben şoförlüğe başladığımda sen daha donsuz geziyordun, ulan! Tiyen–Şanlar'ı dans alanı mı sandın? Kendini fazla maskara etmeden çekil git, haydi!

Gülüşerek arabalarına yürüdüler. Benim tepem atmıştı:

– Bir de şoförüm diye geçiniyorsunuz, değil mi? Sizin kadından ne farkınız var?

Yersiz bir çıkıştı benimkisi, sonunda olanlar bana oldu.

Adamlar bir an durakladıktan sonra hep birden üstüme yürüdüler.

– Bakın şunun yediği halta! Başkasının yaşamıyla oynamaya ne hakkı var?

– İlle bir yenilik çıkaracak! Herhalde madalya verecekler kendisine! diye laf sokuşturdu Cantay.

Her kafadan bir ses çıkıyordu, beni iyice sandıkların arasına sıkıştırmışlardı. Yumruklarıyla canımı çıkarmalarından korktuğum için yerden bir tahta parçası kaptım.

O sırada biri ıslık çalarak beni kuşatanları itip kakmaya başladı.

– Durun! Yol verin bana!

Alibek'ti bu.

– Kesin sesinizi!

Sonra bana döndü:

– Hadi, konuş, İlyas! Yalnız kısa kes!

Ben soluk soluğa kalmıştım.

– Daha ne konuşayım? Adamlar üstümde düğme mi bıraktılar! Yedekte çektiğim bir kamyonu geçitten aşırıp yol bakım istasyonuna götürdüm. Hem de yüklü bir kamyondu. Hepsi bu işte!

Çocuklar iyice şaşırmışlardı.

– Demek oraya kadar götürdün? diye sordu biri inanmamışcasına.

– Evet, Dolon geçidini bir baştan öbür başa geçtik hem de.

– Daha neler! dedi bir başkası.

– Yok canım, palavra sıkıyor! dedi bir üçüncüsü.

– Palavra sıkmıyorum, Cantay tanığım. Hey, Cantay! Gel de anlat gördüklerini!

Fakat kodunsa bul Cantay'ı. Yer yarıldı da yere geçti sanki. Neyse kimsenin o anda buna dikkat ettiği yoktu. Bir tartışmadır başlamış, kimisi şimdiden benim tarafıma geçmişti. Fakat bu işe aklı yatmayanlardan biri onları caydırmaya çalıştı.

– Boşuna çabalamayın, arkadaşlar! Birisi bir zamanlar bir şey yapmış olsa bile bundan ne çıkar? Aklınızı başınıza toplayın! Bu yollarda römork çekmek yasak bir kere! Kimsenin de böyle bir

şeye izin vereceğini düşünmeyin. İsterseniz müdüre bir çıtlatın. Adam sizi öyle bir sıvar ki, nerden geldiğinizi şaşırırsınız! Sizin yüzünüzden kodese girmek isteyeceğini hiç sanmıyorum. Var mı buna bir diyeceğiniz?

Biri bana arka çıkmaya kalktı:

– Boş ver sen ona! Ne diye izin vermesinler? Dokuz yüz otuz yıllarında İvan Stepanoviç bir buçuk tonluk kamyonuyla geçidi ilk olarak geçtiğinde kimse ona bir şey diyebildi mi? O zaman da kamyonla geçidi aşmak yasaktı. İşte kendisi burada! Anlatsın...

İvan Stepanoviç onu doğruladı:

– Evet, öyle bir şey olmuştu. Ama bu işe benim de aklım yatmadı. Yazın bile römorkla geçilemeyen bir yerden kışın nasıl geçilir, bilmem...

O zamana değin sesini çıkarmamış olan Alibek konuşmaya karıştı:

– Arkadaşlar, tartışmayı keselim! Bu iş her ne kadar olmaz gibi görünüyorsa da bir kere düşünmeye değer. Yalnız, İlyas, senin tutumun çok yanlış! «Haydi, tak halatı, bas gaza!» demekle iş bitmez. Önce uzun uzun düşünmeli, uzmanlarına sormalı, denemesini yapmalıyız. Senin «geçtim» demenle bu işlerin oluvereceğini mi sanıyorsun?

– Kanıtlayacağım! dedi. Siz ölçüp biçene dek ben bir daha geçeyim de görün! O zaman aklınız iyi yatar!

Her insanın huyu başkadır. Bir insan kendini tanırsa sorun kalmaz. Gel gelelim bir an gleiyor ki, ipin ucunu kaçırıyorsunuz. Ben de öyle, kamyona bindiğim zaman ne elimin altındaki direksiyonun farkındaydım, ne gittiğim yolun. İçimde öfke ve üzüntüyle karışık bir kırgınlık, bir güceniklik vardı. Yolda ilerledikçe gururumun incinmişliği artıyordu. Gösterecektim ben onlara! İnsana inanmamanın ne demek olduğunu gösterecektim! Bakalım benimle nasıl alay ederlermiş! Onlar ölçüp biçedursunlardı hele! Aferin Alibek'e, ondan bunu hiç ummuyordum! Bakalım uzun uzun düşünmekten ne geçecekti eline! Tüküreydim tedbirine, denemeleri kendinin olsundu. Ben kanıtlayınca onların burnu nasıl sürtülecekti!..

Arabayı garaja çektikten sonra bir süre daha ıvır zıvır işlerle oyalandım. Sinirlerim kopacak denli gerilmişti. Kafamda tek düşünce vardı. Yedeğe bir römork takıp geçide yürümek! Ne pahası-

na olursa olsun yapacaktım bunu. Fakat römorku kim verecekti bana?

Bu düşüncelerle garajdan çıkıp avluda ileri geri dolaşmaya başladım. Vakit hayli ilerlemişti. Hareket odasından başka hiçbir yerde ışık yoktu. Birden aklıma geldi: Hareket görevlisi tam aradığım insandı! Bu işi yaparsa o yapardı. O gün nöbetin Kadiça'da olduğu geldi aklıma. Böylesi daha da iyiydi. Kadiça geri çevirmezdi beni, çevirmemesi gerekirdi. Her şeyden önce bir suç işlemiyordum ki! Tam tersine, herkese yarayacak bir iş yapıyordum.

Hareket odasına doğru yürürken çoktandır Kadiça'nın yanına uğramadığımı, öteki şoförler gibi işimi pencereden gördüğümü anımsadım. Girmek istemedim içeriye. Tam o sırada kapı açıldı, Kadiça göründü eşikte.

– Ben de sana geliyordum, Kadiça, dedim. İyi ki buldum seni.

– Eve gidiyordum ben de...

– Öyleyse birlikte yürürüz.

Kuşkuyla baktı yüzüme, tepeden tırnağa süzdü beni, fakat sonra güldü.

– İyi, gidelim...

Kapıdan çıktık. Dışarısı karanlıktı. Gölden dondurucu bir rüzgâr esiyor, azgın dalgaların gürültüsü duyuluyordu. Kadiça koluma girdi, rüzgârdan korunmak ister gibi sokuldu...

– Üşüyor musun?

– Senin yanında üşür müyüm hiç! dedi şaka yollu.

Bir süre öncesine kadar heyecandan ölürken birden sakinleşivermiştim.

– Yarın nöbetin ne zaman, Kadiça?

– Öğleden sonra. Niçin sordun?

– Sana bir işim düştü. Hem de önemli bir iş... Her şey senin «he» demene bağlı.

Baştan beni dinlemek istemedi, ama ben inat etmiştim bir kere. Köşede fenerin dibinde durduk. Kadiça kaygılı bakışlarını gözlerimin içine dikti.

– Of, İlyas! Senin bu yaptığın neye benziyor, bilmem!

Onun istediğimi yerine getireceğini anlamıştım. Elini sımsıkı tuttum.

– Güven bana, Kadiça! Hiçbir aksaklık olmayacak. Nasıl, anlaştık mı?

Derin derin göğüs geçirdi, başını salladı.

– Ne yapayım? Sana laf anlatılmaz ki!

Elimde olmadan kucakladım onu.

– Yaşa be, Kadiça! Sen tam erkek olacak biriymişsin! Hadi, iyi geceler! Akşama kâğıtları hazırla, e mi? Böyle diyerek elini sıktım. Fakat o elimi bırakmadı.

– Dur, gitme hemen!

Sonra birden sırtını döndü.

– Peki, git... Bugün yatı yerinde misin?

– Evet.

– İyi geceler öyleyse...

Ertesi gün teknik denetleme vardı. Ulaştırma merkezinde herkesin sinirleri bozulmuştu. «Bu denetlemeciler de hep zamansız gelirler! İşleri-güçleri kusur bulup rapor tutmak! İnsanı bu denli uğraştırmakla ne geçiyor ellerine?» diye sızlanıyorlardı. Oysa berikilerin buna aldırdıkları bile yoktu.

Kamyonum yönünden içim rahattı; gene de denetlemecilere uzak bir yerde, arabamın bakımını yapıyormuşum gibi davrandım. Amacım arabamın denetlemesini Kadiça'nın nöbeti alış saatinden sonraya bırakmaktı. Arkadaşlarımdan biri çıkıp da birgün önce aramızda geçenleri anımsamadı bile. Beni mi düşüneceklerdi adamlar? Bir an önce denetlemeden geçip yola çıkmaya bakıyorlardı. İçimdeki kırgınlık geçmemişti daha.

Öğleden sonra benim arabanın denetlemesi de bitti. Denetleyiciler gittiğinde ulaştırma merkezi boşalmış, iyice ıssızlaşmıştı. Avlunun dip köşesine dizilmiş, açıkta duran römorklar vardı. Bunları bazen kısa yollar için, düz arazilerde yedeğe takardık. Aralarından birini seçtim kendime; dört tekerli, düz bir kasaydı bu. Römork sorununu böylece çözmüştüm, ama asıl heyecan ondan sonra başlıyordu...

Başıma gelecekleri bilmediğim için huzur içinde yatı yerime yollandım. Böyle önemli bir yolculuğa çıkmadan önce karnımı iyice doyurmalıydım. Fırsat bulursam bir saat kadar da kestirecektim; fakat bir türlü gözüme uyku girmedi, o yandan bu yana döndüm durdum. Hava kararmaya başlarken gene merkeze geldim.

Göreve başlayan Kadiça yol belgesini çoktan hazırlamıştı. Kâğıdı kaparak hızla garaja yürüdüm. «Sıkı durun şimdi!» dedim içimden. Kamyonu geriye çevirdikten sonra römorka yanaştırdım,

motor ısınırken aşağıya inip çevreme bakındım. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Onarım atölyesindeki tezgâhların gürültüsünden, gölün dalga hışırtısından başka hiçbir ses işitilmiyordu. Gökyüzünde tek bulut görünmemekle birlikte yıldızlar da yoktu ortada. Yanımda çalışan motorun takırtılarını dinlerken yüreğimin küt küt attığını duyuyordum. Bir sigara yakmakla yere fırlamam bir oldu. «Sonra!» diye düşündüm, «Daha sonra!»

Bekçi kapıda durdurdu arabayı.

– Nereye gidiyorsun?

– Yük almaya, dedim kayıtsız görünmeye çlışarak. İşte geçiş izni.

Yaşlı adam yol belgesini gözlerine yaklaştırdı, ama lambanın kör ışığında yazıları görmek kolay mı?

– Beni yolumdan alıkoyuyorsun, ihtiyar! dedim sertçe. Senin yüzünden işimi bekletemem!

Yükleme işi kolay geçti. İki sandık kamyonun arkasına, iki sandık da römorka koydular. En çok şaştığım şey, kimsenin tek söz söylememesiydi. Ancak yola çıktıktan sonra bir sigara yaktım. Yerime rahatça yerleştim, uzak farları yakarak bastım gaza. Yol boyunca karanlık kıpırdanmaya, hop hop oynamaya başladı. Giden–gelen araçların olmayışı arabayı istediğim hızda sürmemi kolaylaştırıyordu. Altımda araba kuş gibiydi, arkamda arada bir tıkırdayan römorkun varlığını bile duymuyordum. Dönemeçlerde biraz yana savruluyordum, direksiyonu çevirmek de zorlaşıyordu, ama bunun acemiliğimden ileri geldiğini düşünüyor, alışmaya çalışıyordum. «Açıl önümde, Dolon! Ver elini, Atbaşı!» diye haykırarak bir binicinin, atının yelesine sarılışı gibi direksiyonun üstüne kapandım. Yol düzken gidebileceğim hızla gitmeliydim. Gece yarısına doğru Dolon'a saldırıya geçecektim.

Başlangıçta umduğumdan da çabuk yol aldım, fakat yokuşlar başlayınca hızımı kesmek zorunda kaldım. Buna sebep motorun yükü çekmemesi değildi, yokuşlardan çok inişler engelliyordu hızlı gitmemi. Bayır aşağı inerken römork yalpanıyor, sarsılıyor, kamyona yükleniyordu. Herhangi bir şeye meydan vermemek için ikide birde fren yapmak zorundaydım. Sık sık vites değiştirmeler, direksiyon kırmalar da caba... Önce buna aldırmamaya, kendimi yüreklendirmeye çalıştım. Fakat zaman geçtikçe sinirlerim geriliyor, tedirginliğim artıyordu. Daha önce birinin aklına gelip de

yoldaki bu inişleri, çıkışları saymış mıydı acaba? Gene de yüreğimi berk tutum, korkuya kapılmadım. Gücüm kesilmediği sürece bu işin üstesinden gelecektim. «Aldırma!» dedim kendime. «Geçide varmadan bir mola verirsin. Ondan sonra basar gidersin!» Yalnız bir şeye pek aklım ermiyordu: Geçen sonbaharda kamyonu yedekte çekmek bu kadar zor gelmemişti bana.

Dolon geçidine yaklaşıyordum artık. Dönemeçleri kıvrıldıkça farın ışıkları koyu taş yığınlarına, üzerine karların çöktüğü sarp kayalara vuruyordu. Derken havada kar tanecikleri uçuşmaya başladı. «Herhalde yukardan rüzgâr savuruyor.» diye düşündüysem de, bunların ön cama yapışıp aşağıya kaymasından, kar yağmaya başladığını anladım. Kar suluydu, gittikçe de şiddetleniyordu. «Bir bu eksikti!» diye küfrederek silecekleri çalıştırdım.

Geçidin dik yokuşları da başlamıştı. Motor o alışılmış türküsünü tutturdu. Tekdüze bir uğultu gecenin karanlığını yırtarcasına ilerliyordu. Birinci yokuşu almıştım sonunda. Şimdi uzun bir iniş vardı önümde. Kamyon keyifli bir homurtuyla aşağıya doğru saldı kendini. Ve o anda da sağa sola kaymaya başladık. Römorkun kamyonu itişini, bir o yana, bir bu yana savuruşunu sırtımda hissediyor; demirlerin bağlantı yerinden şakırdayışını, gıcırdayışını ta kulaklarımın dibinde duyuyordum. O gıcırtıyla birlikte belime giren ağrı oradan kürek kemiklerime vurdu. Tekerler fren tutmaz olmuştu, sulu karın üstünden kayıp kayıp gidiyordu. Öyle bir an geldi ki, kamyon aşağı doğru yan verdi; direksiyon çekilip alınmış gibi kurtuldu ellerimden, yolun dışına çıktığımı hissettim. Direksiyonu sertçe kırarak fren yaptım. Daha ileri gidecek gücüm kalmamıştı. Farları söndürdükten sonra motoru durdurdum. Heyecandan uyuşan ellerim birer tahta parçası olmuştu sanki. Kendimi arkaya attığımdan soluğum hırıltı gibi çıkıyordu. Böylece birkaç dakika dinlenmişim, kendimi toparlayınca bir sigara yaktım. Dışarıda koyu bir karanlık vardı. Kapı aralıklarından giren rüzgârın ıslığından başka çıt çıkmıyordu. İlerde olabilecekleri düşünmek bile istemiyordum artık. Buradan öteye dik dönemeçler başlıyordu. Hem motor, hem şoför için dayanılmaz bir azap. Fakat kara kara düşünmenin de zamanı değildi, kar iyice bastırmıştı.

Motoru yeniden çalıştırdım. Kamyon homurdanarak ileri atıldı. Sonra dişlerimi sıkıp hiç ara vermeden, birbiri ardından dönemeçleri almaya başladım. Dönemeçler de bitmişti. Şimdi sıra

dimdik inen bayırdaydı; bunun arkasından bakım istasyonuna kadar uzanan yumuşak eğilimli, düz bir yol, bunun da arkasından geçidin sonuncu yokuşu geliyordu. Dört kilometre kadar uzanan düz yolda kamyonu iyice hızlandırdım, o hızla yokuşa tırmandım. gittim, gittim, gittim... Sonra hızım kesilmeye başladı. Motorun gücünü artırmak için vitesi önce ikiye, sonra bire taktım. Arkaya dayanarak sımsıkı yapıştım direksiyona. Bulutların aralığından birkaç yıldız ilişti gözüme. I–ıh! Bir adım kıpırdamıyordu kamyon. Tekerler yerinde dönmeye, araba yana kaymaya başladı. Sonuna kadar bastım gaza.

– Ha gayret! Biraz daha! Biraz daha! diye haykırdım.

Motorun uğultusu titrek bir tıkırtı şeklini aldı, sonra silkinerek durdu. Kamyon geri geri gidiyordu şimdi. Freni kökledim, fakat çaresiz... Römorkun da ağırlıyla bayır aşağı kaymaya başlamıştık. Bir süre sonra bir kayaya bindirmemizle sertçe durmamız bir oldu. Çıt çıkmıyordu ortalıktan. Kapıyı iterek arkaya baktım. Korktuğum başıma gelmiş, römork şarampola düşmüştü. Onu oradan çıkarma olanağım da yoktu artık. Deli gibi motoru çalıştırdım, gaza bastım. Tekerler oldukları yerde fır fır dönüyor, kamyon bütün gücüyle ileri doğru yekindiği halde yerinden bile kıpırdayamıyordu. Arabadan atladım, römorkun yanına vardım. Kahrolasının tekerleri iyice girmişti şarampola. Ne yapacağımı şaşırmıştım. Öfkeden kudurmuş bir durumda bir tekerden ötekine koşuyor, saplandıkları yerden kucaklayıp çıkarmaya çalışyordum. Baktım olmadı, bunun üzerine kasanın altına girip omuz vererek römorku yola doğru itmeye uğramıştım. Olacak şey mi? Başım ağrıdan çatlıyor, hırsımdan yaban hayvanı gibi böğürüyordum. Sonunda bütün gücümü yitirerek yüzükoyun yere kapandım; karları, çamurları avuçlayarak ağlamaya başladım. Neden sonra kalktım ayağa, sendeleye sendeleye kamyonun yanına gittim, basamağa oturdum sessizce.

Birden uzaktan gelen bir arabanın motor gürültüsüyle irkildim. Bir çift ışık tepeyi aşarak düz yoldan aşağı doğru iniyordu. Geceyarısı yollara düşmüş bu şoförün kim olduğunu bilmediğim halde bir korku kapladı içimi. Sanki gittikçe yaklaşan bu ışıklar beni yoklamaya geliyordu. Suçüstü bastırılan bir hırsız gibi römorka koştum, bağlama kancasını çıkardıktan sonra kamyona atladım ve yokuş yukarı bastım gaza. Römork saplandığı yerde kalmıştı.

İçimdeki korku da benimle birlikte gidiyordu. Kaçarken arkamda römork takılıymış gibi bir duygu vardı içimde. Beni adım adım izleyen, peşimden yetişmesini istemediğim kendi römorkum... Arabayı o denli hızlı sürüyordum ki, eğer bir kaza olmamışsa bunu yolları ezbere bilmeme borçluyum.

Şafak sökerken ikmal merkezine geldim. Eve varıp kapıyı yumrukladığım sırada aklım başımda değildi artık. Kapı açıldı, Asel'in yüzüne bile bakmadan daldım içeriye. Oysa üstüm başım çamura batmıştı. Derin derin soluyarak ıslak bir şeyin üstüne çöktüm. Meğer Asel'in yıkayıp iskemlenin üzerine koyduğu çamaşırlara oturmamış mıyım? Sigara almak için elimi cebime atınca kontak anahtarları değdi parmaklarıma. Anahtarları çıkardığım gibi odanın bir köşesine fırlattım. Başım önüme düştü; ezik, yenik, ne yapacağını şaşırmış bir durumda, olduğum yerde dondum kaldım. Asel'in, masanın çevresinde dolaşan çıplak ayaklarını görüyordum yalnız. Ne söyleyecektim şimdi ona?

Asel yere fırlattığım anahtarı alıp masanın üstüne koyarak:

– Yıkanacak mısın? Akşamdan su ısıtmıştım, dedi yavaşça.

Ağır ağır kaldırdım başımı. Soğuktan büzüşen karım, sırtında yalnız geceliği ile karşımda duruyordu; incecik ellerini göğsüne bastırmıştı. Korkudan irileşen gözlerinden üzüntü ve yardım etme isteği okunuyordu.

– Geçitte römorku devirdim, dedim.

Sesimi kendim bile tanımamıştım.

Asel ne dediğimi anlamadı önce.

– Ne römorku? diye sordu.

– Demirden, yeşil bir römork! Numarası da 02–38! dedim alay edercesine. Çaldım onu, anladın mı, çaldım!

Zavallıcık bir «ah» çekerek yatağın üstüne oturdu.

– Neden yaptın bunu?

Onun durumu kavrayamayışı beni gitgide sinirlendiriyordu.

– Neden mi? Geçidi römorkla aşmak istedim de onun için! Anladın mı şimdi? İnandığım bir şeyi kanıtlamaya kalktım, ama sonunda yaktım başımı!..

Böyle diyerek gene yüzümü ellerimin arasına aldım. Bir süre ikimiz de konuşmadık. Asel birden ayağa kalkıp giyinmeye başladı. Kararlı bir hali vardı.

– Ne oturup duruyorsun? diye sordu sertçe.

– Oturmayıp da ne yapacağım?

– Merkeze döneceksin hemen!

– Nasıl, römorku almadan mı?

– Durumunu anlatırsın orada.

Artık iyice tepem atmıştı.

– Aklını mı kaçırdın sen? Hangi yüzle dönerim oraya? «Bağışlayın beni. Bir kusur işledim, bir daha yapmam» mı diyeceğim? Ayaklarına kapanıp özür dileyeceğimi mi sanıyorsun? Yanılıyorsun öyleyse! Ellerinden geleni ardlarına koymasınlar! Canları cehenneme hepsinin!

Bağırmalarımdan Samet uyanmıştı. Onun ağladığını duyan Asel, çocuğu kucağına aldıysa da ağlaması daha çok arttı.

Karım kararlı, fakat alçak bir sesle:

– Korkağın birisin sen! dedi.

Gözlerim karardı birden, ne yaptığımı bilmez bir durumda yumruklarımı sıkıp üzerine yürüdüm.

– Ne dedin? Ne dedin bakayım?

Fakat korkudan iri iri açılan gözleri karşısında daha ileri gidemedim. Göz bebeklerinde çarpılmış, korkunç yüzümü görüyordum.

Onu kabaca ittikten sonra dışarı yürüdüm, kapıyı arkamdan sertçe çarparak çıktım.

Ortalık iyice ağarmıştı. Birgün önce olanlar gün ışığı altında daha çirkin, iç karartıcı, umut kırıcı geldi bana. O anda gördüğüm tek çözüm yolu hiç olmazsa kamyondaki yükü yerine teslim etmekti. Bundan ötesini düşünemiyordum.

Dönüşte eve uğramadan geçtim. Asel'le kavgalı oluşum değildi bunun nedeni. Ne kimsenin gözüne görünmek istiyordum, ne de kimseyi görmek. Bu gibi durumlarda başkaları ne yapar bilmem, ama ben yalnızlığı ararım. Üzüntümü kimseye belli etmem. Herkesin derdi kendine yeter... Dişimi sıkar, üzüntümün geçmesini beklerim.

O gece yoldaki bir konuk evinde uyudum. Pek uyudum da sayılmaz, korkulu düşlerle geçirdim. Sözde römorku yitirmişim de bulamıyordum. İzini gördüğüm halde kendisi yoktu ortada. Sabaha dek aramadığım yer, sormadığım insan kalmadı.

Bıraktığım yerden geçerken römorku gerçekten bulamayayım mı? Sonra öğrendim ki, Alibek çekip merkeze götürmüş.

Römorkun arkasından da ben geldim. Bir ara dikiz aynasına ilişti gözüm, nerdeyse tanıyamıyordum kendimi. O denli zayıflamış, çökmüştüm.

Ulaştırma merkezi olağan günlerinden biri yaşıyordu, oysa benim için hiç de öyle değildi. Kapıdan sessizce girdikten sonra avludan çekine çekine geçtim, kamyonu garajdan uzakça bir yerde durdurdum. Hemen çıkmadım arabadan, çevreyi bir süre inceledim. Herkes işini-gücünü bırakmış, bana bakıyordu. Tanrı bilir ya, o anda kamyonu geriye çevirerek basıp gitmek geldi içimden. Ama nereye gidecektim? İster istemez indim arabadan. Bütün gücümü toplayıp avluyu geçerek hareket odasına yürüdüm. Umursamaz göründüğüm halde neler çektiğimi bir ben bilirim. Arkadaşlarımın arasından geçerken suç işlemiş bir asker kaçağı gibi hissediyordum kendimi. Bütün milletin sert bakışları üzerime çevrilmişti. Ne bir seslenen oldu, ne de «merhaba» diyen. Onların yerinde olsam herhalde ben de aynı şeyi yapardım.

Eşiğe varınca birden aklım başıma geldi: Kadiça'nın başını belaya soktuğumu nasıl da unutmuştum!

Tam karşıma, duvara bir levha asmıştı. Levhaya iri harflerle «Ayıp!» diye yazılmıştı, bunun altında dağda bırakılmış bir remork resmi vardı...

Tokat yemiş gibi yaparak yüzümü çevirdim. Odasından içeri girdiğimde Kadiça telefonla konuşuyordu. Beni görünce ahizeyi bıraktı.

– Al şunu! diyerek yol belgesini masanın üstüne bıraktım.

Acıyan bakışlarını yüzüme çevirdi Kadiça. Bana bağıracak, ağlamaya başlayacak diye ödüm patladı. «Ne olur bırak şimdi; sonra, başka bir yerde yaparsın» dercesine baktım. Ne istediğimi anladı, hiç ses etmedi.

– Fazla gürültü-patırtı oldu mu? diye sordum yavaşça...

Başını salladı. Bunun üzerine onu yüreklendirmek için:

– Boş ver, dedim dişlerimin arasından.

– Seferden aldılar seni.

– Ya? Araba vermeyeckeler mi hiç?

– Önce öyle düşündüler. Bakım atölyesine geçmeni istiyorlardı, ama arkadaşların arka çıktı. Şimdilik yakın yerlere gideceksin. Müdür seni çağırdı, git de konuş.

– Gitmem. Ben olmadan versinler verecekleri kararı. Her şe-

ye razıyım.

Odadan çıkarak, başım önümde, koridorda ağır ağır yürümeye başladım. Karşıdan biri geliyordu. Yana çekilip yol vermek istediysem de Alibek:

– Nereye gidiyorsun, dur bakalım! diyerek önüme geçti...

Yüzüme diktiği bakışlarından çok kızdığı belliydi. Öfkeli, kısık sesiyle:

– Söyle bakalım, babayiğit, dedi. Yaptığını beğendim mi? Neyi kanıtladın? Eşoğlu eşeğin teki olduğunu, değil mi?

– Elimden geleni yaptım ben, dedim.

– Yalanı bırak şimdi! Bütün şeref kendinin olsun istedin! Kendini düşüneyim derken bir çuval inciri bok ettiğini biliyor musun? Hadi şimdi git de kamyona römork takılabileceğini anlat herkese! Zıpır! Akılsız budala!

Bir başkası bu sözlerden dersini alır, aklını başına toplardı. Ama benim içimdeki yenilikten başkasını gözümün gördüğü yoktu. Demek ben çıkarıma düşkün, şeref peşinde koşan zıpırın biriydim, öyle mi? Hayır, doğru değil bu.

– Çekil yolumdan! diyerek ittim onu. Benim derdim bana yeter!

Merdiven başına çıktığımda buz gibi bir rüzgâr karşıladı beni. Avluya ince bir kar yağıyordu. Yanımdan geçenler bana konuşmadan ters ters bakıyorlardı. Ben ne diyebilirdim buna? Ellerimi ceplerimin içinde yumruk yaparak çıkış kapısına doğru yürüdüm. Su birikintilerinin üstündeki buzlar ayaklarımın altında çatırdayarak kırılıyordu. Yerde gördüğüm boş bir yağ kutusuna olanca gücümle bir tekme attım. Kutu kapıdan fırladı, ben de arkasından.

O gün akşama dek sokaklarda serseri serseri dolaştım, bomboş iskelede vakit öldürdüm. Isık-Göl fırtınalıydı, iskeleye bağlanmış mavnalar dalgalarla kalkıp kalkıp iniyordu.

Sonra kendimi bir meyhanede buldum. Önümde yarım litrelik bir votka şişesi, bir tabakta mezeler vardı. Daha birinci kadeh başıma vurduğu için boş gözlerle ayaklarımın ucuna bakıyordum.

– Öyle derin derin ne düşünüyorsun, aslanım? dedi bir ses yarı dost, yarı alaylı bir tonla. Başımı güçlükle doğrultarak baktım. Kadiça tepemde dikiliyordu.

– Yalnız içmekten zevk almadın, değil mi?

Böyle diyerek gülümsedi, bir iskemle çekip yanıma oturdu.

– Haydi, şimdi birlikte içelim.

Kadehleri doldurdu, birini bana uzatırken:

– Al bakalım! dedi neşeyle göz kırparak.

Herkes de bizi buraya gönül eğlendirmeye geldik sanırdı.

– Niye bu kadar keyiflisin? dedim.

– Üzülecek ne var ki, İlyas? Senin yanında dünya vız geliyor bana! Bırak şimdi kara kara düşünmeyi! Ben de seni daha sağlam biri sanırdım.

Kadiça bana iyice sokularak güldü; okşayan, koyu gözlerini gözlerime dikti.

İçkimizi bitirdik, ben bir sigara yaktım. Biraz açılmıştım, o gün ilk kez güldüm.

– Yaman kadınsın, Kadiça, diyerek elini sıktım.

Sokağa çıktığımızda hava kararmıştı. Gölden gelen sert rüzgâr ağaçları, sokak lambalarını sallıyordu. Ayakta duracak durumda değildim. Kadiça koluma girdi, üşümemden korktuğu için yakamı kaldırdı. Ona karşı hem suçluluk, hem de minnet duygusu içindeydim.

– Senin de başını belaya soktum, Kadiça, dedim. Yalnız şunu iyice bil ki, söz getirtmem sana. Bütün suçu üzerime alacağım.

– Düşünme böyle şeyleri, canım! Çok huzursuz bir insansın sen. Kendini bu denli yıpratmana içim razı gelmiyor. Bir zamanlar ben de böyleydim. Oysa fazla zorlamayacaksın kendini, yaşamdan alabildiğin kadarına razı olacaksın. Yazgısıyla fazla oynamamalı insan.

– Duruma göre değişir, dedim önce, fakat biraz düşündükten sonra:

– Belki de sen haklısın, diyerek onayladım onu.

Oturduğu eve gelmiştik. Kocasından ayrılan Kadiça çoktandır yalnız yaşıyordu.

– Eh, benim eve geldik, dedi.

Ağırdan aldım, hemen gitmedim. Beni o kadar çeken bir şey vardı, üstelik yatı yerime bir an önce gitmem için bir neden yoktu. Gerçek güzel bir şeydir; gel gelelim bazen öyle acı gelir ki, ister istemez görmemeye çalışırsın.,

Kadiça durakladığımı gördü:

– Ne o, yoruldun mu, sevgilim? dedi.

– Olsun, yavaş yavaş giderim. İyi geceler.

Kadiça elimi tuttu.

– Uu! Ne kadar da üşümüş! Dur, biraz ısıtayım, diyerek mantosunun önünü çözdü, elimi göğsünün üstüne bastırdı.

Ne elimi çekebiliyor, ne de onun bu sıcak ilgisine karşı koyabiliyordum. Elimin altında yüreğinin vuruşlarını duydum. Sanki çoktandır beklediği bir şeyin hemen olmasını ister gibi çarpıyordu yüreği. Sarhoştum ama hiçbir şeyin farkında olmayacak kadar değil. Usulca çektim elimi.

– Ne o, gidiyor musun? dedi.

– Evet.

– İyi geceler öyleyse.

İçini çektikten sonra hızlı hızlı evine doğru yürüdü. Karanlıkta bahçe kapısının kapandığını duydum. Gitmek için döndüm, ama ancak birkaç adım atabildim. Nasıl oldu bilmem, gerisin geriye evinin önüne gelmiştim. Kadiça beni bekliyordu. Boynuma atıldı, beni kucaklayarak dudaklarımdan öptü.

– Demek döndün, dedi yavaşça, koluma girerek içeri aldı.

Geceleyin bir ara gözümü açınca bir süre nerede bulunduğumu anlayamadım. Başım çatlarcasına ağrıyordu. Sıcak soluğunu omzuma veren Kadiça yarı çıplak bir durumda bana iyice sokulmuştu. Kalkıp usulca gitmek niyetiyle kıpırdandım. Kadiça gözlerini açmadan sarıldı bana:

– Ne olur, gitme!

Sonra başını doğrulttu, karanlıkta gözlerimin içine bakarak heyecanlı bir fısıltıyla:

– Sensiz yapamam artık, dedi. Benimsin sen! Her zaman da benimdin. Beni sevmenden başka bir şey istemiyorum. Sev beni, İlyas! Başkasına vermem seni!..

Sonra ağlamaya başladı. Gözyaşları yüzümü ıslatıyordu.

Gitmedim. Şafak vakti gene dalmışız. Uyandığımızda ortalık ağarmıştı. Kalkıp giyinmeye başladım. Bir tedirginlik, içimi bulandıran bir duygu sarmıştı yüreğimi. Gocuğumu sırtıma yolda geçirerek dışarı attım kendimi. Bahçe kapısından adımımı yeni atmıştım ki, Cantay'la burun buruna geldik. Tilki derisinden, geniş kenarlı kızıl bir kalpak giyen Cantay evinden işe gidiyordu. Bakışlarımın ok gibi öldürücü olmasını isterdim o anda. İkimiz de bir an donup kalmıştık. Fakat ben görmezlikten gelerek sert bir dönüşle ulaştırma merkezine doğru yürümeye başladım. Arkamdan anlam-

lı anlamlı öksürdüğünü duyuyordum. Böylece ben önde, o arkada, aramızdaki mesafe ne uzayarak, ne kısalarak merkeze kadar yürüdük.

Garaja doğrudan doğruya yazıhaneye yöneldim. Çalışmaya başlamadan önce başmühendisin odasında toplanır, beş-on dakika iş durumunu görüşürdük. Bu sırada her kafadan bir ses çıkar, herkes yüksek sesle tartışırdı. O anda nedense içeri girip bir pencere önünde oturmak, ayak ayak üstüne atıp bir sigara yaktıktan sonra şoförlerin küfür dolu konuşmalarını istedim. Canımın böylesine bir şeyi çekeceğini daha önce nereden bilecektim? Fakat hemen içeri girmeyi göze alamadım. Oysa korktuğum filan da yoktu. Yalnız öfkem yatışmamıştı daha; o her şeye meydan okuyan, kör inadımın etkisi altındaydım hâlâ. Üstelik buna Kadiça'yla geçirdiğim gecenin tedirginliği de eklenmişti... Ayrıca arkadaşlarım başarısız deneyimi kolay unatacağa benzemiyorlardı. Odada benim sözümün edildiğini duydum.

– Rezilliğin daniskası! diye bağırıyordu birisi. Mahkemeye verilmesi gereken bir adamı kalkmış savunuyorsun. Herifin doğru düşündüğünü söylemek küstahlıktan başka bir şey değil, arkadaş! Madem doğru düşünüyordu, ne diye römorku bırakıp kaçtı?

Biri onun konuşmasına katıldı:

– Doğru söylüyor! Biz böylelerini çok gördük. Akıllı geçinen budalalardan... Gürültüye getirip parsa toplamak istedi, ama sonu fos çıktı. Bir de ulaştırma merkezinin şerefini yükseltecekmiş! Hah, güleyim bari!

Daha bir sürü şamata, gürültü! Kapının arkasında durup dinlemek istemediğimden uzaklaştım oradan.

Birkaç kişinin arkamdan konuşarak geldiklerini anlayınca adımlarımı sıklaştırdım. Tartışma bitmemişti daha. Alibek birilerine ateşli ateşli şunları söylüyordu:

– Biz de römorklara birer fren takarız. Fren yapması zor bir şey mi sanki? Hava sıkıştırıcısından bir hortum uzatıp tekerlere birer balata geçirdik mi tamam!

Beni görmüş olacak ki, arkamdan seslendi:

– İlyas mı şu giden? Hey, İlyas! Dur, gitme!

Durmadım, garaja doğru yürüdüm. O zaman Alibek arkamdan yetişerek omzumdan tuttu.

– Ulan, ne cehennemdesin, be! Bak, hepsini kandırdım. Yol-

culuğa hazır ol. Benimle eşli sefere var mısın? Römork takıp çıkıyoruz.

Tepem attı. Sözde güç durumdaki arkadaşına yardım edecekti. Bir silkinişte elini omuzumdan ittim.

– Römorkunun da, senin de canınız cehenneme! diye bağırdım.

– Amma da ters herifsin, ben! Ne yapalım, asıl suçlu kendidinsin. Ha, az kalsın unutuyordum. Volodka Şaryayev gördü mü seni?

– Hayır. Bir şey mi var?

– Var ya? Nerelerdesin, be kuzum? Asel gelen–geçenden seni soruyormuş. Görünmedin diye merak ediyormuş kadıncağız.

Dizimin bağı çözüldü, oraya yığılıvereceğim sandım. İçime öyle bir karamsarlık çöktü ki, o anda ölmeyi seve seve göze alabilirdim. Alibek ikide–birde kolumu çekiyor, römorka takılacak bir şeylerden söz ediyordu. Cantay biraz uzakta, kulak kabartıyordu konuşmamıza.

– Bırak beni! diyerek kolumu kurtardım. Daha benden ne istiyorsunuz? Yeter artık! Römorkunuz da yere batsın, siz de! Eşlik meşlik bekleme benden! Anladın mı şimdi?

Alibek'in kaşları çatıldı, öfkesinden yüz kasları gerildi.

– Bu işe önce sen başladın, şimdi de yan çiziyorsun öyle mi?

– Nasıl istersen öyle kabul et...

Kamyonun yanına geldiğimde ellerim titriyordu, hiçbir şey düşünecek durumda değildim. Niçin yaptığımı bilmeden kamyonun altındaki bakım çukuruna atladım, serinlemek için başımı tuğla duvara dayadım.

Tam o sırada bir fısıltı geldi yukarıdan:

– Hey, İlyas!

Kimdi bu seslenen? Başımı kaldırınca kırmızı kalpağıyla mantara benzeyen Cantay'la göz göze geldim. Orada çukurun kıyısına çömelmiş, iyice kısılarak birer yarık şeklini almış gözleriyle sinsi sinsi gülüyordu:

– Herife haddini iyi bildirdin, İlyas!

– Kimden söz ediyorsun sen?

– Kimden olacak, Alibek denen işgüzardan! Ağzının payını iyi verdin, ha! Anlasın, eski köye yeni icat getirmek ne demekmiş!..

– Peki bundan sana ne?

– Bak, öyle sanıyorum ki, biz şoförlere römork takmanın hiçbir yarar sağlamayacağını sen de anlamış bulunuyorsun. Sonunda kabak gene bizim başımıza patlayacak. Az zamanda çok yük taşıdığımızı görünce ton başına düşen taşıma ücretini kesecekler. E, bundan benim kazancım ne? Şan şeref düşündüğüm yok, arkadaşım; bunlar karın doyurmaz. Biz senin arkandayız...

Kızdığımı belli etmeden:

– Biz demekle kimi kastediyorsun? dedim. Kendini mi?

– Yalnız ben değilim, diyerek göz kırptı.

– Hadi oradan, bok herif! Sana inat takacağım römorku! Bu yolda canımı vereceğimi bilsem gene dönmem! Yalnız şimdi defol karşımdan! Yanına bir gelirsem!

– Hey, ağır ol bakalım! Senin ne mal olduğunu bilmiyor muyum sanıyorsun? Öbür işe gelince, gönlünü eğlendir eğlendirdiğin kadar...

– Bak şu pezevenge! diyerek olanca gücüyle çenesine bir yumruk indirdim.

Olduğu yerde sırt üstü devrildi, kalpağı başından yuvarlandı. Çukurdan çıkarak üstüne atıldım. Fakat Cantay tez davranmış, kendini kurtardıktan sonra avazı çıktığı kadar bağırmaya başlamıştı:

– Haydut herif! Külhanbeyi! Canın kavga etmek mi istiyor? İyice gemi azıya aldın ama belanı bulacaksın!

Sağdan soldan koşuşanlar oldu. Alibek de gelmişti.

– Ne var? Niye vurdun ona?

Cantay ağlamaya başlamıştı.

– Gerçeği söyledim diye, değil mi? Römorku çalıp dağ yolunda bırakan sensin! Ondan sonra başkaları kusurunu düzeltmeye kalktılar diye kavga çıkarıyorsun! İşin şerefini kaçırmak hoşuna gitmedi, değil mi?

Alibek deli gibi atıldı üstüme. Öfkeden yüzü bembeyaz olmuştu.

– Alçak herif! dedi göğsümden iterek. Fazla ileri gittin! Dağda kaldığının acısını mı çıkarıyorsun? Korkma, sensiz de yaparız bu işi; kahramanlara gereksinmemiz yok!

Dilim tutuldu, bir şey söyleyemedim. Cantay'ın utanmadan yalan söylemesi beni serseme çevirmişti. Adamlar gözleriyle yiye-

cekmiş gibi bakıyorlardı bana.

Ordan bir an önce uzaklaşmalıydım. Yerimden sıçradığım gibi arabaya koştum, hızla uzaklaştım merkezden.

Yolda iyice kafayı çektim. Önce küçük bir meyhaneye uğramıştım, pek faydasını görmeyince ikincisinin önünde durup bir şişeyi yuvarladım. Köprüler, yol işaretleri, karşıdan gelen kamyonlar süzülüp süzülüp geçiyordu yanımdan. Keyfim de yerine gelmişti. «Eh,» dedim, «battı balık, yan gider. İşte önümde direksiyon, çevir çevirebildiğin kadar. Ondan sonrası can sağlığı... Kadiça'ya gelince... Başkasından nesi eksik? Güzelliğine güzel, genç de sonra. Deli gibi seviyor beni, canını istesem verir. Sen de buldukça bunadın!»

Eve ancak akşamleyin gelebildim. Kapının önüne vardığımda ayakta duracak halde değildim. Gocuğum sıyrılmış, bir omzumdan aşağı sarkıyordu. Direksiyonu kolay çevirmek için bazen sağ kolumu çıkarırım. Çocukluğumda taş atarken kazandığım bir alışkanlıktı bu.

Asel koştu yanıma.

– Ne oldu, İlyas?

Fakat durumu kavramıştı.

– Hadi, orada dikilme, gir içeri. Yorulmuş, üşümüşsündür. Gir de soyun hemen.

Soyunmama yardım etmek için yaklaşınca ittim onu. Utancımı kabalıkla gizlemeye çalışıyordum. Odada sendeleye sendeleye bir süre dolaştım, ayağım takılıp bir şeyi devirdikten sonra bir sandalyeye yığılırcasına oturdum.

Baygın gözlerime üzüntüyle bakıyordu.

– Bir şey mi oldu, söyle, İlyas?

– Bilmiyormuşsun gibi sorma, dedim başımı önüme eğerek.

Gözlerine bakmak istemiyordum. Başıma kakmasını, talihsizliğinden yakınıp bana bağırmasını bekliyordum. Sesimi çıkarmadan sonuna dek dinleyecektim onu. Fakat Asel sanki odada değilmiş gibi sus pus olmuştu. O zaman yavaş yavaş kaldırdım gözlerimi. Pencerenin önündeydi, sırtını bana dönmüştü. Yüzünü görmediğim halde ağladığını biliyordum. Yüreğime bir bıçak saplandı sandım.

– Bak, Asel, sana bir şey söylemek istiyorum, dedim kekeleyerek. Şey, ben...

Arkasını getiremedim. Suçumu söyleyecek gücü bulamadım kendimde. Hayır, ona bunu yapamazdım, böyle bir darbe indiremezdim. Acıdığım için lafı çevirdim:

– Biliyor musun, sizin köye gidemeyeceğiz hemen, dedim. Başka bir zaman olsa...

– Olsun, başka zaman gideriz, dedi.

Gözyaşlarını silerek yanıma sokuldu.

– Şimdi bunu düşünme, İlyas. O işler yoluna girer. Sen biraz kendine baksan iyi olacak. Son zamanlarda iyice değiştin. Nerdeyse tanıyamayacağım seni.

Ödlekliğim tutup yarı yolda kaldığım için kendime kızmaya başlamıştım.

– Peki, peki, dedim. Yoruldum, yatacağım ben.

Birgün sonra dönüşte Alibek'le geçidin öbür yanında karşılaştık. Arkasında römork vardı, Dolon'u geçmişti.

Beni görünce arabasını durdurmadan atladı içinden, bana da el salladı. Hızını azaltarak yaklaştım. Alibek yolun ortasında sevinçten uçuyordu nerdeyse.

– Merhaba, İlyas! İn de birer sigara tüttürelim, dedi.

Fren yaptım. Alibek'in kamyonunu gencecik bir şoför sürüyordu, onu yardımcı almıştı yanına. Kamyonun tekerlerine zincir bağlanmış, römorka da hava freni takılmıştı. Bakar bakmaz anladım bunu. Fakat durdurmadım kamyonu. Aferin, başarmışlardı. Ama dokunmasınlardı bana...

Alibek arkamdan koşarken bağırıyordu.

– Dur, bekle beni, İlyas! Seninle konuşacaklarım var!.. Vay, köpoğlusu! Peki, senin dediğin olsun!...

Gaza basıp hızlandım. «Bağır, bağırma; seninle konuşacak işim kalmadı. Ben yanacağım kadar yanmışım» dedim içimden. Oysa hiç iyi etmemiş, bu davranışımla en yakın dostumu yitirmiştim. Alibek'in yerden göğe kadar haklı olduğunu ancak şimdi anlayabiliyorum. Benim onca uğraşmam, didinmem, yıpranmam sonunda elde edemediğimi onun bir çırpıda başarması o zaman çok zoruma gitmişti.

Alibek aklı başında, ciddi bir gençti. Benim gibi kelle koltukta tek başına geçide saldırmayı düşünmezdi. Yanına yardımcı almakla akıllılık etmiş, arabayı nöbetleşe kullanarak geçide taze güçle girmişti. Çünkü bu yalnız motor gücü ve hırsla değil, aynı

zamanda bilek gücüyle yapılacak bir işti. Ayrıca iki kişi olmaları yolculuk süresini de yarı yarıya kısaltıyordu. Her şeyi inceden inceye hesaplamıştı Alibek.

Hava sıkıştırıcısından hortum uzatıp römorka fren bağladığı gibi, en basidinden, kamyonun arka tekerlerine zincir takmayı da unutmamıştı. Sözün kısası benim yaptığım gibi karakucak girmemiş, bütün silahlarıyla saldırmıştı dağ geçidine.

Alibek'den gören öteki şoför arkadaşlar da arkalarına römork takmaya başlamışlardı. Başlamak bitirmenin yarısıdır derler, doğru bir söz. Bu arada komşu ulaştırma merkezinden yardım gönderilmiş, araba sayısı artmıştı. Tiyen–Şan yolları tam bir buçuk hafta geceli gündüzlü inim inim inledi. Bütün güçlüklere karşın elektrik santralının işleri aksatılmamış, istekleri zamanında karşılanmıştı. Ben bile iş aldım sonra...

Siz benim böyle sakin sakin anlattığıma bakmayın; aradan yıllar geçti, olaylar unutuldu. Oysa ben o zamanlar kabıma sığmayan bir adamdım. Sonra feleğin sillesini yedik, o başka...

Neyse olanları sırasıyla anlatalım.

Alibek'le karşılaştığımız günün akşamı merkeze geç vakit döndüm. Oradan yatı yerime gittim, ama bir meyhaneye uğradıktan sonra. O sırada içkiye karşı dayanılmaz bir istek duyuyordum. Körkütük sarhoş olmak, sonra her şeyi unutarak ölü gibi uyumak iyi bir şeydi. O gün de öyle, bir sürü içki içtim. Gel gelelim sarhoşluktan eser yok. Meyhaneden çıktığım zaman sinirlerim öyle bozuktu ki, nereye bastığımı bilmiyordum. Gecenin karanlığında sokaklarda yürüyerek fazla düşünmeden Kadiça'nın Kıyı Sokağındaki evine girdim.

Bu, böyle sürdü gitti. İki ateş arasında kalmıştım. Gündüzlerim direksiyon başında geçiyor, akşam olur olmaz kendimi Kadiça'nın yanında buluyordum. Onu bir çeşit sığınak yapmıştım kendime. İnsanlardan, gerçeklerden kaçmam, kendimi huzur ve güven içinde hissetmem için birebirdi. Beni yalnız Kadiça'nın sevip anladığını sanıyordum o zamanlar. Evime de elimden geldiğince kısa uğramaya çalışıyordum. Ah, Asel, sevgili Asel! Ruhunun temizliğiyle, bana bağlılığıyla beni evden ve kendinden uzaklaştırdığını biliyor muydu acaba? Onu aldatamazdım, ona layık değildim çünkü. Öyleyse asla yüz yüze gelmemeliydim. Eve sarhoş geldiğim zamanlar ağzını açıp tek acı söz söylememişti. Bugüne dek anlamış

değilim: Acaba bunu zayıflığından, pısırıklığından mı, yoksa, tam tersine, kendine ve bana güveninden mi yapıyordu? Şunu iyice biliyorum ki, birgün benim aklımı başıma toplayıp eskisi gibi bir insan olacağıma inancı vardı. Keşke bana sövüp saysa da doğruyu açıkça söylememi isteseydi, sonu böyle bitmeyebilirdi. Belki de yapardı bunu, fakat başımı derde sokanın yalnız işim olmadığını nerden bilsin zavallı? Ruhumu altüst eden olaylardan haberi bile yoktu. Ben de ona acıyor; her şeyi açıklamayı bir sonraki güne bırakarak onun için, aşkımız için, yuvamız için yapmam gereken şeyi yapamıyordum...

Son gittiğimde karım büyük bir sevinçle karşıladı beni. Yanakları alev alev yanıyor, gözleri parlıyordu. Gocuğumu, çizmelerimi çıkarmama fırsat vermeden beni içeri soktu.

– Bak, İlyas! Samet ayakta durmaya başladı.

– Doğru mu? Hani, nerede?

– İşte, masanın altında.

– Ama durmuyor ki, emekliyor çocuk.

– Şimdi görürsün! Hadi, oğlum, durduğunu göster babana! Gel, gel bana, Samet!

Samet annesinin ne dediğini anlamıştı sanki. Büyük bir sevinçle masanın altından emekliye emekliye çıktı, karyolanın kenarına tutunup yavaş yavaş doğrularak babacan bir gülümsemeyle kıçüstü yere düştü. Durur muyum hiç! Oğlumu kaptığım gibi kucağıma aldım, süt kokan körpe vücudunu bağrıma bastım. Onun bebek kokusu da Asel gibi değerliydi benim için.

Karım Samet'i kucağımdan zorla aldı.

– Dur, İlyas, çocuğu boğacaksın... Gördün mü, doğru söylemiyor muymuşum? E, daha ne duruyorsun? Soyunsana. Oğlumuz yakında koca adam olacak, o zaman ben de çalışırım. Yakında her şey düzelip işler yoluna girecek. Öyle değil mi, oğlum? Sen buna ne diyorsun, İlyas?

Asel böyle diyerek kederli bir gülümsemeyle baktı yüzüme. Sandalyeye çöktüm, Asel'in bu kısa tümcesinden son günlerde söylemek isteyip de söyleyemediğim her şey anlaşılıyordu. Hem umut, hem dilek, hem de sitem vardı bu sözlerinde. O anda ya her şeyi olduğu gibi anlatmalıydım, ya da çekip gitmeliydim. Hiçbir şeyden haberi olmayan karım son derece mutluydu, gitmekten başka çare göremedim.

Ayağa kalkarak:

– Gidiyorum, dedim.

Şaşırdı Asel'cik.

– Nereye gidiyorsun böyle? Bu gece de mi kalmayacaksın? Bari bir çay içseydin!

– Kalamam, hemen gitmeliyim, dedim. Biliyorsun iş durumum sıkışık.

Doğru değildi, iş için çıkmıyordum evden. Ertesi sabaha dek serbesttim.

Kamyonun koltuğuna çuval gibi yığılarak derinden bir ah çektim. Kontak anahtarını deliğine sokana dek aradan bir hayli zaman geçti. En sonunda çalıştırdım arabayı, yola çıkıp evlerin ışıkları görünmez oluncaya dek gittim. Boğazda köprüyü geçince bir düzlük vardır. Orada çalıların arasına sapıp söndürdüm farları. Geceyi arabada geçirecektim. Bir sigara çıkardım. Kutuda tek kibrit kalmıştı. O da sigaramı yakmadan sönünce sigara kutusunu pencereden kaldırdım attım, gocuğuma sarılıp koltuğun üstüne kıvrıldım.

Karanlık, soğuk dağların tepesinde somurtkan bir ay donup kalmıştı. Boğazdan esen rüzgâr aralık duran kapıyı gıcırdatarak sallarken kapı aralığında ıslık çalıyordu. O güne dek böylesine derin bir yalnızlık duymamıştım. İnsanlardan, ailemden, iş arkadaşlarımdan kendimi bütünüyle kopmuş hissediyordum. Böyle yaşantıya daha fazla dayanamayacaktım. Ulaştırma merkezine döner dönmez Kadiça'ya, aramızda olanları unutup beni bağışlamasını söylemeye karar verdim. Bu mertçe ve yerinde bir davranış olacaktı.

Oysa hiç de düşündüğüm gibi çıkmadı. Başıma böyle bir şeyin gelebileceği aklımın köşesinden bile geçmezdi. Birgün sonra sabahleyin ikmal merkezine vardığımda evde kimseyi bulamadım. Dış kapı açıktı. Önce Asel'in su getirmeye filan çıktığını sandım. içeri girip sağa sola baktım, odamın altı üstüne gelmişti. Yakılmadan bırakılan kapkara sobadan insanın yüzüne soğuk, ürpertici bir hava çarpıyordu sanki. Samet'in karyolasına koştum, orası da boştu.

– Asel! diye fısıldadım korkuyla.

– Asel! diye karşılık verdi duvarlar.

– Asel! diye haykırarak kapıya koştum.

Yanıt yoktu.

Komşulara sordum, benzin istasyonunda çalışanlara koştum; hiçbiri doğru–dürüst bir şey söyleyemedi. Birgün önce çocuğu birine bırakarak çıkmış, akşamleyin de geç vakit dönmüştü. «Her şeyi öğrenince gitti!» dedim. Bu korkunç tahminden tüylerim ürperdi.

Tiyan–Şanlar'da o uğursuz günkü kadar hızlı araba sürdüğümü hiç anımsamıyorum. Sanki Asel'e az ilerde yetişecekmişim gibi bir duygu vardı içimde. Dönemeçleri kıvrılıp boğazları geçiyor, arkadan kavuştuğum bir kamyonla bir süre yan yana gittikten sonra arkasında, önünde kimsenin bulunmadığını anlayınca ok gibi fırlıyordum ileriye. O sırada şoförlerin savurduğu küfürlerin bini bir paraydı. Motor su kaynatıncaya dek böyle tam üç saat koşturdum. O zaman kamyonu durdurup aşağıya atladım, radyatörün üstüne kar küredikten sonra su doldurdum. Koşmaktan terlemiş bir at gibi buhar fışkırıyordu arabanın önünden. Tam yerime oturmak üzereydim ki, Alibek'in römork takılmış kamyonu göründü karşıdan. Büyük bir sevinçle yolun ortasına koşup elimi kaldırdım. Alibek'le aramız iyice bozulmuştu, ama Asel'in onlara gidip gitmediğini öğrenebilirdim.

– Dur! Alibek, dur! diye bağırdım.

Arabayı süren yardımcısı sorarcasına baktı ona; Alibek kaşlarını çattı, yüzünü çevirdi. Bu sırada kamyonla römork hızla geçmişlerdi yanımdan. Ben kara belenmiş bir durumda, elim havada bir süre daha bekledikten sonra yüzümü sildim, kamyona yürüdüm. Ettiğimi bulmuştum, ama gücenmiyordum Alibek'e. Demek Asel onlara uğramamıştı. Böylesi daha da kötüydü ya! Başka sığınacak bir yeri olmadığına göre Asel ister istemez köyüne gitmişti. Kucağında bir bebekle utanmadan baba evine döndüğü için kimbilir ne laflar işitecekti!

Hemen köye yollanmaktan başka çare yoktu.

Yükümü çabucak boşalttım, kamyonu dışarıda bıraktıktan sonra belgeleri vermek için hareket odasına koştum. Tam koridorda Cantay'la, o rezil, yılışık herifle burun buruna gelmeyeyim mi?

Pencereden uzanıp yol kâğıdımı masanın üstüne bırakırken Kadiça, yüzünde tuhaf bir gülümsemeyle baktı bana. Bakışlarından tedirginlik, suç işlemiş birinin huzursuzluğu okunuyordu.

– Alıver şunu! dedim.

– Bir şey mi oldu yoksa?

– Asel yok evde. Gitmiş...

Kadiça sarardı, sordu, dudaklarını ısırarak masanın başından doğruldu.

– Sen neler söylüyorsun? Ah, bağışla beni İlyas, bağışla! Hep benim yüzümden oldu, diye inledi.

– Ne oldu? Doğru–dürüst anlatsan a! diyerek kapıya atıldım.

– Olan bitenleri bir an ben de anlayamadım. Yemin ederim, doğru söylüyorum, İlyas. Dün akşam kapı bekçisi penceremi çalarak beni genç bir hanımın görmek istediğini söyledi. Görür görmez tanıdım Asel'i. Yüzüme bir süre sessizce baktıktan sonra; «Duyduklarım doğru mu?» diye sordu. Bir an aklımı başıma toplayamadım. «Doğru,» dedim. «Söylenenlerin hepsi doğru. Onunla sevişiyoruz.» Bu söz üzerine pencereden çekildiğini gördüm. Deli gibiydim. Başımı masaya koyarak; «Benim o benim!» diye ağlamaya başladım. Bir daha da görmedim kadıncağızı... Ne olur, bağışla beni!

– Peki, nerden öğrenmiş o bunu?

– Nerden olacak, Cantay'dan. Çoktandır tehdit ediyordu beni. Alçak herifi bilmez değilsin ya! Hemen git, İlyas, git de karını bul. Bir daha aranıza girmem. Başka yere giderim buradan.

Karla örütlü bozkırdan uçarcasına sürdüm arabayı. Altımda donmuş, bozumsu bir toprak uzanıyordu. Rüzgâr karları alıp alıp savuruyor; çukurlara sığınmış, geçen yıldan kalma dikenleri önüne katıp sürüklüyordu. Uzakta köyün çıplak bahçeleri, kararmış duvarları görünmeye başlamıştı.

Akşam sularıydı köye vardığımda. Tanıdık evin önüne çektim hemen kamyonu. Heyecanımı yatıştırmak için bir sigara yaktım, ama daha bitirmeden attım yere. Arabanın düdüğünü bir–iki kere öttürünce Asel'in annesi göründü kapıda. Oysa ben Asel'i bekliyordum. Basamaka durarak, alçak sesle:

– Merhaba, apa[1]! dedim.

– Ya, gene mi sen geldin? diye bağırdı kadın. Bütün olanlardan sonra hangi yüzle bana apa diyebiliyorsun? Defol, git buradan! Gözüm görmesin seni! Sokak serserisi, baldırı çıplak! Sevgili kızımı baştan çıkardıktan sonra bir de sıkılmadan buraya geliyor-

(1) Anne, ana (Çev.)

sun! Yaşantımızı rezil ettin, utanmaz, aşağılık herif!..

Ağzımı açmaya fırsat bulamadım. Durmadan bağırıyor, ardı ardına sıraladığı küfürlerle beni yerin dibine geçiriyordu. Onun bağırmaları üzerine komşu evlerden kadınlar, çocuklar toplanmaya başlamıştı.

Yaşlı kadının çok kızdığı belliydi. Sırtından kürkünü yere atarak üstüme yürüdü.

– Milleti başımıza toplamadan defol git buradan! Kahrolası herif! Boyun devrilsin de buralara bir daha gelemez ol!

Oradan basıp gitmekten başka çıkar yol kalmamıştı. Hele Asel beni görmek istemedikten sonra... Kamyonun üstüne taşlar, sopalar yağıyordu. Köyün çocukları beni işte böyle uğurladılar.

O gece Isık–Göl kıyılarında dolaştım durdum. Ayın aydınlattığı, her zaman cana yakın görünen göl o gece buz gibi soğuktu. Ters dönmüş bir kayığın üstüne oturdum, suların çalkalanışını dinlemeye koyuldum. Dalgalar öfkeyle, hışırdayarak geliyorlar; çizmelerimin boğazına dek yükseldikten sonra bir iç çekmeyle gidiyorlardı...

...O sırada arkadan birinin yaklaştığını hissettim. Elini yavaşça omzuma koydu: Kadiça'ydı.

Birkaç gün sonra Frunze'ye açıldı yolumuz. Anarhay otlaklarını tarıma elverişli duruma getirmek için denemeye çıkan bir gruba katıldık biz de. Bana şoför, Kadiça'ya da işçi olarak iş verdiler. İşte yeni yaşantımız böylece başlamış oldu.

Araştırma grubu Anarhay ovasının derinliklerine, ta Balkaş gölüne değin uzanacaktı. Bir kez geçmişle bağları koparmaya kalkınca insan bütünüyle koparmalıydı.

Başlangıçta üzüntümü çalışmayla boğmayı denedim. Zaten işten pek başımızı kaşıyacak vaktimiz kalmıyordu. Üç küsur yılda Anarhay düzlüklerini gide–gele aşındırdık, güzel yollar açtık, kuyular kazdık, malzeme istasyonları kurduk. Sözün kısası, birbirine benzeyen tepeler arasında insanın güpegündüz kaybolup aylarca yolunu bulamayacağı, pelin otu kaplı o Anarhay ovası baştan başa değişmişti. Rahat evleri, kültür merkezleriyle hayvan yetiştiricilerinin yurdu oluvermişti hemen. Ekin ekiliyor, yemlik ot yetiştiriliyordu... Fakat Anarhay bugün bile bitmez tükenmez iş kaynağıdır, hele biz şoförler için. Ben fazla kalmadım, o başka.

Bunun nedeni çalışma koşullarının ağırlığı filan değildi, gelip geçici zorluklardı bütün bunlar. Kaldı ki, Kadiça'yla ben işten yılan insanlar da değildik. Şunu da belirteyim, Kadiça'yla anlaşıyor, birbirimizi sayıyorduk. Ama saymak başka şeydi, sevmek gene başka şey. Hele eşlerden biri sever, ötekinde böyle bir duygu olmazsa bence o yaşam yaşamaya değmez. Ya insanın yaratılışından bu, ya da ben, böyleyim; hep bir şeylerin eksikliğini duyuyordum. Ne çalışmayla, ne dostlukla, ne de seven bir kadının sıcak ilgisiyle gideremiyordum bu eksikliği. Asel'i bulmak için ikinci bir girişime geçmeden apartopar ayrıldığım için pişmanlık duymaya başlamıştım. Anarhay'da geçirdiğim son bir buçuk yılda oğlumun ve karımın özlemine dayanamaz olmuştum. Geceleri gözüme uyku girmiyordu. Samet'in gülümseyişi, tombul bacakları üstünde düşecekmiş gibi duruşu gitmiyordu gözlerimin önünden. Hele o körpe bebek kokusu sanki içime sinmişti. Sevgili Tiyen–Şan'ıma, mavi Isık–Göl'üme, biricik aşkımı tattığım dağlık yurduma dönmek istiyordum. Kadiça da farkındaydı bunun, fakat ağzını açıp tek söz söylemiyordu. Sonunda birlikte yaşayamayacağımızı iyice anladık.

O yıl bahar çok erken geldi. Karlar tepelerde çabucak eridi, yemyeşil oldu her yer. Bozkır birden canlanarak güneşin sıcağıyla karın ıslaklığını emmeye başladı sanki. Geceleri duru gökyüzünde bütün yıldızlar bir bir gözüküyordu.

Sondaj kulesinin yakınındaki bir çadırda kalıyorduk. Uykusuz gecelerimden biriydi. Bozkırın o derin sessizliğinde birden kulaklarıma bir tren düdüğü çalındı. Olacak şey değildi bu, çünkü tren yoluna arabayla ancak on iki saatte varılabilirdi. Bilmiyorum artık, belki ses değil de bir düştü benimkisi. Her ne olursa olsun, yüreğim hızla çarpmaya başladı: Yol görünmüştü bana.

– Ben gideceğim, Kadiça, dedim.

– Peki, İlyas. Ayrılalım, dedi o da.

Böylece ayrıldık. Kadiça Kuzey Kazakistan'ın ham topraklarına gitti.

Onun mutlu olmasını yürekten diliyorum. Günlerden bir gün, kendisi bile farkına varmadan, onu arayan bir erkekle karşılacağını sanırım. Birinci kocasıyla şansı iyi gitmemişti, istediği şeyi ona ben de verememiştim. Gerçek aşkın, sevmenin ve sevilmenin ne demek olduğunu bilmesem belki de onunla kalırdım. Bu sevgi konusu kolay anlaşılacak bir şey değildir.

Kadiça'yı istasyona dek götürüp terene bindirdim. Tren kalktıktan sonra vagonun yanında bir süre daha koşarak; «İyi yolculuklar, Kadiça! Hakkımda kötü düşünme!» dedim ayrılırken.

Turnalar Anarhay ovasının üstünden geçip kuzeye uçuyorlardı. Bense geriye, Tiyen–Şanlar'a yollandım gene...

Memleketime gelir gelmez ilk işim köyün yolunu tutmak oldu. Bindiğim kamyonun arkasında otururken aklımdaki bütün düşünceleri kovmaya çalışıyordum. Hem sevinçliydim, hem de bir korku vardı içimde. Dağların eteklerinden, Asel'le karşılaştığımız yoldan geçiyorduk. O köy yolunun yerinde beton, köprülerden aşan, kenarlarına trafik işaretleri konmuş, çakıl döşeli düz bir şose uzanıyordu. Eski toprak yolun yok oluşuna bayağı üzüldüm. Ne bir zamanlar arabamın saplandığı su arkını bulabildim, ne de Asel 'in üstüne oturup beni beklediği kayayı...

Köye yaklaşınca kamyonun damına vurdum.

– Ne var? diye sordu şoför başını pencereden çıkararak.

– Burada durur musun? İneceğim.

– Tarlanın ortasında mı? Köye geldik işte!..

– Sağolasın. Yürüyeceğim, diyerek para uzattım.

– Bırak canım. Kendi meslektaşlarımızdan da mı para alacağız?

– Dur bakalım, alnımda mı yazılı şoför olduğum?

– Adamı adım atışından tanırım ben.

– Öyle olsun. Hadi, iyi yolculuklar...

Kamyon gittikten sonra yolun ortasında şaşkın şaşkın bir süre dikildim. Yüreklenmek için sırtımı rüzgâra dönüp bir sigara yaktım. Sigarayı dudaklarıma götürürken parmaklarım titriyordu. Birkaç çekişten sonra izmariti ayaklarımın altında çiğneyerek yürüdüm. «Hadi, geldin bakalım!» diye mırıldandım kendi kendime. Yüreğimin atışlarından kulaklarım zonklamaya, başıma tokmakla vuruyorlarmış gibi ensekökü sıkışmaya başladı.

Köyde gözle görülür değişiklikler vardı. Köy büyümüş, kiremitli yeni evler yapılmıştı. Sokaklar boyunca elektrik telleri uzanıyordu. Kooperatif çiftliğinin yönetim binası önündeki direğe bir radyo hoparlörü çakılmıştı. Okula koşuşan çocuklarla doluydu sokaklar. Yaşça daha büyük olan bir küme öğrenci, genç öğretmenleriyle birlikte konuşa konuşa gidiyorlardı. Kimbilir, belki onların

arasında bana taşla, sopayla saldıran çocuklar da vardı. Zaman geçiyor, durmamacasına geçiyordu...

Adımlarımı sıklaştırdım. Az sonra kerpiç duvarlı, bahçesinde söğüt ağaçları yükselen küçük eve gelmiştim. Durup biraz soluklandım. Sonra korkudan elim ayağım kesilmiş bir durumda kapıya yöneldim. Tam kapıyı çalacakken koltuğunun altında çantasıyla bir kız çıktı içerden. Bana bir zamanlar dilini çıkaran ufacık bebe, okula gitmeye başlamıştı. Çocuk beni görünce şaşırdı, yüzüme anlamsız anlamsız baktı.

– Kimse yok evde, dedi bir an önce benden kurtulmak için.

– Hiç kimse yok mu?

– Yok ya. Annem orman köyüne gitti, babam da tarlada traktörlere su taşıyor.

Ağzımın kuruduğunu hissederek:

– Ya Asel? diye sordum.

Küçük kız şaşırmıştı.

– Asel mi? Asel gideli çok oldu.

– Hiç gelmedi mi geriye?

– Her yıl eniştemle birlikte gelirler. Annem onun iyi bir insan olduğunu söylüyor.

Başka soracak bir şey kalmamıştı. Küçük kız okuluna doğru seğirtirken ben de geriye döndüm.

Haber öylesine sersemleticiydi ki; ne evlendiği adamın adını, ne de oturduğu yeri soramamıştım. Sonra, sorsam ne çıkardı? Asel'in başka birini bulup evlenebileceğini o zamana değin hiç düşünmemiştim. Oysa kolayca akla gelebilecek bir şeydi bu. Evde oturup yıllarca benim dönmemi bekleyecek değil di...

Bir araba filan çevirme gereği duymadan yürümeye başladım.

Yol gerçekten çok değişmişti. Üstü düzleştirilip sertleştirildikten başka bir de çakıl döşenmişti. Değişmeyen tek şey çevredeki kırlardı. Sürülmüş koyu tarlalar ile nadasa bırakılmış sarı saplı düzlükler dağların eteklerinden başlayıp Isık–Göl'e dek dalgalana dalgalana uzanıyordu. Eriyen karların altındaki toprak nemli ve çırılçıplaktı. Bahar ekimi için toprağı süren traktörlerin gürültüsü geliyordu uzaklardan.

İlçeye vardığımda vakit gece olmuştu. Ertesi sabah ulaştırma merkezine gidip iş istemeye karar verdim. Her şey bitmiş, en sonunda ben yenik düşmüştüm. Ama yaşamak için önce ekmek pa-

rası kazanmak gerekiyordu. Çalışmaya başladıktan sonra ilerisini düşünecektim...

Tiyen–Şan yollarında kamyonlar vızır vızır işliyordu. Ben bizim merkezin arabalarından birini beklediğim için ilk karşıma çıkana elimi kaldırdım.

Kamyon yanımdan hızla geçtikten sonra acı bir fren yaparak durdu. Bavulumu kaparak yürüdüm, o sırada şoför da aşağıya inmişti. Baktım, bizim köyden Ermek adında bir genç. Askerde şoför eğitimini yanımda yapmıştı. Fakat beni tanıyamadığı için, yüzünde bir gülümsemeyle bakıp duruyordu.

– Tanımadın mı beni? dedim.

– Sen... Sen... Çavuş İlyas'sın, İlyas Alıbayev!..

– Ta kendisi! dedim acı bir gülümsemeyle.

Beni bu denli zor tanıdığına göre çok değişmiş olmalıydım.

Arabasına bindikten sonra havadan sudan konuştuk, eski iş arkadaşlarımı sordum. O da benim neler yaptığımı sorarsa diye ödüm patlıyordu. Fakat, anlaşıldığına göre, Ermek'in hiçbir şeyden haberi yoktu. Bunun üzerine rahatladım biraz.

– Askerden ne zaman döndün? diye sordum.

– İki yıl oluyor geleli.

– Alibek Canturin nerelerde, biliyor musun?

– Onunla karşılaşmadım hiç. Yalnız Pamir'deki ulaştırma merkezlerinden birinde ustabaşı olduğunu söylüyorlar.

«Aferin, Alibek, aferin, dostum! Ne yaman bir babayiğit olduğunu gösterdin gene!» diyerek yürekten sevindim. Demek sonunda erişmişti amacına. Askerliğini yaptığı sırada dışarıdan sanat okulunu bitirmiş, teknik okulu bitirmeyi de kafasına koymuştu.

– Amanjolov hâlâ müdür mü?

– Hayır, yeni birisi geldi. Amanjolov yükselerek bakanlıkta bir yere atandı.

– Beni işe alırlar mı, ne dersin?

– Niçin almasınlar? Alırlar elbet. Birinci sınıf şoförsün sen. Orduda da çok tutulurdun.

– Eh, bir zamanlar öyleydik. Peki, Cantay diye birini tanıyor musun?

– Hayır, bizde böyle biri yok.

«Ulaştırma merkezinde çok değişiklik olmuş.» diye geçirdim içimden.

– Römork takıyor mısınız geçidi aşarken? diye sordum.

– Elbette. Yalnız, taşıdığımız yüke bağlı bu. Gerektiği anda arabanın arkasına birer tane takıp çıkıyoruz. Şimdi kamyonlar güçlü.

O römorkların başıma ne işler açtığını nereden bilecekti?..

Sözün kısası eski iş yerime döndüm böylece. Ermek beni evine çağırdı, ağırladı; karşılaşmamızın şerefine içki ikram etti ama içmedim. Çoktandır ağzıma içki koymuyordum.

Merkezdekiler de iyi karşıladılar beni. Tanıyan arkadaşlar can sıkıcı sorularla başımı ağrıtmadıkları için minnettarım onlara. «Adamcağız sağda solda sürttükten sonra döndü geldi, şurada kimseye bir zararı dokunmadan çalışıyor. Ne diye eskiyi karıştıralım?» diye düşünüyor olmalıydılar. Aslında ben de olanları unutmaya çalışıyordum. Hatta bir zamanlar karımla, çocuğumla birlikte oturduğum ikmal merkezinin önünden sağıma soluma bakmadan geçiyor, benzini oradan almamak için büyük çaba gösteriyordum. Oysa ne yapsam boşunaydı, kendimi kandırmak elimde değildi.

Böylece aradan bir hayli zaman geçti; işime ve yerime iyice alışmıştım. Artık altımdaki arabayı bütün incelikleriyle tanıyor, ne yapacağımı biliyordum.

O gün de öyle, çevreyi seyrede seyrede giderken kafamda hiçbir düşünce yoktu. Baharın güzellikleri dört bir yanı sarmıştı. Sürülerini bahar yayımına çıkaran hayvan yetiştiricilerinin kurdukları çadırlar gözüküyordu uzaklarda. Çadırlardan boz dumanlar yükseliyordu. Yolun yakınlarında davarlar otluyor, rüzgârın estiği yönden at kişnemeleri duyuluyordu. Aklıma çocukluğum geldi, hüzünlendim... Tam göle yaklaştığım sırada kuğuları görmeyeyim mi?

Bu benim Isık–Göl, Isık–Göl! Bitirilmemiş türküm benim!.. Aynı tepeciğin üstünde, Asel'le birlikte yolun kıyısında geçirdiğimiz o günü ne diye anımsamıştım? Her şey tıpatıp aynıydı. El ele tutuşan mavi–beyaz dalgalar birbirini kovalayarak gene sarı kumlu kıyıları dövüyorlardı. Güneş dağların ardına aştığı için gölün uzak suları pembeleşmişti. Gölün güzelliğinden mest olan kuğular sevinç çığlıkları atıyorlar, birden havalanıp sonra kanatlarını gererek aşağıya süzülüyorlar, genişleyen köpüklü halkalar bırakarak sulara çarpıyorlardı. Her şey tıpkı o günkü gibiydi. Yalnız Asel

yoktu yanımda. Gözlerim al yazmalım, selvi boylumu arıyordu.

Gölün kıyısında uzun bir süre kaldıktan sonra merkeze döndüm. Döndüm ama bende de hayır kalmamıştı. Depreşen dertlerimi unutmak için meyhaneye gitmekten başka çare bulamıyordum... Oradan çıktığımda vakit bir hayli geçmişti. Gökyüzü bulutlardan ötürü kapkaraydı. Boğazdan esen fırtına borudan çıkar gibi boğuk boğuk uğulduyor, ağaçları tartaklıyor, elektrik tellerini inletirken insanın yüzüne şamar gibi iniyordu. Gölün azgın dalgaları kükrercesine sesler çıkarmaya başlamıştı. Çatı yerime güçlükle varabildim ve varınca da soyunmadan devrildim yatağa.

Ertesi sabah hâlâ kendime gelememiştim, başımı doğrultamıyordum yataktan. Pencereden baktım, karla karışık bir yağmur yağıyordu. Canım işe gitmek istemediği için üç saat daha kıpırdamaksızın yattım. Çalışmaktan zevk almak! İlk kez başıma gelen bir şeydi bu. Fakat sonra utandığım için işe çıktım.

Araba ölgün ölgün gidiyordu, daha doğrusu ölgün olan bendim. Hava derseniz, berbat mı berbat! Karşılaştığım kamyonların üstünde kar vardı, demek geçide iyi kar yağmıştı. «Ne olursa olsun, isterse boraya–fırtınaya tutulayım, vız gelir bana! Zaten ölmüşüm!» diye düşündüm.

İğrenç bir durumdaydım. Bir ara dikiz aynasında kendimi görünce öğüresim geldi. Sakallarım çıkmış; sanki hastalıktan yeni kalkmışım gibi, yüzüm buruşmuş, çökmüştü. Akşamdan beri ağzıma bir lokma yemek koymadığım için yolda durup bir şeyler yesem iyi olacaktı. Ama nerede? Canım içkiden başka bir şey istemiyordu ki. İnsan dizginleri gevşetmeyegörsün, ondan sonra toplayabilirsen topla. İlk kadehle biraz canlanıp kendime geldim. Makine de neşelenmişti sanki. Ardından başka bir yerde durup iki kadeh votka daha yuvarladım. Sonra bir daha... Yol gözlerimin önünde kaymaya, silecekler ileri geri oynamaya başladı. Öne iyice abanmıştım, yakmak için çıkardığım sigarayı dişlerimin arasında çiğniyordum. Karşıdan hızla gelerek ön cama su sıçrattıktan sonra yanımdan «vız» diye geçen kamyonlardan başka gözüm bir şey görmüyordu. Vakit bir hayli ilerlediği için gaz pedalını dipledim. Zından gibi bir karanlık bastırdığı zaman beni o amansız dağ yollarındaydım. İşte votka etkisini burada gösterdi. Birden elim ayağım kesildi, büyük bir yorgunluk duymaya başladım. Gözlerimin önünde kara benekler uçuşuyor, arabanın içerisi boğucu sıcak gel-

diği için midem bulanıyordu. Yüzümü ter basmıştı. O güne dek böyle sarhoş olduğumu hiç anımsamıyorum. Sanki kamyonun içinde değildim de makinenin önünde uzanan bir çift ışığa binmiştim. Bu ışıklar bir noktayı aydınlatarak yokuş aşağı dimdik inerken ben de iniyor; uzaklardaki kayalara titrek parıltılarıyla dokunup dokunup geçen iki ışık demetinin üstünde bayırları tırmanıyor, onlarla birlikte dönemeçleri kıvrılıyordum. Her geçen dakika gücümün azaldığının farkındaydım. Dinlenmek için biraz ara versem kendimi bir daha toparlayamayacağımı bildiğim için durmadan bastım gaza. Nerede bulunduğumu tam olarak kestirememekle birlikte geçit üzerinde bir yerdeydim. Ah Dolon, Dolon! Tiyen-Şanların dev anası! gecenin karanlığında sarhoş şoförler için tam bir baş belasısın sen!

Kamyon dik bir yokuşu zorlukla tırmandıktan sonra bayır aşağı koyverdi kendini. Karanlık, gözlerimin önünde karmakarışık dönüyordu. Ellerim beni dinlememeye, kamyon gittikçe hızını artırarak başaşağı uçmaya başladı. İşte o anda boğuk bir gürültü duydum, ardından bir cayırtı koptu, farlar söndü, çepeçevre karanlık oldu. Sanki bilinç altımdan biri bana «Kaza geçirdin!» diyordu.

Orada ne kadar kaldığımı bilmiyorum. Yalnız, kulaklarım pamukla tıkanmış gibi, uzaklardan gelen birtakım seslerle uyandım. «Işığı tut bakayım!» dedi birisi. Başımı, omuzlarımı, göğsümü yokladıklarını hissettim. Aynı sesin; «Yaşıyor... Kafayı iyice çekmiş...» dediğini duydum. Başka bir ses, «Yolu açalım.» diye karşılık verdi ona.

Bir el hafifçe omzuma dokundu.

– Arkadaş, biraz kıpırdan bakalım! Arabanı şöyle yolun kıyısına alalım, dediler.

İnledim, başımı oynatarak dikleştirmem hiç de kolay olmadı. Alnımdan yüzüme ılık ılık bir şeylerin aktığını hissettim. Sanki birileri göğsüme bastırarak doğrulmamı engelliyordu. Biri kibrit çakarak yüzüme eğildi. Sonra gözlerine inanamamış gibi, bir kibrit çaktı, bir daha baktı yüzüme.

–Nasıl oldu, arkadaş? Neden yaptın bunu? dedi acımaklı bir sesle.

– Araba... Çok mu hasarlı? dedim kan tükürerek.

– Fazla bir şey yok... Yalnız, yolu kapatmışsın.

– Durun öyleyse, çekeyim arabayı, diyerek kontak anahtarını çevirmek istedim.

Nerde? Titreyen ellerime söz geçirmek kolay mı?

Adam beni sımsıkı kavradı.

– Dur bakalım, dostum? Gönül eğlendirdiğin yeter artık! Şimdi biraz aşağıya in de dinlen sen. Sonrasını yarın düşünürüz.

Böyle diyerek arabadan indirdiler beni.

– Kamyonu yolun kıyısına çek, Kemal! Gündüz gözüyle durumuna bakarız.

Bir kolumu omzunun üstünden aşırdı, böylece aşağıya aldı beni. Sonra karanlıkta bir hayli yürüyerek bir eve vardık. Adam içeri girmem için gene yardım etti. Ön odada bir gaz lambası yanıyordu. Beni bir tabureye oturtan kurtarıcım üstümdeki gocuğu çıkarmaya koyuldu. Yüzüne dikkatlice bakınca tanıdım onu. Bir tarihte bozulan arabasını yedeğe alıp geçitten götürdüğüm yol ustası Baytemir'den başkası değildi bu. Düştüğüm durumdan utanmakla birlikte, böyle bir rastlantıya sevinmedim desem yalan söylemiş olurum. Tam adama teşekkür ederek özür dilemeye hazırlanıyordum ki, yere düşen bir kucak odunun gürültüsüyle geriye dönüp baktım. Ve bakmamla yerimden ağır ağır doğrulmam bir oldu. Başımdan aşağı kaynar sular döküldü sandım. Karşımda, yere saçılan odunların yanında Asel duruyordu. Sanki ayakta katılmış, bakışları yüzüme çakılıp kalmıştı.

– Ne oldu? dedi ölü bir sesle.

Az kalsın «Asel!» diye bağıracaktım. Fakat bakışlarında öyle yadsıyıcı, yasaklıyıcı bir anlam vardı ki, susmak zorunda kaldım. Büyük bir utançla başımı önüme eğdim. Üçümüz de korkunç bir sessizliğe gömüldük. Baytemir, sanki bir şey olmamış gibi, omzumdan tutup beni yerime oturtmasa, bu suskunluğun sonunun neye varacağını kestiremem.

– Bir şey yok, Asel, dedi Baytemir yavaşça. Şofördür kendisi, arabasını çarpmış. Dinlenirse bir şeyi kalmaz. Hadi sen bize biraz tentürdiyot getir.

Asel'in sesi canlandı.

– Tentürdiyot mu? Komşular almıştı... Şimdi gider getiririm.

Böyle diyerek toparlandı, hızlı adamlarla dışarı yürüdü.

Taburenin üstünde sessiz, kıpırtısız kalakaldım. Bir anda sarhoşluğum kaybolmuş, aklım başıma gelmişti. Şakaklarımın zonk-

ladığını duydum ilk olarak.

Baytemir alnımdaki yaraları gözden geçirdikten sonra:

– Önce yaran iyice temizlenmek ister, dedi; eline bir kova alarak dışarı çıktı.

O sırada beş yaşlarında bir oğlan çocuğunun, sırtında yalnız gömleğiyle, tıpış tıpış yürüyerek yandaki odadan çıktığını gördüm. Çocuk iri gözlerini bana dikerek bakmaya başladı. Nasıl oldu bilmem, ama onu görer görmez tanıdım, sanki içimden bir ses onun oğlum olduğunu söyledi.

Usulca:

– Samet! diyerek çocuğa doğru uzandım.

Tam o sırada Baytemir göründü kapıda, ben de korkuyla geriye çekildim. Baytemir çocuğun adını söylediğimi yüzde yüz duymuştu. Suç üstü yakalanmış bir hırsızın şaşkınlığı vardı üstümde. Duyduğum utancı yenebilmek için alnımdaki yarayı tutarak:

– Oğlunuz mu? diye sordum.

Böyle yersiz bir soru sorduğum için kendimi hiçbir zaman bağışlamayacağım.

Baytemir babacan bir tavırla:

– Evet, oğlum, dedi.

Kovayı yere bıraktı, çocuğu kollarının üstünde havaya kaldırdı.

– Tabii, oğlum. Bu, benim biricik oğlum, aslanım benim! Değil mi, Samet?

Böyle diyerek, bıyıklarından gıdıklanan çocuğu yanaklarından şapur şupur öpmeye başladı. Baytemir'in sesinde en ufak bir yapmacık yoktu.

– Ne diye uyumadın, yavrum? Ah, seni yumurcak! Olanı–biteni öğrenmeden duramazsın, değil mi? Hadi, git de yat bakalım!

– Annem nerede? diye sordu oğlancık.

– Şimdi gelir. İşte geliyor. Hadi, git yanına.

Asel koşarcasına girdi içeriye. Bizi kaygılı bakışlarla süzdükten sonra tentürdiyot şişesini Baytemir'e verdi, oğlanı alıp içeri götürdü.

Baytemir ıslak bir havluyla yüzümdeki kanları sildikten sonra tentürdiyot sürdü. Canım yanmıştı.

– Sık dişini, delikanlı! dedi. Aslında böyle bir şey yaptığın için canını iyice yakmak gerek ama şurada konuğumsun...

Sesinde şakacı bir sertlik vardı.

– Eh, oldu işte. Çok sürmez, kapanır yaraların. Asel, bize çay yapar mısın!

– Hemen şimdi!

Baytemir yerdeki kilimin üstüne pamuklu bir yorgan serdi, yastık koydu.

– Gel, şuraya otur da dinlen biraz, dedi bana.

– Sağol, istemem.

– Hadi, otur, otur! Sıkılma canım!

Düşteymiş gibi yapıyordum her şeyi. Görünmez bir el yüreğimi sıkıyordu sanki. Bu işin sonunun nereye varacağını bilmediğim için sinirlerim yay gibi gerilmişti. Dünyaya geldiğime bin kez pişmandım.

Asel bize bakmamaya çalışarak semaveri kaptı, avluya çıktı.

Baytemir:

– Dur, sana yardım edeyim, diyerek Asel'in arkasından yürümüştü ki, Samet girdi içeriye.

– Ne var, yavrum?

Oğlan yanıma yaklaştı, yüzüme ciddi ciddi bakarak:

– Amca, sinemadan mı çıktın sen? diye sordu.

Durumu anlamıştım. Baytemir kahkahayı bastı. Kalkıp Samet' in yanına çömelerek:

– Ah, seni küçük budala! dedi. Gülmekten öldüreceksin beni...

Sonra bana döndü:

– Şu yakındaki maden ocaklarına sinemaya gideriz de onu söylüyor.

Oyuna ben de katıldım.

– Evet, sinemadan çıktım ya!

Çocuğun kaşları çatıldı hemen.

– Doğru söylemiyorsun?

– Neden doğru söylemiyormuşum?

– Hani, dövüştüğün kılıcın nerde?

– Eve bıraktım...

– Onu gösterir misin bana? Yarın gösterir misin?

– Gösteririm. Gel otur yanıma. Adın ne senin, bakayım? Samet mi?

– Samet. Seninki ne, amca?

– Benimki mi?..

Bir an sustum. Sonra güçlükle tamamladım sözümü.

– Benimki de İlyas. İlyas amca...

Konuşmaya Baytemir karıştı:

– Hadi, Samet, git de yat. Geç oldu, yavrum.

– Baba, biraz daha kalayım mı? Hı?

– Peki, kal bakalım... Gideyim de çayları getireyim.

Samet iyice sokuldu yanıma. Ellerini okşadım. Bana öyle de benziyordu ki! Elleriyle, gülüşüyle tıpkısı tıpkısına kendimi buldum onda.

Oğlumla konuşmaya başlamak için konuyu ben açtım.

– Söyle bakalım, büyüyünce ne olacaksın?

– Şoför olacağım.

– Arabaya binmeyi pek mi seviyorsun?

– Hem de ne kadar! Yolda beni alsınlar diye elimi kaldırıyorum ama kimse durmuyor.

– Seni yarın arabaya bindireyim mi? İster misin?

– İsterim, amca. Ben de sana aşık vereyim.

Böyle diyerek içeri koştu.

Alvuda semaverin borusundan alevler yükselirken Asel ile Baytemir'in konuştuklarını gördüm.

Samet yaban koyunu derisinden bir torbaya doldurduğu aşıklarını getirdi. Çeşitli renklere boyanmış, cicili bicili malını önüme saçarak:

– Seç seç al, amca dedi.

Anı olarak saklamak üzere bir tanesini almak istediysem de kıyamadım.

O sırada kapı açıldı, fokur fokur kaynayan semaveri iki eliyle tutarak Baytemir girdi içeriye. Ardından Asel göründü. Asel çay demleme işiyle uğraşırken Baytemir yere kısa bacaklı, yuvarlak bir sofra koydu; üstüne örtü serdi. Samet'le biz de aşıkları toplayarak torbasına koyduk.

– Malını herkese göstermese olmaz. Ah, seni, seni yumurcak!

Baytemir böyle diyerek küçük oğlanın ensesini okşadı.

Az sonra semaverin çevresine oturduk. Asel'le ben birbirimizi hiç tanımıyormuşuz gibi davranıyor; heyecanımızı belli etmemeye çalıştığımızdan, tek söz konuşmuyorduk. Baytemir'e iyice sokularak dizine kurulan Samet başını iki yana oynattı.

– Uf be, baba, senin de bıyıkların amma batıyor!

Sonra sızlanan sanki kendisi değilmiş gibi yanaklarını Baytemir'in bıyıklarına yaklaştırdı.

Orada otururken içim içime sığmıyordu. Kendi çocuğuma «Oğlum!» diyememek, onun bir yabancıya «Baba!» dediğini duymak kahrediyordu beni. Ya Asel'in, sevgili Asel'imin yanıbaşında otururken gözlerine bakmamaya çalışmak kolay mıydı? Nasıl gelmişti buralara? Severek mi evlenmişti bu adamla? Sanki yabancı birisiymişim gibi bana hiç tanıdıklık göstermediğine göre bunları nasıl sorar öğrenirdim? Yoksa benden bu derece soğumuş muydu? Ya Baytemir? hiçbir şeyin farkında değil miydi? Samet'le birbirimize ne kadar benzediğimizi görmemiş miydi? Sonra geçitte kamyonlarını çektiğimi neden hiç anımsamıyordu? Yoksa gerçekten unutmuş muydu?

Uykuya yattığımızda acılarım kat kat arttı. Çay içtiğimiz yerde bir yatak serivermişlerdi benim için. Yüzümü duvara dönmüştüm. Fitili kısılmış lamba aydınlatıyordu odayı. Asel kabı kacağı topluyordu.

Komşu odadan Baytemir'in yavaşça seslendiğini duydum:

– Asel!

Asel yapıya yaklaştı.

– Gömleğini yıkayıver, olur mu?

– Radyatörün suyunu boşalttınız mı? Ayazda donuverirse!..

Baytemir'de fısıldayarak yanıt verdi:

– Boşalttık, Kemal boşalttı. Arabaya hemen hemen bir şey olmamış... Sabahleyin bakarız çaresine.

Benim aklımdan çıkmış gitmişti. O anda radyatör, araba mı düşündüğüm vardı sanki?

Asel gömleğimi yıkadıktan sonra kuruması için sobanın üstüne astı, derinden bir ah çekerek lambayı söndürdü, çıktı...

Karanlıklara gömülmüştü ev. O anda hiçbirimizin uyumadığını biliyordum. Herkes kendi düşünceleriyle baş başaydı. Baytemir oğlanı koynuna almıştı; sevgi dolu bir sesle mırıldanıyor, Samet uykusunda tepindikçe üstünü örtüyordu. Asel'in arada bir iç çekişlerini işitiyordum. Fakat kimseye belli etmemeye çalışıyordu. Karanlıkta parlayan gözlerini görüyor gibiydim. Gözleri ıslak ıslak olmalıydı. Neler düşünüyordu acaba? Düşüncelerinde kim vardı? Öyle ya, üç kişi olmuştuk şimdi gönlünde yatan. Belki o da benim

gibi, bizi birbirimize bağlayan acı–tatlı olayları gözünün önünden geçiriyordu. Benim için erişilmez bir uzaklığa gitmişti Asel, düşünceleri de uzaklaşmıştı benden... Son yıllarda öyle değişmişti ki, bakışları bile başkalaşmıştı. Artık o gözler insana inanıveren, saf, temiz bir kızın gözleri değildi. Karşısındakine sert sert bakıyordu. Her şeye karşın al yazmalı, selvi boylu sevgilimdi o benim. Yüzünün bütün çizgilerinde, bütün tavır ve davranışlarında o pek tanıdığım sevgiliyi bulmuştum. İşte asıl beni kahreden, yıkan da buydu ya! Büyük bir pişmanlık içinde dişlerimi yastığın ucuna geçirdim, sabaha dek gözümü kırpmadım.

Ay gökte bulutların arasına dalıp dalıp çıkıyordu...

Sabah erkenden kalkan Asel'le Baytemir evin işleri için avluya çıktıklarında ben de kalktım. Gitmeliydim artık buradan. Usul usul yatağına yaklaşarak Samet'i öptüm çabucak çıktım odadan.

Asel avluda iki taşın üstüne otutulmuş bir kazanda su kaynatıyor, Baytemir odun kırıyordu. Baytemir'le birlikte arabanın kaldığı yere gittik. Yol boyunca sigaralarımızı tüttürmüş hiç konuşmamıştık.

Meğer akşamki kazada yolun kıyısındaki taşlardan ikisine çarparak beton temelleriyle birlikte devirmiştim. Kamyonun bir farı kırılmış, tamponuyla bir çamurluğu ezilmiş, tekeri bükülmüştü. Elimizdeki çekiçle, küsküyle bunları üstünkörü onardık. Ama ondan sonra anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geldi. Motor donmuş, çalışmıyordu. Karteri ısıtmak için altında üstüpü yaktık, kol demirini iki kişi birden çevirmeye başladık. Baytemir'le omuzlarımız birbirine değiyor, ellerimiz aynı demirde ısınıyor, birbirimizin yüzüne soluk veriyor, aynı işi yapıyor, belki de aynı şeyleri düşünüyorduk.

Motor bana mısın demiyordu. İkimiz de soluk soluğa kalmıştık. Bu arada Asel iki kova su getirdi. Kovaları önüme koyduktan sonra yana çekildi. Sıcak suyu radyatöre boşalttıktan sonra kol demirini iki kişi bir daha, bir daha çevirdik. Motor çalışmaya başladı. Hemen direksiyona geçtim. Motor tekliyor, hızı azalıp çoğalıyordu. O sırada Samet, paltosunun önü açık, soluk soluğa yanımıza geldi. Çocukcağız arabaya binmek isteğiyle bir oraya, bir buraya koşuyordu. Fakat Asel yakaladı onu, elinden sımsıkı tutarak karşımda durdu. Bu sırada bana öyle acı, öyle sitem dolu bir bakışla baktı ki, kusurumu bağışlatmak, onları yeniden kazanmak

için o anda yapmayacağım şey yoktu.

– Asel! dedim arabanın açık kapısından eğilerek. Çocuğu al da atla içeri! Seni o zamanki gibi götüreyim! Artık bir daha ayrılmayacağız! Hadi, bin yanıma!

Motorun gürültüsünden yalvarışlarımı Baytemir duymuyordu.

Fakat Asel'den yanıt gelmedi. Gözleri dolduğu için yana döndü, başını «olmaz» dercesine salladı.

Samet durmadan annesinin elini çekiyordu.

– Gidelim, ane! Gel, arabaya binelim!

Asel, başı önünde, ağır ağır uzaklaşmaya başladı. Samet gitmek istemiyor, annesinin elinden kurtulmak için çırpınıyordu.

Baytemir arabanın kapağını kapatıp gereçleri bana uzatarak:

– Tamam! dedi.

Gaza basıp yürüdüm. Gene direksiyon başında; gene dağlarla, yollarla baş başa... Araba üzerine düşen görevi yapıyor, beni alıp götürüyordu...

İşte Asel'le oğluma dağ geçidinde böyle rastladım, rastladığım gibi de ayrıldım. Sınıra varıncaya dek hatta oradan döndükten sonra bile aklımda hep onlar vardı. Düşünüyor, düşünüyor, bir çözüm yolu bulamıyordum. Sonu gelmez düşünceler bitirmişti beni... En iyisi buralardan gitmeli, bir daha geriye dönmemeliydim.

Dönüşte kesin kararımı vermiştim. Yol bakım istasyonunun önünden geçerken, kendinden biraz büyük bir oğlan, bir de kız çocuğuyla birlikte oynayan Samet'i gördüm yolun kıyısında. Onları taşları yan yana getirip oyuncak ağıl yaparken belki önceleri de görmüştüm. Demek oluyor ki, hemen hemen hergün yakınından geçtiğim oğlumun varlığından haberim bile olmamıştı. Durdurdum kamyonu. Oğlumu bir kere daha görmek isteğiyle:

– Samet! diye seslendim.

Çocuklar koşarak yanıma geldiler.

– Bizi gezdirmeye mi geldin, amca? diye sordu Samet.

– Olur, gelin sizi biraz gezdireyim...

Küçükler içeri doluştular. Samet arkadaşlarına övünmeye başladı hemen:

– Bu amca bizim tanıdığımız. Ya!..

Biraz ileriye götürdükten sonra indirdim çocukları. Bu sırada onlardan çok kendim sevinmiş, büyük bir mutluluk duymuştum.

– Hadi, koşun evinize! dedim ikisine, Samet'i alakoydum.

– Dur, Samet, sana söyleyeceklerim var! diyerek oğlumu havaya kaldırdım; yüzüne doya doya baktıktan sonra kucakladım, öptüm, sonra yere bıraktım.

– Kılıcın nerde, amca? Getirdin mi?

Vay kerata, konuşmamız aklından çıkmamıştı!..

– Ah, yavrum, unuttum, dedim. Yarın getiririm.

– Bir daha unutma, e mi amca? Biz gene orada oynarız.

– Peki. Hadi, sen de koş bakayım!

Ulaştırma merkezine marangoz işliğinde tahtadan üç kılıç rendeledim, arabaya koydum.

Beni gerçekten bekliyorlardı çocuklar. Onları gene arabaya bindirdim. Böylece oğlumla ve arkadaşlarıyla aramızda bir dostluk kuruldu. Bana kolayca ısınıvermişlerdi. Arabayı uzaktan görür görmez:

– Bizim kamyon geliyor! Bizim kamyon geliyor! diye bağırarak, yarışırcasına koşmaya başlıyorlardı.

Yeniden canlanmış, taze bir ruh kazanmıştım. Sefere çıkarken kuş gibi uçuyor, iyi duygularla dolup taşıyordum. Oğlumun beni beklediğini bilmek, iki dakikalığına da olsa onunla yan yana oturmak benim için büyük bir mutluluktu. Artık oğlumun bulunduğu yere zamanında yetişmekten başka düşüncem kalmamıştı. Geçitten geçiş zamanımı hep gündüze raslatıyordum. Havalar ısınmaya başlamıştı artık; çocuklar oynamak için dışarı çıkıyorlar, ben de onları orada buluyordum. Oğlumu görmek, onunla konuşmak yaşamanın tek amacı, tek mutluluk kaynağı haline gelmişti. Yalnız bazen çocukları arabaya bindirdiğimi görürler de oğlumu dışarıya bırakmazlar, benimle karşılaşmasını önlerlerse diye korkudan ödüm patlıyordu. Bunu yapmamaları, oğlumla kısa buluşmalarımı bana çok görmemeleri için Asel'le Baytemir'e içimden yalvarıyordum. En sonunda korktuğuma uğradım.

1 Mayıs bayramı yaklaşıyordu. Oğluma bir armağan alacaktım. Bu karar üzerine kurgulu bir kamyon satın aldım. O gün merkezde fazlaca oyalanmıştım; onun için biraz geç çıktım. Geç kaldığım süreyi kapatayım diye deli gibi koşturdum yollarda. O günkü tedirginliğimi, heyecanımı, aklıma kötü kötü şeyler gelmesini bu telaşıma yoruyorum. Yol bakım istasyonuna yaklaşırken, ceketi çıkarıp yanıma koydum. «Samet, kimbilir, ne kadar sevine-

cek?» diye düşünüyordum. Belki onun daha güzel oyuncakları vardı ama şoför olmayı düşünen bir çocuk için bir şoför amcanın armağanından daha değerli ne olabilirdi? Fakat Samet yoktu çocukların arasında. Öteki iki çocuk yanıma gelince:

– Samet nerde? diye sordum.

Oğlan:

– Evte hasta yatıyor, dedi.

– Hasta mı?

Kız çocuğu bilgiç bir tavırla:

– Hayır, amca hasta değil. Annesi bırakmıyor, diye düzeltti kardeşini.

– Niye bırakmıyormuş?

– Bilmem, dışarı çıkmasın, diye.

Her şeyin bittiğini düşünerek büyük bir üzüntüye kapıldım.

– Al, bunu Samet'e ver! diye paketi kıza uzattıysam da sonra geriye çektim.

– Neyse, dursun şimdilik.

Arabaya doğru üzgün üzgün yürürken çocuklar aralarında konuşuyorlardı:

– Amca bizi niye bindirmedi arabasına?

– Hasta da ondan...

Küçük kız iyi tahmin etmişti. Hem de hastalıktan daha berbat bir durumdaydım. Asel'in bana karşı bu derece katı yürekli davranabileceğini aklım almıyordu. Ben ne denli kötü bir kişi olursam olayım ufacık bir acıma duygusu da mı kalmamıştı yüreğinde? Doğrusu, inanamıyordum buna. Asel yapmazdı böyle bir şeyi. İşin içinde başka bir neden arıyordum. Ama nasıl bir neden? Akıl alacak gibi değildi. Düşündükçe kendimi oğlumun gerçekten hastalandığına inandırmaya başladım. Belki de doğrusunu söylemişti çocuk. Sonunda bu düşünceye kendimi öylesine alıştırdım ki, oğlum hasta haliyle gözlerimin önünden gitmez oldu. Yavrucak ateşler içinde kıvranıyor, durmadan sayıklıyordu. Kendisine bir yardımım dokunamaz mıydı? Belki ilaç alınacak, belki de hastaneye filan götürülecekti. Kentin göbeğinde otursalar neyse, dağ başında yaşayan insanların ellerinden ne gelirdi? Üzüntüden kendimi yiyip bitiriyordum. Sonunda dayanamadım; ne yapacağımı, nasıl karşılanacağını düşünmeden hızla geriye döndüm. O anda aklımda tek düşünce vardı: Bir an önce oğlumu görmek. İçimde bir duygu onu göreceğimi söylüyordu bana. Terslik bu ya, tam bu

sırada benzinim bitti ve ben de ikmal merkezindeki benzin istasyonuna saptım.

Yol arkadaşım bunları söyledikten sonra sustu. Heyecandan kızaran yüzünü eliyle sıvazlayarak derin derin iç çekti, pencereyi sonuna dek açtı ve üst üste içtiği sigaralardan birini daha yaktı.

Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Trende ikimizden başka herkes uyumuştu herhalde. Tekerlekler rayların üstünde bitmeyen türkülerini söylüyorlardı. Kısaları gecelerin sabah aydınlığı vurmuştu pencerelere. Dışarda gelip geçtiğimiz istasyonların ışıkları parlıyor, lokomotif durmadan homurdanıyordu.

– İşte sizinle burada karşılaştığım ve arabama almadım sizi. Şimdi neden böyle yaptığımı anladınız mı? (Komşum böyle diyerek dalgın dalgın gülümsedi.) Sonra arkamdan bir «Pobeda» ile yetişerek beni geçtiniz. Ne denli heyecanlı da olsam farkettim bunu. Neyse... Sezgimde yanılmamıştım. Samet beni bekliyordu. Arabayı görür görmez:

Şoför amca! Şoför amca! diyerek ileri atıldı.

Benim aslam oğlum! Öyle sevindim ki, az kalsın kanatlanıp uçacaktım!

Kamyonu durdurduğum gibi yere atladım, oğluma koşarken:

– Hasta mıydın, yavrum? dedim.

– Hayır, amca, annem bırakmadı beni. Arabana bir daha binmeyecekmişim. Ağladım ben de...

– Peki, şimdi nasıl geldin?

– Babam, «adamın canı gezdirmek istiyormuş, bırak gezdirsin» dedi.

– Ya? demek öyle!

– Şoför olacağım dedim ben de...

– Hem de öyle iyi bir şoför olacaksın ki! Bak sana ne getirdim!

Oyuncağı verdim.

– Al, sana kurgulu bir kamyon! Tam senin gibi küçük şoförler için.

Çocuğun yüzü güldü. İstekle baktı gözlerime.

– Beni her zaman arabana bindireceksin, değil mi, amca?

– Tabii, istediğin zaman! Hatta şimdi 1 Mayıs bayramına götüreyim seni. Arabayı bayraklarla süsleriz. Kentte bayram seyrettikten sonra gene geriye bırakırım.

Şu anda nasıl olup da o sözleri söyleyebildiğime şaşıyorum. Böyle bir hakkım olmadığı halde kendim de inanmıştım buna. Hatta daha da ileri gittim.

– İstersen her zaman benimle kalırsın, dedim ciddi ciddi. İkimiz arabada yatar kalkarız, seni her yere yanımda götürürüm, hiçbir zaman ayrılmayız birbirimizden. Ha, gelir misin?

– Olur, gelirim! Arabada yatarız, amca! Hadi, hemen gidelim!

Büyüklerin de çocuklaştıkları zamanlar çoktur. Böylece bindik arabaya. İçimde bir kuşkuyla kontağı açtım, arabayı çalıştırdım. Samet deliye dönmüştü sevinçten. Beni okşuyor, koltuğun üstünde zıp zıp zıplıyordu. Araba yürüyünce çocuğun sevinci bir kat arttı. Bıcır bıcır konuşarak direksiyonu, önümdeki aletleri gösteriyordu bana. Onun neşesi bana da geçmişti. Fakat biraz sonra aklımı başıma topladım. Ne yapıyordum ben? Çocukluğun sırası mıydı şimdi? Hemen frene bastım ama Samet engel oldu.

– Daha hızlı amca, daha hızlı gidelim!

O saf, çocuksu bakışlarına nasıl karşı koyabilirdim? Arabayı iyice hızlandırmıştım ki, karşımıza, yolu düzelten bir silindir çıktı. Silindir bize doğru yürümeye başlayınca arkasından Baytemir görünmesin mi? Ne yapacağımı şaşırdım. Baytemir önündeki zift yığınını sağa–sola yaymaya çalışıyordu. Onu görür görmez arabayı durdurmak istediysem de iş işten geçmişti artık, çünkü çocuğu çok ileri götürmüştüm. Öne doğru eğilerek bütün gücümle bastım gaza. Baytemir başı önünde çalıştığı için bizim farkımıza bile varmadı. Öyle ya, günde gelip geçen arabaların hangi birine dikkat edecekti? Ama Samet görmüştü onu.

– A, babam! Amca, hadi onu da alalım! Dur, çağırayım babamı! demesin mi?

Hiç sesimi çıkarmadım. Durulacak zaman mıydı şimdi? Sonra nasıl hesap verirdim? Samet geriye döndü, babasını geride kalmış görünce korkuyla ağlamaya başladı.

– Babamı isterim! Durdur arabayı, babama gideceğim ben! Anneee!

Dönemeçte bir kayanın arkasında durdurdum arabayı, oğlumu yatıştırmaya koyuldum:

– Ağlama, Samet; ağlama yavrum! Geriye götüreceğim seni.

Çocukcağız iyice korkmuştu, gözü bir şey görmek istemiyordu.

– İstemeem! Babama gideceğim ben! Aç kapıyı! Babama gideceğim! Aç! diye kapıyı yumruklamaya başladı.

Gördünüz mü başıma gelenleri!

– Ne olur, ağlama! diye yalvarmaya başladım. Al işte işte açıyorum kapıyı, sus gayri! Babana ben götüreceğim seni. Çık, hadi, gidelim!

Çocuk yere atladı, ağlaya ağlaya koşmaya başladı. Hemen yetişip tuttum.

– Dur, bakalım; önce sil şu gözlerini! Ağlayacak ne var, oğlum! Hadi, ağlama da sil gözlerini! Hani kamyonunu ne yaptın? Ha, bak!

Böyle diyerek oyuncak kamyonu titreyen ellerimle kurdum.

– Bak, sana doğru koşuyor! Hadi, yakala!

Kamyoncuk yolda bir süre gittikten sonra bir kayaya çarparak kıyıdaki çukura devrildi.

– İstemem! İstemem!

Çocuk ağlamasını iyice çoğalttı, arabasına dönüp bakmadan kaçmaya başladı.

Sıcacık bir topak düğümlenmişti boğazıma. Arkasından yetişmek için koştum.

– Dur! Ağlama, Samet! Dur! Ben senin... Ben senin... Biliyor musun, ben senin...

Bir türlü getiremedim arkasını.

Sevgili oğlum böylece koşa koşa dönemecin arkasında kaybuldu. Ben kayaya kadar koştuktan sonra durdum, arkasından baktım.

Çocukcağız koştu koştu, yolda çalışan Baytemir'in yanına varınca boynuna atladı. Bu sırada Baytemir de yere oturmuş, ona kucağını açmıştı. Samet kollarını adamın boynuna doladıktan sonra korkuyla benden yana baktı.

Baytemir tırmığı omzuna atarak oğlanın elinden tuttu, böylece yan yana yürüdüler gittiler.

Kayaya yaslanmış bir durumda uzun süre baktım arkalarından, sonra geriye döndüm. Oyuncağın yanına gelince durdum. Kamyoncuk çukurda tekerleri havada yatıyordu. Gözlerimden sıcak yaşlar süzüldü. Kendi kamyonumun burnuna elimi koyarak; «İşte, bu da böyle bitti!» dedim. Motorun sıcaklığı yüzüme vurunca arabama karşı bir sevgi kaynadı içimde. Oğlumla son karşılaş-

mamızın tanığı olmuştu çünkü.

İlyas yerinden doğruldu, dışarı yürüdü.

– Ben içerde kaldım. Söken şafağın ilk aydınlığı pencerelere vurmuştu. Telgraf direkleri seçilebiliyordu artık. Kompartımanın ışıkları söndürülse de olurdu.

Ranzada uzanmış yatarken İlyas'a bildiklerimi anlatayım mı, anlatmayayım mı diye düşündüm durdum. Ama onun dönmesi uzun sürdüğü için bütün bildiklerim bana kaldı.

Yol bakım ustası Baytemir'le tanışmamız, İlyas'ın, karısıyla oğlunun dağ geçidinde kaldıklarını öğrendiği zamana raslar.

Kırgız yol işçilerinden bir grubun Pamirler'e gideceği haberi üzerine Tacikistan'ın merkez gazetesi yol işçileriyle röportaj yapmamı istedi benden.

O zaman Dolan geçidinde Baytemir'le tanıştım.

Onunla karşılaşmamız hiç beklemediğim bir zamanda, bir şans eseri oldu doğrusu. Geçide girdiğimiz bir sırada elinde kırmızı flamayla bir işçi durdurdu bizim otobüsü. Meğer az önce bir toprak kayması olmuş, yol bakım işçileri toprağı temizlemeye başlamışlar. Otobüsten inerek kaymanın olduğu yere yürüdüm. Kayan toprağın önüne ağaç destekler konulmuştu. Bir buldozer yığılan toprağı alıp alıp yolun altına döküyordu. Buldozerin dönemediği yerlerde ise ellerinde küreklerle, tokmaklarla işçiler çalışıyorlardı. Sırtında muşambası, ayaklarında keten çizmeleriyle bir adam buldozerin yanında yürürken sürücüsüne emirler veriyordu:

– Sola, biraz daha sola! Şimdi geriye al! Direklere doğru gel! Hop! Dön şimdi!..

Yolun temizlenmesi, geçidin açılması bitmek üzereydi ama şoförlerin sabrı da taşmıştı. Her iki yönden gelen kamyonlardan başlarını uzatıp bağırıyorlar, küfrediyorlar, korna çalıyorlardı. Muşambalı adamın bunların hiçbirine aldırdığı yoktu, işini yürütüyordu o. Buldozeri birkaç kez daha ileri–geri yürüterek yolun tabanını iyie temizletti. «İşinin ustası Baytemir olmalı.» diye düşündüm. Yanılmamıştım, Baytemir Kulov'du bu işini iyi bilen adam.

Yol açılıp arabalar boşalınca yol ustası bana döndü:

– Ne yapıyorsunuz burada? Otobüsü kaçırdınız.

– Ben sizi görmek için indim.

Fazla bir şaşkınlık göstermedi. Değerini bilen bir adamın sadeliğiyle elimi sıktı.

– Hoş geldiniz öyleyse.

Ustaya küçüklük adıyla hitap etmekte bir sakınca görmedim.

– Sizinle bir işi görüşeceğim, Bake. Bizim yol işçilerinin Tacikistan'a gideceklerini biliyorsunuz, sanırım.

– Evet, öyle bir şey işittim.

– İşte ben de yola çıkmadan önce sizinle bir görüşeyim dedim.

Ben onu görmeye geliş nedenimi açıkladıkça adamın kaşları çatılıyor; kahverengi, sert bıyıklarını dalgın dalgın sıvazlıyordu.

– Geldiğinize iyi etmişsiniz, ama ben Pamir'e gitmeyeceğim için benimle görüşmenize gerek de kalmıyor.

– Neden gitmiyorsunuz? Buna işiniz mi engel, yoksa ailenizle ilgili bir durum mu var?

– Bizim işimiz, gördüğünüz gibi, hep yollarda. Evin durumuna gelince...

Böyle diyerek sustu, bir sigara yaktı.

– Evin dertleri biter mi ki! Herkesin başında aynı şey... Pamirler'e gidemeyeceğim bir gerçek...

İşçi grubunun başında onun gibi bir ustanın bulunmasının önemini belirterek Baytemir'e geziye katılması için kandırmaya çalıştıysam da çabam boşa gitti. Beni kibarca dinledi, o kadar.

Bu işi kıvıramadığım için hayli canım sıkıldı. Meslek sezgimde yanılmış, bu adama yaklaşma yollarını bulamamıştım. Gazetenin bana verdiği görevi yerine getiremeden dönecektim demek ki...

– Eh, ne yapalım; Bake! dedim. Çok üzüldüm ama dönmekten başka çare yok. Şurada bir araba bulurum.

Baytemir zeki bakışlarını yüzüme çevirdi, gülümsedi.

– Bizim kentli Kırgızlar geleneklerimizi unutmuşa benzerler. Konuğumuza açacak bir evimiz, karnını doyuracak soframız, gece altına serecek döşeğimiz bulunur. Madem çıkmış gelmişsiniz, yoldan dönmek olur mu hiç? Hadi, gidelim eve, karımla oğlumu tanırsınız. Kusura bakmazsınız, ortalık kararmadan benim yolları bir kez daha gözden geçirmek gerekiyor. Hemen dönerim. Bu arada işi de unutmamak gerekir...

– Bir dakika, Bake, dedim. Ben de sizinle geleyim.

Baytemir üstümdeki kentli giysisine şöyle bir göz gezdirdi.

– Benimle dolaşmanın kolay olacağını sanmayın. Yürüyeceğiniz yol hem uzun, hem de inişli çıkışlıdır.

– Boş verin! dedim.

Böylece çıktık yola. Her köprünün, dönemecin, dik yamacın, sarkan kayanın yanında durup inceliyorduk. Bu arada konuşmaya da dalmıştık. Konuyu hangi sözün açtığını; onun sevgisini, güvenini nasıl kazandığımı bilmiyorum. Yalnız Baytemir yaşamının, ailesinin öyküsünü baştan sona anlattı bana.

YOL BAKIM USTASININ ÖYKÜSÜ

Pamirler'e niçin gitmediğimi sordunuz, değil mi? Benim Tiyen-Şanlar'da bulunduğuma bakmayın, ben doğma-büyüme Pamirli bir Kırgız'ım. Parti gençlik kolunun bir çağrısı üzerine ufacık bir çocukken Pamir karayolunun yapılmasında çalıştım. Biz gençlerin işe nasıl dört elle sarıldıklarını görmeliydiniz. Dile kolay, o aşılmaz Pamirler'de yol açıyorduk. Yol işçileri arasında beğenilen, sık sık ödül alan bir emek kahramanıydım ben. Övünmek için değil, yeri geldi de söylüyorum bunları.

İşte Pamirler'de çalıştığım bir sırada karşıma genç bir kız çıktı. Deli gibi sevdim onu, güzel olduğu kadar akıllıydı da. Köyden kalkıp yol yapımına gelmişti. O zamanki Kırgız gelenekleri düşünülürse az bir şey değildi bu. Değil o zaman, şimdilerde bile öyle ya... Neyse, aradan altı ay geçmiş, yol yapımının sonuna gelmiştik. Bunun işletilmesi için de insan gerekiyordu. Bir iş topluca bitiriliverir, ama bakımı için uzman eller ister. Hüseyinov adında genç bir mühendisimiz vardı; hâlâ yol işlerinde çalışır, ama çok yükseldi şimdi. Aramızda sıkı bir dostluk kurulmuştu onunla. Bana kurslara gitme düşüncesini o verdi. Gülbara'nın beni beklemeyeceğini, köyüne döneceğini sandıysam da bekledi beni. Evlendik, yol bakım istasyonuna yerleştik. Eh, gül gibi geçinip gidiyorduk. Şurasını belirteyim ki, dağ başlarında, geçitlerde ailesi en büyük destek oluyor insana. Zamanla anladım bunu. Eğer ben yol bakım işini yaşam boyu sevdiysem bunda karımın çok büyük payı vardır. Bir kızımız oldu önce, arkasından ikincisi. Derken savaş patladı.

O Pamir yollarını görmeliydiniz! Askere giden insanlar akın akın yollara dökülmüştü.

Birgün bana da sıra geldi. Sabahleyin koyulduk yola. Küçük kızımı kucağıma almıştım, büyük ise yanımda yürüyordu. Gülbara! Ah, güzel Gülbara'm benim! Sırt çantamı taşırken dişlerini sıkıyor, sakin görünmeye çalışıyordu, ama iki ufacık çocukla dağ başında yapayalnız kalmanın ne demek olduğunu anlıyordum ben. Onu köye, akrabalarının yanına göndermek için ne denli uğraştıysam da razı edemedim. «Güçlüklere sensiz de göğüs germeye çalışırız. Üstelik yollar bakacak birini ister» dedi. Son kez şosenin

kıyısında durduk; karıma, çocuklarıma son kez orada veda ettim. Yaşamın baharında, gencecik iki insandık o zaman...

İstihkam taburuna verdiler beni. Yaptığımız yolların, geçitlerin, köprülerin sayısını ben bile unuttum. Don'dan, Visla'dan, Tuna'dan köprüler, kurup geçtik. Buz gibi sulara mı dalmadık; köprüler uçurulurken, çevremizde mermiler patlayıp insanlar sapır sapır dökülürken ateş–duman içinde mi kalmadık... Mecalsiz düşüp ölümü kurtarıcı gibi beklediğim zamanlar, aklıma birden dağ başında bekleyenlerim gelir ve yeniden güç kazanırdım. Oraya ta Pamirler'den köprü altında ölmeye gelmediğimi düşünerek kopan telleri dişlerimle tutup bükerdim. Böyle böyle, ölmeden ta Berlin' e yaklaşmıştık.

Bereket versin, posta Pamir yolundan geçtiği için karımdan sık sık mektup alıyordum. Uzun mektuplar yazardı bana, yoldan haber verirdi. Benim yerime onu usta yapmışlardı. Başka bir yolda çalışsa neyse, Pamirler'de çektiği sıkıntıyı anlıyordum.

1945 yılının baharında mektuplar birden kesildi. Cephede insanın başına her türlüsü gelir diye kendimi avutmaya çalışıyordum ki, birgün alay komutanı çağırdı beni. «Başçavuşum,» dedi, «savaştın, çok işler başardın. Teşekkür ederim, şunlar da madalyaların! Artık evine dön, orada başka işler seni bekliyor!» Çok sevindim, hatta eve telgraf çektim. Sevincimden beni erken bırakmalarının nedenini bile sormamıştım. Memlekete gelince askerlik şubesine filan uğramadan doğruca evin yolunu tuttum. «Kaçan yok ya!» diyordum. Bir buçuk tonluk bir kamyon çıkmıştı önüme. Onunla Pamirler'e tırmandık.

Cephede bizim askeri araçların hızına alıştığımdan arkadan şoföre bağırmaya başladım:

– Sür, kardeş, sür! Acıma şu külüstüre, evime gidiyorum!

İyice yaklaşmıştık, bir dönemeç daha kıvrıldık mıydı bakım istasyonuna geliyorduk. Ben fazla dayanamadım, kamyondan atladığım gibi koşmaya başladım. Sırtımda çantam, koştum, koştum... Dönemecin sonunda bir de baktım; bizim ev yok ortalarda. Oysa aynı dağlar, aynı yol!.. Evin yerinde bir taş yığını duruyordu, bir tek insan çarpmadı gözüme. Bizim ev bir dağın eteğinde, dik bir yamacın ucundaydı. Orada her yer sarptır böyle. Dağın tepesine bir de baktım ki, ne göreyim! Dik yamaçtan aşağı bir çığ yuvarlanmamış mı? Geçtiği yerleri sanki dev tırnaklarıyla oyarak, önünde

ne varsa silmiş süpürmüş; yamaçlardan başlayıp vadiye kadar koca bir yar açmıştı. Karım son mektubunda çok kar yağdığını, arkasından yağmurların başladığını yazıyordu. Kar yığınlarını zamanında dağıtmak gerekirdi. Ama bir kadının yapacağı iş değildi bu...

Kahpe felek! «Gör bakalım, ailenle nasıl karşılaşırmışsın!» der gibiydi. Ölümle bin kez yüz yüze gelmiş, cehennemden dönmüştüm, ama en yakınlarımı kurban vermiştim... İnme inmiş gibi duruyordum orada. Bağırmak, dağları inim inim inletmek istediğim halde tek haykırış çıkmadı boğazımdan. Taşlaşmış, cansız bir beden olmuştum sanki. Yalnız, omzumdan sırt çantamın kayıp yere düştüğünü farkedebildim. Karıma, kızlarıma aldığım armağanlar; hatta eski öteberimle değiştirdiğim akide şekerleri vardı içinde. Orada, ayakta dikilirken bir mucizenin olmasını bekliyor gibiydim. Sonra dönüp yürümeye başladım. Bir ara durdum, geriye baktım. Sanki dağlar ileri-geri sallanıyorlar, üstüme üstüme geliyorlardı. İşte orada haykırarak koşmaya başladım. Bu uğursuz yerden bir an önce kurtulmalıydım. Kaçarken hüngür hüngür ağladığımı anımsıyorum.

Tam üç gün sağda-solda dolaşmış, sonunda bir tren istasyonunda bulmuştum kendimi. Kalabalığın arasında ne yaptığımı bilmeden yürüyordum. Bir ara adımın çağrıldığını duydum. Bir de geriye döndüm ki, Hüseyinov değil mi? Subay üniforması içinde, savaştan yeni dönüyordu. Başımdan geçenleri anlattım ona.

– Peki, şimdi nereye? diye sordu.

– Kendim de bilmiyorum nereye gittiğimi.

– Yok öyle şey! dedi. Katlanacaksın bu acıya! Böyle başı boş dolaşmanı istemiyorum senin. Hadi, Tiyen-Şanlar'a, yol yapımına gidiyoruz şimdi. Sonra bir çaresini düşünürüz.

Böylece geldik buralara. İlk yıllar yolun geçeceği köprülerin yapımında çalıştım. Zaman ilerliyor, bir yerde yerleşip kalmak istiyordum. Hüseyinov bakanlığa geçmişti o sırada. Sık sık bana uğrar, kendime bir yol bakım bölgesi seçerek eski işimi yürütmemi söylerdi. Ama ben bir türlü karar veremiyordum. Yol yapımında insanların arasında canım sıkılmıyordu, ama yalnız başıma kalınca karamsarlıktan kurtulamayacaktım. Geçmiş bir türlü silinmiyordu belleğimden, aklımı başıma toplayamıyordum. Yaşam bir yerde kopmuştu benim için, ondan ötesinin bir değeri yoktu. Hele bir daha evlenmek aklımın köşesinden geçmiyordu. Gülbara'mı, ço-

cuklarımı hâlâ çok seviyordum çünkü. Ve hiç kimsenin onların yerini tutacağını sanmıyordum. Bir kadınla bir arada oturmak için evlenmeye değmezdi. Böyle biriyle evlenmektense yalnız yaşardım daha iyi.

«Bir de bakım istasyonunu deneyeyim. «Baktım olmadı, başka bir işe geçerim» diye düşündüm. Tam dağ geçidinin ortasındaki bu bölgeyi verdiler bana. İşime yavaş yavaş ısındım, alıştım. Belki de geçit yolunun belalı bir yer olması sarmıştı beni. Böylesi daha iyiydi. Zamanla acılarım dindi, körlendi. Yalnız, arada bir evimizin bulunudğu yerin önünde taş kesilip dikildiğimi, sırt çantamın omzumdan sıyrıldığını görüyordum düşlerimde. Böyle gecelerin sabahlarında erkenden yol bakımına çıkıyor, geç vakitlere dek dönmüyordum. Artık yalnız yaşayan bir adam olmuştum. Ne yalan söyleyeyim, içimde arada bir; «Belki birgün gene mutlu olurum.» diye hüzünlü bir düşünce kıpırdandı.

Ve bu zor, azap verici mutluluk hiç beklemediğim bir zamanda çıkageldi.

Dört yıl kadar oluyor. Komşumun annesi hastalanmıştı. İşlerinin çokluğu, çoluk çocuğu yüzünden adamcağız evden ayrılacak durumda değildi. Annesi ise günden güne kötüye gidiyordu. Bunun üzerine onu doktora götürme işini üstüme aldım. İyi bir rastlantı sonucu, bölgeye bir şeyler getiren bir kamyon gelmişti o sırada. Yaşlı kadını bu arabaya bindirip kente götürdüm. Doktorlar onu hastaneye yatırmak istedilerse de kadın «Yatmam!» diye tutturdu. Ölürse evde ölsünmüş! Geriye getirmezsem bana lanet okuyacağını da ekleyince ister istemez evin yolunu tuttuk. Geç vakit tam ikmal merkezini geçiyorduk ki, şoför kamyonu durdurdu.

– Nereye gidiyorsunuz? diye sordu birine.

Bir kadının konuşmasını, arkasından ayak seslerini duydum.

– Hadi, binin! dedi şoför, kamyonu biraz daha yanaştırdı.

Kollarında bir çocuk ve ufak bir çıkınla gencecik bir kadın yaklaştı kamyonun yanına. Arkaya binmesi için ona yardım ettikten sonra şoför mahallinin sırtına düşen yeri bıraktım. Kendim de bir köşeye çekildim. Şiddetli rüzgârdan korunabilirdi böylece.

Kamyon yürüdü. Korkunç bir soğuk vardı, rüzgâr iliklerine işliyordu insanın. Tam o sırada çocuk ağlamaya başlamaz mı? Annesi ne kadar salladı, yatıştırmaya çalıştıysa da bir yararı dokunmadı. Hiç de iç açıcı olmayan bir durum. Onları kamyonun önüne

bindireceğim, orada can çekişen bir kadın var. Ne yapayım, kadının omzuna dokundum.

– Verin çocuğu bana, dedim. Siz de iyice aşağı eğilin. Rüzgâr daha az değer.

Küçüğü gocuğumun altına soktum, göğsüme bastırdım. Hemen sustu yavrucak, mışıl mışıl uyumaya başladı. On aylık kadar, şipşirin bir bebekti. Onu sol göğsüme bastırmıştım. Birden yüreğim oynadı, vurulmuş bir kuş gibi çırpınmaya başladı. Kederle karışık bir sevinç dalgası kapladı içimi. «Yoksa bir daha baba olmayacak mıyım?» diye düşündüm. Ufaklığın bu düşüncelerden haberi yok, iyice sokulmuştu bana.

– Oğlan mı? diye sordum.

Genç kadın başını salladı. Mantosu ipincecik bir şey olduğu için çok üşüdüğü belliydi. Kışın gocuğumun üstüne bir de yağmurluk giyerim, bizim işte onsuz hiç çalışılmaz. Bir kolumla çocuğu tutarken ötekini kadına uzattım.

– Yağmurluğu çıkarın sırtımdan. Soğuk alacaksınız, dedim.

– Hayır, hiç rahatsız olmayın.

– Hadi, çekin! Rüzgârdan korur sizi.

Yağmurluğa iyice sarındı, eteklerini ayaklarının altına soktum.

– Isındınız mı biraz?

– Eh, ısındım.

– Niye böyle geç çıktınız yola?

– Durum öyle gerektirdi.

Boğaza girmiştik o sırada. Burada bir madenci köyü vardı. Bütün pencereler karanlıktı, herkes uyuyordu. Köyden köpekler havlayarak kamyonun peşinden koştular. Birden aklım başıma geldi: Bu kadın nereye gidiyordu? Nedense onun bu madenciler köyüne gideceğini düşünmüştüm. Köyden sonra bizim bakım istasyonu, ondan da ilerde geçit vardı.

Kamyonun damına vurarak:

– İneceğiniz yere geldik sanıyorum, dedim. Geçide az bir şey kaldı, kamyon daha ileri gitmiyor.

Ne var ki burada? diye sordu.

– Maden ocağı. Burada inmiyor musunuz siz?

Kadın duraksadı.

Böyle diyerek yağmurluğumu uzattı, çocuğu kucağına aldı.

Hemen ağlamaya başladı bebek. İşin içinde bir bit yeniği vardı, başı dertteydi kadının. Gece yarısı ayazda kadın yalnız başına bırakılır mı hiç?

– Gidecek bir yeriniz yok sizin, dedim dobra dobra. Aklınıza kötü bir şey gelmesin. Verin çocuğu buraya!

Çocuğu nerdeyse zorla aldım elinden.

– Hadi, reddetmeyin beni. Bu geceyi bizim orada geçirirsiniz, sonrası sizin bileceğiniz iş! Tamam! diye bağırdım şoföre.

Yeniden hareket ettik. Kadın başını ellerinin arasına aldı, sessizce oturdu. Bilmem, belki de ağlıyordu o sırada.

– Korkulacak bir şey yok! dedim onu yatıştırmak için. Benden bir kötülük gelmez size. Yol bakım ustasıyım, adım Baytemir Kulov. Bana güvenebilirsiniz.

Böylece benim eve yerleştirdim onları. Ben de, avluda tek bir oda vardı, oradaki sedire yatak serip yattım. Uzun süre uyku tutmadı gözlerimi, hep düşündüm durdum. İçimde bir tedirginlik vardı. Bir yandan kadıncağızı sorularımla rahatsız etmek istemiyor, bir yandan da yardıma gereksinmesi olursa diye, durumunu öğrenmeyi uygun buluyordum. Evet, sorularıma pek gönüllü yanıt vermediği ortadaydı, hatta benden bazı şeyleri gizlediğini dahi anlıyordum. Her zaman böyle değil midir? Başı derde girenin bir söylediğinin ardında on tane söylemediği vardır. Kadın, belli ki, evinden, kocasından kaçmıştı. Ama gururundan acısını açığa vurmuyor, içine atıyordu. Benim yapacağım bir şey yoktu, onun kendi bileceği işti. Ama gene de gencecik bir kadın diye acıyordum ona. İnceliğini gören onu daha kız sanırdı. Cana yakın, sevimli görünüşü vardı. Bir erkek onun böyle yuvasından ayrılmasına nasıl göz yumabilirdi? Hoş, bu beni ilgilendirmezdi ya! Ertesi sabah onları önüme çıkan bir arabaya bindirir uğurlardım. Sonra da unuturdum. Bu düşünceler arasında günün yorgunluğu üstüme çökmüş, uyumaya başlamıştım. Ama hâlâ arabadaymışım gibi bir duygu vardı içimde. Çocuk gocuğumun altındaymış gibi bana sokuluyor, koynumda ısınıyordu sanki.

Şafak sökerken ayaktaydım. Yolu şöyle bir dolaştıktan sonra, hemen döndüm geriye, aklım fikrim konuklarımda kalmıştı. Onları uyandırmamaya dikkat ederek sobayı yaktım, semaveri tutuşturdum. O zamana dek kadın da kalkarak gitmek için hazırlandı. Durmadan teşekkür ediyordu. Çay ikram etmeden onları bir yere

bırakmayacağımı söyledim. Küçük yol arkadaşım meğer ne afacan bir şeymiş! Onunla oyalanmak büyük bir zevk oldu benim için.

Çay içtiğimiz sırada:

– Nereye gideceksiniz, diye sordum.

Kadın bir an düşündükten sonra:

– Rıbaçye'ye dedi.

– Anneniz–babanız orada mı?

– Hayır, onlar Tosor'un ötesinde, köydeler.

– Ya! O zaman aktarma yapıp gideceksiniz. Kolay olmayacak sizin için.

– Hayır, köye gitmeyeceğim. Köye gidemeyiz biz.

Kadın oğluna döndü.

– Ne yapalım, cezamızı çekeceğiz, dedi tasalı bir sesle...

Annesinin–babasının isteğine uymadan evlendiğini tahmin ettim o zaman. Tam da düşündüğüm gibi çıktı.

Kadın yola çıkıp araba beklemek istediyse de; orada üşüyeceklerini, kendim bir araba çevirip onları bindireceğimi söyleyerek caydırdım onu.

Yola doğru yürürken bir ağırlık vardı içimde. Nedendir bilmem; onların hemen gideceklerini, benim ise gene yalnız başıma kalacağımı düşündükçe derin bir hüzün duyuyordum.

Önce bir süre Rıbaçye'ye gidecek araba gelmedi. Sonra elimi kaldırmadığım için birini kaçırdım. Arkasından korktum bu yaptığımdan. Ne diye böyle davranmıştım? Ondan sonra hem geçen arabaları durdurmuyor, hem de bu yüzden acı çekiyordum. İlk gelen arabayı durduracağım diye kaç kez niyet ettiğim halde bir türlü kalkmadı elim. İçimi bir ateş bastı. Kadın evde beni bekliyor, bana güveniyordu. Bu davranışımdan nefret ettiğim halde bir şey yapamıyordum kendime karşı. Yolda ileri–geri yürürken bir bahane, bir haklı sebeple her arabaya bir kulp takıyordum. Ya camı kırık olduğu için önü soğuktur diyordum; ya şoförü gözüm tutmuyor, sarhoştur, hızlı gidiyor diye bırakıyordum; ya da gerçekten Rıbaçye'ye giden bir kamyon olmuyordu. Arabalar önü dolu gelirse çocuk gibi seviniyordum o zaman. Hemen gitmesinler; biraz daha, beş dakika daha fazla kalsınlar, diye geçiyordu içimden. «Nereye gidecekler?» diyordum kendi kendime. «Köye gidemeyeceklerini kendi söyledi. Peki, Rubaçye'de ufacık çocuğuyla kime sığınacaklar? Kışın soğuğunda öldürür yavrucağızı. Burada kalma-

ları en iyisi onlar için. Bir süre oturduktan sonra düşünüp bir karar verir. Belki de döner kocasına. Ya da kocası onu arar bulur...»

Bir dert almıştım ki başıma, sormayın gitsin! Yolun kıyısına bıraksam kurtuluverecektim. Böylece üç saat kadar dolaştım oralarda. Büyük bir nefret duyuyordum kendime karşı. En sonunda onları alıp gelmeye, bir kamyona bindirip göndermeye karar verdim. Bu niyetle eve doğru yürüdüm. Beklemekten usandığı için o sırada kadın da çıkmıştı dışarıya. Onu görünce utandım, suç işlemiş bir çocuk gibi baktım yüzüne.

– Çok beklediniz değil mi? dedim. Sizi götürecek araba bulamadım. Daha doğrusu, uygunu çıkmadı. Çok üzgünüm... Ama sakın aklınıza bir şey gelmesin. Ne olur, biraz daha bekleyin. Sizden çok rica ediyorum!

Yüzüme üzgün bir bakışla, şaşkın şaşkın baktı. Sessizce geriye dönerek:

– Acıyor musun bana? dedi.

– Hayır, acıdığım için değil. Sizin adınıza korkuyorum da ondan. Bir yığın güçlükle karşılaşacaksınız. Dayanmak kolay mı?

– İş bulur çalışırım. Yapmadığım şey değil ki!

– Nerede çalışacaksınız?

– Bir yer bulurum elbet. Bundan sonra ne eve dönebilirim, ne de annemin–babamın yanına. Kendim çalışır, kendim kazanırım.

Sustum. Ne söyleyebilirdim ki? O anda hiçbir şeyi gözünün gördüğü yoktu. Yalnız incinmişliğini, gururunu düşünüyordu. Bu duygular onu, kimbilir, nerelere kadar götürecekti! «Çalışırım, kazanırım!» demesi kolaydı ama bunu yapmak her babayiğidin harcı değildi. Ama kadına ayak bağı olmak da istemiyordum.

O sırada küçük bana doğru uzandı. Kucağıma aldım onu; öptüm, sevdim. «Ne de güzel bebeksin!» dedim içimden. «Az sonra ayrılacağım senden. Oysa kendi oğlum gibi sevmiş, bağlanmıştım sana...»

– Peki, gidelim öyleyse, dedim.

Gitmek üzere kalktık. Kapıya varınca durdum.

– Çalışmak istiyorsanız iş bizde de var. Burada çalışır, burada oturabilirsiniz. Ev biraz ufak ama... Kalmanızı ben de isterim. Bilmem, hemen gitmeniz gerekiyor mu? Canınız istediği zaman kalkar gidersiniz. İyice düşünün...

Önce istemedi, fakat en sonunda kalması için razı etti onu.

Böylece Asel'le küçük oğlu Samet yol bakım istasyonuna yerleştiler.

Avludaki tek oda soğuktu. Onların benim oturduğum yere geçmelerini sağladıktan sonra ben de oraya geçtim. Tek oda bana yeterdi de artardı bile.

O günden sonra yaşantım başkalaştı. Aslında değişen bir şey yoktu, ben gene yalnız yaşıyordum; fakat uzun süren yalnızlığın öldürdüğü ruhum dirilmeye başlamıştı. Gerçi her zaman insanların arasındaydım; onlarla birlikte düşüp kalkıyor, birlikte çalışıyor, arkadaşlık ediyor, karşılıklı yardımlaşıyordum. Gel gelelim yerini dolduramadığım bir boşluk kalıyordu gene de. Küçük oğlana iyice bağlanmıştım. Yolları gözden geçirmeye giderken onu da sımsıkı giydirip kuşatıyor, dolaşmaya yanıma alıyordum. Bütün boş zamanımı ona vermiştim. Daha önce onsuz nasıl yaşıyabildiğime şaşıyordum. Komşular iyi insanlardı. Asel'e, Samet'e karşı anlayışlı davrandılar. Zaten çocukları kim sevmez ki! Asel ise cana yakınlığı, açık yürekliliği ile bakım istasyonunda kısa zamanda herkesin gönlünü kazandı. Asel'e karşı duyduğum yakınlıktan dolayı Samet'e daha çok canım kaynıyordu. Evet, sevmiştim Asel'i. Bütün karşı durmama karşın onu deli gibi sevdiğimi anlıyordum. Yalnız geçen yıllarımın özlemleri, acıları, üzüntüleri; elimden giden her şey bu sevgide birleşmişti. Ama bunu ona söylemek hakkını görmüyordum kendimde. Çünkü Asel kocasının dönmesini bekliyordu. Her ne kadar belli etmese de, onu beklediğini anlıyordum ben. Yolda çalıştığımız zamanlar gelip geçen arabalara dikkatle baktığı gözümden kaçmıyordu. Bazen de oğluyla birlikte yolun kıyısına gider, saatlerce otururları orada. Fakat bütün bu beklemeler boşa çıktı. Kocasının nasıl bir insan olduğunu ne ben sordum, ne de o kendiliğinden anlattı.

Aradan zaman geçti, Samet büyüdü biraz. Afacan mı afacan, tombul bir oğlan oldu. Ona biri mi öğretmişti, yoksa kendiliğinden mi; bana baba demeye başlamıştı. Beni görür görmez, «Ata! Ata!» diyerek boynuma sarılıyordu. Asel dalarak gülümsüyordu bu sahne karşısında. Bense buruk bir sevinç duyuyordum. Babası olmaya dünden razıydım, ama elden gelen bir şey yoktu ki.

Yazın birgün onarıma çıkmıştık. Arabalar vızır vızır gelip geçiyordu. Asel birden şoförlerden birine seslendi:

– Hey, Cantay! Dur biraz!

Kamyon önümüzden hızla geçtikten sonra ilerde durdu. Bir koşuda Asel şoförün yanına varmıştı. Orada neler konuştuklarını bilmem ama Asel'in:

– Yalan söylüyorsun! İnanmıyorum sana! Defol, git buradan! Defol git! diye bağırdığını duydum.

Kamyon uzaklaşınca Asel de koşarak eve gitti. Sanırım ağlıyordu.

Bir türlü işime veremiyordum kendimi. Kimdi bu adam? Asel'e ne söylemişti? Çeşitli kuşkular, varsayımlar arasında bocalayıp duruyordum. Sonunda dayanamayacağımı anlayınca eve gittim, ama bu sefer de Asel çıkmadı içerden. Akşam olunca bir kez daha çaldım kapıyı. Asel kapıyı açtı.

– Samet nerede? Çok özledim, dedim.

– Burada, dedi üzgün bir sesle.

Samet beni görünce durur mu?

– Ata! diyerek koştu yanıma.

Oğlanı kucağıma aldım, okşadım, sevdim. Asel hiç sesini çıkarmadan üzgün üzgün oturdu köşesinde.

– Bir şey mi oldu, Asel?

Kadıncağız derinden bir ah çekti.

– Gideceğim buradan, Bake. Buradan memnun olmadığımdan değil. Size ne kadar teşekkür etsem azdır. Ama duramam artık... Başımı alıp gideceğim...

Baktım, gerçekten gidecek. O zaman işin doğrusunu söylemekten başka çıkar yolum kalmadı.

– Seni zorla tutacak değilim, dedim. Ama sen gidersen ben de durmam buralarda. Bir an bile durmam... Issız kalan bir yeri bırakışım ilk değil. Kendin de biliyorsun, açıklamanın ne gereği var? gittiğin an burası Pamirler'deki gibi bir yer olur benim için. İyi düşün, Asel... Kocan geri gelir de gönlün gene onu çekerse yoluna durmayacağım. Gitmekte serbestsin.

Böyle diyerek Samet'i kucağıma aldım, yol boyunca yürüdüm. Birlikte bir hayli dolaştık yollarda. Çocukcağızın dünyadan haberi yoktu.

Asel hemen gitmedi evden, fakat neler düşündüğünü, neye karar verdiğini de bilmiyordum. Birkaç günde zayıflayıp kararmıştım üzüntümden.

Bir öğle üzeriydi. Baktım, Samet avluda bayağı yürümeye çalışıyor. Düşmesinden korktuğu için annesi de elinden tutmuştu. Durduğum yerde seyrettim onları.

Asel gülümsedi, bana döndü:

– Bake, oğlun yürüyor, bak!

Kulaklarıma inanamıyordum, «oğlun» demişti. Küreği elimden bıraktığım gibi yanlarına diz çöktüm, çocuğu kendime doğru çağırdım.

– Tay–tay–tay! Gel, benim küçük tayım, tıpış tıpış gel bana!

Samet kollarını ileri doğru uzattı.

– Ata! Ata! diyerek sendeleye sendeleye yürümeye başladı.

Onu kaptığım gibi havaya kaldırdım. Bağrıma bastım.

– Asel! dedim. Gel, yarın çocuklarla birlikte «ayak bağı kesme» eğlencesi yapalım. Kara ve ak yünden bir ip ör sen bize.

– Peki, Bake! diye güldü Asel.

– Yalnız kara ve ak yünden olsun!

Ata atladım, sürü besleyen arkadaşlarımın yanına vardım. Kımız, taze et aldım onlardan. Ertesi gün komşuları «ayak bağı kesme» eğlencemize çağırdık.

Samet'i ayaklarının üstüne durdurduk, at köstekler gibi alacalı yün ipiyle bağladım iki bacağını. Makası da yanına koyduktan sonra avlunun öbür ucunda bekleşen çocuklara seslendim:

– Bakın çocuklar! Kim önce Samet'in yanına koşup ipi keserse büyük ödülü o alacak. Kalanları da ötekiler... Haydi, marş, marş!

Çocuklar gülüşerek koşmaya başladılar.

Ayak bağı kesilince Samet'e dedim ki:

– Hadi, benim oğlum, koş bakalım! Çocuklar alın onu aranıza!

Küçükler Samet'in ellerinden tutup götürdüler, arkalarından şöyle bağırdım:

– Duyduk duymadık demeyin, benim tayım koşmaya başladı! Büyüyünce ayağına çabuk bir at olsun!

Samet arkadaşlarının peşinden bir süre koştuktan sonra geriye döndü; «Ata!» demesiyle yere düşmesi bir oldu. Asel'le ikimiz birden atılmıştık ona doğru. Çocuğu yerden kaldırdığımda Asel ilk olarak bana:

– Sevgilimsin sen benim! dedi.

Böylece karı koca olduk.

Ertesi kış oğlumuzu da alarak Asel'in annesini-babasını görmeye, köye gittik. Meğer ne kadar da gücenmişler kızlarına. Bütün azarlarını ikimiz işittik. Ben olduğu gibi her şeyi anlattım. O zaman torunlarının hatırı için, bizlerin geleceğini düşünerek Asel' i bağışladılar.

Farkına varmadan yıllar geçti, Samet baş yaşına girdi, Asel'le şimdi her konuda anlaşırız. Aramızda adını anmadığımız, hiç sözünü etmediğimiz bir konu vardır. Fakat sessizce yaptığımız bir anlaşmayla o adamın ikimiz için de artık var olmadığını biliriz.

Yaşam her zaman insanın beklediğini çıkarmıyor karşısına. İşte o adam da geçenlerde çıkıverdi önümüze.

Bir gece yarısıydı. Yolda bir kaza olduğunu anladık. Komşum aynı zamanda yardımcım olduğu için birlikte koştuk oraya. Bir de geldik ki ne görelim! Bir kamyon kenar taşlarına bindirmiş. Şoför sarhoş, kazadan sonra bayılmış. Adamı tanımıştım ama adı hatırımda değildi. Bir zamanlar, bozulan arabamızı yedekte çekerek geçitten aşırmış, güç bir durumdan kurtarmıştı bizi. Dolan'da bu işin şakası yoktur, daha önce de kimse böyle bir şey yapmamıştı. Fakat yaman bir delikanlıymış, bizi çeke çeke bakım istasyonuna kadar götürdü. Bayağı beğendim adamı, ona birdenbire içim kaynadı, aradan çok geçmedi, bu şoför kamyonunun arkasına römork takarak geçidi aşmaya kalktı. Bir terslik çıkmasa bu işi başarmasına ramak kalmıştı. Ne olduysa artık, adam römorku şarampolda bıraktığı gibi gitmiş. Daha o zaman bu işi bizim yaman delikanlının yaptığını düşünmüştüm. Başarısızlığından dolayı da bir hayli üzülmüştüm. Fakat sonra kamyonlar römorklarıyla geçitten gidip gelmeye başladılar. Bir kolayını bulmuşlar, en doğrusunu da yapmışlardı.

Size şerefim üzerine yemin ederim, kaza geçiren adamın Asel'in bıraktığı adam olduğunu bilmiyordum. Hoş, bilsem bile aynı yardımı yapardım ya. Onu eve getirince her şey birden aydınlandı. Tam o sırada Asel bir kucak odunla dönmüştü odaya. Adamı görür görmez odunlar kucağından düştü. Fakat hiçbirimiz renk vermedik. Sanki daha önce karşılaşmamış gibi davrandık orada. Ayrıca ben çok temkinli davranıyor, ağzımdan çıkacak bir sözle, herhangi bir tavrımla onları incitmemeye, anlaşmalarını engellememeye çalışıyordum. Çünkü karar verecek ben değildim orada.

Geçmişleriyle, koynuma alıp okşadığım çocuklarıyla ilgili bütün kararı onlar verecekti.

O gece hiçbirimiz uyumadık, herkes kendi düşüncelerine dalmıştı. Aklımdan neler neler geçmedi.

Asel oğlunu alıp gidebilir. Çünkü bu onların hakkıdır. Yüreklerinin, mantıklarınn sesine göre hareket etsinler. Bana gelince... Bana bu konuda söz düşmez, ben onlara karışamam...»

Adam şimdi buralardadır, bizim yoldan gelip geçer. Bunca yıldır nerelerdeydi, ne yapmıştı, bilmem. Üstelik beni ilgilendirmez... Onların bileceği bir iş bu...

Akşamın koyuluğu çökerken biz de yolu dolaşmış, Baytemir-'in evine dönüyorduk. Tiyen–Şan dağlarının karlı doruklarına puslu bir akşam kızıllığı vurmuştu. Kamyonlar homurdanarak geçiyordu yanımızdan.

– İşte, durum böyle, dedi Baytemir bir süre sustuktan sonra. Şu anda evimi bırakıp gitmem iyi olmaz. Ama Asel benden ayrılmak isterse içi rahat olsun. Bana açıkça söylemesi yeter. Oğlu için dileklerin, en iyisinde bulunuyorum. Çünkü bu çocuk benim öz oğlumdan da ileri. Gene de onu ellerinden almak istemem... Şimdi niçin Pamir'e gitmek istemediğimi anladınız mı? Yalnız bunları gazeteye yazasınız diye anlatmıyorum. Karşı karşıya konuşulacak bir şey bu...

SON SÖZ YERİNE

İlyas'tan Oş'ta ayrıldım. O Pamirler'e gitti, ben de kendi işimin başına.

– Varır varmaz ilk işim Alibek'i bulmak olacak, yeni bir yaşama başlayacağım orada. Sanmayın, ben her şeyini yitirmiş bir adamım. Zamanla ben de evlenirim, herkes gibi benim de evim barkım, çoluk çocuğum olur. Yeni dostlar, arkadaşlar edinirim. Yalnız hiçbir zaman ele geçiremeyeceğim bir şey var, o da ebediyen yitirdiğim aşkımdır. Son günüme, son nefesime kadar Asel'i ve aramızda geçen güzel şeyleri anımsayacağım.

İlyas böyle diyerek sustu, başını önüne eğdi. Sonra şunları ekledi:

– Ayrılacağım gün gölün kıyısına giderek o tepenin üstünde durdum. Tiyen–Şan dağlarına, Isık–Göl'e veda ediyordum: Elveda, Isık–Göl'üm, bitmemiş türküm benim! Mavi dalgalarını, sarı kumlarını yanımda götürmek isterdim ama gücüm yetmez buna. Sevdiğim kadının aşkını götüremediğim gibi seni de götüremem. Elveda, Asel! Elveda, al yazmalım, selvi boylum! Elveda, sevgilim, aşkım! Mutlu olman dileğiyle!..

ERKEN GELEN TURNALAR

Oğlum Asgar'a

Dolaştım Aksay'ı, Göksay'ı, Sarısay'ı,
Bulamadım senin gibisini bir daha...

Kırgız türküsü

*

İova'ya bir haberci geldi,
«Çocukları kılıçtan geçirdiler» dedi.
İova'nın kitabı

*

Çiftçiler tarlayı bir daha, bir daha sürerler,
Toprağa tohumu bir daha, bir daha atarlar,
Gök bir daha, bir daha yağmur gönderir...
. . . . . .
İnsanlar umutla sürer tarlayı,
İnsanlar umutla tohum atarlar,
İnsanlar denize umutla giderler...

Eski Hint edebiyatı yapıtlarından
Theragatha 527–536

1

Kaba örgülü yün bir şala sarındığı halde soğuktan titreyen bayan öğretmen İnkamay–Apay[1] (İnkamay Abla) Okyanusta Hint kıyılarına yakın o masal adası Seylan'ı anlatıyordu coğrafya dersinde. Seylan adası, okul haritasının altında meme gibi uzanan yarımadanın ucunda su damlası kadar küçüktü. Neler neler anlatmıyordu öğretmen!.. Maymunlar, filler, muzlar, dünyanın en iyi çayları, çeşit çeşit yemişler, adını bile duymadığımız bitkiler... Ama en çok hoşumuza giden, adanın sıcak oluşuydu. Bütün bir yıl ne çizme, ne palto, ne şapka, ne dolak[2] serbestçe gez gezebildiğin kadar. Oduna da gerek yok. Böyle olunca tarlalara ot–çöp

(1) «Apay» sözcüğü büyükler için saygı anlamında kullanılmaktadır. (Ç. N.)
(2) Kışın ayaklara sarılan bez. (Ç. N.)

toplamaya kim gider? Tam yaşanacak yerdi Seylan adası. Canınızın istediği gibi gezin dolaşın, güneşte ısının, olmazsa gölgede oturup keyif çatın. Gece–gündüz sıcak bir adaydı burası, yazın peşinden gene yaz geliyordu. Sürü ile devekuşu yaşardı orada, zaten bu aptal, iri kuşlar orada yaşamayıp da nerede yaşayacaklardı? Akıllı kuş isterseniz o da vardı Seylan'da. Alın işte papağanı. Canınız çekerse bir papağan yakalayın şarkı söylemek, gülmek yanında dansetmesini de öğretin. Papağan gibi akıllı bir yaratığın yapamayacağı şey yoktur. Okuyan papağanların bile olduğunu söylüyorlar. Bizim köyden biri Cambul kenti pazarında okumasını bilen bir papağan görmüş. Gazeteyi yaklaştırıyormuşsunuz, çatır çatır okuyormuş...

Daha neler yoktu Seylan'da! Zengin toprak ağalarının pek gözüne görünmezsiniz gül gibi geçinip gidersiniz. Bu eli kırbaçlı zorbalar halkı ezer, köle gibi kullanırdı. Ah, kulaklarına öyle bir yapışacaktınız ki keratalaran, akılları başlarına gelsin! Sonra kırbaçlarını ellerinden alıp tümünü çalışmaya zorlayacaktınız. Bu kapitalistlerin, sömürgenlerin gözlerinin yaşına bakmaya gelmez. Bırakacaksınız, kendi işlerini kendileri görsünler, Faşistler onların arasından çıkıyor, bütün savaşlar onların yüzünden... Bizim köyden cephede ölenlerin sayısını bir bilseniz! Annem hergün sessiz sessiz ağlar. Babamı da öldürmelerinden öyle korkuyor ki! «Dört çocukla ne yapacağım?» diye geçenlerde komşu kadına dert yanıyordu.

Buz gibi sınıfta büzüşerek, çocukların öksürük nöbetlerinin geçmesini bekleyen İnkamay Apay, Seylan, sıcak ülkeler, sıcak denizler hakkındaki dersini sürdürmekteydi. Sultanmurat dinlediklerine inansa da, inanmasa da (o yerlerde yaşamak ne büyük bir zevkti!) Seylan'da yaşamadıkları için derin bir üzüntü duyuyordu. Yan gözle pencereye bakarak, «Ne güzel bir ada!» diye geçirdi içinden. Öğretmene bakar gibi yaparken bir yandan da göz ucuyla pencereyi seyretmeyi pek severdi. Hoş, ayazdan başka bir şey yoktu ya dışarda... İnce ince, sert bir kar yağmaktaydı. Pencere camlarına çarpan kar tanecikleri hışır hışır sesler çıkarıyordu. Camlar bir parmak kalınlığında buz tutmuştu. Donuk bir ışık süzülüyordu içeriye. Cam kenarlarındaki macunlar soğuktan kabarmış, yer yer dökülerek mürekkep lekeleriyle bezeli pencere diplerine ufalanmıştı. «Seylan'da macun filan gerekmez» diye düşündü Sultanmu-

rat. «Yalnız macun mu? Pencerenin, evin bile gereği yok. Bir çardak yapıp üstünü yapraklarla örttün mü, gel keyfim gel!..»

Pencereden soğuk vuruyordu, sağ böğrü üşümeye başlamıştı. Çerçeve yarıklarında ıslık çalan buz gibi rüzgâra kulak kabartarak dayanması gerektiğini düşündü. İnkamay Apay onu pencerenin önüne oturturken, «Sultanmurat, sınıfın en kuvvetli çocuğu sensin, soğuğa dayanırsın.» demişti. Soğuklardan önce orada Mirzagül oturuyordu, sonra onu Sultanmurat'ın yerine oturtmuştu öğretmen. Orası esmiyordu. Öğretmen, Mirzagül'ü yerinden hiç kaldırmasa, aynı sırada yan yana otursalar ne iyi olurdu! Soğuğun ona dokunmasını önlerdi nasıl olsa. İşte şimdi ders aralarında yanına yaklaşınca kızarıp bozarıyordu Mirzagül. Başkalarının yanında hiç değişmeyen kız o gelince utanıp kaçmaya başlıyordu. Tutup onu kovalayacak değildi ya. Bu sefer iyice alaya alırlardı. Kızlar kulp takmak için birebirdirler. Elden ele pusulalar dolaşırdı hemen: «Sultanmurat+Mirzagül= İki sevgili.» diye yan yana otursalar kim ne söyleyebilirdi?..

Kar durmadan yağıyordu dışarda. Açık havalarda sınıftan bakılınca dağlar gözüküyordu. Bir tepenin üstünde bulunan okul köyden yüksekçeydi. Bu yüzden karlı dağlar, tepeler bir resimdeki gibi tam karşılarında dururdu. Oysa şimdi buz tutmuş camların ötesinde belli belirsiz görünmekteydi.

Kolları, bacakları üşümeye başlamıştı; sırtı bile üşüyordu. Okulun içi buz gibiydi. Savaştan önce sobalarda koyun tezeği yakarlardı, kömür gibi ısıtırdı sınıfları. Saman şöyle bir parlayıp geçiyor. Birkaç gün sonra o da yok. Samandan kalan biraz süprüntü, hepsi o kadar.

Talas dağlarında hava neden sıcak ülkelerdeki gibi değildi? İklim başka olsa yaşam da başka olurdu. Evlerinde fil beslerler, öküz yerine fillere binerlerdi. Filden hiç korkmazdı o zaman. Sultanmurat hemen bir file biner, okul kitaplarındaki gibi kulaklarının arasına oturarak köyde dolaşırdı. Dört bir yandan onu seyretmeye koşarlardı. «Hey, bakın, Bekbay'ın oğlu Sultanmurat file binmiş!» Eh, Mirzagül de görür, onu kıskanmaktan çatlar, ona yüz vermediği için pişman olurdu. Ya işte, kendini dünya güzeli mi sanıyorsun? Bir de gazete okuyan papağanı. Onları da arkasına, filin üstüne oturturdu. Filin sırtında yer bol, isterse bütün sınıf sığar. Üstelik fili beslemesini de bilir, başkasanın yol göster-

mesine hiç gerek yok.

Neden bilmesin? Canlı fil gördü ya işte! Hem köyde herkese anlattı. Maymun gördü, çeşit çeşit vahşi hayvanlar gördü. Talihi yüzüne gülmüştü o gün, bütün istedikleri olmuştu...

Hiç unutamadığı bir gündü, savaştan tam bir yıl önceydi. Gene yazdı, tarlalarda ot biçiliyordu. Babası bölge traktör istasyonunun petrol deposuna Cambul'dan yakıt taşımaktaydı. At–Araba kooperatif çiftliğinin malı olduğu için Bekbay'ın keyfine diyecek yoktu, cakasından yanına varılmıyordu. Basit bir arabacı değilmiş, altın değerindeymiş yaptığı iş. Atı–arabası sayesinde çiftlik devletten para alıyormuş, banka kanalı ile para gönderiliyormuş çiftliğe. O yüzden çiftlik saymanı onu görünce atından iniyor, elini sıkıyormuş...

Bekbay'ın arabası özel olarak akaryakıt taşıma işi için değiştirilmişti. kasası filan yoktu; dört teker üstüne tam ortaya konulmuş iki büyük varil, önde de sürücünün oturmasına yarayacak bir yer. Buraya iki kişiden fazlası sığmazdı. Atlara gelince, en iyisinden bir çift at arabaya koşulmuştu.

Demirkırı Çabdar ile doru Çontoru'ydu bunlar. İkisi de iğdişti. Koşumları derseniz, birbirinin aynısı, iyi cins. Sığır gönünden kayışlar, hamutlar katranla pırıl pırıl boyanmıştı. Koparmak isteseniz koparamazdınız. Zaten uzun yol için başkası yaramazdı. İşinde sağlamlığı, düzeni severdi Sultanmurat'ın babası. Atları koştura koştura sürmek en büyük zevkiydi. Siz onu, Çabdar'la Çontoru iki iri balık denizde yan yana yüzercesine yeleleri savrularak, gövdeleri uygun adımla sallanarak koşarlarken görecektiniz. Tekerlerin gürültüsünü ta uzaktan duyanlar «Bekbay gene Cambul'a gidiyor.» derlerdi. Cambul'a gidiş–geliş iki gününü alırdı Bekbay'ın. Geriye döndüğünde sanki yüz küsur kilometreyi yapan o değil sanırdınız. «Bekbay'ın atları raylarda yürüyen tren gibi rahat gidip geliyor.» derlerdi ve bu işe çok şaşarlardı. Şaşmakta da haklıydılar hani. Çünkü yorgun ya da sarsak atlar tekerlerin gürültüsünden belli olur. Geçerken içini sızlatır insanın. Oysa Bekbay'ın atları her zaman dinçtirler. O yüzden vermişlerdir ona bu sorumluluğu büyük işi.

İşte iki yıl önce okullar kapanıp da tatil başladığında babası Sultanmurat'a;

– İster misin, seni kente götüreyim? dedi.

Sultanmurat az kalsın sevinçten bayılıyordu. Babası kente gitmek istediğini nasıl da anlayıvermişti! Bir kez olsun gitmemişti oraya, öyle çok görmek istiyordu ki!

Babası kurnazca göz kırparak parmağını salladı.

– Yalnız, sakın kimseye söyleme! Eğer küçük kardeşlerin ağlamaya başlarlarsa kentin yüzünü göremezsin.

Doğruydu babasının dediği. Kendisinden üç yaş küçük kardeşi Hacımurat keçi gibi inatçıydı, hakkını kimseye kaptırmak istemezdi. O evdeyken sıkı mı biri kalksın, babasının yanına sokulsun? Sanki tapusunu o almış gibi babasının çevresinde yalnız kendisi dönüp dolaşacaktı. O zamanlar daha da küçük olan iki kız kardeşi, babaları okşasın diye az mı çırpınırlardı? Hacımurat'ın babasına bu bağlılığına konu komşu da akıl erdiremezdi. Herkesin çekindiği cırtlak sesli, sopa gibi kuru, sert nineleri Aruvukan kadın, kemikli parmaklarıyla birkaç kez küçük oğlanın kulaklarına yapışmış, azarlamıştı onu:

– Körolası, iyiye işaret değil senin bu yaptığın! Köşü işler açılacak başımıza! Nerde görülmüş bir çocuğun babasını hergün özlediği? Göreceksiniz, bu oğlan yüzünden eve felaket gelecek!

Annesi Hacımurat'ın ensesine bir–iki patlatmış, kaş–göz işaretiyle oğluna çıkışmış, fakat kaynanasına sesini çıkaramamıştı. Çünkü korkardı ondan.

Aruvukan nine boşuna konuşmaz, ne dediyse çıktı. Yazık oldu Hacımurat'a. Şimdi büyüdü, üçüncü sınıfta okuyor; özellikle annesinin yanında belli etmek istemiyor, ama babasının cepheden dönmesini dört gözle beklediği anlaşılıyor her halinden. Gece yatarken büyükler gibi dua ediyor: «Ulu Tanrım, yarın babam dönsün artık.» Hergün böyle. Tuhaf çocuk, uyuyup uyanınca her şeyin değişeceğini, bir mucize olacağını sanıyor.

Keşke babaları savaştan sağ dönse de bütünüyle Hacımurat'ın olsa, onu hep kollarında başının üstünde taşısaydı. Sultanmurat onun sağ–salim geriye gelmesinden başka bir şey istemiyordu. Yeter ki babası gelsin, en büyük mutluluktu bu onun için.

Babası Çuy kanalından döndüğü gün ailede olanların bir daha yinelenmesini öyle istiyordu ki şimdi! Oraya geçen yaz gitmiş, kanal yapımında arabacı olarak beş ay çalışacağını söylemişti. Bütün yaz ve güz kalmıştı orada. Emek kahramanı ödülü kazanmıştı.

Döndüğünde akşam üzeriydi. Teker gürültüsünü, atların po-

furtusunu duyunca çocuklar dışarı fırladılar. Baba! Hem de ne baba! Zayıflamış, güneşte yanmış, çingene gibi saçı sakalına karışmış. Giysileri serserilerinkinden farksızdı annesinin dediğine bakılırsa. Yalnız meşin çizmeleri pırıl pırıldı. Babasının boynuna ilk fırlayıp sarılan Hacımurat oldu. Nasıl sarıldıysa bir daha da bırakmadı.

– Ata, atake! Ata, atake!..[3] diyor da başka bir şey söylemiyordu hıçkıra hıçkıra ağlarken.

Bekbay küçük oğlunu bağrına basarken gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Koşup gelen komşular da ağlamaya başladılar. Sevinçten ne yapacağını şaşıran anneleri sağa–sola koşturuyor, Hacımurat'ı babasının boynundan koparmaya çalışıyordu.

– Bırak, oğlum, babanı! Yetişir artık! Tek sen misin onu özleyen? Bak, kardeşlerin de var. Bırak, adamcağız komşularla görüşsün.

Hacımurat bırakır mı?..

Sultanmurat bunları anımsadıkça yüreğinden bir şeyler kalktı, gelip boğazına tıkandı, gözlerine yaş doldu. Oysa hiç ağlamadığını söylerdi arkadaşlarına. Ama şimdi sırası değildi, hemen silkinip kendini toparladı.

Ders sürüp gidiyordu. İnkamay Apay Seylan'dan, Java'ya, Borneo'ya, Avustralya'ya geçmişti. Gene bitmeyen yazlar, eşsiz güzellikte ülkeler. Timsahlar, maymunlar, palmiyeler, işitmediği türlü türlü yaratıklar... Hele kanguru denen bir hayvan vardı ki, inanılacak gibi değildi. Yavrusunu karnındaki torbasına koyduğu gibi sıçraya sıçraya kaçan bir hayvandı. Doğa neler düşünmüş, neler yaratmıştı!..

Ne yazık, hiç kanguru görmemişti Sultanmurat. Oysa fil görmüş, maymun görmüş, başka yırtıcı hayvanlar görmüştü. Hem de çok yakından, elinizi uzatsanız değiveceğiniz bir yakınlıktan...

Babası onu kente götüreceğini söylediği gün sevinçten uçacak gibiydi. Heyecandan, sabırsızlıktan içi içine sığmıyordu, ama bunu kimseye de açamıyordu. Nasıl açsın? Hacımurat işitecek olsa yeri–göğü yıkardı. Babası gezmeye neden onu değil de ağabeyini götürüyor diye tepenir dururdu artık. Sultanmurat o zaman ne söyleyecekti kardeşine? O yüzden ertesi günkü yolculuğu dolayısıyla duyduğu delice sevince, bekleme heyecanına, kardeşine karşı duy-

(3) Baba, babacığım. (Ç. N.)

duğu bir suçluluk duygusu da katılmıştı. Çıkacağı geziyi Hacımurat'a, kız kardeşlerine anlatmak için karşı konulmaz bir istek vardı içinde. Anlatmadan duramayacaktı. Fakat babası, en çok da annesi bunu yapmamasını sıkı sıkı tembihlemişlerdi. Ötekiler öğrenseler bile yola çıkacaklarını saklaması çok zor oldu, kendini zorlamaktan dolayı sıkıntıdan patlayacak duruma geldi. Öte yandan o gün öyle hamarat, öyle çalışkan; başkalarına karşı öyle anlayışlı, öyle güleryüzlüydü ki, evdekiler şaşakaldılar. Herkesin işine koşuyor, herkese yardım ediyordu. Danayı yakalayıp otlatmayı mı götürmedi, bostandaki patatesleri mi çapalamadı, daha neler neler... Sözün kısası öyle bir gayrete geldi ki, sonunda annesi dayanamayıp gülmeye başladı. Gene de gülmesini gizlemeye çalışarak,

– Sultanmurat, ne oldu sana? Her zaman böyle hamarat olsan daha ne isterim? Aman göz değmesin! Yoksa seni kente salmasak mı, ne yapsak? Böyle iyi bir yardımcıyı kim elden kaçırmak ister? dedi.

Laf olsun diye söylemişti bunları. Bir yandan hamur açıyor, bir yandan da bazlama, yolluk öteberi hazırlıyordu. Bir kavanoza taze tereyağı doldurmuştu.

Akşamleyin hep birlikte çay içtiler. Sıcak sıcak bazlamalarla kaymak ne güzel gidiyordu! Bahçede, su arkının yanında, elma ağacının dibine oturmuşlardı. Annesi bardakları doldururken, Sultanmurat bir yandan çayları dağıtıyor, bir yandan da semavere kömür atıyordu. Onun için zevkti bunları yapmak. Çünkü ertesi gün yapacağı kent yolculuğunu düşlüyordu. Babası bir–iki kere göz kırpmıştı ona. Hatta kardeşinin yanında onunla oynamaya bile kalktı. Çaylarını yeni içiyorlardı ki, babası kardeşine şöyle takıldı:

– E, Hacımurat, Karayele'yi alıştıramadın mı daha?

Hacımurat dertliydi bu konuda.

– Alıştıramadım, baba. Öyle huysuz bir hayvan ki... Yedirip içiriyorum, köpek gibi peşimi bırakmıyor. Bir keresinde benimle birlikte okula bile geldi. Ders arasında bir de baktım, pencerenin dibinde beni beklemiyor mu! Bütün çocuklar şaşıp kaldılar. Ama binmeye gelince bindirmiyor hiç. Üstünden atıyor, tekme savuruyor...

Babası umursamazcasına sordu:

– Sana yardım edecek birini bulamadın mı?

Sultanmurat hemen atıldı:

– Sen onu bana bırak, Hacımurat. Alıştırır veririm sana...

Küçük kardeşi yerinden fırladı.

– Yaşa, ağabey! hadi, gidelim!

Anneleri onları güçlükle durdurdu:

– Oturun bakayım yerinize! Önce çayınızı için, sonra canınızın istediği yere gidersiniz.

İki yaşındaki eşekleriydi sözü edilen. Hacımurat'ın sevgili sıpası. Baharda Nurgazi dayısı armağan etmişti. O yaz sıpa büyümüş, kocaman olmuştu. Şimdiyse eyere, işe alıştırmak gerekiyordu. Eşek bir evin her şeyidir; değirmene, oduna gider, ufak tefek her işe koşturulur. Nurgazi dayıları bunun için vermişti onlara. gelgelelim ilk günden Hacımurat sahip çıkmıştı. Dik kafalı, şamatacı yumurcak sıpayı öylesine benimsemişti ki, yanına sokulana aşkolsun. Sıpaya el sürmek kimin haddine düşmüş? Hayvanı yemleyip sulamak yalnız onun işiydi. Hatta bu yüzden iki kardeş arasında kavga bile çıktı. Küçüğü dövdü diye annesi Sultanmurat'ı iyi bir haşladı. O günden beri kardeşine diş biledi, hayvanı alıştırma zamanı gelince de başından savdı. Madem sıpa onundu, kendi başının çaresine baksındı. Oysa Sultanmurat'ın o konuda üzerine yoktu. Küçüklüğünden beri yabanları alıştıra alıştıra ustalaşmış, işinin ehli olmuştu. Kıran kırana bir savaşmaydı bu. Konu komşunun taylarını, tosunlarını, sıpalarını hep o uysallaştırırdı. Zaten genç hayvanları alıştırmak çocukların işidir. Büyüklerin ağırlığı fazla geldiğinden becerikli bir çocuk aranır her zaman. İşte bu yüzden komşuların Sultanmurat'tan dilekleri hiç eksik olmazdı. «Sultanmurat, aslanım, büyüyünce bizim tosunu biraz alıştırıver, olmaz mı?» «Sultanmurat, yavrum, ne olur şu sıpaya biraz bin! Sırtına sinek konsa çifte atıp delileniyor. Onu senden başka kimse uysallaştıramaz...» İşte böyle bir üne kavuşan Sultanmurat sıra öz kardeşine gelince yan çizmiş, çocukcağız sıpacığına bineyim derken birkaç kere düşüp başını yarınca da alaya almıştı.

– Köpek gibi peşinden ayrılmayan sıpa bu mu? Göreceksin, ondan çok çekeceklerin var!

Şimdi düşünüyordu da, yakışıksız davranmıştı kardeşine. Babası aklına getirmese gene de anlamayacaktı. İnsan kendinden küçüğüne böyle yapar mıydı? Çok ayıp!.. Kardeşinin haberi olmadan kente gezmeye gitmekten dolayı vicdanı sızlıyor, içi içine sığmıyordu. Ondan özür dilemeye, istediği her şeyi yapmaya hazırdı.

Çay içtikten sonra babalarıyla birlikte bahçenin arkasındaki çayırlığa gittiler. Önce taşlar toplanıp uzaklara atıldı. Bunun ar-

dından Karayele'ye, Hacımurat'ın sıpasına yular takıldı. Babası Karayele'yi kulaklarından tutarken Sultanmurat yuları başından geçiriverdi. Sonra, çetin bir işin üstesinden geleceği için, pantolonunun kemerini sıkıca bağladı. Bir sirk gösterisi başlıyordu şimdi.

Hacımurat'ın gevşek davranması sonucu Karayele kötü huylar edinmiş olmalı ki, Sultanmurat üstüne biner binmez kıç atıp çifte savurmaya, sağa–sola koşturmaya boşladı. Binicisini sırtından atmayı nasıl da öğrenmişti! Ama Sultanmurat durur mu hiç! Sıpanın üstünden düşmesiyle ayağa kalkıp yeniden binmesi bir oldu. Önce koşarken sıpanın sırtına karın üstü yattı, sonra doğrulup tam belinin ortasına oturdu. Ardından gene hırçınlaşmalar, gene düşmeler, gene binmeler...

Bu yuvarlanıp yeniden binmeler Sultanmurat'a öyle yakışıyordu ki! Bütün sorun nasıl düşüleceğini bilmekti. «Eşekten düşmek, attan ya da deveden düşmekten kötüdür» derler. İnsana bunun tersi doğru görünürse de aslında öyle değildir. Atın, özellikle de devenin yüksekliği düşme sırasında insana kendini ayarlama fırsatı verir, düşerken ellerinin üzerine usturupluca iner. Oysa eşeğin üzerinden, neye uğradığını anlamadan, paldır küldür yuvarlanır acemi bir binici...

Sultanmurat bunları bildiğinden onun adına korkulacak bir şey yoktu. Onu seyredenler bir curcunadır tutturmuşlardı. Bağırıyorlar, neşeli çığlıklar atıyorlardı. Bir sürü çocuk birikmişti başlarına. Babası bir köşede kasıklarını tutarken kahkahadan kırılıyordu. Küçük bir köpek de, şamatada payı olsun diye, havlayarak Karayele'nin peşine düştü. Sıpa korkudan büsbütün deliye döndü, olanca hızıyla koşmaya başladı. Tam hünerini gösterme fırsatı çıkmıştı Sultanmurat'a. Koşarken sıpanın sırtından yere atlıyor, sonra gene üstüne sıçrayıp gene yere atlıyordu...

Köyün kıyısındaki çayırlıkta atlı suvariler savaştan önce işte böyle eğitim yaparlardı. Köy delikanlılarının biricik eğlencesiydi bu. İşlerini–güçlerini bitirdikten sonra biniciliğe çalışırlar; koşan atın eyerlerinden yere atlayıp yeniden binmek, at üstünden eğilip yere saplanmış çubukları budamak gibi beceriler gösterirlerdi. Madalyalar verirlerdi onlara; küçük vidalarından takılıp çıkarılan, zincirli, güzel madalyalar... Herkes imrenirdi bu armağanlara, suvarilerin gösterilerini seyretmek için koşup gelirlerdi. Neredeydi şimdi bu yaman biniciler? Atlarının sırtında mı, yoksa siperlerde mi,? Artık süvarinin savaşta işe yaramadığını söylüyorlar...

Sultanmurat pencereden avluya bakarken atlarını kışın so-

ğuktan donacaklarını düşünüyordu. Oysa tanklara vız gelirdi soğuk. Genç de atın üstüne yoktu.

...Gerçekten eğlenceli bir gündü o gün. Karayele çok geçmeden huysuzluğu bırakmıştı. Artık ondan ne isterlerse yapıyor; koş derlerse koşuyor, dur derlerse duruyor, düz yürüyor, çember çizerek yürüyordu...

Kardeşini çağırdı:

– Hadi gel, Hacımurat! Senin sıpa alıştı. Bin üstüne!

Hacımurat'ın yanakları al al oldu; sıpayı ökçeleri ile dürtükleyip bir o yana, bir bu yana koşturdu. Ne becerikli bir ağabeyi olduğunu bütün köyün çocukları görsündü!

O akşam hava öyle aydınlıktı ki, bir türlü kararmak bilmiyordu. Eve yorgun fakat sevinçli döndüler. Hacımurat annesine göstermek için sıpanın üstünde ta avluya girdi.

Geceleyin Hacımurat hibir şeyden şüphelenmeden derin bir uykuya daldı. Sultanmurat'ın ise gözüne uyku girmiyordu. Kente nasıl gideceğini, orada neler göreceğini, nelerle karşılaşacağını düşündü durdu. Gözleri kapanırken annesi–babası aralarında fısıldaşıyorlardı:

– Ötekini de alsam birlikte güle–oynaya gider gelirlerdi, diyordu babası. Ama batası arabada yer yok ki! Varillerin önündeki boşluk daracık. Küçük onca yola dayanamaz uyursa ne yaparız? Tekerlerin altına düşmesinden korkarım.

– Aman neler söylüyorsun! Ağzından yel alsın. Şimdi sen onu bırak, biraz büyüyünce görürsün. Ama ötekini de büyük sanıp aldanma sakın. Gözünü dört aç.

Annesi ile babası böyle tatlı tatlı fısıldaşırlarken, ertesi sabah babasıyla birlikte erkenden yola çıkacakları hayali içinde derin bir uykuya daldı Sultanmurat...

Uyur uyumaz da düşünde kendini uçarken gördü. Nasıl da öğrenmişti uçmayı! Yürümek, koşmak, yüzmek neyse ama uçmak da nereden çıkıyordu? Kuşlar uçardı ancak. Oysa Sultanmurat onlar gibi kanat çırpmıyordu. Yalnız kollarını açmıştı, parmak uçlarını oynatıyordu, o kadar. Nerden gelip nereye gittiğini bilmemekle birlikte, «gülümseyen», sessiz bir boşlukta güçlük çekmeksizin, süzülerek uçuyordu. Bazen kendini büyümüş görüyordu, bazen de sanki uçan ruhuymuş gibi geliyordu. Babası omuzuna usulca dokunup kulağına bir şeyler söylemesiyle gözlerini açması bir oldu.

– Kalk, Sultanmurat, gidiyoruz!

Yatağından yere fırlamadan önce bir an, saniyeden daha kısa bir süre için, babasının ona söylediği bu üç sözcük ve kulağına batan sert bıyıklarının dokunuşundan olacak, içinde ona karşı bir sevgi dalgası kabardı. İlerde, babasının bıyıklarının bu dokunuşunu ve «Kalk, Sultanmurat, gidiyoruz!» sözcüklerini özlemle, acıyla anımsayacağı bir zamanın geleceğini nerden bilecekti?

Annesi çoktan kalkmıştı. Sultanmurat'a temiz bir gömlek, başına büyük gelen yeşil bir şapka, onun için sakladığı bir çift ayakkabı verdi. Memurların giydiği bu şapkayı, ayakkabıları babası bir yıl önce, Çuy kanalındaki işten dönerken getirmişti.

– Ayaklarını sıkıyor mu? diye sordu annesi Sultanmurat ayakkabıyı giyerken.

Ayakkabı sıkmasına sıkıyordu, fakat zamanla açılırdı.

– Hayır, sıkmıyor, dedi.

Annesiyle uğurlaşıp avludan çıktılar. Araba dili çakıllı büyük su arkından geçip de atların sıçrattığı sular yüzüne çarpınca, düşte değil, gerçekten kente gittiklerini anladı Sultanmurat. Serin suların yüzüne vurmasıyla irkildi, orturduğu yerde büzüştü, yüreğini bir sevinç kapladı.

Işıklı bir su fışkırıyormuş gibi, doğudan tan söküyordu. Yaz güneşi karlı dağların arkasında, uzakta bir yerde olmalıydı. Hangi tepenin ardında saklandığı belirsiz, gizli gizli sokuluyor; başını uzatıp bakıvereceği bir gedik arıyordu. Bütün gece soğuyan yol sessiz ve serindi henüz. Sultanmurat köyden çıkarlarken onları hiçbir çocuğun görmemesine üzüldü. Teker takırtılarından uyanan birkaç köpek ürümüştü, o kadar...

İlerdeki mor dağ dizilerine doğru kıvrıla kıvrıla giden yol dere-tepe aşarak uzanmaktaydı. Karanlıktan kurtulamayan o uzak dağların ardında ise varacakları yer olan Cambul kenti bulunuyordu.

Karınları tok atlar kayış-koşum hissetmeden, perçemlerini savura savura, arada bir pofurdayaraktan uygun adımla koşuyorlardı. Gide-gele iyice tanıdıkları bir yoldu burası. Dizginlerini tutan sahipleri aynı kişiydi, onun yanında oturan çocuğu ise biliyorlardı; çekmeye alıştıkları yüke fazla bir ağırlık eklemiyordu.

Bütün öteki arabalar gibi gıcırdayıp tıkırdayan yatık arabası iyi bir gidiş tutturmuştu. Bu arada dağlara yaklaşan güneş bir boş-

luk bulup yandan göstermişti başını. Artık güneşin ışınları, ılıklığı atların birazcık terleyen sırtlarını hafif bir hava dalgası gibi yalayıp geçiyordu. Çabdar, bıldırcın yumurtası rengindeki demirkırı donuna bürünmüş Çonturu ise, koyuluğunu atarak gün ışığında açık doruya dönmüştü. Güneş ve sıcaklık Bekbay'ın tunçlaşmış yüzüne vurdukça gözlerine doğru çoğalan kırışıkları derinleştiriyor, dizgin tutan ellerini irileştirip daha çok damarlıymış gibi gösteriyordu. Üzerinden at toynaklarının hızla geçtiği yol cıvıl cıvıl oynaşan ışıktan aydınlanıp ısınmıştı. Güneş insanın tenine, gözlerine işliyor bütün doğa saçılan ışınlarla dirilip canlanıyordu.

O yolculuk sabahı Sultanmurat'ın içi mutluluk dolmuştu, sevinçten uçacak gibiydi.

– E, nasıl, uyandın mı? diye takıldı babası.

– Çoktan...

– Öyleyse al dizginleri.

Sabırsızlıkla beklediği bu önerisinden dolayı babasına minnetle gülümlümsedi. Dizginleri tutmayı kendisi de isteyebilirdi ama babasının ona güvenmiş olmasının ayrı bir önemi vardı. Çünkü başka bir yer değil koca kent yoluydu burası. Yönetimin el değiştirdiğini hemen hisseden atlar hırçınlaşarak kulaklarını yatırmaya, birbirlerini ısırmaya, sanki böylece, zayıflayan egemenliğe karşı baş kaldırıp kavga çıkarmaya başladılar. Sultanmurat bırakır mı yanlarına? Dizginleri sertçe çekti,

– Şimdi ha! Şimdi ha! diye haykırdı.

Eğer mutluluk denen şey insan için geçmişte ya da gelecekte değil, yalnız yaşanan zamanda varsa Sultanmurat onu bu yolculukta doya doya tattı. Yol boyunca keyfini kaçıran hiçbir durumla karşılaşmadı, babasının yanında otururken duyduğu ruh doygunluğu onu bir an olsun bırakmadı. Yakıt arabasının bir başkasını deli edebilecek tangırtısı tungurtusu onun için çılgınca bir mutluluğun kulaklarda uğuldamasıydı sanki. Arabanın ardından hiç eksilmeyen toz bulutu, tekerlerin çiğnediği yol, uygun adımla koşturan atlar, ter ve katran kokan kayışlar, tepelerinde ağır ağır ilerleyen üçucu beyaz bulutlar; çevrelerindeki, henüz kurumamış, sarı, mavi, mor çiçekli erişkin otlar; geçit yerlerinde genişleyip yayvanlaşmış su arkları, şırıl şırıl akan dereler; karşılaştıkları arabalar, atlılar; bazen atların kafalarına sürtünürcesine yakından geçen, havada takla atan kırlangıçlar hepsi, hepsi mutluluk ve güzellik

doluydu. Fakat Sultanmurat mutluluğu düşünmüyordu bile, çünkü mutluluk varsa düşünülmez. Çevresinde dünyaların en güzeli, yanında ise babaların en iyisi vardı.

İşte böğürleri sarı, başları kara tarlakuşları bile dikenlerin, çalıların arasında gizlenerek yol boyunca aynı şarkıyı tutturmuşlar. Kuşlar kimin için öttüklerini, Sultanmurat'ın onları ne denli sevdiğini biliyorlar. Saraygır derler bunlara, böyle adlandırılmalarının nedeni hep ıslık çalıp sarı aygırları sürmeleridir. «Cık cık, saraygır! Cık cık, saraygır!» Eşsiz kuşlardır saraygırlar. Fakat anlaşılan her dilde başka türlü ötüyorlardı. Bir keresinde köye sinema makinisti olan şen bir Rus delikanlısı gelmişti. Sultanmurat hemen delikanlının yanına sokuldu, film makaralarının konulduğu kutuları taşımasına yardım etti; akşamleyin de bu sayede dinamo makinesinin kolunu çevirme hakkını önce o kazandı. Elle çevrilen dinamodan elektrik akımı çıkıyor, elektrik akımından lambalar yanıyor, lambalar yanınca da beyaz bir duvara –ekrana– ışık düşerek, canlı resimler oynaşmaya başlıyordu.

İşte bu makinist çitin arkasında öten kuşu dinledi, dinledi; sonra Sultanmurat'a sordu:

– Nedir bu kuşun adı?

– Saraygır...

– Nasıl ötüyor şimdi?

– «Cık cık, saraygır!» diye ötüyor.

– O da ne demek?

– Bilmem. «Deh deh, sarı at!» olsa gerek.

– Birincisi, atların donu hiç sarı olmaz. Hadi oldu diyelim, neden hep «Cık cık, saraygır!» diye ötsün?

– Dediklerine bakılırsa kendini sarı aygıra binmiş, düğüne gidiyor sanırmış. Bir türlü düğüne yetişemediği için de «Cık cık, saraygır!» diye bağırırmış.

– Ben de başka türlüsünü işittim. Sözde saraygır kuşu pazar yerinde kâğıt oynuyormuş. Üç ruble kazanmasına ramak kalmış, fakat kazanamamış. Onun için «Çut çut tri rublya ne vigral!»(4) diye ötermiş. Üç ruble ütünceye değin de böyle ötüp duracakmış.

– Peki, ne zaman ütecek dersiniz?

– Hiçbir zaman. Sizde nasıl düğüne hiç yetişemiyorsa bizde de öyle.

(4) Az kalsın üç ruble ütüyordum. (Ç. N.)

– Çok hoş...

Gerçekten de, görünüşte kimsenin pek gözüne çarpmayan bu kuşlar her yerde tanınıyordu.

Saraygırlar yol boyunca ötüşüyorlardı. Sultanmurat gülümseyerek dinliyordu onları.

– Gelin, pazara gidelim, üç ruble ütelim! diyordu onlar öttükçe.

Kuşlar bazen, «Cık cık, saraygır!» bazen de «Çut çut tri rublya ne vıigra!» diye ötüyorlardı.

Sultanmurat bir an önce kente varmayı öylesine istiyordu ki! Güneş yükselmiş, dağların doruklarına ulaşmıştı. Atları haylamaya başladı:

– Cık cık, saraygır! (Çabdar'a böyle bağırıyordu.) Cık cık, doraygır! (Çontoru'ya da böyle.)

Babası en osnunda onu durdurmak zorunda kaldı.

– Ne koşturup duruyorsun, oğlum! Atları bırak sen. Onlar hem koşarlar, hem de yorulmamanın bir yolunu bilirler.

– Baba, Çabdar mı daha iyi, Çontoru mı?

– İkisi de iyidir. Hem yürümede, hem de yük çekmede. Makine gibi çalışırlar; yeter ki sen zamanında yemleyip sula, bir de koşumlarına bak. Seni yolda bırakmazlar, güvenilir hayvanlardır. Geçen yıl Çuy kanalında bataklık bir yerde, sazlıkların arasında çalışıyorduk. Çamur diz boyu, batağa saplanan saplanana. Beni sık sık yardıma çağırıyorlardı. «Ne olur, Bekbay, kurtar!» diye. Ne diyeceksin? Hemen Çabdar'la Çontoru'yu götürür, saplanan arabalara koşardım. Bak, bir şey daha var: «Hayvan» der geçeriz ama anlamadıkları şey yoktur, başkasının arabasına koşulduklarında kurtarma işi yapacaklarını hissederlerdi hemen. Onun için hiç kırbaçlamaz, yalnız biraz bağırırdım, o kadar. Öyle zeki hayvanlar ki, dizlerinin üzerine düşseler de kurtarırlardı arabayı. Koşumları dayansın yeter ki. Çuy kanalında herkes benim atlara imrenirdi. Doğrusu imrenilecek hayvanlardır, gene de iyi bakmak gerekir.

Çabdar'la Çontoru, sanki sözü edilenler onlar değillermişcesine kurulmuş gibi aynı adımlarla, aynı hızla koşuyorlardı. Koşmaktan kasıkları terlemiş, kulakları ıslanmıştı. Yol sineklerini kovmak için ikide birde peremli başlarını sallıyorlardı.

– Baba, hangisi daha yaşlı? Çabdar mı, Çontoru mu?

– Çontoru üç yaş daha büyük. Yaşlandığını bazen geri kalı-

şından anlıyorum. Çabdar ise tam gücünün doruğunda. Hem dayanıklı, hem süratli. Eyer vurup yarışa çıksan pek çok atı geride bırakır. Eskiden olsa böylesine, «yiğidin atı» derlerdi.

Sultanmurat Çabdar'ı daha çok beğendiği için işittikleri hoşuna gitti. Demirkırı üstüne benekleri olan eşsiz bir donu vardı Çabdar'ın. Uysal, güzel, güçlü bir attı.

– Çabdar'ı daha çok beğeniyorum, dedi. Çontoru huysuz. İnsana yan yan öyle bir bakışı var ki!

Bekbay güldü.

– Huysuz değil, zeki bir hayvandır Çontoru. Boşuna rahatsız edilmekten hoşlanmaz.

Biraz sessizlikten sonara ekledi:

– İkisi de iyidir.

Sultanmurat babasının düşüncesine katıldı:

– İkisi de iyidir, dedi dizginleri çekerek.

Aradan hayli bir zaman geçmişti ki, babasının ona seslendiğini işitti.

– Hey, Sultanmurat, durdur biraz arabayı.

Atlar durunca usul usul ıslık çaldı.

– Hayvanlar işemek istiyorlar. dilleri olmadığı için söyleyemezler. Onu sen anlayacaksın.

Gerçekten de atların ikisi birden foşur foşur sesler çıkararak işemeye başladılar. Köpüklü sidik birikintisinin üzerinde pudra gibi ince, yapışkan bir toz kalktı.

Sonra yeniden yola koyuldular. Yol kıvrıla kıvrıla uzanıyor, dağlar gittikçe gerilerde kalıyordu.

Kentin dış bahçeleri göründü çok geçmeden. Yol birden canlandı. Bunun üzerine Bekbay aldı dizginleri. Dizginleri almakla da çok iyi etti. Sultanmurat'ın gözü artık ne dizgin görüyordu, ne de atları. Gürültüsüyle, renkleriyle, kokularıyla insanı şaşkına çeviren kent başlamıştı çünkü. Sanki onu alıp bir selin ortasına atmışlardı. Sel onu döndürüyor, dalgalarının üstünde hoplata hoplata sürükleyip götürüyordu.

O mutlu günde şansı görülmedik biçimde açılmıştı. Cambul kentinin atçabar adı verilen büyük hayvan pazarına bir de hayvan terbiyecisi gelmişti tam o sırada. Şu rastlantıya bakın! Kık yılın başında kente gezmeye gidiyorsun; bir de bakmışsın, çeşit çeşit vahşi hayvanlar, atlı karıncalar, eğri aynalar da var!..

2

Kahkaha odasına üç kez girdi çıktı Sultanmurat. Kahkahadan kırılasıya güldükten sonra biraz dinleniyor, ardından yine eğri aynalara, dev aynalarına bakmaya gidiyordu. Amanın o ne surattı öyle! Durmadan değişiyor, ezilip büzülüyor, akla-hayale gelmedik görüntüler oluşuyordu.

Arabayı tanıdıkları bir çayhanenin önüne bırakıp pazara gezmeye gitmişlerdi. Önce babasının tanıdığı oralı Özbeklerle hoş beş ettiler. Bekbay «selamün aleyküm» dedikten sonra oğlunu onlarla tanıştırıyordu. Özbekler yerlerinden doğrulup ellerini göğüslerine koyarak Sultanmurat'a selam veriyorlardı. Bekbay'ın keyfine diyecek yoktu. «Şu Özbekler çok kibar insanlar doğrusu. Büyük-küçük kimseye saygıda kusur etmezler.» diyordu.

Sonra alışveriş sergilerini, mağazaları gezdiler; oradan vahşi hayvanları görmeye gittiler. Aman o ne kalabalıktı! İtişip kakışıyorlar, kafeslere yaklaşmaya çalışıyorlardı. İri bir fil, ayılar, çeşit çeşit maymunlar... Daha neler yoktu ki!

Sultanmurat'ın en çok belleğinde kalan fil oldu. Onu görünce üstündeki bütün otlar yanmış, külrengi koca bir tepeye benzetti. Durmadan ayakları üzerinde kımıldanıyor, hortumunu sallıyordu. Çevresinde hayran hayran seyredenler neler anlatmıyorlardı ki. Sözde filler sıçanlardan korkarmış. Eğer kızdırılırlarsa zincirlerinden boşanır, kentin altını üstüne getirirlermiş. Sultanmurat'ın en çok hoşuna giden de yaşlı bir Özbek'in anlattıkları oldu. Fil hayvanların en akıllısıymış; orman kesimi sırasında koca koca tomrukları hortumuyla kaldırıp götürür, yanında büyükleri olmayan bir çocuk yılan ya da daha büyük bir tehlikeyle karşılaşırsa çocuğu hortumuyla kaptığı gibi havaya kaldırırmış.

Bu anlatılanlar babasının da hoşuna gitmişti. Dinlerken başını sallıyor, dilini şaklatıyor; «Bak, işittin mi? Şu dünyada ne şaşılacak işler oluyor? Cık, cık!» diyordu durmadan.

Kahkaha odasını da hiç unutamıyordu. Orada kendi kendinize istediğiniz kadar gülebilirdiniz...

Sultanmurat birkaç sıra ilerde oturan Mirzagül'e «Ah, seni götürmeli ki oraya!» dedi yaramaz bir düşünceyle. «Bakalım gü-

zelliğinden eser kalır mı? Herhalde o zaman hiç mi hiç caka satamazdın.» Fakat hemen bu düşündüklerinden dolayı utandı. Ne diye kızcağıza sataşıp duruyordu? Ona bir kötülüğü mü dokunmuştu? Bütün kusuru sınıfın en güzel kızı olmasıydı. Bunda da suç onun değildi herhalde.

Bir keresinde öğretmen, Mirzagül'ün elinden aynasını almıştı. Şimdiden kendine bakıp durmamalıymış. Kızcağız utancından kıpkırmızı kesildi, dokunsalar ağlayacaktı. Sultanmurat kıza bakıp bakıp üzüldü. Ufak tefek bir aynaydı ama onu kızın elinde gören öğretmeni çileden çıkarmaya yetmişti.

Sultanmurat Mirzagül'e bir kez daha bakınca acıdı ona. Soğuktan büzülmüş, yüzü mosmor kesilmişti. Gözlerinin ıslaklığına bakılırsa ağlıyor olmalıydı. Hem babası, hem ağabeyi cephedeydi zavallının. O da tutmuş, kızcağız hakkında kötü kötü şeyler düşünüyordu. Düpedüz aptallıktı yaptığı...

Sınıfta soğuktan öksüren birçok çocuk vardı. Kendisi de öksürse miydi acaba? Mahsus öksürmeye, titreyip kıvranmaya başladı. Herkes öksürdüğüne göre onun başı kel miydi? İnka Apay onu anlamlı anlamlı süzdü, sonra dersini sürdürdü.

3

Vahşi hayvanlar ile kahkaha odasını gördükten sonra bitpazarına gitmişlerdi. Armağanlar buradan alındı. Hacımurat'a güneşte pırıl pırıl parlayan yepyeni bir oyuncak tabanca aldı babası. Kızlara ise lastik iplere bağlı cicili bicili toplar... Lastiğin ucundan tutup sallayınca top zıp zıp oynuyordu. Bir yazma ile çeşit çeşit şekerleme aldılar annesine de.

Bütün pazarı dolaşıp görmedik hiçbir şey bırakmadılar. Atlıkarınca bile vardı. Fakat ne Sultanmurat binmek istedi, ne de babası «Bin!» dedi. Küçükler için bir oyuncakmış atlıkarınca, oysa bir–iki yıl sonra Sultanmurat evlenecek çağda koca bir delikanlı olacakmış. Elbet şaka yapıyordu babası. Atlıkarıncaya şöyle bir durup baktılar, sonra babası gitme vakti geldiğini söyledi. Önce istasyona varıp varillere yakıt doldurmaları gerekiyormuş. Oradan hemen yola koyulmalıymışlar. Gerçekten de istasyona vardıklarında güneş kentin üzerine doğru eğilmeye başlamıştı. Arabayı yük-

leyince bir muhallebiciye girdiler, karınlarını pilavla güzelce doyurarak köyün yolunu tuttular.

Dış bahçelerden çıktıklarında alaca karanlık bastırmıştı. Şimdi gündüzleyin geçtikleri aynı yoldan gidiyorlardı. Akşam, havasına ot kokuları sinmiş ılık bir yaz akşamıydı. Yol kıyısındaki arklarda bir curcuna tutturmuştu kurbağalar. Dolu varillerle koşamadıkları için atlar düzgün adımlarla yürüyorlardı. Sultanmurat yorulmuş, uykulu başı ikide birde önüne düşmeye başlamıştı. Nasıl yorulmasın, öyle dolgun birgün geçirmişti ki! Ah, bir de arabada uzanıp yatacağı bir yer olsaydı! Gözlerinden uyku akıyordu. Babasının omzuna yaslandı, oturduğu yerde öylece uyuyakaldı. Çukur yerlerde geçerlerken arada bir gözlerini açıyor, sonra gene dayanılmaz uykuya teslim oluyordu. Yeniden uyurken tek düşündüğü şey yanında babasının olmasıydı. Babasının güçlü omzuna yaslanıp uyumak öyle hoş, öyle güven vericiydi ki! Arabanın takırtısı, tekerlerin gıcırtısı, atların ayak sesleri uzaklardan gelen bir ninni gibiydi...

Sultanmurat ne kadar yol aldıklarını bile anlamamıştı ki, araba birden durdu; teker gıcırtıları, bütün sesler kesildi. Babası onu kucağına almış, bir yere götürüyordu.

– Of, amma da ağırlaşmışsın! Nerdeyse zor taşıyorum, diyerek bir kuru ot yığınının üstüne koydu, üzerine hırkasını örttü.

– Sen uyu, ben atları çözeceğim. Hayvanlar otlasınlar.

Uyku öylesine tatlıydı ki, Sultanmurat gözlerini bile açmadı. Gene tek düşündüğü şey dünyada bir babasının olmasıydı.

Sonra babası bağcıklarını çözüp ayakkabısını ayaklarından çıkarırken bir daha uyandı. Ayakkabı meğer bütün gün ayaklarını nasıl da sıkmış! Ve babası ayakkabısının sıktığını nasıl da anlamıştı!

Karşı konulmaz bir akıntıya kendini bırakıverircesine, Sultanmurat bedeninde bir rahatlama duyarak yeniden uykuya daldı. Ilgıt ılgıt esen yel geniş bir ot tarlasını dalgalandırıyormuş gibi bir duygu vardı içinde. Sultanmurat bu tarlada koşuyor, yel estikçe ırgalanan otlar arasında batıp batıp çıkıyordu. Gökten sessiz yıldızlar düşüyordu yatıp kalkan yüksek otlar arasına. Sultanmurat koşup yanlarına varana değin sönü sönüveriyorlardı sessiz düşen yıldızlar. Düş gördüğünü biliyordu. Arada bir uyanıyor, ayakları kösteklenmiş atların taze otları da diplerinden koparıp yedikleri-

ni, babasıyla birlikte yattıkları ot tınazının çevresinde, ağızlarından çıkarılmış gemlerini şıngırdatarak gezindiklerini işitiyordu. Tarlada yattıklarının farkındaydı. Gözünü açıverse, gerçekten tepesinde kayan yıldızlar görecekti...

Uyku öyle tatlıydı ki, açamıyordu gözlerini. Gece yarısından sonra ayaz çıkmıştı. Sultanmurat üşüyerek babasına sokuldu, iyice böğrüne girdi. O zaman Bekbay döndü, uykusu arasında oğlunu kucakladı, sımsıkı göğsüne bastırdı. Yol kıyısında, tarlada, açık gök altında öylece uyuyakaldılar. Ama gene de evdeki yumuşak yatağın hali başkaydı...

Sultanmurat düşünde yıldızlar gördüğü o geceyi hiçbir zaman unutmadı.

Hemen iki adım ötelerinde bir bıldırcın sabaha değin ötmüştü. Yeryüzündeki bütün bıldırcınlar mutlu olmalıydılar.

4

İnkamay Apay ta sırasının dibine gelince farkedebildi onu.

– Sultanmurat, ne oluyor sana?

– Hiç, yok bir şey...

Sultanmurat kendini savunmak istercesine ayağa kalktı. Sınıf eskisi gibi soğuk ve sessizdi. Çocukların gülüşmelerinden, sürekli öksürmelerinden başka bir şey duyulmuyordu.

– Nasıl bir şey yok? Neden deminden beri sebepsiz yere öksürüyor, sorularıma yanıt vermiyorsun? Hadi, git de biraz saman getir!

İnkamay Apay bunları söylerken üşümekten dolayı omuzları titriyordu, suratı asılmıştı.

Sultanmurat öğretmenin dediklerini yapmak için yerinden fırladı. Ders sırasında pek görülmedik bir şeydi bu. Hademe ders aralarında biraz saman getirir, sobayı şöyle bir yakıverirdi. İşte hepsi o kadar...

Okulun önüne çıktığında kar ile rüzgâr karşıladı onu. Öyle ya, Seylan değildi burası. Avludan geçip samanın bulunduğu ambara doğru seğirtirken atından inen çiftlik başkanı Başkarma Tınaliyev'i gördü. Tınaliyev gençten bir adamdı, savaşta yaralandığı için geriye gönderilmişti; bu yüzden bir omzu düşük yürürdü.

Cephede hava indirme birliğinde paraşütle atlamış, bu atlamalardan birinde birkaç kaburgasını kırmıştı. Savaştan önce tarım uzmanı olarak çalışırmış. Sultamurat anımsamıyor bunu, zaten savaştan önce geçen hiçbir şeye inanmak istemiyor. Sanki başka bir dünyadaydılar o zaman...

Sultanmurat bir kucak dolusu saman aldı, sınıfın kapısına ayağıyla iterek içire girdi. Çocuklar canlandılar, fısıldaşmaya başladılar.

– Susun çocuklar, dersi dinleyin! diye çıkıştı öğretmen. Sultanmurat, sen de işine bak, gürültü istemem.

Sobanın tam ortasında, saman külleri arasında, sönmeye yüz tutmuş bir avuç ateş vardı. Sultanmurat bir tutam saman alıp ateşe tuttu, üflemeye başladı. Sonra bir tutam, bir tutam daha. Soba samanları yutarak gürüldemeye başladı. Saman yetiştirmek ne mümkün! Sınıfın neşesi yerine geldi.

Çocuklara şöyle bir dönüp suratını ekşitse, her olasılığa karşı, özellikle arkada oturan Anatay'a «Alır mısın?» dercesine yumruğunu gösterebilseydi bir de... Anatay on beş buçuk yaşında, sınıfın en büyüğü, sataşkan bir çocuktu. Arada bir Mirzagül'e asılırdı. Ama gösteremezdi ki yumruğunu. Çekinirdi öğretmenden. Üstelik durup dururken canını sıkmak istemezdi. İnkamay Apay nedense son günlerde askerdeki tek oğlundan mektup almaz olmuştu. Topçu subayıydı oğlu. İnkamay Apay övünürdü oğluyla. Kocası ise savaştan önce ortadan kaybolmuştu; başına kötü bir şey geldiğini, ama bu kötü şeyin ne olduğunu söylemiyorlardı. O yüzden doğup büyüdüğü köyüne dönmüş, öğretmenlik yapmaya başlamıştı. Oğlu Cambul'da öğretmen okulunda okurken çağırmışlardı askere.

İnkamay Apay sınıfın penceresinden atlı postacıyı görünce çocuklardan birini mektup almaya koştururdu. Mektup varsa bir solukta dönerdi gönderilen çocuk. Öğrenciler arasında mektup almaya kimin gideceği konusunda sıra bile konulmuştu.

Mektup geldiği günler bayram havası eserdi sınıfta. İnkamay Apay oğlundan gelen kısacık mektuba hızla göz gezdirirdi. Kâğıttan başını kaldırdığı zaman başka bir öğretmen olurdu artık. Kırlaşmış saçlarını başörtüsünün altına özenle sokan öğretmenlerinin gözlerinde sevinç yaşları belirince çocukların içi bir tuhaf olurdu.

– Çocuklar, hepinize selamı var. Ağabeyiniz iyi olduğunu ya-

zıyor, düşmanla kahramanca savaşıyormuş, derdi.

Öğretmen sesinin titremesini belli etmemeye çalışırken çocuklar da sevinçlerini zor gizlerlerdi. Yüzlerine bir gülümseme yayılırdı hemen. Sanki öğretmenlerinin elinden tutmak, mutluluğunu paylaşmak isterlerdi. Ama İnkamay–Apay sertleşirdi hemen.

– Eh, artık derse dönmek zamanı geldi.

İşte o andan sonra dersin en zevkli, en güzel dakikaları başlardı. Öğretmenin söyledikleri güçlerine güç katar, her düşüncesi yeni düşünceler doğururdu. Bütün konuşmaları, açıklamaları, kanıtlamaları öğrencilerin belleklerine, gönüllerine yerleşirdi. İnkamay Apay'ları göklere uçardı sanki, onlar da büyülenmiş gibi onu izlerlerdi...

Evet, son günlerde onu üzen, canını sıkan bir şey vardı. O yüzden, çiftlik başkanı Başkarma Tınaliyev ile okul yönetmeni birlikte içeri girdiklerinde İnkamay Apay süklüm püklüm yazı tahtasının yanına gitti. Gene de sınıfa dönüp;

– Çocuklar, ayağa kalkın. Sultanmurat, sen de yerine git, diyecek gücü buldu kendinde.

Sultanmurat sobanın kapağını kapattı, gelip sırasına oturdu.

Gelenler çocukları selamladılar.

– Sağol! Çektiler hep birden çocuklar da.

Derin bir sessizlik çöktü sınıfa. Tek öksüren bile çıkmıyordu.

– Bir şey mi oldu? diye sordu İnkamay–Apay heyecandan tutulmuş bir sesle.

– Bir şey yok, İnkamay Apay, dedi Tınaliyev. çocuklarla bir konuyu görüşmeye geldim de... Dersinizi durdurduğum için özür dilerim.

Yaşlı okul yönetmenine işaret etti başıyla.

– İzin aldım da girdim.

Yönetmen:

– Evet, önemli bir konu, dedi. Oturun çocuklar.

Bütün sınıf oturdu.

Çiftlik başkanı bu görevi kısa bir süredir, cepheden döndüğü güz mevsiminden beri yürütmekle birlikte herkes onu tanırdı, o da herkesi tanıyordu. O yüzden çocuklarla tanışmak için gelemezdi sınıfa. Öyleyse niçin? Yedinci sınıf öğrencileri[5] köyde artık ele–avuca gelir bir topluluk oluşturduklarına göre herhalde iş ko-

(5) Sovyetler Birliği'nde 7 yıllık, büyücek yerleşme merkezlerinde 10 yıllık öğrenim zorunludur. (Ç. N.)

nusunda görüşecekti. Öyle ya evde, yolda, tarlada, çiftlik bürosunda artık onlara da danışılır olmuştu. Ama çiftlik başkanı kalksın, görüşmek için ta okula gelsin; doğrusu işitilmemiş bir şeydi. Ama nasıl bir iş konuşması olabilirdi bu? Yaz olsa neyse, herkes gibi onlar da gidip tarlalarda çalışırlardı.

Tınaliyev bedeninin çarpıklığı pek göze çarpmasın diye dik durmaya çalışarak çocukların gergin yüzlerine dikkatle baktı.

– Sorun şu, çocuklar. Biliyorum, okulunuz soğuk ama size samandan başka yakacak yardımı yapamıyorum. Saman işe yarar bir yakıt değil, hemen geçiverir. Eskiden çuvallara, arabalara doldurup doldurup tezek getirirdik okula. Ama geçen yıl onu da yapamadık. Çünkü dağlardan(6) taşıyacak adam yok. Bütün erkekler cephede. Cambul'da karaborsacılardan satın aldığım iki ton kömürüm var. Fakat demirci için saklıyorum onu. Gene vurgunculardan biraz demir aldım. Elbet birgün hesaplaşacağız onlarla. Ama şimdi durumumuz kötü. Hem burada, hem cephede... Geçen yıl fırsat bulup 200 dönümlük kışlık ekinimizi ekemedik. Suç kimin? Bizim mi? Hayır, savaş hali bu. Fakat savaştayız diye kooperatif çiftliklerinde, devlet çiftliklerinde tarlalar ekilmez, işler bitirilmezse düşmanı nasıl yeneceğiz? Amansız düşmanı yenmek için ekmek ister, cephane ister... O nedenle, çocuklar, bir kısmınızın şimdilik okulu bırakmanız gerekiyor. Sizlerle işte bu konuyu görüşmeye geldim. Zaman geçiyor, pulluk sürecek hayvanları bir an önce bahar sürümüne hazırlamak gerek. Çünkü bakımsızlıktan zavallıların ayakta duracak halleri kalmamış. Sonra koşumları, pullukları, makineleri onarmak işler. Kooperatifin bütün malzemesi kar altında kalmış. Bunları şunun için söylüyorum: Güzün bitiremediğimiz kışlık ekin alanlarına yazlık ekin ekeceğiz. Her ne olursa olsun yapacağız bunu. Savaşta durum ne ise burada da aynıdır. Demek oluyor ki, çiftiliğimizin plan fazlası olan 200 dönümü kendi olanaklarımızla sürüp ekeceğiz. 200 dönümün ne demek olduğunu anlıyorsunuz, değil mi? peki, kim yapacak bütün bu işleri, sizden başka kime güveneceğiz? Çiftliğin bahar kampanyasına ek olarak birtakım da çifte kulaklı pulluk sürücüsü hazırlamayı tasarladık. Düşündük taşındık, kadınları gönderemeyiz Aksay'a; çok uzak. Elimizde başka insan olmadığına göre sizlere, öğrencilerimize başvuruyoruz...

(6) Sürüler dağlardaki ağıllarda kalmaktadır. (Ç. N.)

Köye geldi geleli sırtından hiç çıkarmadığı, soğuk kış günleri insanı sıcak tutması olanaksız, kül rengi bir asker kaputu ve kulaklıklı şapka giyen; genç olduğu halde birkaç kaburgasının eksikliği yüzünden bir omzu düşük duran, öteki omzunda ise, yanından hiç ayırmadığı bir asker çantası taşıyan; zayıf yüzünden üzüntü hiç eksik olmayan, içe kapanık çatık kaşlı çiftlik başkanı Başkarma Tınaliyev söylüyordu bunları...

İnsanları keyifle yaşayıp dünyayı umursamadıkları Seylan gibi, Java gibi, Sumatra, Avustralya gibi birçok sıcak ülkenin, güzel denizlerin gösterildiği bir haritanın asılı bulunduğu kara tahtanın başında, sınıfın kara tahtası başında söylüyordu bunları başkan Tınaliyev.

İçinde sıcaktan çok saman döküntüleri bulunan bir sınıfta, samanla ısıtılmaya çalışılan bir sınıfta söylüyordu bunları Tınaliyev. Ve cephe gereksinmelerini karşılamak için Aksay'da 200 dönümlük yazlık ekin tarlası sürüleceğini söylerken, sanki açık havadaymış gibi ağzından buhar çıkıyordu...

İşte Tınaliyev böyle konuşuyordu...

O sırada dışarda hava tipilemekte, pencere aralıklarından rüzgârın uğultusu duyulmaktaydı. Sultanmurat camdan bakınca, çiftlik başkanının atının direğin dibinde gidip gelerek karları tepelediğini, kar fırtınasından korumaya çalıştığı başını durmadan sağa-sola oynattığını gördü. Fırtına atın yelesini, topuzu çözülmüş kuyruğunu savuruyordu. Çok üşümüş olmalıydı hayvancağız....

Tınaliyev konuşmasını sürdürdü:

– Sizi keyfim için ayırmıyorum okuldan. Bunu yapmak zorundaydık. Onun için beni anlayacağınızı umuyorum. Eğer ölmez, sağ kalırsam savaş biter bitmez, belki de daha önce sizleri kendi elimle getirip koyacağım sınıfınıza. Ama şimdilik durum bu...

Sonra okul yönetmeni konuştu. Ardından gene Tınaliyev. Çocuklar birden canlanıp, çalışmak isteyenler parmak kaldırmaya başlayınca Tınaliyev şu açıklamayı yaptı:

– Bu öğrencilerin işimize yarayacağını sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Kötü okuyan kötü çalışır. İkincisi, iyi öğrencilerin bıraktıkları boşluğu kapatmaları daha kolay olur. Sen, Sultanmurat, sınıfta en büyüğe benziyorsun.

Çocuklar hep bir ağızdan bağırmaya başladılar.

– Hayır, en büyüğümüz Anatay'dır. Yakında on altısına girecek.

– Şimdi sorun yaşta değil. Biz boya posa bakıyoruz. Gerçi o da değil önemli olan. Evet, sen, Sultanmurat! Geçen yıl bostan sürmüştün, değil mi?

Sultanmurat ayağa kalktı.

– Evet, Aral sokağındaki bostanı sürmüştüm.

– Çifte kulaklı bir pulluk ve dört atla, yanılmıyorsam.

– Evet, dört atın çektiği çifte kulaklı bir pullukla. Fakat yardımcıydım ben. Sartbay'ı askere aldıkları için bostanın sürülmesi gecikmesin diye yardım ettim. Sartbay'ın babası istedi.

– Biliyorum. Senden başlamamın nedeni bu.

Herkes ona bakıyordu. Sultanmurat, Mirzagül'ün gözleriyle karşılaştı. Bu sefer ona her zamankinden ayrı bakıyordu ve sanki herkes kendinden sözediyormuşcasına, yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Sultanmurat da bir tuhaf oldu, yüreği çarpmaya başladı.

Anatay oturduğu yerden bağırdı:

– Ben de bostan sürdüm!

– Ben de! dedi Erkinbek.

Ardı ardına birkaç ses daha yükseldi.

Tınaliyev çocuklara susmalarını söyledi.

– Sırayla konuşacaksınız. Ciddi bir konudur bu. Önce öğrenim durumunuzdan başlayalım. Senin okuman nasıl, Sultanmurat?

– Eh, şöyle böyle.

– Kötü mü yani?

– Pek iyi sayılmaz.

O ana değin susan İnkamay Apay atıldı:

– Pek de kötü sayılmaz. Ona her zaman söylerim, «Çalışırsan daha iyi, çok daha iyi okursun.» diye. Yetenekli bir çocuktur. Gelgelelim kafasında kavak yelleri esiyor.

Tınaliyev düşünceli düşünceli;

– Ben de sana bayağı güvenmiştim, dedi. Neyse, baban cephede savaştığına göre, ona ekmek yetiştirmek zorundasın. Senin durumun nasıl, Anatay?

Anatay'ın suratı asıldı, yerinden doğrularak;

– Benimki de aynı, dedi.

Tınaliyev'i bir gülme tuttu.

– Anlaşılan sizin birbirinizden pek farkınız yok. Okula dönünce öğrenimin değerini anlarsınız. Bilirim, ben kendimden bili-

rim. Sıkıya gelince, «Gider çalışırım» dersiniz ama öyle değil. Ne dersin, Anatay, yalnız çalışmak için mi yaşar insan?

Anatay ağzında bir şeyler geveledıyse de;

– Bilmiyorum, diyerek işin içinden çıktı.

– Herkes her şeyi bilemez... Savaş olmasa okula gider, daha çok okurdum. Okumak iyidir.

İçten bir gülümseme yayıldı çocukların yüzüne. Ne tuhaf, çiftlik başkanı gibi koskoca bir adam hâlâ okumak istesin! Onlara sorarsanız bıkmışlar okumaktan, çoktan bıkmışlar.

Çocuklardan biri fırsatını bulunca bir soru yapıştırdı:

– Başkarma Agay[7], savaşta uçaktan atladığınız doğru mu?

Tınaliyev soruyu başıyla onayladıysa da çocuk durmadı.

– Peki, atlarken hiç korkmadınız mı? Ben bir keresinde tütün ambarının damından yerdeki ot yığınına atlamıştım da bacaklarım çok ağrımıştı.

– Evet, atladığım doğru. Ancak paraşüt kullandım. Tepede, kubbe biçiminde bir bezdir bu; inerken çadır gibi açılır.

Bütün sınıf;

– Biliyoruz, biliyoruz, dediler.

– Biz hava indirme birliğindeydik, görevimiz paraşütle atlamaktı.

– Ne demek hava indirme birliği?

– Hava indirme birliği mi? Hareketli bir savaş birliğidir bu. Nerede önemli, özel bir görev çıkarsa oraya gönderilir, uçaklardan atılır. Anladınız mı şimdi?

Sınıfa bir sessizlik çöktü.

– Hava indirme birliği duruma göre birkaç kişiden ya da binlerce kişiden oluşur. Düşmanın cephe gerisine inip görevlerini kendi başlarına yapmaları başlıca özellikleridir. Gene de anlamadıysanız başka bir seferinde daha çok açıklarım. Eh, şimdi konumuza dönelim. Anatay, ne dikilip duruyorsun? Otur yerine! Senin baban da cephede.

– Benimki de.

– Benimki de.

– Benim babam da.

– Benim babam da.

Tınaliyev elini kaldırdı.

(7) «Ağabey» anlamında büyüklere hitap biçimi. (Ç. N.)

– Hepsini biliyorum, çocuklar. Sabahtan akşama değin yalnız çiftlik işleriyle mi uğraştığımı sanıyorsunuz? Hanginizin babası nerde, hepsini biliyorum. sonra sizleri de tanıyorum. Onun için geldim buraya... Evet, Anatay, sen de baban için ekmek yetiştirmeye gideceksin. Bu durumda belki bir yıl, belki de bir yıldan daha çok okulu bırakman gerecek.

– Ben de! Ben de! diye birkaç çocuk daha fırladı.

Böyle durumlarda herkes kendini kahraman sanır. Fırsat çıktı diye okulu bırak, atın başına koş. Ne kolay iş?..

– Durun, durun! Bu böyle yürümez, pulluk işi yapanlardan başlayalım önce. Erkinbek, bostan sürdün mü sen hiç? Biliyorum, baban Moskova yakınlarında öldü. Çok babalar, ağabeyler öldü savaşta. Onun için senden de yardım bekliyoruz. Okulu bırakıp toprak süreceksin. Başka çıkar yol yok. Ben annene anlatırım durumu.

Tınaliyev iki kişinin daha adını söyledi. Ergeş'le Kubatkul'du bunlar. Beş çocuk çiftlik işçilerinin birinci vardiyasına katılmak üzere ertesi sabah tavlanın önünde bulunacaklardı.

Sultanmurat geceleyin yatmaya hazırlanırken annesine okulda olanları anlattı. Sabahtan akşama değin çiftlikte çalışmaktan yorulan, akşam olunca da çocukların işine koşan kadıncağız başını eline dayayarak dinledi oğlunu. Düşüncesiz Hacımurat tam da sevinecek zamanı bulmuş gibi,

– Ne iyi! diye atıldı. Okulu bırakıp atla sabah süreceksin, öyle mi? Beni de götür, ağabey!

Annesi kızdı:

– Derslerini bitirdin mi sen?

– Bitirdim, anneciğim.

– Öyleyse git yat hemen! Sesini de çıkarma, anlaşıldı mı?

Büyük oğlana bir şey söylemedi.

Ancak kızları yatırdıktan sonra lambayı söndürmek üzere kalktığında bir keder çöktü içine. Sultanmurat'ın uyuduğu kanısına vararak başını ellerinin arasına aldı; zayıf omuzları sarsıla sarsıla, sessizce ağlamaya koyuldu. Sultanmurat'ın yüreği sızladı; kalkıp annesini okşamak, gönlünü alıp yatıştırmak istediyse de onu kendi haline bırakmanın daha iyi olacağına karar verdi. Kadıncağız şimdi babasını (cephede ne durumdaydı acaba), çocuklarını (dört taneydiler) evini, ailenin öteki sıkıntılarını düşünüyor olmalıydı.

Kadın her yerde kadındır. Öyle de çabuk ağlar ki! Öğretmenleri İnkamya Apay bile çiftlik başkanı Tınaliyev sınıftan çıkınca sersemlemiş, kafasının içi allak bullak olmuştu. Ara zili çaldığı halde hâlâ masasında oturuyordu. Öğretmenleri kalkıp kapıya doğru yürüyünceye değin sınıftan kimse yerinden kıpırdamadı. İnkamay Apay kapıya varınca tutamadı kendini. Ağlamamak için bütün uğraşmaları boşa çıkmıştı. Böylece gözleri yaşlı gitti odadan. Mirzagül, öğretmenin unuttuğu haritayı götürüp döndüğünde, onun da gözleri ıslaktı. Kadınların hepsi böyledir işte. Başkalarına acıdıkları zaman ağlamadan edemezler. Okul işine gelince, belki bir, belki iki yıl sonra, savaş biter bitmez döneceklerdi sınıflarına...

Bu düşüncelerle uyuyakaldı Sultanmurat. Fırtınanın savurduğu kar durmadan yağıyor, yağıyordu...

Ertesi gün de kesilmedi tipi. Katılaşan karlar üstüne yenileri dökülüyordu uçuşarak. Gökyüzü baştan başa bulutlarla kaplıydı. Sultanmurat tavlaya değin soğuktan dondu.

Tınaliyev'in giriştiği bu iş Sultanmurat'ın sandığından çok daha zordu. Tavlaya varır varmaz çiftlik başkanı Tınaliyev ile kızıl sakallı, sıska bir ihtiyar olan işçi kolbaşı[8] Çekiş çocuklara dörder yular dağıttılar. Ahırın karla örtülü avlusunda yük beygirleri yorgun dolaşıyor, arada bir gelip, boş yemlikten yem artıklarını topluyorlardı. Yaz gelince atların semirdiği, kışın ise sıskalaştığı doğrudur; ama bunlar sıskalaşmak ne söz, bir deri bir kemik kalmışlardı. Yaz boyu çalıştırıp çalıştırıp kış gelince avluya tıkıvermişlerdi hayvanları. Ne bakan var, ne çeken... Yem derseniz kıt. Elde olanı da bahar sürümüne tohum olarak ayırmışlardı.

Çocuklar şaşkınlıktan elleri ki yanda kalakaldılar. Çekiş'in hiç hoşuna gitmedi bu durum.

Ne o, niye öyle dikilip duruyorsunuz? Yoksa burada altın kantarmalı Manas[9] atları bulacağınızı mı sandınız? Kötüsüne razı olursanız siz kazançlı çıkarsınız, yavrum. Yirmi gün bakın bu hayvanlara, göreceksiniz küheylan kesilecekler. Bundan hiç kuş-

(8) Kooperatif çiftliği diye çevirdiğim Kolhoz, Sovyetler Birliği'nde kolektif bir üretim birimidir. Kırlık yerlerde çiftlikle, hayvancılıkla uğraşırken başka yörelerde değişik üretim dallarında da etkin olur. Kolhoz aynı zamanda yerleşim birimidir (köy gibi). Çiftlik başkanı aynı zamanda yerleşim birimin en yetkili yöneticisidir. İşçi kolbaşı, Kolhoz'daki iş gücünün amiridir. (Ç. N.)

(9) Manas destanındaki kahramanın atı. (Ç. N.)

kunuz olmasın. Çünkü bizim atlarımız yedi canlıdır; siz karınlarını doyurun, gerisini onlar bilirler.

Çiftlik başkanı da bir–iki söz ekledi.

– Siz işin ucundan tutun, gerisi sonradan gelir. Her birinize dörder beygir. Beğendiğinizi alın.

İşte tam o sırada beklenmedik bir şey oldu. Sultanmurat bakımsızlıktan iyice zayıflamış hayvanlar arasında babasının atları Çabdar ile Çontoru'yu gördü birden. Demirkırı donundan Çabdar'ı tanıdı önce, sonra da Çontoru'yu. Tüyleri karmakarışık, kafaları irileşmiş, zayıf bacakları üstünde itsem yıkılıverecekmiş gibi hayvanlardı bunlar. Sultanmurat hem sevindi, hem de korktu. Babası ile kente gittikleri zamanki durumları gözünün önüne geldi. Babası olsa onları bu halde bırakır mıydı hiç? Yük çekerken yorulmak bilmez, güvenilir, güçlü atlar, Çabdar ile Çontoru, bunlar mıydı şimdi?

Sultanmurat heyecandan titreyerek başkana ve işçi amirine döndü:

– Bakın, babamın atları orada! Çabdar ile Çontoru. İşte şurada, bakın!

– Doğru! Bekbay'ın atlarıydı onlar! İyi tanıdın, dedi Çekiş.

Çiftlik başkanı da;

– Madem babanın atlarıymış, onları sen al, dedi.

Sultanmurat babasının atlarının yanına Akkuyruk ile Aladoru'yu da aldı. Böylece çifte kulaklı pulluk için dört atı tamamlamıştı. Öteki çocuklar da kendi beygirlerini seçtiler.

1943 yılının kışında, uğruna okulu bıraktıkları olaylar işte böyle başladı...

Sandıklarından daha çok iş çıkmıştı başlarına. Hergün ahırda koşturdukları yetmiyormuş gibi, bir de, tarla sürmede kullanacakları pullukların onarımı için ihtiyar usta Barpı ile topal demir dövücüsüne yardım etmeleri gerekiyordu. Çünkü bir zamanlar ıskartaya çıkarılan malzemeyi söküp parçalara ayırmak, pasından, çamurundan temizlemek zorundaydılar. Eskiyen bütün saban demirleri yeniden işe yarayacaktı. Bunların tavlanıp dövülmesi, keskinleştirildikten sonra su verilmesi öyle zordu ki! Her demir tava gelmiyordu. O yüzden bir pulluk demirinin bitirilmesi bile çocuk gibi sevindiriyordu Barpı ustayı. Topal yardımcısını çatıya çıkartıyor, oradan tavladaki çocukları çağırtıyordu.

– Hey, koşun! Ustam sizi istiyor!

Koşup geliyorlardı çocuklar. Yaşlı usta koyu mavimsi–kır–, okkalı, suya sokup soğuttuğu demiri yerden alıyor; onu, yedek bıçak alma sırası gelen çocuğa böbürlenerek gösteriyordu.

– Al da bak şuna! Korkma, al eline! Ne güzel olmuş, değil mi? Git pulluğuna ölç şimdi. Göreceksin, gelin ile güvey gibi yakışacaklar birbirlerine. Toprağı sürdükçe pırıl pırıl parlayacak. Taşkent aynasına ne gerek! Bununla bakacaksın yüzüne. İstersen sevdiğin kıza bile armağan edebilirsin. Daha iyisi can sağlığı. Hadi, şimdi koy onu rafa. Sonra da tarlaya götürürsün. Seninki tamam, şimdi sıra ötekilerde... Korkmayın, herkesin bıçağı olacak. Barpı usta kimseyi bıçaksız bırakmaz. Her birinize üçer çift döveceğim. Ah, neler yapmaz bu eller! Bir de ağzıma yeni dişler dövebilsem! Bak, çocuğum, bıçak pulluğun can damarıdır. Bıçağın keskinse tarlanı sürersin. Ama bir de körlendi mi, bütün işler ters gider. Nasıl, anladınız mı?

İyi adamdı Barpı usta. Bütün ömrü demir dövmekle geçmişti. Övünmeyi severdi ama işini de bilirdi.

Saraç ustasına uğramadan olur muydu hiç? İşçi amiri Çekiş'in isteği üzerine koşumların onarımını da çocuklar kovalamak zorundaydılar. Doğru söylüyordu ihtiyar Çekiş, koşumsuz hiçbir iş yapılamazdı. At vardır, saban vardır, fakat koşum olmayınca neye yarar? O yüzden herkes kendi atının koşumu için sık sık saraç dükkânına uğrayıp ustayı sıkıştırıyordu.

Pulluklar, koşumlar bir yana, atların bakımı hepsinden önemliydi. Sultanmurat sabahtan akşama değin uğraştığı yetmiyormuş gibi, bir gece kalkıp ahıra gidiyordu. Ancak hayvanların son yemlerini verdikten sonra, gece yarısı dönebiliyordu eve.

Ocak ayı bitmek üzereydi, çok az zamanları kalmıştı. Pulluk hayvanlarının beslenip semirtilmesi için önlerinde topu topu 30–35 günleri vardı. Atların güçlerini toplayıp toprak sürümüne hazır olmalarının bütün sorumluluğu çift sürücülerinin omuzlarındaydı. Atlar uyuyor da olsalar, gece gündüz yemlik boş kalmayacaktı. İşte böyle hayvanlardı bunlar.

Tınaliyev'in hesabına göre, şubatın sonunda, kar topraktan kalkar kalkmaz sabanlar Aksay ovasında olmalıydı. Bir zamanlar, çok eskiden, Aksay ovası ekilip biçilirmiş. Sonra, belki de uzak, ıssız bir yer oluşundan dolayı kendi haline bırakılmış. Derelik te-

pelik, kıraç bir yerdi burası. Anlattığına göre, Çekiş'in babası Aksay ovasından çiftçilerin bazı yıllar eli boş döndüklerini, bazı yıllar ise tahıl taşımaları için köyden adam toladıklarını söylermiş. İlkin, tam tavındayken ekilmeliymiş bu topraklar, sonra da bol bol yağmur yağmalıymış.

Tınaliyev, «Çiftçi emeğini esirgemezse umudu da tükenmez.» diyordu. Onun bütün güveni bundaydı işte. Çiftçileri bu güvenle hazırlıyor, bir de yağmur yağarsa bol Aksay buğdayı kaldıracaklarına inanıyordu.

Günler geçiyordu. Bir hafta içinde atlar biraz toparlanmış, tüyleri düzelmişti. Güneş çıkıyordu arada bir. Kış gitme hazırlığına başlamış gibiydi. O yüzden fazla gecikmeden atları açık hava-yemliğine çıkardılar. Güneş altında hayvanlar hem daha çok yem yiyorlar, hem de daha çabuk semiriyorlardı. Dört takımlık hava indirme birliğinin yirmi atını, kerpiçten yapılmış yemliğin önünde dizilmiş görmek hoştu doğrusu. Çiftlik başkanının sabah denetlemesinde her çocuk kendi atlarının başında bulunurdu. Ondan işiten işçi amirleri, arabacılar, seyisler de öyle belleddiler. Çocuklara ayrılan her şey de ona göre bilindi: Aksay atları, Aksay samanı, Aksay sabanları... Tavlanın önünden geçenler hava indirme birliğinde işlerin nasıl gittiğini merak ettikleri için sık sık uğrayıp bakarlardı. Bütün köy onların sözünü eder olmuştu. Ve herkes, hava indirme birliğinin komutanlığına Bekbay'ın oğlu Sultanmurat'ın atandığını biliyordu.

Bu atanma Sultanmurat ile Anatay'ın arasını hayli açmıştı.

– Neden Sultanmurat komutan oluyormuş? belki de biz onu istemiyoruz, diye karşı çıkmıştı Anatay.

Bu sözler Sultanmurat'ın ağırına gitti.

– Komutan olmayı ben istemedim ki, madem o kadar heveslisin, başımıza sen geç!

Bu sefer Erkinbek ile Kubatkul girdiler araya.

– Ne o, Anatay, kıskanıyor musun yoksa?

Yalnız Ergeş arka çıkmıştı Anatay'a.

– Nesi eksik Anatay'ın? Güçlü-kuvvetli çocuk. Boyu Sultanmurat'tan biraz kısa, hepsi o kadar. Okulda öğrenci temsilcisini nasıl seçiyorsak burada da komutanı öyle seçelim. Hep Sultanmurat diye tutturmuşsunuz gidiyorsunuz.

Tınaliyev, Ergeş'i önce gülerek dinledi, sonra başını sallaya-

rak birden ciddileşti.

– Gürültüyü kesin bakalım! Gelin şuraya, sıraya dizilin. Madem hava indirme birliğinin erlerisiniz, düzgün duracaksınız. Şimdi beni dinleyin. Bir kere komutan seçilmez, atanır. Bir üst komutanın görevidir, atamayı yapmak.

Ergeş kesti başkanın konuşmasını.

– Peki, o komutanı kim atar?

– Onun da üstünde olan bir komutan.

Ortalığa bir sessizlik çöktü.

– Şunu aklınızdan çıkarmayın, çocuklar! Savaş bitmemiştir, öyleyse bizim de savaş düzeni içinde yaşamamız gerek. Sizin sorumluluğunuzu üzerime aldığıma göre yapacağım bir yanlışın bedelini kellemle ödeyeceğimi unutmayın. İkinizin babası öldü, üç tanenizin babası ise cephede. O nedenle hem ölülere, hem de dirilere karşı sorumluyum. Fakat sizlere güvendiğim için bu sorumluluktan çekinmiyorum. Biliyorsunuz, sabanlarınızı alıp uzak bir yere, ta Aksay'a gideceksiniz. Hava indirme paraşütçüleri özel göreve nasıl gönderiliyorlarsa, siz de bozkırın ortasında gece gündüz tek başınıza kalacaksınız. Böyle her fırsatta kavga çıkarırsanız orada nasıl geçinip, nasıl çalışacaksınız?

Avluda sıralanmış çocuklara bunları söyledi Tınaliyev. Böyle konuşan eski paraşütçünün sırtında gene aynı kül rengi asker kaputu, başında gene aynı kulaklıklı boz şapka, böğründe, yanından hiç ayırmadığı aynı asker çantası vardı. Genç olduğu halde, birkaç kaburgası kırıldığı için gene yamuk duruyordu. Gene yüzü ince, zayıf bakışları tasalıydı.

Komutanılığına Bekbay'ın oğlu Sultanmurat'ı atadığı Aksay indirme birliğinin erleri önünde ona şunları da söyledi Tınaliyev:

– İyi dinle, Sultanmurat. Arkadaşlarından, hayvanlardan, sabanlardan, koşumlardan sen sorumlusun. Aksay'daki toprak sürümünden, yani işlerin bitirilmesinden seni sorumlu tutuyorum. Eğer başaramayacak olursan komutanlığa başkası geçer. Ama şimdi hiçbir itiraz dinlemiyorum.

İşte o gün tavlada, küçük indirme birliğinin savaşçıları önünde böyle konuştu çiftlik başkanı Tınaliyev.

Verilen her emri yerine getirmeye hazır, genç çiftçiler başkanın gözlerinin içine saygıyla, hayranlıkla bakıyorlardı. Sanki karşılarında boz yeleli, çelik zırhlı, kartal bakışlı kahraman Manas du-

ruyordu, onlar da onun sadık savaşçılarıydılar. Sanki ellerinde kalkan, bellerinde kılıçları vardı. Yiğit Manas'ın güven bağladığı, görev beklediği askerler kimlermiş, görelim:

Gözüpek askerlerin birincisi, yiğit Sultanmurat'tı. Yaşı en büyük değilse bile on beşini süren Sultanmurat. Akıllılığı, yürekliliği dolayısıyla komutanlığa atanan, Bekbay'ın oğlu Sultanmurat. Babaların en iyisi olan babası uzak ellerde büyük savaştaydı şimdi. Savaş atı Çabdar'ı oğluna, Sultanmurat'a bırakmıştı. Sultanmurat-'ın bir de küçük kardeşi vardı. Hacımurat... Arada bir canını sıksa da severdi Hacımurat'ı. Gülümsemesi bütün kızlarınkinden daha güzel olan Mirzagül'ü. Boyu Türkistan selvisi gibi uzun, yüzü kar gibi ak, gözleri karanlık gecede yanan kır ateşi gibi parlak Mirzagül'ü...

Gözüpek askerlerin ikincisi, yiğit Anatay'dı. Birliğin yaşça en büyüğü, on altısını süren Anatay. Boyca değilse de hiçbirinden hiçbir konuda geri kalmayan Anatay. Boyunun eksikliğine karşılık en büyük gücü vermişti Tanrı ona. Yiğitlere yaraşır bir de atı vardı; adı Oktoru, yani doru ok. Anatay'ın babası ise ötekilerinki gibi büyük savaşta, uzak ellerde askerdi. Anatay da gizli gizli aynı güzeli, Mirzagül kızı severdi. Ay yüzlü Mirzagül'ü. Sevgilisinin bir öpücüğü için neler vermezdi...

Askerlerin üçüncüsü, sevimli Erkinbek'ti, yiğit Erkinbek. Ailesinin en büyük oğlu. İyi, güvenilir arkadaş. Üzgün üzgün iç çeker, kimseye göstermeden ağlardı. Çünkü babası uzak ellerde, Moskova savunmasında kahramanca ölmüştü. Yiğitlere yaraşır bir de savaş atı vardı Erkinbek'in, adı Akbaypakkülük, yanı ak dolaklı küheylan.

Dördüncü yiğit Ergeş'ti, kahraman Ergeş. İyi dost, iyi arkadaş. Yaşı on beş. Düşüncelerini çekinmeden savunur, her tartışmaya girerdi. Çalışmaya gelince güvenebilirdiniz ona. Ergeş'in babası da uzak ellerde, büyük savaştaydı. Atı bir yiğide yaraşırdı doğrusu, adı Altınuyak, yani altın toynak.

Yiğitlerin arasında bir de beşincisi vardı, yiğit Kubatkul. O da on beşinde, o da ailesinin en büyük oğlu. Onun babası da o uzak ellerde, aynı büyük savaşta, Beyaz Rus ormanlarında ölmüştü. Yorulmak bilmez bir emekçiydi Kubatkul. Bütün yiğitler gibi savaş atı Cibekcala'yı yani ipek yeleyi çok severdi.

Tınaliyev'in karşısında omuzları dik, ince boyunlarının zor

taşıdığı başları dik duran beş yiğit bunlardı işte. Atları ise hemen arkalarındaydı. Uzak Aksay ovasına vardıklarında çifte kulaklı pulluklara dörder dörder koşulacaklardı, kerpiç yemliğin önünde dizilmiş duran yirmi arık beygir...

Karlar kalkar kalkmaz varacaklardı Aksay'a tarla sürmeye Aksay'a! Toprak uyanır uyanmaz gideceklerdi Aksay'a, çift sürmeye Aksay'a!

Fakat henüz kar kalkmamıştı, toprakta kalın bir örtüydü kar. Ancak o günler yaklaşıyor, her şey o günlere gidiyordu...

5

O günler gitgide yaklaşıyordu...

Aksay ovası için hazırlanan atlara kimi «hava indirme birliğinin atları», kimi «Aksay atları» diyordu; fakat kim ne derse desin gerçek şuydu ki, bu hayvanlar iki hafta içinde ahırdaki öteki atların arasında kendilerini göstermeye başlamışlardı. Bu karnı tok, bakımlı, tımarlı hayvanlar tavlanın önündeki kerpiç yemliğe dizildikleri zaman gücünü toplayan gergin kaslarıyla, canlı bakışlarıyla, kulaklarını en ufak sesten oynatışlarıyla seyredenlerin gözünü okşuyorlardı. Her at unuttuğu huylarını, eski alışkanlıklarını yeniden kazandı; her at asıl benliğine kavuştu. Yeni sahiplerini sevdiler, bağlandılar. Tanıdık seslere, ayak patırtılarına dönüp bakarlarken fısıldaşır gibi tatlı tatlı kişniyorlar; ipek yumuşaklığındaki dudaklarını güvenle uzatıyorlardı. Çocukların da kanları kaynamıştı onlara. Ta karınlarının altına çekinmeden sokulurlarken, «Hadi, al ayağını bakayım, geri çek! Dur, gözü kör olası, acelen ne, ölmedin ya! Şuna bak, seni şeytan, nasıl da cilve yapıyor! Şimdi ha, burada yalnız sen mi varsın!» diye söyleniyorlardı.

İlk günler dereye su içmeye giderlerken önlerini görmüyorlarmış gibi sendeleyerekten yürüdüler. Ancak geriye dönerken biraz canlanıp oynaşıyorlardı. Yiğitler kendi savaş atlarının sırtında, topluca götürüyorlardı hayvanları sulamaya. Sultanmurat Çabdar'ıyla, Anatay Oktor'uyla, Erkinbek Akbaypak'ıyla, Ergeş Altıntuyak'ıyla, Kubatkul Cibekcala'sıyla... Yılkıyı dört bir yandan çevirip dereye sürüyorlardı.

Kışın sulama yerinin ulaşılması zor, ırmak kıyısının kaygan

olmaması gerekir. Özellikle birçok at hep birlikte su içmek istedikleri zaman. O nedenle buzlar kenara yakın yerlerde sökülür, tehlikeli kıyılara saman saçılır. Şiddetli ayazlarda sökülemeyen buzlarda ise delik açmadan olmaz. Sultanmurat at sulama işini de bir düzene soktu, su içme yerini hazırlamada herkesi sırayla görevlendirdi.

Çiftçilerin gözetimindeki atlar itişip kakışmadan, konulan düzeni bozmadan derenin buz gibi soğuk, duru suyunu, içerlerdi. Taşlık yatağında buzlar altından akıp gelen su gene taşlar üzerinden buzlar altından akar giderdi. suyun buz altında çağıldadığı, dalgaların sert kıyılara çarpıp hışırdadığı işitilirdi...

Atlar çağıltıyı duyunca kulak kesilirler, bir an su içmeden durup dinlerler, sonra kısa aralıklarla çıkan güneşte ısınarak soğuk suyu içlerine çekmeye koyulurlardı. Suya kanınca aynı düzenle çekilirlerdi kıyıdan. Ahıra dönüşlerinde burun kanatları kabararak pofurdarlar, birbirlerine kıç atıp tekme savururlar, kuyruklarını dikerek oraya–buraya koştururlardı. Çocuklar dört bir yandan çığlık atarlar, haşarı atları kovalarlar, caka satıp at oynatırlardı.

Aradan biraz zaman daha geçince hava indirme birliğinin atlarına duyulan ilgi daha da arttı. Sanki eski arık beygirler gitmiş, yerlerine yenileri, diri küheylanlar gelmişti. Köyün yaşlıları, bakımından anlayan hamarat ellere düşünce attan daha çabuk toparlanan başka bir hayvan bulunamayacağı konusunda tartışmaya giriyorlardı. Sen ona serçe parmak kadar bir iyilik yapsan, o sana yüz katıyla öderdi. Tartışmaların ardından eski atlar hakkında çeşit çeşit öyküler anlatılıyordu.

Övgüde cimri olan yalnız Tınaliyev'di. Her gelişte önce hava indirme birliğinin savaşçılarını, sonra da atları süzerdi. Batıcı, sert bakışlarından hiçbiri kurtulamazdı. Giyim–kuşamın denetiminden sonra sıra sabanlara, koşumlara gelirdi. «Hey, oğlum, niçin dizindeki yırtığı yamamadın? Annenin vakti yoksa iğneye iplik saplamasını da mı beceremedin? Peki, bellemeler ne zaman hazır olacak? Aksay'a ahırı sırtınızda götüremeyeceğinize göre kış geceleri hayvanlar soğukta nasıl duracaklar? Az vaktimiz kaldığını kaç kez söyledim, burada yapacağınız işleri Aksay'a bırakmamanız gerektiğini kaç kez anımsattım? Lafımın hepsi size değil. Saban sürecek hayvanlara, özellikle Aksay atlarına ayırdığımız kuru yoncayı çetenlere koydurup yerlerine ulaştırmadı diye işçi amiri Çekiş'le

az mı kavga ettim, az mı acı söz söyledim!»

Bu işten kıvanç duymayanlar bir de annelerdi. Tavlaya hergün biri gelir, söylemediğini bırakmazdı. Hava indirme birliği de neymiş, bunu da nereden çıkarmışlar? Kocalarının askere gitmesi yetmiyormuş gibi şimdi bir de oğullarını mı alıyorlardı ellerinden? Oğullarının sabahın köründen gece yarılarına değin ahırlarda kaybolmasının anlamı neydi? Oğullarına ne iş buyurabiliyorlar, ne de doya doya konuşabiliyorlardı... Söylediklerinde gerçek payı vardı ne de olsa.

En çok laf işiten de Sultanmurat'tı. Komutan olmak, herkesin sorumluluğunu taşımak kolay mı? Onu en çok yıldıran, annelere laf anlatmaktı. Kendi annesi epeydir işin ucunu bırakmış, boş vermişti. «Baban sağ salim dönsün de, çaresini o düşünsün. Benden bu kadar. Birgün ölür gidersem aklın başına gelir ama çok geç kalırsın.» Sultanmurat annesine çok acıyordu, hem de çok, gelgelelim yapacağı bir şey yoktu. Dört atın bakımını üzerine alan, işten başını kaşıyacak vakit bulamayan herkes onun gibi davranırdı.

İş bitmek bilmiyordu ki! Yedir, içir, tımar et, yem hazırla. Sonra yeniden yedir, içir, tımar et, gübrelerini temizle. Sonra yeniden aynı işler... İyileşmek bilmez tuzlubalgamları, hayvanın omuz başına, perçem dibine oturmuş bıcılgan yaraları temizleyip iyileştirmek ne demek, bilir misiniz? Bölge baytarı her türlü melhemi, eriyiği vermişti; öyleyse kendi işlerini kendilerinin görmesi gerekiyordu. Hergün uğraşmazsanız sonuç alamazdınız. Hayvanı istediğiniz gibi semirtmişsiniz, boynuna hamut vuramadıktan sonra ne işe yarar? Evet, öyle. Omuzları yarasız–beresiz, tırnakları kırılmamış tek at bulamazdınız. Üstelik hayvan, yarasının iyileşmesi için uğraşıldığını anlamaz ki, rahat durdurabilirseniz durdurun!

Atlar et toplayıp kıvama gelince bu sefer de açılmaları gerektiği söylendi. Hem de günde bir buçuk saat. Çekiş'in dediklerine bakılırsa hayvan hergün koşturulmazsa pulluk çekmeye başlayınca bedeninin suyu gider, geriye boş yerler kalırmış. Atları alıştıralım derken başlarına şöyle tatsız bir olay geldi:

Birgün beş çocuk, her biri kendi savaş atının sırtında, Aksay atlarını açmaya çıkmışlardı. Sultanmurat Çabdar'la, Anatay Oktor'la, Edkinbek Akbaypak'la, Ergeş Altıntuyak'la, Kubatkul Ci-

bekcala'yla. Her zamanki gibi, önce hayvanları tırısa kaldırdılar. Tavlanın avlusunda bir tur attılar, sokağı geçtiler, köyün kıyısından vurup karla örtülü tarlalara sürdüler. Işıl ışıl bir güneş vardı, havaya baharın ışıkları dolmuştu. Tepeleri karlı dağlar öyle kımıltısız, öyle aydınlıktı ki, biyaz yamaçlarına bir sinek konsa görülür, vızıltısı işitilirdi. Kış bir köşeye sinmiş, güneşte ısınıyor gibiydi.

Atlar istekle koşuyorlar, açılıp oynaşmak için can atıyorlardı. Dizginleri biraz boşlayınca iyice hızlandılar, dörtnala kalktılar. Sultanmurat öndeydi, arkadan Anatay durmadan sıkıştırıyordu.

– Daha hızlı, daha hızlı! Niçin yavaş gidiyorsun?

Ama Sultanmurat komutan olarak fazlasına izin vermedi. Yarış değildi bu; atların alıştırılması, çifte koşulunca iyi çekmeleri için gerekli bir eğitimdi. Hava indirme birliği hızını artırmadan ilerledi, kırlarda bir tur atıp tam dönmek üzereydiler ki, bir tepenin ardından yükselen sesler duydular. Okuldan dönen çocuklardı bunlar. Binicileri görünce bağırmaya, el sallamaya başladılar. Biniciler de onlara... Sultanmurat kendi sınıfını, yedinci sınıfı tanıdı hemen. Yanlarında başkaları da vardı. Karmakarışık gelen çocuklar arasında Mirzagül'ü gördü birden. Onu nasıl farketmişti, kendisi de bilmiyordu. Mirzagül de onu tanımış olmalıydı. Ötekilerle birlikte koşuyor, çantasını sallıyordu. Hatta bir ara «Sultanmurat!» diye çağırıyor gibi geldi Sultanmurat'a. Mirzagül'ün, kollarını açarak koşmasını kendine doğru koşuyor sanması bir anda zihnini allak bullak etti; günlerdir onu istediğini, onu özlediğini anladı... Bir sevinç dalgası kavradı bedenini, onu döndüre döndüre sürükleyip götürdü...

Nasıl olduysa, atlarını tepeden aşıp gelen sınıf arkadalarına doğru dörtnala sürdüler. Düzlüğü hızla geçerek yamaca tırmandılar. Tepenin eteklerinde bir süre at koşturduktan sonra ahıra dönebilirlerdi. Daha doğrusu Sultanmurat böyle düşünüyordu. Fakat Anatay bir anda ileri fırladı, yiğit atı Oktor'u hızla ileri sürdü.

Sultanmurat:

– Dur, nereye gidiyorsun! dediyse de Anatay hiç tınmadı.

Tuhaf bir düşünceye kapıldı Sultanmurat, «Anlaşıldı, Mirzagül'e kendisini göstermek istiyor» dedi. Bu kuşkuyla aklı başından giderek deli gibi sürdü atını. Çabdar boynuna doğru yatan, bağırıp çağıran binicisini uçuruyor, Oktor'a gititkçe daha çok yaklaşıyordu. Bunun üzerine Anatay da atını kamçıladı. Kim kimi geçecek,

Mirzagül'ün yanına hangisi daha önce vararak yiğitliğini, üstünlüğünü gösterecekti? Atlar fırtına gibi uçuyorlardı. Ne de olsa güçlü attı Çabdar, babasının dediği gibi, gerçek bir yarış atının niteliklerini taşıyordu. Sultanmurat, Anatay'a yetiştiği için çok sevinçliydi. Yarışçıları seyretmek için duran sınıf arkadaşlarına takıldı gözleri, onların arasında Mirzagül'ü arayıp buldu. Şimdi yalnız ona bakıyor, yalnız onu görüyordu. Bu çılgınca yarışa onun için katılmış, arkadaşını onun için yenmeye çalışmıştı. Yamacı geçerlerken Mirzagül'e daha yakın olmak amacıyla Çabdar'ı tepeye doğru sürdü. İyi etmiş de biraz yukardan sürmüştü, yoksa başlarına kötü bir kaza gelebilirdi. Çünkü tam Anatay'ın hizasına gelip de yan yana koşturmaya başladıklarında Çabdar yeni bir atılımla ileri geçti ve o anda arkadaşının şöyle bir hopladığını gördü. Çocuklar birden çığlık attılar. Sultanmurat dizginleri çekti, geriye dönüp baktı. Anatay yoktu arkasında. Atın hızını güçlükle azalttı, eğri bir çizgi halinde dönüş yaptığında Anatay'ın atını yerde yatar gördü. Zavallı Oktor yamaçtan aşağı kayarak inmiş, kayarken karların üstünde geniş bir iz bırakmıştı. Yana fırlayan Anatay ise yerde yatıyordu. Çocuklar karların içinden doğrulup yavaş yavaş ayağa kalkan Anatay'a doğru koşuyorlardı.

Sultanmurat çok korktu. Hele yanına varıp Anatay'ın ellerinde kan görünce aklı başından gitti, yüzü sapsarı kesildi. Bir an göz göze geldiler Mirzagül'le. İyice afallamış görünen kızın yüzü solgundu, fakat o haliyle bile çok güzeldi... Anatay kendine gelir gelmez atının yanına koştu. Oktor kayıp indiği bir kar yığınının içinde debelenip duruyordu, ayakları dizginlerine dolaşmıştı. Bu arada öbür biniciler yetiştiler, Oktor'un ayağa kalkmasına yardım ettiler. Ancak o zaman Sultanmurat çocukların seslerini işitebildi. Kazanın fazla bir zarar vermeden atlatıldığını söylüyorlardı.

İşte yiğitlerimizin Mirzagül'ün önünde yaptıkları bu binicilik gösterisi böyle tatsız bir olayla sonuçlandı. Utançlarından kızın yüzüne bile bakamıyorardı. Bir an önce hayvanları ahıra götürmek için süklüm püklüm ayrıldılar. Köye iyice yaklaşmışlardı ki, Ergeş, Anatay'ın atının topalladığını farketti.

– Dur! Görmüyor musun, atın topallıyor!

– Nasıl! Topallıyor mu?

– Evet, öyle. Na sandındı ya!

Sultanmurat:

– Biz duralım da sen öne doğru yürü bakalım, dedi Anatay'a.

Gerçekten de Oktor sağ ön bacağının üstüne basamıyor, gözle görülebilecek denli aksıyordu. Hemen hayvanın bacağını elleriyle yokladılar. Bileği şişmeye başlamıştı bile. Kötüydü durum. Ne yapacaklardı şimdi? Onca uğraş, didin, sonra da bütün işi berbat et! Onlarınki de akıl mıydı yani? Karlı yamaçtan yarışa kalkışmak da nereden çıkmıştı? Atın ayağının kayıp bayır aşağı yuvarlanacağını düşünememişler miydi? En çekindikleri şey gelmişti başlarına. Ya bir de kendilerini öldürselerdi!

Öfkeden yüzü pancar gibi kızaran Anatay:

– Suç senin. Önce yarışı sen başlattın, dedi Sultanmurat'a.

– Ben mi? Sana «Dur! Gitme!» diye bağıran ben değil miydim?

– Ama gene de arkamdan yetişmeye çalıştın.

– Sen de ne diye deli gibi sürdün atını?

Bağırıp çağırmalar nerdeyse kavgaya dönüşecekti. Neyse ki akıllarını başlarına topladılar. Böylece at gezdirme işinden aksayan bir atla döndüler tavlaya. Suratlarından düşen bin parçaydı, ağızlarını bıçak açmıyordu. Tavlaya gelince bağladılar. Ne yapacaklardı şimdi? «Neden oldu bu?» diye sormazlar mıydı adama? Kimseden çıt çıkmıyordu, her biri bir köşeye sinmişti. Çocuklar Anatay'a, «Git, seyislere durumu anlat. Oktor'un topalladığını söyle. Belki bir çaresini bulurlar.» dedilerse de dinletemediler.

– Bana ne? Suç benim mi? Başımızda komutanımız var, gitsin kendisi söylesin.

Gene tartışmalar başladı, gene kavga çıkmasına ramak kaldı. Sultanmurat'ın en çok tepesini attıran, Anatay'ın kendisini hiç suçlu saymamasaydı.

– Korkaksın! Kahramanlık bu mu? Bir şey olacak diye ödün patlıyor. Ama ben korkmam. Madem böyle bir iş geldi başımıza, gider söylerim. Kimseden çekinmem, dedi Anatay'a.

– Git de söyle. Ne diye komutan yapmışlar seni?

Sultanmurat ister istemez seyislerden birine durumu anlattı. Adamcağız telaşlandı birden, ortalığı velveleye vererek sakatlanan ata bakmaya koştu. Şaka değildi, tam toprak sürmeye hazırken hayvanlardan biri elden çıkmıştı. Derken işçi kolbaşısı Çekiş geldi üzerlerine. Biri duramamış, haberi iletmişti. Çekiş atıyla sessizce yaklaştığında seyis, Oktor'un ayağını yokluyor; bir burkulma mı,

yoksa kemik çatlaması mı olduğunu anlamaya çalışıyordu. Bir at yürüyüşü duyunca dönüp baktılar. Çekiş'in korkunç bir görünüşü vardı, saçı başı birbirine karışmıştı.

– Ne yapıyorsunuz orada?

– Hayvanın ayağına bakıyoruz.

Çekiş'in yüzü öfkeden mosmordu.

– Bakın, iyi bakın! Hepinizi savaş mahkemesine vereceğim! Kurşuna dizdireceğim sizi!

Böyle haykırarak atından indi, elindeki kamçıyla çocukların üzerine yürüdü. Kaçışan kaçışana... Çekiş peşlerine düştü, fakat hiçbirini yakalayamadı. Zavallı adam öfkeden nerdeyse boğulacak gibiydi, yüzü mosmor kesilmişti. Kamçısını habire sallıyor, bas bas bağırıyordu.

– Sabah atlarını teslim ettiğimiz insanlara bakın! Vatan hayınları! Faşistler! Hepinizi teker teker kurşuna dizmeli! Bunca emeği, bunca yemi boşuna mı harcadık? Şimdi neyle çift süreceğiz?

Böyle sövüp sayarak avluda dört dönerken Sultanmurat'la burun buruna geldiler. Öteki çocuklar kaçtıkları halde o hiç yerinden kıpırdamamıştı. Yüzü sapsarıydı, bakışlarını Çekiş'in gözlerinden ayırmıyordu. Korkusu sorumluluğunu unutturamamıştı.

– *Ya–a, sensin demek! Bir de utanmadan gözünü dikmiş* bakıyorsun!

Böyle diyerek hava indirme birliği komutanının omuzuna kamçıyı yapıştırdı. Tam ikinci kez kaldırıp vuracaktı ki, aklı başına geldi çocuğu korkutup kaçırmak için yerinden tepinmeye, boğuk sesiyle bağırmaya başladı:

– Git karşımdan, köpoğlu köpek! Gözüm görmesin seni! Kaç, yoksa gebertirim!

Bir an sendeleyen Sultanmurat hiç istifini bozmadı. İçgüdüsel olarak başını kollarının arasına aldığı halde korkulu gözleri Çekiş'in yüzüne çakılıp kalmıştı. Her an kamçının omuzlarına inmesini bekliyor, gene de bütün gücünü toplayıp kaçmamaya çalışıyordu.

Delikanlının dik başlılığına şaşan Çekiş:

– Anlaşıldı, sopanın gerisini baban dönünce yersin! dedi. Yanına bırakmayacağım senin! Babanın gözleri önünde kamçılamazsam ben de adam değilim!

Sultanmurat sesini çıkarmadan dikiliyordu işçi kolbaşının karşısında. Kızgınlığı geçmek bilmeyen Çekiş, elini–kolunu salla-

yarak, bir ileri bir geri dolanmaktaydı.

– Şuna bak, «Git» dediğim halde karşımda dikiliyor! Bu yaşta bir de seninle mi uğraşacağım? Biraz saygın olsa kaçar giderdin. Hiç olmazsa rahatlardım ben de. Şimdi tutup döveceğim, üstündeki giysi ince. Zaten etin ne ki budun ne! Vursam canın çıkacak. Peki, peki... Beni bağışla oğlum. Yaşlıların kusuruna bakılmaz. Baban dönünce ikiniz bir olur, bunun acısını çıkarırsınız. Şimdi göster bakalım, ne yaptınız hayvana!..

İşte o gün böyle oldu. Hak ettiği karşılığı aldı Sultanmurat. İşçi kolbaşı kendini tutamayıp ona vurmakla yerden göğe kadar haklıydı. Bunca emek ver, üzüntü çek, sonra da hayvanlardan birini sakat bıraksınlar. Topal at kimin işine yarar? Eti için kesmeye kalksan, böyle bir hayvana insan kıyamaz... Neyse ki Çekiş'in, öteki anlayan insanların tek umudu sakatlanmanın önemsiz oluşuydu. Anatay'ın atını, iyileştirmesi için yaşlı bir adama verdiler. İhtiyar böyle işlerden anlardı. Hergün yonca, yulaf gönderdiler; hergün sırayla biri gidip baktı. Biraz da şansları varmış, beş–altı gün sonra Oktor'u tavlaya getirdiklerinde hayvanın bir şeyciği kalmamıştı.

Zorlu bir haftaydı o hafta. Bütün işlerin üstüne bir de evde annesi hastalanmıştı Sultanmurat'ın. Önce biraz rahatsızlanmış, sonra şiddetli bir ateşle yatağa düşmüştü. Sultanmurat ister istemez evde kaldı, annesine, küçük kardeşlerine baktı. Evlerinin iyice yoksullaştığı işte bu sırada çarptı gözüne. Babası askere gitmeden önce on taneden fazla koyunları vardı. Ama hiçbiri kalmamıştı şimdi. İkisini et için kesmişler, ötekileri ise satıp borçlarına, vergilere yatırmışlardı. Kala kala bir inek kalmıştı ellerinde. Yakında buzağılayacaktı Sarıkız, memeleri yavaş yavaş doluyordu. Bir de sokak aralarında dolaşıp duran, Hacımurat'ın eşeği Karayele. Bu iki hayvanı bile güçlükle besleyebiliyorlardı. Yem olarak damda birkaç kucak mısır sapı kalmıştı. İnek buzağıladığı zaman kış sona ererse ne iyi, bu saplar yeterdi hayvana. Ama kış biraz uzayacak olursa kötüydü durum. Eşek kendi yemini kendi bulmak zorundadaydı; dolaştığı yerlerde diken, kuru ot, ne bulursa yiyordu.

Yakacak durumu daha da kötüydü ya. Tezekleri bitmek üzereydi, çalı–çırpı, tuturuk ise ancak birkaç günlüğüne yeterdi. Açlıktan köpekleri Aktoş bile bir deri, bir kemik kalmıştı. Bütün bunları görünce içine bir sızı çöktü Sultanmurat'ın, kendi kendin-

den utanmaya başladı. Gecesini gündüzüne katıp Aksay atlarıyla uğraşayım derken evi büsbütün yüzüstü bırakmıştı. Babası varken böyle olur muydu hiç! Yazdan biçtiği ot bahara kadar bol bol yeterdi hayvanlara. Yakacak da öyle, hiç sıkıntı çekmezlerdi. Babasının zamanında yaşam başkaydı. Evde olsun, dışarda olsun güven içindeydiler; geceleri rahat uyurlardı. Şimdi avlunun görünüşü bile değişmişti, ağaçların güzün dökülen yaprakları gibi eksilen bir şeyler vardı evde. Bütün köy, evler, sokaklar aynı olduğu halde babasının zamanındakinden farklıydı her şey şimdi. Babasının bindiği arabalar, gidip geldiği yollar değişmişti; tekerler bile onun zamanındaki gibi neşeyle takırdamıyordu... Cambul'a gidenler anlatıyorlardı. Pahalılık almış yürümüş, insanlar açlıktan nerdeyse birbirlerini yiyeceklermiş. Gidenler fazla kalmadan geri dönmeye çalışıyorlarmış. Demek ki, orası bile babasıyla gittikleri zamankine oranla çok değişmişti.

Nedendi bütün bunlar? Babasının yokluğu yüzünden değil mi?.. Şimdi nerelerdeydi, ne yapıyordu acaba? Son mektubu geleli bir buçuk ayı geçmişti. Mektup gelmedi diye annesi üzülüyor, onu avutmak gittikçe zorlaşıyordu. Savaş bu, mektup da gecikirdi, her şey olurdu. Fakat bile bile mektup yazmamazlık etmezdi herhalde babası. Onun için annesine hak veriyordu. Çuy kanalında çalışsa da mektup yazmasa, o zaman başka. Şimdi türlü türlü şeyler geliyordu insanın aklına.

İki gün önce sabahın köründe köpekleri Aktoş ansızın havlaya havlaya dışarı uğradı, sonra da sevinçle çenileyip sesini kesti. ardından pencere camına vurdu birisi. Annesi öyle korktu ki, hasta yatağından kalktı o haliyle. Sultanmurat hemen pencereye atıldı. Gerçekten evin önünde biri duruyordu. Onu ilk tanıyan annesi oldu.

– A, Nurgazi dayın gelmiş! Kalk, karşıla, yavrum! diyerek yeniden yatağına yattı.

Üşüdüğü için dişleri takır takır birbirine vuruyordu.

Nurgazi dayısı bitişik devlet çiftliğinde çobanlık yapar, bütün ömrü dağ başlarında geçerdi. Bir keresinde onu bile askere çağırmışlardı. Fakat sonra yaşının geçginliğini göz önüne alarak birkaç çobanla birlikte geriye saldılar. Sürüleri bırakacakları başka kimse kalmamıştı çünkü. Onca hayvanı ne yapacaklardı? İyi ki Nurgazi dayıları vardı da onları arada bir gelip yokluyordu. Bu sefer de öyle, kız kardeşinin hastalığını işitince, sürünün ağılda bulunduğu

bir sırada, geceleyin koşup gelmişti. Ama fazla vakti yoktu. Durumu yakından görüp hemen işinin başına dönecekti.

Kemikli, iri yarı bir adamdı dayısı, yüzü rüzgârdan kavrulmuştu. Sırtında kalın abası, başında tilki kürkünden kalpağı, ayaklarında, keçe koncu dizlerini aşan çizmeleriyle odaya girdiği zaman içeriye soğuk ve yapağı kokusunu da birlikte getirdi. Sanki gelişiyle evin içini neşeyle doldurmuş, canlandırmıştı. Sırtından abasını atıp yatağın kıyısında oturduktan sonra kız kardeşinin ateşten cayır cayır yanan elini avucuna aldı, nabzına bakmaya başladı. Bu incecik bileği sert, güçlükle bükülen koyu kahverengi parmakları arasında tutarak uzun uzun dinledi. Nabız dinlemekten anladığı belliydi. Bir süre suskunluktan sonra anlamlı anlamlı öksürdü, yüzünde onaylayıcı bir gülümsemeyle sakalını sıvazladı.

– Korkulacak bir şey yok, yeğenim. Soğuk almış, o kadar. Yalnız hayli üşütmüş anneciğin. Ben de, içime doğmuş gibi, et ile kuyruk yağı getirmiştim size...

Kız kardeşine döndü.

– Biberli, soğanlı iyi bir çorba pişir, sıcak sıcak iç. Terlemek iyi gelir. Sultanmurat, hadi git de atın üstünden heybeyi getir. Ben fazla kalamayacağım. İçinde ne varsa boşalt. Hemen sürünün başına gitmem gerek.

Annesi ile dayısı ev işlerinden konuşadursunlar, Sultanmurat ocağı yakıp çayı koydu. O arada kardeşleri uyanmışlar, giyinmeden dayılarının boynuna atılmışlardı. Nurgazi dayıları onları dizine oturttu, üzerlerine abasını örttü. Dayısının gözdesi Hacımurat iyice çocuklaştı o gün. Üçüncü sınıf öğrencisi olduğu halde kedi yavrusu gibi nazlanıp sokulmaya başladı. Dayısının kalpağını giydi başına, kamçısını eline aldı, ata biner gibi bindi omzuna.

Sultanmurat, bir-iki kez;

– Ayıp, ulan, in diyorum sana! diye onu oradan çektiyse de dayısı razı olmadı.

– Dokunma, yeğenim, dokunma. Bırak oynasın.

İşte böyle, neşeli, gürültülü bir sabahtı o sabah. Hacımurat'ın okula gitme zamanı geldiği halde yerinden kıpırdamaya hiç niyeti yoktu. Annesi biraz çıkıştı, dayısı okula geç kalmamasını söyledi, fakat çocuk oralı bile olmadı. Hep dayısının çevresinde döndü durdu. Bunun üzerine Sultanmurat elinden tutup dış kapıya çekti kardeşini, bu sefer de zır zır ağlamaya başladı. Okula böyle ağlaya ağlaya gitti. Kardeşine çok acıdı Sultanmurat.

Nurgazi dayısının hayli canı sıkılmıştı.

– Ona ne yaptın, Sultanmurat?

– Bir şey yapmadım, dayı.

– Öyleyse ne diye ağladı bu çocuk?

O zaman başını yastıktan kaldıran annesi karıştı söze:

– Bilirim, o elini sürmemiştir. Hep babasını özlediğinden bu oğlanın yaptıkları... Sana deminden beri nasıl yapıştı, görmedin mi? Hepimizin sabrı taştı artık, gözlerimiz yolda kaldı, hergün mektup bekliyoruz. Bir haber olsa bari... Yoksa işte! İki aya varacak nerdeyse...

Nurgazi dayı annesini yatıştırdı, ağlamamasını, çocuklarına acımasını söyledi. Savaşmış bu. Öldü sanılan insanlardan altı ay sonra mektup geldiği olurmuş.

Annesinin yanında kaldığı sürece Sultanmurat babasızlığın canına tak ettiğini iyice anladı. Hacımurat gibi küçük olsa çekinmeden ağlar, kaçar giderdi bir yerlere; belki hıçkırıklar arasında acısını unuturdu. Ufacık bir umuttu bütün istediği, ufacık bir umut... Hemen gelmezse bile sağ olduğunu bilsindi, yeter. O zaman içi rahatlar, bekler, dayanırdı. Şimdi daha iyi anlıyordu öğretmeni İnkamay Apay'ı.

Öğretmenleri birgün tavlaya gelmiş, onu ilçeye götürecek arabanın koşulmasını beklerken onlarla konuşmuştu. Omuzlarında gene aynı kaba örgülü şal vardı, ahırın çarpılmış kapısının yanında dikilirken yaşlanmış yüzünden yalnızlık, keder okunuyordu. Ertesi gün geriye döndüğünde zor tanıdılar onu. Sanki yaşlı öğretmenleri gitmiş, yerine eskisi, çok daha genci gelmişti. Yüzündeki kırışıklıklar bile silinmişti. Öğrencilerinin gönlünü aldı. Birer birer işlerini sordu. Sultanmurat tavlayı dolaştırdı ona, Aksay atlarını gösterdi.

– İşte, İnkamay Apay, bunlar bizim saban atlarımız.

– Besili hayvanlar. İyi baktığınız hemen belli oluyor.

– Eskiden görmeliydiniz onları, ayakta duracak güçleri yoktu. Her yanları yara–bere içindeydi, tırnakları kırılmıştı. Şimdi biz bile tanıyamıyoruz. İşte bu da benim Çabdar. Nasıl, beğendiniz mi? Babamın atıydı. Bunun adı Akbakay, şu da Celtamam...

Oradan saraca gittiler, bitmesine az kalmış koşum takımlarını gördüler. En sonra da pulluklar gözden geçirildi. Her şey tamamdı, çift koşup sürmeye hazır...

İnkamay Apay gördüklerinden çok memnun kalmıştı. Ayrılırken, onları okuldan almak istedikleri zaman çok üzüldüğünü, buna bir türlü gönlünün razı olmadığını, fakat şimdi yapılanları görünce bu sıkıntılara boşuna katlanmadıklarını anladığını söyledi. En önemlisi savaşın bitmesiydi, cephedekiler dönünce herkes işinin başına geçecek, onlar da yitirdikleri öğrenim dönemini kapatmaya çalışacaklardı.

Öğretmenleri meğer ünlü bir falcıyı görmek için gitmiş ilçeye. Başkasının mutluluğuna kendi de sevinmek istediğinden fal iyi açıldığında para almayan bir kadınmış bu. Böylece yalan söylemesine de gerek kalmıyormuş. Falcı kadın üç kez fal açmış, üçünde de İnkamay Apay'ın oğlu sağ görünmüş. Yaralı, tutsak da değilmiş; yalnızca mektup yazmaması gereken bir görevde bulunuyormuş. Falcı, delikanlının komutanlarından izin alır almaz üst üste mektup yazacağından eminmiş... Falcı kadının söyledikleri ne derece doğruydu, bilinmez, ama öğretmeni ilçeye götürüp getiren arabacı tavladakilere böyle anlattı.

Sultanmurat öğretmeninin falcıya gittiğini ilk işittiğinde çok şaştı, fakat sonradan, çektiği üzüntüleri, korkuları gözünün önüne getirince ona hak verdi. Annesi hastalıktan kalkar kalkmaz babası için falcıya gitmesini ona da söyleyecekti.

Sultanmurat, bunları düşündükçe korkuya kapılıyor, bedenine bir ağırlık çöküyordu. Gene de sevinçli, neşeli anları olmuyor değildi. Derinden derine kaynayıp yer yüzüne çıkan duru bir pınara benziyordu o andaki duyguları. Doğallıkla hepsi de Mirzagül'le ilgiliydi. Sultanmurat hiç çaba harcamadığı halde onun hakkındaki düşünceler topraktan fışkıran otlar gibi filizlenivériyordu. Sürekli sevinç ve aydınlık kaynağı olduğu için kendini Mirzagül'ü düşünmekten alamıyordu. Onu düşündükçe boş durmamak, bir şeyler yapmak, hiçbir güçlükten, hiçbir beladan yılmamak gücünü buluyordu kendinde. O sırada tek istediği, sevgilisini düşündüğünü, onu aklından çıkarmadığını Mirzagül'ün bilmesiydi.

O zamanlar bu duyguya nasıl bir ad vereceğini bilmiyordu. Gene de kitaplardan okuduğu, başkalarından işittiği bu şeyin «aşk» olduğunu belli belirsiz sezmekteydi. Askere giden delikanlılardan genç kızlara, kadınlara az mı mektup taşımıştı? Gururla yerine getirdiği gizli bir görevdi bu. Ama kimseye tek kelime çıtlatmazdı. Çünkü bu konularda ağzını gevşek tutmak erkekliğe ya-

kışmazdı. Hatta bir keresinde uzak bir akrabasına aşk mektubu bile yazmıştı. Camankul adında bir delikanlıydı bu. Dağdan dağa sürü peşinde gezdiği için okumaya fırsat bulamamıştı. Birgün o da askere çağrılınca yavuklusuyla uğurlaşmak, hiç olmazsa kâğıt üstünde duygularını açıklamak istedi. Çünkü köyde, evleninceye değin, oğlan kızla görüşemez. Ne yapsın Camankul? Akrabalarının okuyan oğluna başvurmaktan başka çıkar yol yok... Böylece Camankul söyledi, Sultanmurat yazdı. O zamanlar Sultanmurat, Camankul'un ısrarla mektup yazdırmak istemesine pek şaşmış; yazdıracağı şeyleri söylerken heyecanlanması, renkten renge girmesi, seçeceği sözcükleri bilememesi, dilinin damağının kuruması pek tuhafına gitmişti. Daha da kötüsü, Sultanmurat baştan kendini naza çekmiş, zavallı Camankul'u yalvartmış; ancak sapı yaban koçu boynuzundan bir çakı armağan edilince razı olmuştu. Aradan bir yıl geçmeden aynı derdin kendi başına da geleceğini nereden bilsin?

Camankul'un, ıssız dağ başlarında sevgilisi için dizdiği bir de şiiri vardı. Sultanmurat bu şiiri içinden tekrarladı:

Dolaştım Aksay'ı, Göksay'ı, Sarısay'ı
Bulamadım senin gibi birini daha...

Birden aklına geldi: O da mektup yazamaz mıydı? Korkuya, utanca kapılmadan hislerini açıklayacak, sevgilisine uzaktan duygularını iletecek bu yolu bulunca yakıcı bir istekle tutuştu yüreği. Boş durmamalı, iyi bir şeyler yapmalı, başkalarına da kendi duyduğu hisleri açarak kendisi gibi mutlu olmalarını sağlamalıydı. En başta annesinin iyileşip ayağa kalkmasına yardım etmeliydi. Böylece çiftlikteki işinin başına döner, kocasından dolayı daha az kaygılanır, oğlunun bir kızı sevdiğini biraz olsun farkederek çevresindeki değişikliğin, evin çeki-düzene girişinin nedenlerini anlardı.

Sultanmurat evde kaldığı o iki-üç gün içerisinde öyle çok iş yapmıştı ki, bir yılda üstesinden zor gelinirdi. Avluda, evin içinde düzene konulacak, temizlenecek, onarılacak ne varsa hepsini yapıp kotardı. Arada bir annesinin yanına gidiyor, gönlünü alıyordu.

– Anneciğim, nasılsın? İstediğin bir şey var mı?

Annesi acı acı gülümsüyordu o zaman.

– Aman, oğlum, artık ölümden bile korkmuyorum... Merak etme, bir şey istersem çağırırım seni.

Bir gece herkes uyuyunca mektubu yazmaya koyuldu. Onu rahatsız eden hiçbir şey olmadığı halde, durup dururken heyecanlanıyordu. Mektuba nasıl gireceğini bulmalıydı önce. Bir öyle başladı, beğenmedi. Suya üst üste atılan taşların oluşturduğu halkalar gibi dağılıp gidiyordu düşünceleri. Yavuklusunun çok güzel bir kız, köyün hatta dünyanın en güzel kızı olduğunu yazmakla başlamalı, ona karşı duyduklarını bir bir dile getirmeliydi. Bunları biliyordu, fakat yazmaya gelince kafasındakileri toplayamıyordu bir türlü.

Sevdiği kıza, sınıfta oturup ona bakmaktan, onun eşsiz güzelliğini doya doya seyretmekten büyük bir zevk aldığını bildirmeliydi. Son zamanlarda böyle bir durum gelmişti başlarına, birkaç arkadaşıyla birlikte okuldan ayrılmak zorunda kalmışlardı. Ne zaman geri dönecekleri ise belli değildi. Eğer yavuklusunu seyrek görüyorsa, bundan dolayı çok üzülüyor, onu çok özlüyordu. Bu yüzden bazen ağlamak geliyordu içinden. Hayır, ağladığını yazmayacaktı ona erkek dediğin her zaman erkek kalmalı, göz yaşlarını içine akıtmalıydı. Mektubunda, eğer okula gittiği günler ders aralarında arsızca yanına sokulmaya çalıştıysa, bunun bir nedeni bulunduğunu, kendisinden kaçmakla haksızlık ettiğini yazmalıydı. Bir de tepedeki o at yarışının aslını açıklamalıydı. Yüzsüz Anatay arkadaşları arasında kendisinin en güçlü, en gözüpek, kısacası en üstün kişi olduğunu göstermek istemiş; ama sonu fos çıkmıştı. Ne yazık, atı Oktor yaralanmıştı kendi hatası yüzünden. Mirzagül'e en çok anlatmak istediği ise, tepede, sınıf arkadaşlarıyla gelirlerken onu, Mirzagül'ü birdenbire tanıması; onu görür görmez, çoktandır, bütün kalbiyle sevdiğini anlamasıydı. Tepeden aşağıya doğru kollarını açmış koşarken öyle güzeldi ki! Sanki bir müzik gibi, bir çağlayan gibi, bir top ateş gibi akıyordu ona doğru...

Fitili yana yana söndüğü için, pencerenin önünde duran lambaya iki kez gaz doldurması gerekti. İyi ki annesi yoktu odada. Yoksa evlerindeki son gazı tüketti diye çok kızardı. Gene de bir türlü başlayamıyordu mektuba. Bu, ne yazacağını bilmemesinden değil, her şeyi birden yazmak istemesinden ileri geliyordu.

Evlerin pencerelerinde ışıklar çoktan sönmüş, köpek havlamaları çoktan kesilmiş, o şubat gecesi Manas dağları arasındaki vadide insanlar çoktan uykuya dalmışlardı. Zından gibi bir karan-

lık başlıyordu hemen pencerenin ötesinde. Sultanmurat, sevgilisiyle dolu düşüncelerinden, bir de onu kuşatan geceden başka hiçbir şeyin farkında değildi.

En sonunda kararını verdi, «Aşıktık Kat»[10] başlığını koydu mektubuna. Güzelliği ile çevresine ışık saçan, köyün en güzel kızı M. için yazdığını belirtti önce. Ardından, pazarda binlerce insanın karşılaştığını, fakat bunlardan yalnız birbirlerinin ellerini sıkmak isteyenlerin selamlaştığını yazdı. Bütün bunlar Camankul'un mektubunda hatırında kalan sözlerdi. Sonra bütün yaşamını son nefesine değin sevgilisine adayacağını bildirdi. Mektubu bitirirken de Camankul'un şiirini koydu:

Dolaştım Aksay'ı, Göksay'ı, Sarısay'ı
Bulamadım senin gibi birini daha...

6

Ertesi gün Hacımurat okuldan dönünce birlikte kırlara yakacak toplamaya gittiler. Hacımurat'ın eşeği Karayele'ye semer vurdular, şelek için ip, iki orak, iki çift ellik aldılar. Onlarla birlikte gitmeye can atan Aktoş'u bırakırlar mı? Onu da çağırdılar yanlarına. Küçük olmanın verdiği hakla Hacımurat eşeğin üstüne kuruldu, ağabeyi ise arkadan yürüdü. Gidecekleri yer uzaktı, onun için hızlı gitmeleri gerekiyordu. Sultanmurat çevreyi iyi tanırdı; çalı-çırpının bol olduğu bir dere kıyısı biliyordu, ama uzaktı orası. Baharda Tuyuk-Car denilen bu yardan, eriyen kar suları, yazın ise yağmurlar hiç eksik olmazdı. Hele fırtınadan sonra boşanan sağanaklarla birlikte güldür güldür seller akardı. İşte o yüzden çalı-çırpı adam boyu yükselirdi sonbaharda. Kimsenin pek uğrayıp bakmadığı bu yerden eli boş dönülmezdi.

Kardeşinin gevezeliklerine karşılık Sultanmurat başlangıçta fazla bir konuşma isteği duymadı. Düşünülecek o denli çok şey vardı ki! Aksay'a çift sürmeye gitme vakti gelip çatmıştı. Şurada kalan günler sayılıydı. Tam yola dizilecekleri gün kimbilir ne eksikleri çıkacaktı! Özellikle ıvır zıvır işlerde... Eğer eksikleri tamamlanmadan giderlerse çakacak bir çivi bulamazlardı Aksay'da. Bir ara çiftlik başkanı, annesinin hatırını sormak için evlerine uğ-

(10) Aşk mektubu. (Ç. N.)

ramış, laf arasında çift sürme işiyle ilgili hazırlıkları anlatmıştı. Aksay'da bir oba kuracaklar; atlara yem, çalışacak gençlere yiyecek–içecek götüreceklerdi. İyi etmiş de açmıştı bu konuyu. Son günlerde annesinin hastalıktan sinirleri iyice bozulmuş, babasından mektup alamayışından dolayı bütün neşesi kaçmıştı. Tarla lafı açılınca başkana verdi veriştirdi. Neden parmak kadar çocukları yazının ortasına gönderiyormuş? Gidip de orada telef mi olsunlarmış; Sultanmurat'ı gönderemezmiş, çünkü kendisi hasta bir kadınmı; kocasına mı üzülsünmüş, yoksa üç küçük çocuğuna mı baksınmış? Evde ot–çöp, bir tutam yakacak kalmamış. Bunun üzerine çiftlik başkanı biraz kuru ot verebileceklerini söyledi. Bahar ekimi dolayısıyla kimse daha fazlasını beklememeliymiş. Bu arada hiç yakacak sözü etmedi. Çocukların, yazının ortasında tek başlarına kalmaları konusuna gelince çok kızdığı belli oldu. Çünkü beti–benzi sapsarı kesildi. Bir anne olarak onun duygularını anladığını, fakat boşuna çabaladığını söyledi. Bu bir ölüm–kalım sorunuydu. Savaştaydılar, ellerinden gelen her şeyi yapacaklardı. İstese de, istemese de razı olacaktı oğlunun gitmesine. Kurtulamazdı bundan. Kocaları da cephede çarpışırlarken onlar gibi, «Evde ot yok, çöp yok, şu yok, bu yok. Ben nasıl savaşırım?» derlerse sonu neye varırdı? Savaşta böyle şeylere göz yumulur muydu? Aksay, köydekiler için bir savaş alanı olduğuna göre ellerindeki son güçle yürüyeceklerdi oraya. Köyde başka insan olmadığına göre okul çağındaki çocuklara yaptıracaklardı bu işi. İşte çiftlik başkanıyla annesi arasında böyle bir konuşma geçti. Sultanmurat hem annesine, hem de Tınaliyev'e acıyordu. Adamcağız keyfinden koşturmuyordu herhalde sağa–sola. Sultanmurat'tan da elini çabuk tutmasını istemişti. Vakit iyice daralıyordu artık. Annesi biraz düzelince hemen işlerinin başına dönmeliydi...

İki gün önce annesi kendini biraz iyi hissetmeye, evin içinde şunu–bunu yapmaya başlamıştı. Sultanmurat tavlaya, arkadaşlarının yanına dönebileceğini düşündü. Gelgelelim evde hiç yakacak kalmamıştı. Ne yapıp yapıp bir şeyler bulmalı, eve hiç olmazsa biraz çalı–çırpı getirmeliydi.

Bahar öncesi bir hava vardı, ılık bir öğle vaktiydi. Aslında mevsim ne kıştı, ne de bahar. Doğa güçlerinin uyum içinde olduğu bir dönemi yaşıyorlardı. Durgun, temiz bir gökyüzü, göz alabildiğince uzanan bir genişlik... Yer yer incelen kar örtüsünün altın-

dan çıkan koyuluklar göze çarpıyordu. Ta uzaklarda yükselen dağların karlı yamaçları göz kamaştırıcı bir aklıktaydı. İnsanoğluna tükenmez tasalar veren uçsuz–bucaksız düzlükler uzanıp gidiyordu dört bir yanda. Sultanmurat duraksadı bir an. Batıda, Büyük Manas dağlarının eteklerine doğru yükselen Aksay ovasına baktı. Fakat hiçbir şey görünmüyordu düzlükten, parıltıdan başka. Günlerce gidecekleri yer orasıydı işte. Kimbilir o yerlerde başlarına neler gelecek, ne gibi olaylarla karşılaşacaklardı! Düşündükçe sırtından soğuk ürpertiler geçiyordu...

Günün güzelliğine diyecek yoktu doğrusu. Hacımurat sevincinden ne yapacağını bilemiyordu. Nasıl sevinmesin çocukcağız! Ağabeyi yanında, köpekleri arkalarında tin–tin koşup geliyor; koskoca evrende yalnız başlarına evlerinin yakacağını getirmeye gidiyorlardı. Üstelik eşeğe binen de kendisiydi... İncecik sesiyle savaş öncesi türkülerini ardı ardına sıralıyordu:

Ber komando marşaldar
(Marşallar komut verin),
Kalbay tegiz çıkabız
(Hepimiz tek vücut çıkarız),
Min–million coo kelse da,
(Bin milyon yağı–düşman–gelse de)
Baarım tegiz cagabız
(Topunu birden yakarız).

Hey, aptal çocuk! Senin aklın neye erer ki!..

Fakat Hacımurat'ın buna aldırdığı bile yoktu. O türküsünü çağırıyordu:

Bir–eki da, bir eki)
(Bir–iki de, bir–iki),
Kataranıdı düzdep bas
(Adımlarını düzgün bas).

Sultanmurat'ın neşesi de yerine gelmişti. Eşeğin üzerinde bir kahramanmış gibi çalım satan kardeşine bakıp bakıp gülüyordu. Fakat geçen yılki harman yerinin hizasına geldiklerinde ikisi birden sustular. Bu ıssızlaşmış, yarı yarıya yıkılmış saman dokurcun-

larının arasında bahar havası esiyordu. Olduğu gibi bırakılmıştı her şey, tarlaların ölü sessizliği gelip buraya da yerleşmişti! Geçen yazdan kalma bir koku, çürümüş saman kokusuna karışmış gibiydi. Su arkına ispitsiz, kırık bir teker atılmıştı. Sağlam kalan tek şey, harman sürenlerin güneşten korunmak için yaptıkları, üstü saplarla örtülü geniş alacıktı (çardak). Güneşin ısıtmaya başladığı, harman yerinin ortasında geçen yılın elentisinden kalan buğdayların yeşil çimlenmesinden belliydi.

Köpekleri Aktoş bir kokunun peşine düşmüştü anlaşılan; çünkü düzlükte bir oraya, bir buraya koştururken saman yığınlarında eşelenen yaban güvercinlerini ürkütüp kaçırdı. Güvercinler bütün bir kışı burada geçirmişler, karın–buzun altında kalan samanlar arasında yemlerle beslenmişlerdi. Köpeği görünce gürültülü bir kanat şakırtısıyla havalandılar, gökyüzünde sürü halinde dönmeye başladılar. Aktoş havlaya havlaya güvercinleri uzaklara değin kovaladı. Hacımurat uçan kuşların ardından bir süre bağırdıysa da sonra hemen unuttu onları. Sultanmurat ise kanat çırpışlarını uzun süre izledi. Tüyleri güneşten gümüş rengine dönen kuşlar yumuşak kanat vuruşlarıyla hayli uzaklaşmışlardı. Sonra aralarından bir çift çapar güvercin ayrıldı, yan yana uçup gittiler. Sultanmurat onları görünce cepheye gönderilen genç matematik öğretmenini anımsadı.

Ben mavi gökte uçan boz bir güvercinim,
Sen de yanımda kanat çırpan eşim.
Sevdiğinle yan yana olmak,
En büyük mutluluktur bence.

Öğretmen onu uğurlamaya gelenlerin arasında, meyhanede sarhoş olmuş; bindiği arabayla köyden uzaklaşırken hep bu türküyü söylemişti. Kendisini boz bir güvercine, sevgilisini de yanından hiç ayrılmayan eşine benzetmesi o zamanlar pek tuhafına gitmişti Sultanmurat'ın. O, herkesin gözünü yıldıran matematik öğretmeni bu durumlara mı düşecekti? Sultanmurat gitgide uzaklaşan beyaz güvercin çiftini gözleriyle izlerken çarpılmış gibiydi. Türkünün sözleri yüreğine saplanan bir oktu sanki, sırtından soğuk terler boşanıyordu. Evet, bu iki çapar güvercinin birisi kendisi, birisi de sevgilisi Mirzagül'dü. Ancak şimdi anlıyordu matematik öğretme-

ninin türküsünün anlamını. Sevgilisi hemen yanına gelse, karların örttüğü tarlaların üzerinde dönüp duran şu bir çift güvercin gibi birlikte uçsalar ne iyi olurdu! Tam o sırada Mirzagül'e yazdığı mektup geldi aklına. «Akkepter Güvercinleri» türküsünün sözlerini de eklemeliydi sonuna... Geriye, mektubu sevgilisine vermek kalıyordu. Ders aralarında yanına bile gelmek istemediğine göre, çocukların yanında ona vereceği şeyi almaya çekinecekti. Hoş, okula da gittiği yoktu ya... Evlerine varsa annesi–babası çok kızardı herhalde. Doğrusu, tuhaf bir durumdu, kendi köyünün kızına mektup vermek de ne mene şeydi?

Bunları düşündükçe sevgilisinin, kendisini unutmadığını bilmesini daha çok istiyordu. Çok önemliydi, muhakak bilmeliydi, yüreği bu istekle yanıp tutuşuyordu...

Yol boyunca yavuklusunu, Aksay'da yapacakları çiftçiliği, cephede savaşan babasını düşüne düşüne yürüdüğü için Tuyuk–Car deresine nasıl vardıklarını farkedemedi. Daha önce birileri buraya uğramış, hayli yakacak öteberi toplamıştı. Belliydi kesilen çalıçırpıdan. Gene de buzu çözülmemiş çayın iki yanında, dikenli siyeçlerin arasında onlara yetecek kadar ot–çöp vardı. Asıl sorun yakacak bulmak değil, onu eve kazasız belasız götürmekti. Vakit geçirmeden işe koyuldular. Eşekleri Karayele'yi, karların altından çıkan bir yıl önceki otlardan yayılsın diye salıverdiler. Köpekleri Aktaş istediğini yapmakta serbestti; bir o yana, bir bu yana seğirtip duruyordu kendi başına. İki kardeş, orakları ellerinde, çalıları biçip biçip üst üste koyuyorlar tek kelime bile konuşmuyorlardı. Bu demetlerden şelek yapacaklardı daha sonra.

Çok geçmeden hava ısındı. Onlar da soyundular, üstlerindeki koyun kürklerini attılar. Çalılar sık ve kalın dallı olursa biçmek zevkti doğrusu. Köyün yakınlarında böylesini bulmak kolay mı? nerde! Orakları çalı çalıveriyorlar, demet demet çalıları ta diplerinden kesiyorlardı. Kuru dalcıklar hışırdıyarak devriliyor kozalaklarından, kabuklarından dökülen tohumlar karların üstüne saçılıyordu. Sanki yazmış, ağustos ayıymış gibi kekremsi, keskin bir koku yayılıyordu çevreye. Eğile–kalka çalışırken sırtları tutmaz olmuştu. Ama çalılara diyecek yoktu doğrusu, evlerini iyi ısıtırdı. Anneleri, kızkardeşleri çok sevineceklerdi. Kışın evin sobası yanarsa insanın neşesi yerine gelirdi...

Hayli ot–çöp biçmişler, tam dinlenmeye hazırlanıyorlardı ki,

Aktoş çılgın gibi havlamaya başladı. Sultanmurat başını kaldırıp baktı, bakar bakmaz da orak elinden düştü.

– A–a Hacımurat! Gördün mü tilkiyi?

Buz tutmuş çayın üzerinden bir tilki koşuyor, arada bir durarak dönüp dönüp geriye bakıyordu. Çok ürkmüş olmalıydı. Gene de rahattı koşması öyle ki, onu buzun üstünde kayıyor sanırdınız. İrice bir hayvandı. Dimdik duran kara kulakları, dumanımsı–kırmızı bir sırtı, gene dumanımsı–kırmızı uzun bir kuyruğu vardı. Aktoş tilkinin peşinden durmadan havlıyor, onu yakalamak için olanca hızıyla koşuyordu. Fakat zavallıcık ikide birde ayağı kayıp karlara yuvarlanmaktan kurtulamıyordu.

– Tut, Aktoş, tut! Yakala onu!

Oraklarını sallayarak çocuklar da tilkinin peşine düştüler. Tilki karşıdan iki kişinin geldiğini görünce hızla geriye döndü, dikenli siyeçlerin arasına daldı. Aktoş onu eski izinden sürüp gittiği için, köpek önünden geçtikten sonra tekrar çalılar arasından çıkıp, ters yöne doğru seğirtti. Aslında tilkinin onları atlatıp sıvışması işten bile değildi. Fakat derenin sonunda bulunuyorlardı; çukurun üç bir yanı, duvar gibi yükselen dik yamaçlardan dolayı kapalıydı. Tilki tam bir açmaza düşmüştü. Şu şamatacı pis zağar olmasa gene de dikenli sık siyeçlerin arasına girip saklanabilirdi. Ne yorulmak bilmez, dik kafalı bir hayvandı bu! Ardı arası kesilmeyen havlamalardan ödü patlıyor, kaçıp kurtulacak delik arıyordu.

İki kardeş, karşılarına çıkan bu beklenmedik olayın heyecanından, kendi çığlıklarından ne yaptıklarını bilmez bir halde, kan–ter içinde deli gibi koşuyorlardı. Tilki için iki yol kalmıştı: Ya kendini köpeğin insafına bırakacak, ya da iki çocuk arasından sıyrılıp bu açmazdan kurtulacaktı.

Tilki bir an durup bakındı; sonra çocuklardan kaçacağı yerde, onlara doğru koşmaya başladı. İki kardeş donakaldılar. Tilkinin sanki hiç acelesi yok gibiydi. Çayın tam ortasından, üstü karla örtülü buzların üzerinden koşarken Aktoş'u tongaya bastırmak istediğini sanırdınız. Gerçekten de öyle, zavallı köpek koşmaktan, havlamaktan hayli yorulmuştu; ikide birde karlara yuvarlanıyordu. kurnaz tilkinin onu aldatarak hep karların üstüne çektiğinin farkında bile değildi.

Kafasını kullanmayan yalnız köpek olsa gene iyi, kardeşlerin de ondan geri kalır yanları yoktu. Karşıdan gelen tilkinin güzelli-

ğiyle büyülenmiş gibiydiler. Sanki akıntıya kapılmış süslü bir kayıktı karşıdan gelen. Tilki, ikisini de gücendirmek istemiyormuş gibi, kardeşlerin arasından, tam ortadan yürüdü. Biraz ilerleyince sola saptı, Sultanmurat'ın birkaç adım önünden sıvıştı gitti. Çocukcağız apışıp kalmıştı; sanki düşte gibiydi, olanlara inanamıyordu. Hayvan önünden geçerken boynunu uzatmış, parlak kara gözlerini onun gözlerine dikmişti. Bu akıllı bakışlar bir an zihninde parladı ve tilki, hep o uzanmış boynu, yukarı kıvrılmış düzgün kuyruğu, beyazımsı karnı, hızlı hızlı gidip gelen koyu renkli bacakları, her fırsatı değerlendiren akıllı bakışlarıyla kaldı belleğinde... Hayvan bu çocuktan kendine bir zarar gelmeyeceğini anlamıştı herhalde.

Hacımurat orağını tilkiye doğru fırlatıp bir çığlık atınca Sultanmurat'ın aklı başına geldi.

– Vur onu, ağabey! Vur!

Sultanmurat elini bile kaldırmaya fırsat bulamadan tilki çalıların arasına kaymış gitmişti. Şimdi bir yandan Aktoş, bir yandan iki kardeş dere aşağı koşuyorlardı.

– Aman ne tilkiydi! diyebildi Sultanmurat.

Biraz koştuktan sonra durdular. Tilki, yer yarılmış, yerin dibine girmişti sanki. Aktoş havlayarak rastgele sağa–sola atıldıysa da hepsi boştu.

Hacımurat kızgındı.

– O güzel tilkiyi kaçırdın elinden! Kolunu bile kıpırdatamadın, ağabey!

Ne desin? Haklıydı çocuk.

– Sana ne tilkiden? Ne yapacaksın? diye mırıldanmakla yetindi.

– Ne mi yapacağım?

Hacımurat elini sallayarak sustu.

Biçtikleri çalı–çırpıyı toplayıp bir yığın yapıtlar. Dolu dolu üç şelek olması için daha bir sürü biçmeleri gerekiyordu.

Ancak o zaman dili çözüldü Hacımurat'ın. Sesinde aynı kırgınlık okunuyordu.

– Ne yapacaksın olur mu? Eline geçen avı kaçırmasaydın babama da Nurgazi dayımınki gibi tilki kürkünden bir kalpak diktirirdik.

Sultanmurat daha yeni yeni anlıyordu, demek çocuk tilkinin

peşinden koşarken aklında bunlar vardı? Öylesine güzel bir tilkiyi yakalayamadığı için acınıyordu şimdi. Babasını, Nurgazi dayısınınki gibi tüylü bir kalpakla gözünün önüne getirdi. Ne de çok yakışırdı! Kardeşinin hıçkırıkları böldü düşüncelerini. Hacımurat çalı-çırpı yığınının üstüne oturmuş, hüngür hüngür ağlıyordu.

– Ne var? Ne oldu, hacımurat?

– Yok bir şey, dedi kardeşi gözlerini silerek.

Sultanmurat kardeşinin fazla üstüne varmadı. Nurgazi dayıları eve geldiğinde de böyle hırçınlaşıp ağlamıştı. Ağlamasının tek nedeni ise babasına duyduğu özlemden başkası değildi. Tilki, tilki kürkünden kalpak ona babasını anımsatmıştı.

Nasıl avutacaktı kardeşini? Onun da içine bir hüzün çökmüştü şimdi. Kardeşine karşı duyduğu acıma ve ağabeyce koruma hissinin etkisiyle en büyük gizini paylaşmaya karar verdi. Yanına oturarak;

– Ağlama Hacı, ağlama kardeşim, dedi. Biliyor musun, babam askerden döner dönmez evleneceğim?..

Hacımurat ağlamasını kesti, şaşkın bakışları ağabeyinin yüzünde takıldı kaldı.

– Ne dedin? Evlenecek misin?

– Evet, evleneceğim. Ama sen bana yardım edersen eğer.

– Ne yardımıymış o?

– Söz, kimseye söylemeyeceksin ama!

– Hayır, söylemem...

Konuyu kardeşine açsa mıydı, açmasa mıydı? Kararsızlık içinde bir süre duraksadı. Hacımurat yakasını bırakır mı?

– Hadi, Sultan, anlat! Kimseye söylemem, inan bana.

Sultanmurat'ın bedenini ter bastı, kardeşinin yüzüne bakmaksızın güçlükle şunları söyledi:

– Bir kıza mektup iletmen gerekiyor. Okulda...

Çocuk ona iyice sokuldu.

– Mektup mu? Hani, nerede?

– Sonra gösteririm. Yanımda değil.

– Nerede öyleyse?

– Neredeyse orada. Sonra görürsün.

– Kız kim? Kime vereceğim?

– Tanıyorsun onu. Sonra söylerim.

– Olmaz, şimdi söyle!

– Hayır, biraz bekleyeeksin.

Fakat Hacımurat sımsıkı yapışmıştı bir kere. Onun ısrarla aynı şeyi üstelemesinden usanan Sultanmurat gizini açıklamak zorunda kaldı.

– Mektubu... Şey... Mirzagül'e vereceksin.

– Hangi Mirzagül'e? Şu sizin sınıftaki kıza mı?

– Evet, ona.

Küçük oğlan sevinçten midir, yoksa çocukça bir öç alma hırsıyla mı; bir çığlık attı.

– Yaşa, ağabey! O da kendini bir şey sanır. Güzelliğine mi güveniyor ne? Küçük sınıflarla hiç konuşmaz.

– Niçin bağırıyorsun? Bağırma!

– Peki, peki, bağırmıyorum. Onu seviyorsun demek? Ayçürek ile Semetey[11] gibi, öyle mi?

– Kes dedim sana!

– Niye kesecek mişim? Yasak mı konuşmak?

– Öyleyse şu karşıki dağlara çık da avazın çıktığı kadar bağır!

– Bağırırım, ne olacak?.. Seviyorsun demek bu kızı... Âşık oldun, öyle mi?

Kardeşinin arsızlığı Sultanmurat'ı iyice çileden çıkarmıştı. O öfkeyle ensesine nasıl bir şamar indirdiyse, çocukcağız hemen oracığa kıvrıldı; hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

– Babam savaşta diye beni döversin, değil mi? Göreceksin, ben sana ne yaptıracağım!

Şimdi bir de kardeşinin gönlünü alması gerekiyordu. O da pek kolay olmadı. Ağlaması gititikçe azalan Hacımurat yumruklarıyla gözlerini ovalayarak;

– Korkma, kimseye söylemem, hatta anneme bile, diyordu hıçkırıkları arasından. Onun için mi dövdün beni?.. Üzülme, mektubunu da veririm. Sana ta baştan söylemek istedim ama sen hemen kızdın... Ders arasında bir köşeye çağırır veririm. Ama sen de beni, babamı karşılamaya götüreceksin, oldu mu? Herkesin babası savaştan dönerken, istasyona askerleri getirmeye gittiklerinde... İkimiz Çabdar'a biner, en önde gideriz. Yalnız ikimiz... Çabdar şimdi senin değil mi? sen önde otursun, ben de senin arkanda... İstasyona varınca atı babama veririz, biz de yanında koşarız. Köyde annem, herkes bizi böyle karşılar...

(11) Manas Destanı'ndan. (Yazar)

Kardeşinin sesindeki acı, üzüntü, yalvarış Sultanmurat'a öylesine dokundu ki, ağlamamak için kendini zor tuttu. Çocuğa kızıp dövdüğü için büyük bir pişmanlık duydu.

– Peki, Hacı, kardeşim, ağlama, kes artık... Hele babamız dönsün, Çabdar'ın arkasına, yanıma seni de alacağım...

Biçtikleri çalıları toplayıp bağlayınca kocaman üç şelek oldu. Şelek yapmada Sultanmurat'ın üstüne yoktu. Başlangıçta dağ gibi görünen çalı-çırpıyı götüremeyeceklerini sanıp korkmuşlardı. Ama çeke çeke bağladıkları için şelekler iyice küçüldü, üçte bire indi. Şelekler sıkı bağlanırsa hem düzgün olur, hem de sırtta kolay taşınır. Sultanmurat iki şeleği denk yapıp Karayele'nin semerine vuracak, birini de kendisi alacaktı. Bunca ağırlığı sırtta taşımak kolay değildi, ama bir seferde evin bütün yakacağını götürmek istiyordu. Üstelik kestikleri çalıları da bırakmaya acıyordu. Tuyuk-Car'a gelmekle iyi etmişlerdi.

İki şeleği Karayele'nin sırtına vurunca hayvanın kuyruğu, kulakları görünmez olmuştu. Hacımurat öne düşüp eşeği yularından çekmeye başladı. Sultanmurat koca şeleğin altında iki büklüm, arkadan geliyordu. Şeleği, hamalların yük taşıma yöntemiyle bağlamıştı sırtına. İp sol koltuk altından geçip göğüsten sağ omza geliyor, orada boynun yanından sarkan bir ilmiğe ulaşıyordu. Sırtında yük taşıyan insan, böylece, gevşeyen şeleğin sicimini istediği zaman çekip sıkılayabilirdi.

Önde Hacımurat, yedeğinde Karayele, onun ardında Sultanmurat, en arkada da, yorulduğu için güçlükle yürüyen Aktoş, hep birlikte yola dizildiler.

Sırtta şelek taşırken dikkat edilecek şey ilk çıkışta uzun mola vermemektir. Çünkü mola her seferinde ister istemez bir önceki taşıma süresinin yarısında verileceği için taşıma süreleri gitgide kısalır. Bunu bilen Sultanmurat geniş adımlarla, gücünü iyi kullanarak, elinden geldiğince uzaklara gitmeye çalışıyordu. Şimdi görebildiği tek şey yolda gidip gelen ayaklarıydı. Yorgunluğu, verilecek molayı unutmanın tek çaresi ise başka şeyler düşünmekti.

Aklına ilkin, birgün sonra işbaşı yapacağı tavladaki görevi geldi. Hava indirme birliği komutanlığını yeniden üstlenecekti. Günler iyice azalmış, Aksay'a gitmeleri için önlerinde sayılı günler kalmıştı. Atlar toparlanıp yeterince semirmişe benziyordu; sabanlar, yedek bıçaklar, koşum takımları hazırdı. Gene de bilin-

mezdi ki... «Her şey tamam» derken, bir de bakmışsınız bir sürü eksik çıkmış. Her zaman böyledir. İşçi kolbaşı Çekiş demez miydi, «Göz korkak, el yiğittir. Eksikleri önceden göremeyeceğimize göre en iyisi korkusuzca tarlaya çıkıp durumu yerinde anlamaktır.» diye? Belki de haklıydı adam.

Sonra annesini düşündü. Nasıl edip de yaşamını kolaylaştırmalıydı kadıncağızın? Çiftlikte ineklerin bakımı, sağılması, evin kendi işleri canını çıkarmıştı zavallının. Çamaşırı, bulaşığı, yemeği hep ona bakıyordu. Kızlar küçüktü daha. Hacımurat derseniz yardım şöyle dursun, kendisi bakım isterdi. Sultanmurat hep yanında olsa annesinin elinden tutardı, ama o da Aksay'a gidiyordu işte ne zaman döneceği de belli değildi. Kimbilir, ne kadar tarla sürecekler, toparlanacaklardı!.. Topu topu beş takımları vardı. Çiftliğin geriye kalan pulluk ve hayvanları ise eski tarlalarda çalışacaktı. Onların işi daha da fazlaydı ama hiç olmazsa köyün yakınında çalışacaklardı. Kadın işi olmamakla birlikte gerekirse kadınlar bile tutarlardı pulluğun sapından. Kadınlar hangi işlere koşmuyorlardı ki? Adam boyu ark kazıyorlar, su bentlerini onarıyorlar, tarla suluyorlardı...

Sultanmurat düşündü düşündü de annesinin işini kolaylaştıracak bir yol bulamadı.

En çok ertesi gün sevgilisine mektubu nasıl ulaştıracağı kurcalıyordu zihnini. «Akkepter Türküsü»nün sözlerini ekledi mi, tamamdı mektup. Yazdıklarını okurken Mirzagül'ün neler düşüneceğini getirdi gözünün önüne. Meğer aşk mektubu yazmak ne zormuş? Yazmak istediklerini yazamamış, duygularını dile getirememişti. Acaba yavuklusu ne derdi buna? Ona yanıt verir miydi? Ya vermezse? O zaman kendisiyle ilgilenip ilgilenmediğini nasıl anlayacaktı? İşte bütün sorun burdaydı. Ya Mirzagül ona gerçekten aldırış etmezse ne yapacaktı?

Tuyuk–Car deresi gerilerde kalmıştı. Batmak üzere olan güneş geriden, yandan yüzünün bir bölümünü aydınlatıyordu. Aynı bahar sessizliği, bahar görkemi sürüp gidiyordu. Tarlalar fırtınadan önce her zaman böyle olur. Fırtınanın bir anda bozup dağıtacağı, karmakarışık edeceği bir durgunluk, sessizlik, sütlimanlık vardır havada. Kötü güçleri önlemek için böyle zamanlarda dua etmek, «iyilik, huzur» dilemek gerekir. Yararı olur bazen. Sultanmurat da ilk mola için uygun bir yer arayarak, «iyilik, huzur» dua-

sı okudu.

Şeleği yeniden yüklenebilmeye en uygun yer bir tümseğin üstüdür. Taşıyıcı önce sırtını şeleğe dayayıp güzelce yerleşir, sonra şeleği omuzlarına çekip onunla birlikte silkinir. Bu arada çok dikkatli olmak gerekir. Yoksa yük omuzdan aşağı düşer, taşıyıcı da yüzüstü yere kapaklanır. Diz üstü otururak yapılan bu silkinme işinden sonra önce bir diz, bunun ardından ikinci diz üstünde doğrulunur; en sonra da «O, pirim!» diyerek yükün ağırlığına göre yavaş yavaş ayağa kalkılır. Oysa yükü omuzdan atmak öyle kolaydır ki! Korkmadan şelekle birlikte sırt üstü yere düştünüz mü tamam...

Sultanmurat arka üstü oturdu, zevkten bir an yumdu gözlerini. Göğsündeki ipin gevşemesi insana büyük bir rahatlık veriyordu. O rahatlık içinde, ikinci molayı vereceği yeri gözüyle kestirerek bir süre dinlendi. Yorgunluktan sonra mola verip sevgiliyi düşünmek ne güzel şeydi!

Kendi kendine;

– Yalnız, mektubuma bir an önce yanıt vermelisin! diye söylendi, gülümsedi.

Dört bir yanda sessizlik vardı. Akşam karanlığının perde perde indiği kırlardaki bu sessizlik görkemli ve güzeldi.

O günler yaklaştıkça yaklaşıyordu...

Mirzagül'ün vereceği yanıtı beklemek dert olmuştu içine. Ancak ölü uykusuyla yatıp uyuduğu geceler unutulan bir dert... Oysa gündüzleyin neyle uğraşırsa uğraşsın hep onu düşünüyor, bir an olsun aklından çıkaramıyordu. Tavlada çalışırken, çiftlik takımlarını hazırlarken bir gözü hep dışardaydı. Acaba Hacımurat okuldan ne zaman dönecek, dört gözle beklediği mektubu ne zaman getirecekti? Bu konuda kardeşiyle bir anlaşma bile yapmışlardı. Eğer Mirzagül'den yanıt getirmişse koşarak, elini kolunu sallaya sallaya gelecekti. Eğer bir şey yoksa koşmayacak, ellerini cebine sokacaktı.

Gözünü dış kapıdan ayırmıyordu hiç. Kardeşi ilk günkü gibi ikinci, üçüncü gün de elleri cebinde geldi. Sultanmurat üzüntüden

ne yapacağını bilemiyordu. Anlamı neydi bunun? Sabrı tükenmek üzereydi. Çocukcağızın yakasını bırakmıyor; kızla karşılaşıp karşılaşmadıklarını, aralarında neler konuştuklarını yeni baştan sorup dinliyordu. Eve döndüğünde Hacımurat çoktan uyumuş olmasa *yeniden sorular soracak, olanları* bir daha, bir daha anlattıracaktı. Hacımurat'a bakılırsa çekilmez bir kızdı Mirzagül. Ders aralarında hiç mektuptan söz açmıyor; sanki bir şeyden haberi yokmuş, bir şey bilmiyormuş gibi soğuk davranıyordu. Mektubu alan o değil de bir başkasıydı sanki. Hacımurat yanına sokulup hatırını sormasa kendisinin hiç aldıracağı yoktu. Bir köşede kız arkadaşlarıyla konuşup duruyordu.

Sultanmurat anlamıyordu bir türlü. Bu kız onunla yakınlık kurmak istemiyorsa ne diye açık açık söylemiyor, mektup yazıp durumu bildirmiyordu? Susmasının sebebi neydi? Onun ne denli üzüldüğünü, beklemeye sabrı kalmadığını bilmiyor muydu?

Uyurken kafasından silinen bu düşünceler uyanır uyanmaz gene gelip zihnine yerleşiyordu. Hoş, düşünecek fazla zamanları da kalmamıştı artık. Karlar hızla eriyordu tümseklerde, tepelerde. Hele bir soğuklar çekilsin, toprak rahat bir soluk alsın; gör o zaman ne büyük değişiklikler olacak! Dağlar, taşlar insanlarla dolar o zaman.

Birgün kardeşine;

– Söyle o kıza, yakında Aksay'a gideceğim. İstese de beni buralarda kolay kolay bulamaz, dedi.

Gelen yanıt çok kısaydı. «Biliyorum» demiş, başka bir şey söylememişti.

Çaresizlik içindeydi Sultanmurat. Şeytan, «Çık git şu kızın yanına, onu ders arasında yakala, durumu iyice anlat!» diyordu ama bunu da bir türlü göze alamıyordu. Bir zamanlar kolay gelen bu işler öylesine zorlaşmıştı ki! Sık sık değişen dağ havaları gibi içine bazen korku, bazen kuşku düşüyor; bazen de çekingen, ürkek bir çocuk oluyordu.

Hoş, işten başını kaşıyacak vakti de yoktu ya... Meğer hava indirme birliğinin komutanı olmak ne de zormuş! Sabahın köründen akşamın karanlığına değin bir dakikalık boş zamanı kalmıyordu. Aksay'a hareket günleri yaklaştıkça sorumlulukları daha da artmıştı.

Neyse, bahar yalnız işi–gücü çoğaltmakla kalmamış, yaşamla-

rını yenileyip bir çeşit renk de katmıştı. Atları suvarmaları iyice kolaylaşmıştı şimdi, derenin buzları çözülmüştü. Sular eskisi gibi çağıldayarak akıyor, taşların üstünde küçük çağlayanlar oluşuyordu. Çakıllar akıntıda yeşilin her tonuna bürünüyordu güneş vurdukça. Ayaklarıyla suları sıçrata sıçrata koşuşan atlar sürü halinde derenin ortasına değin dalıyorlardı. Doğallıkla çocuklar da onların üstünde. Gülüşmeler, çığlıklar, yarışa koşturmalar, yüze çarpan buz gibi su serpintileri...

İşte böyle atları suvardıkları bir sırada karşılaştı yavuklusuyla Sultanmurat. Tam geçit yerinde dururlarken onu görmüş, şaşkınlıktan donup kalmıştı. Neden şaşırmıştı acaba? Mirzagül yalnız değildi, yanında üç kız arkadaşı daha vardı. Hep birlikte okuldan dönüyorlardı. Şansı varmış da görmüştü onları, yoksa farkına varmaz, kaçırabilirdi. Çünkü oradan gelip geçen o denli çok insan vardı ki! Bir bakışta tanımıştı onu, Çabdar'ı dizginleyip bir an öylece donakalmıştı. Taşlara basarak karşa geçen Mirzagül de fark etti onu, hemen tanıdı. Kolları iki yana açık, dengesini sağlamaya çalışırken bir an sendeledi, sonra karaya çıkınca durdu, baktı. Arkadaşlarıyla uzaklaşırken gene birkaç kez döndü döndü baktı. Sultanmurat sevgilisinin her bakışında atı peşinden koşturmak, onu bekleyen mutluluğa bir an önce kavuşmak, korkmadan, çekinmeden onu sevdiğini, onsuz yaşamanın bir anlamı kalmadığını haykırmak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Fakat her seferinde cesareti kırılıyor, yavuklusu dönüp dönüp baktıkça o da ölüp ölüp diriliyordu. Mirzagül köyün girişindeki Aral sokağına sapıp arkadaşlarıyla birlikte gözden silininceye değin derenin ortasında atıyla birlikte öylece dikildi kaldı. Suya kanan atlar çoktan kıyıya çıkmışlardı. Çocuklar tavlaya dönmek üzere bütün atları topladıkları halde, o hâlâ atını suluyormuş gibi yapıyor, hep aynı yerde duruyordu...

Sonra bu karşılaşma hatırına her gelişte kendine kızdı Sultanmurat. Niye daha önce akıl edip geçitte beklememiş, yavuklusu okuldan dönerken yolunu kesmemişti? Rastgele karşılaşmışlar gibi yapamaz mıydı sanki? Bal gibi yapardı. Nasıl da düşünememişti o güne değin? Mirzagül'ün, mektubuna vereceği yanatı bir an önce öğrenmek istiyorsa kendisinin harekete geçmesi, kızla görüşüp durumu kendisinin öğrenmesi gerekmez miydi? Her Tanrı'nın günü gerçekleşebilirdi böyle bir karşılaşma. Hava indirme birliğinin

atlarını eskisinden biraz daha geç sulamaya götürselerdi, yeter... Sultanmurat o güne değin, onlar atları geçitten toplayıp götürdükten biraz sonra Mirzagül'ün oraya gelmiş olabileceklerini düşündükçe canının sıkıntısından içi içine sığmıyordu. Düpedüz kafasızlıktı onun yaptığı. Böylesine basit bir şey nasıl da aklına gelmemişti?

Kararını verdi, kızın yoluna orada çıkacaktı. Ertesi gün arkadaşlarından biraz geride kaldı. Onlar giderken de, Çabdar'ın hamını alacağını, öteki üç atı yemliğe bağlayıp önlerine yem koymalarını söyledi.

Fakat gene Anatay dikildi karşısına.

Kendisi ağırdan aldığı yetmiyormuş gibi arkadaşlarının da gitmesini önlüyordu.

– Senin kimi beklediğini biliyorum, dedi sinsi sinsi sırıtarak.

İğrenç çocuk!

Sultanmurat ise toyun birisi. Pişkinliğe vurup «Aferin sana, arkadaş! Senin de gözünden hiçbir şey kaçmıyor...» dese, her şey hallolurdu. Fakat;

– Faşist casusun birisin sen! dedi çıktı işin içinden.

– Ne; Neymişim ben? Bir daha söyle bakayım?

– Casussun işte!

– Madem casusum, kanıtla da görelim. Ama kanıtlayamazsan suratını dağıtmak boynumun borcu olsun.

Bir anda atlarını karşılıklı sürdüler, tam derenin ortasında kapıştılar. Bağırıp çağırıyorlar, birbirlerini yiyecekmiş gibi bakıyorlar, her biri karşısındakini alaşağı etmek için tüm güçlerini kullanıyordu. Dere ansızın karıştı, taşlara çarpan nalların şakırtısıyla birlikte havaya sular fışkırdı. Atların tökezlemeye başladığını gören Erkinbek;

– Hey, yoksa gene hayvanları sakatlamak mı istiyorsunuz? diye bağırınca o anda durdular.

Kavgayı kesmeleri için böyle önemli bir nedenin ileri sürülmesine ikisi de sevinmiş gibiydiler. Sessizce ayrıldılar birbirlerinden.

Sultanmurat'ın bütün neşesi kaçmıştı. Tavlaya dönüp atlar ahıra kapatılınca dışarı çıktı, biraz hava almak niyetiyle atını dere boyuna sürdü. Bu arada durmadan sağını–solunu kolaçan ediyordu. Fazla gitmemiş, az sonra geriye dönmüştü ki, hemen ilerde

Mirzagül'ü gördü. Birgün önceki gibi birkaç arkadaş birlikte okuldan dönüyorlardı. Dünya umurunda değildi hiçbirinin. Oysa onlardan biri yüzünden az önce bir kavga çıkmıştı. Ve bir erkek onlardan biri için yanıp tutuşuyor, hergün biraz daha eriyordu. Annesi daha geçenlerde, «Oğlum, bu halin ne? Yoksa hasta mısın? Yüzün günden güne sararıp soluyor,» dediğinde Sultanmurat bir ayna alıp bakmıştı. Annesine bir şeyciği olmadığını söyledi. Fakat son zamanlarda iyice değiştiği ortadaydı, şimdi anlıyordu bunu. Gözleri hasta gözleri gibi ışıl ışıldı; boynu uzamış, yüzü incelmişti. Kaşlarının arasında derin kırışıklar, üst dudağında kara kara tüyler belirmişti. Genel olarak büyük değişiklikler olmuştu Sultanmurat'ın yüzünde. Babası dönmüş olsa herhalde onu ilk bakışta tanıyamazdı...

Sultanmurat yandan yaklaşırken, Mirzagül'ün, birini bekliyormuş gibi at suladıkları yere doğru iki kez baktığını gördü. Kız onu farkedince irkildi, bir an durakladı, ama sonra koşarak arkadaşlarının yanına gitti. Böylece hep birlikte taştan taşa sıçrayarak karşıya geçtiler, oradan evlerinin yolunu tuttular. Sultanmurat onlara görünmeksizin kıyıdan-kenardan hızla sürdü atını, bostanlardan geçip köyün içinde kızın yolunu kesti. Mirzagül onu ilk gördüğünde sokağın ucundan kendisine doğru geliyordu. Atını iyice yavaşlatmıştı Sultanmurat. Aralarındaki uzaklık kısaldıkça içine bir korku düştü, ürpererek titremeye başladı. Sanki bütün köy kapılardan, pencerelerden başlarını uzatmış, onları gözetliyor birbirlerine ne diyeceklerini, nasıl davranacaklarını merakla izliyorlardı.

Mirzagül de adımlarını yavaşlatmıştı. Sultanmurat neden ağırdan aldığını bir türlü anlayamıyordu. Ne olmuştu bugün ona? Aynı sınıfta okudukları bu kızdan ne diye çekiniyordu? Niçin korkmadan yanına gidip ne istediğini söyleyemiyordu? Canını sıkmaya başladığını bildirmeliydi ona. Ama nerde onda o yürek? Ürkekliğini yenemiyordu bir türlü. Elinden gelse kaçıp gidecekti oradan. Fakat artık çok geçti.

Kız onun durumunu anlamış olmalıydı; çünkü birbirlerine iyice yaklaşıklarında adımlarını sıklaştırdı, evlerine varmadan komşu kapıya sapıverdi. Sultanmurat çok sevindi buna, rahat bir soluk aldı. Onu, yüz yüze gelmenin sıkıntısından kurtardığı için kıza karşı bir çeşit minnet duydu...

Ama sonra ödlekliği yüzünden kendini ayıpladı, sövdü–saydı. O gece uyku girmedi gözüne. Ertesi gün uyanır uyanmaz gene sevgilisini düşündü. Bu sefer kararlıydı; ne olursa olsun yanına gidecek, ondan hiç çekinmeksizin niyetinin ne olduğunu mektubuna yanıt verip vermeyeceğini soracaktı. Eğer vermeyecekse bunda gücenecek bir şey olmadığını söyleyecekti ona. Nasıl olsa uzun süre Aksay'a gidiyordu, bu giz böylece aralarında kalırdı.

O güne bu kesin kararla başladı, o niyetle çalıştı, atları suladıktan sonra atını o niyetle dere kıyısına sürdü. Altında gene Çabdar vardı. Derenin her iki kıyısını şöyle bir dolaştı. Bu arada bir şey dikkatini çekmişti. Evlerinin çatılarında, hatta güneş görmeyen yerlerde bile hiç kar yoktu. Kar yalnız kışın bolca yağıp doldurduğu çukurlarda kalmıştı. O da ancak, okulda doğabilimi derslerinde çizdikleri amip resimleri gibi, gittikçe küçülen, koyu külrengi benekler halinde...

Bir gün önce çiftlik başkanı Tınaliyev ile işçi kolbaşı Çekiş, Aksay hava indirme birliğini denetlemeye gelmişlerdi. Bütün pulluklar numaralanmış, her çiftçiye birer pulluk verilmişti. Sultanmurat'ın pulluğu bir numaraydı. Aksay çiftçileri atlarına koşum vurdular, dört atlık takımlarını pulluklara koştular, sonra beş takım sıraya dizildi. Bir uçtan bakılınca göz alıcı, etkileyici bir görünüm çıkıyordu ortaya. Tıpkı dört atlı yaylı arabaları dizilmiş gibiydi. Yalnız yaylılar yerine pulluklar vardı arkada. Atlar bakımlı, koşumlar katranlanmış, pulluklar pırıl pırıldı. Çiftçilerse kendi takımlarının başında, dimdik ayaktaydılar. Başkan Tınaliyev, Aksay çiftçilerinin önünden geçerken ordu komutanı kadar gururluydu. Çiftçilere teker teker yaklaşarak;

– Durumunu bildir! diyordu sertçe.

– Yeni nallanmış dört at, onarılmış dört hamut, dört koşum, sekiz yan kayışı, bir eyer, bir kamçı, iki kulaklı bir pulluk ve üç çift yedek demirle göreve hazırım, başkan yoldaş!

Tıpkı ordudaki gibiydi. Yalnız, işçi kolbaşının suratı asıktı biraz. Zavallı ihtiyar ne anlar böyle şeylerden?

Denetleme iyi geçmişti. Topu topu iki ufak kusurları çıktı. Birincisini, başkan Tınaliyev hepsini Ergeş'in takımının başına çağırınca anladılar.

Başkan koşumları göstererek;

– Hadi, bulun bakalım, buradaki bozukluk nerede? diye sordu.

Atların koşumlarını incelediler, elleriyle birer birer yokladılar, fakat eksik bir şey bulamadılar. O zaman Tınaliyev kendisi gösterdi.

– Nedir bu? Ortadaki doru atın kayışı yandan kıvrılmış, gözünüz görmüyor mu? Bakın şuna! Kıvrılmış bir kayış hayvanın böğrünü sürter. Hayvancağız söyleyemeyeceğine göre çalıştığı sürece orası yara olur, ertesi gün de şişer ve birkaç gün sabana koşamazsınız. Yedek atınız yok ki bir başkasıyla değiştiresiniz. Öyleyse dikkatsizliğiniz yüzünden bir saban boş mu dursun? Hakkımız var mı buna? Bütün bir kış ne diye hazırlık yapıyoruz?

Haklıydı adam. Basit bir dikkatsizlikten ötürü mahçup olmuşlardı.

Başkan, Sultanmurat'ı yanına çağırdı.

– Bak, oğlum, hava indirme birliğinin komutanı olarak hergün işe başlarken hayvanların koşumlarını sen kendin gözden geçireceksin. Anladın mı?

– Anladım, yoldaş başkan!

İndirme birliğini utandıran ikinci durum daha da önemliydi. Yalnız, bunda bütün kusur komutanındı.

Tınaliyev;

– Söyleyin bakalım, işiniz bittikten sonra koşumları geceleyin nereye koyacaksınız? diye sordu.

Düşündüler–taşındılar, her kafadan bir ses çıktı. En sonunda tarlada, sabanların yanında bırakacaklarını söylediler.

– Sen de öyle mi düşünüyorsun, komutan?

– Evet, yoldaş Tınaliyev. Tam işi bıraktığımız yerde, sabanların yanına koruz. Atlarla birlikte onları da almanın gereği yok.

– Hayır, yanılıyorsun. Koşumları geceleyin tarlada bırakamazsın. Birisi alıp götüreceğinden değil, Aksay'a kimse uğramaz. Fakat geceleyin yağmurdan–yaştan korumak gerekir takımları. Çünkü kayış ıslanırsa bir işe yaramaz. Anladınız mı şimdi? Demek ne yapacakmışsınız? İşiniz bitince sabanları olduğu yere bırakacaksınız, atlarla koşumları ise gece yanınıza alacaksınız. Size ancak bir oba ayırabildik. Aslında bir ikincisi yok elimizde. Atları çözünce herkes yere düzenlice koyacak, tamam mı? Koşumlarınız başucunuzda duracak. Bir yasaymış gibi uyacaksınız buna, çünkü koşum takımlarınız silahınızdır sizin! Askere önce silahını korumak düşer!

İşte tam bir savaş düzeninde denetlemeye giren Aksay birliğinin önünde o gün bunları söyledi Tınaliyev.

Hava indirme birliği Aksay'a göreve gitmeden önce böyle konuştu başkan Tınaliyev. O günler iyice yaklaşıyor, bütün hazırlıklar oraya varıyordu...

Çiftlik başkanı Tınaliyev çocuklara böyle akıl verdi...

Onları bu baba öğüdüyle öğütledi...

Havalar bozulmaz, başka bir terslik çıkmazsa, üç-dört gün sonra Aksay'a yol görünüyordu. Peki, Sultanmurat yazın sonuna değin Mirzagül'le bir daha görüşemeyecek miydi? Bunu düşününce içini bir korku sardı. Bütün bu zaman boyunca onu uzaktan da olsa bir kerecek bile görememek ne demekti? Vah vah! Bakın şu zavallının haline! Bir de kalkmış, o gün kızdan olumlu ya da olumsuz bir yanıt almak isterken, eğer yanıt olumsuz çıkarsa Aksay'daki işlerinin çokluğu nedeniyle bunu kendine dert edinmeyeceğini kıza söylemeyi kurmuştu...

Sultanmurat dere kıyısından ayrılmaksızın çevresine bakına bakına ilerliyordu. Bir tedirginlik başgöstermişti içinde. Zaman geçiyor, ama kızlar gelmek bilmiyorlardı. Fakat işte kızlar göründü. Sultanmurat bu duruma çok üzüldü. Madem sevgilisi gelmemişti, ona da tavlaya dönmek kalıyordu. Geriye gelirken kafasının içi karmakarışıktı. Ne olmuştu bu kıza? Yoksa hasta mıydı? Üzüntüsü büyüdükçe büyüyordu. Sevgilisinin gelmeme nedenini öğrenmeden üzüntüsü geçmeyecekti. En iyisi gidip kızlara sormaktı. O niyetle atının başına çevirdi, sürdü. Ve tam o anda Mirzaglü gözüktü. Yalnız başına geliyordu okuldan. Geçit yerine hayli yaklaşmıştı. Sultanmurat onunla geçitte karşılaşmak için atının dizginlerini boşladı, hızlandırdı. Bunca korkudan sonra onu görünce öyle sevinmişti ki, elinde olmadan «Oh, sevgilim!» sözcükleri döküldü dudaklarından.

Tam geçit yerinde yetişti ona. Oraya varınca atından indi, hayvanın dizginlerini elinde tutarak, kızın onun bulunduğu yakaya geçmesini bekledi.

Mirzagül sekiden sekiye sıçrayarak gelirken gözlerini ondan ayırmıyor, hep gülümsüyordu.

– Aman düşme sakın! diye bağırdı Sultanmurat.

Biliyordu, çimle kaplı geniş sekilerden kolay kolay düşülmezdi. Ne güzel de yürüyordu seke seke! Bu hırçın dağ çayının köp-

rü–geçit tutmaması ne iyidi!

Ellerini uzatmıştı, bekliyordu. Sevgilisi gülümsüyor, gitgide yaklaşıyordu ona doğru.

– Aman düşmeyesin! diye bağırdı bir daha.

Kız bir şey söylemedi. Hep gülümsüyordu. Ve bu gülümsemesiyle Sultanmurat'ın öğrenmek istediklerinin hepsini söylüyordu. O ne aptalmış ki, sevgilisine yazdığı mektupları beğenmemiş, gözleri yolda yanıt beklerken günlerini kendine zehir etmişti...

Sevgilisi ona elini uzatınca elini avucunun içine aldı. Yıllardır aynı sınıfta oldukları halde onun böyle duygulu, böyle yumuşak elleri olduğunu bilmiyordu. «İşte geldim ben, buradayım. Görüyorsun, ne denli sevinçliyim!» diyordu bu eller. Sevgilisinin yüzüne baktı. Bakar bakmaz da afalladı. Çünkü bu yüzde kendini görmüştü. Tıpkı onun gibi boy attıkça süzülen; gözleri hastalıktan yeni kalkmış birinin dalgın, tuhaf bakışıyla parlayan kendini... Sevgilisi tıpkı ona benzemişti, çünkü onun da geceleri uykusuz geçmiş, durmadan sevdiğini düşünmüştü. Seven iki insan, sonunda birbirine benziyordu. Sevgi Mirzagül'ü güzelleştirmiş, daha ılımlı yapmıştı. Sultanmurat karşısında bir aşk meleği durduğunu anında sezip anladı.

– Ben de seni hastalandın sandım, dedi titreyen bir sesle.

Mirzagül onun bu sözlerine karşılık vermeksizin kâğıda sarılı küçük bir şey uzattı.

– Al, bu senin!

Sonra orada hiç oyalanmadan hızla uzaklaştı.

Küçük bir mendildi bu. Sultanmurat sonraları kaç kez bu, defter yaprağı büyüklüğündeki mendili cebinden çıkarıp çıkarıp baktı! Kenarları ipek işlemeli, çiçeklerle, yapraklarla bezenmiş; bir köşesinde de ikisi büyük, birisi küçük «S.c.M.» harfleri bulunan cicili bicili mendilli... Kırgız yazı devriminden[12] önce okulda öğrendikleri bu Latin harfleri «Sultanmurat cana Mirzagül», yani «Sultanmurat ile Mirzagül» anlamına geliyordu ve Sultanmurat'ın sayfa dolusu mektubu ile şiirine yanıttı...

Sultanmurat tavlaya döndüğünde sevincinden haykırmamak için kendini zor tuttu. Sevincini haykıramazdı, çünkü kimseyle paylaşamayacağı, yalnız kendisine verilmiş bir mutluluğun sevinciydi bu. Ah, o günkü karşılaşmayı arkadaşlarına bir anlatabilse,

(12) Kırgız alfabesi şimdi Kiril harflerinden oluşmaktadır. (Ç. N.)

kendine armağan edilen mendili gösterebilseydi!

Çalışmak için büyük bir istek duyuyordu. Atları suvardıktan sonra tımarlarını yaparlar, kovalarla yulaf getirip, yemliğe serdikleri kuru otların üstüne dökerlerdi. Sultanmurat ahıra gelir gelmez hemen işe koyuldu. Kaşağısını atlarının gergin sırtlarında, böğürlerinde, güçlü butlarında hızlı hızlı gezdirdi; kovasını kaptığı gibi yulaf getirmeye koştu. Bu sırada sanki göğsünün üzerinde bir ateş yanıyor, asker giysisinden bozma ceketinin iç cebine koyduğu mendili hep orada hissediyordu. Bir sevinç ve kaygı kaynağıydı bu mendil. Çünkü bir yandan Mirzagül'ün sevgisini ona taşırken, bir yandan da bilinmez geleceğin başlangıcını oluşturuyordu...

Sonra ahırın arkasındaki ot dokurcunundan yonca getirmeye koştu. Güneş düşmüştü yığının üstüne, çevreye keskin bir ot kokusu yayılıyordu. Sultanmurat ıssızlıktan yararlanıp mendiline bir daha bakmak istedi. Cebinden çıkardı, her bir köşesini yeniden gözden geçirdi. Ot kokuları arasında ayrı bir koku, güzel bir sabun kokusu geliyordu mendilden. Bir keresinde, okulda, sevgilisinin saçları gene böyle mis gibi kokmuştu. İşte bu kokuydu, onun kokusu... Öylece, mendil elinde dalgın dalgın dururken ansızın biri onu elinden kapıverdi. Döndü, Anatay'dı bu.

– Ya! demek artık kızdan mendiller alıyorsun!

Sultanmurat kıpkırmızı kesildi.

– Ver onu bana!

– Dur! Acele etme! Önce şuna iyice bir bakayım!

– Ver diyorum sana!

– Bağırma canım! Vereceğim! Çok mu gerekli?

– Hemen vereceksin!

– Öyleyse daha çok bağır! Armağan mendilini elinden aldıklarını haykır ki, geriye vereyim!

Anatay böyle diyerek mendili cebine soktu. Ondan sonra olanları Sultanmurat hiç anımsamıyor. Anatay'ın nefretten, korkudan çarpılmış suratı gözünün önünden şöyle bir geçti, hepsi o kadar. Ardından bu surata güçlü bir yumruk indirmesiyle karnına yediği tekmenin onu yana fırlatması bir oldu. Sultanmurat iki büklüm kıvrıldı, tam yığının dibine düşecekken toparlanıp doğruldu, öfkeden kudurmuş bir halde alçak Anatay'ın üzerine atıldı. Onları birbirinden ayırmak için sağdan-soldan çocuklar koşuştular. Ne rica, ne yalvarma, ne de kollarından tutup ayırmalar hiçbir

yarar sağlamadı. Kinden gözleri dönen iki çocuk birbirine kıyasıya vuruyorlar; alt alta, süt üste boğuşuyorlardı. «Ver! Mendilimi ver!» diye bağıran Sultanmurat'ın gözü mendilini geri almaktan başka bir şey görmüyordu. Bodur, güçlü bir çocuk olan Anatay, üstelik bir de soğukkanlı dövüştüğü için, Sultanmurat'ı ikide birde yere yıkıyordu. Fakat haklı oluşu nedeniyle pes etmiyordu. Sultanmurat. Düştüğü yerden kalkıp kalkıp düşmanının üzerine yürüyordu. Böyle yere düştüğü bir sırada eline yığının dibindeki bir dirgen geçti. Dirgeni kaptığı gibi fırladı ayağa. Çocuklar korkuyla kaçıştılar.

– Dur!

– Yapma!

– Aklını başına topla!

Karşısında, Anatay, kolları iki yana açık, bacakları ayrık, şaşkın şaşkın duruyor; kaçıp kurtulacak bir yer arıyordu. Çünkü bir yanında ot dokurcunu, öbür yanında ise duvar vardı. Rakibini kapana kıstırdığını anlayan Sultanmurat bu fırsatı kaçırmamak için, kararlı bir sesle;

– Ver onu! Yoksa sonun kötü olur! diye bağırdı.

İşi şakaya vurmaktan başka çıkar yolu kalmamıştı Anatay'ın.

– Al, al! Ben senin mendilini ne yapayım! Şakadan da anlamıyor, aptal! diyerek mendili Sultanmurat'a doğru attı.

Sultanmurat sevgilisinin armağanını göğüs cebine yerleştirdi. Bu korkunç ânı atlatan çocuklar rahat bir soluk aldılar. Onların dillerinin çözülmesi Sultanmurat'ın da aklını başına getirdi. Başının döndüğünü, ellerinin, ayaklarının zangır zangır titrediğini yeni hissediyordu. Yarılan dudağındaki kanı tükürerek yığının arkasına gitti, kuru otların üzerine sarhoş gibi devrildi. Ancak bir süre yatıp dinlendikten sonra gelebildi kendine.

8

Akşamleyin Anatay ile Sultanmurat barışmadılarsa bile yüz yüze gelip konuştular. Tavla işleri onları ister istemez böyle davranmaya zorluyordu. Fakat olayın tortusu kurşun gibi çökmüştü yüreklerine. Düştükleri kötü durum akıllarına geldikçe utançtan yüzleri kızarıyordu. Gene de Sultanmurat'ın sevindiği bir şey var-

dı. İyi bir sınav vermiş, en azından saygınlığını kendi gözünde korumuştu. Anatay'a karşı korku eseri göstermiş olsa, hava indirme birliğinin komutanlığını yapamazdı bir daha.

O akşam çiftlik başkanı Tınaliyev ile işçi kolbaşı Çekiş'in tavlaya gelişlerinde bunu çok iyi anladı. Her ikisi de uzak bir yolculuktan yeni döndükleri için üstleri–başları çamur içindeydi. O sabah Aksay ovasını incelemeye gitmişlerdi erkenden. Gördüklerinden son derece kıvançlıydılar. Toprak kendine gelmişti, çiftçiler bir–iki gün içinde sefere çıkabilirlerdi. Sürülüp ekilecek çok toprak vardı düzlükte. Kabataslak sınırları belirlemişler, konak erini seçmişlerdi. Geriye oraya yerleşip bütün kış yaptıkları hazırlıkları uygulamaya koymak kalıyordu.

Tınaliyev gelir gelmez sordu:

– E, çocuklar? Nasıl, keyfiniz yerinde mi? Varsa önerileriniz, düşünceleriniz açıklayın. Çekinmeden söyleyin, hadi. Köyden ayrılınca aksaklıkları düzeltme fırsatı bir daha geçmez elinize.

Hemen giderilmesi gereken bir aksaklık olmadığından mıdır nedir, hiçbirinden ses çıkmadı. Fakat birisi kalkıp, «Her şey tamam!» da demiyordu.

En sonunda Ergeş:

– Başımızda komutanımız var. En iyisini o bilir, ona sorun, dedi. Ancak o zaman Sultanmurat düşündüklerini açıkladı. Hiçbir eksikleri ya da pürüzleri yoktu. Bütün önlemler alınmış, ayakkabılarına, giysilerine varıncaya değin onarılmış, soğuğa karşı kalın giyecekler bile konmuştu. Kısacası, atlarıyla, pulluklarıyla her an işe başlamaya hazırdılar. Yeter ki havalar iyi gitsin...

Barınma, ısınma, yemek pişirme işleri de konuşulup karara bağlandıktan sonra kar filan yağmazsa bir–iki gün içinde Aksay'a gidilebileceği sonucuna varıldı.

Havalar karışıktı ama iyi gidiyordu. Bulut aralıklarından güneş bir görünüp bir kayboluyor, kar örtüsü altından kurtulan toprak buğulanıyor, burcu burcu bahar kokuyordu.

O günler gelip çatmıştı...

Hazırlıklar tamam derken gene de ızır–zıvır bir sürü eksik çıktı. Örneğin, bellemelerden ikisinin Aksay'a götürülemeyecek derecede eski ve yırtık olduğu anlaşıldığı için yenilerini bulmak gerekiyordu. Baharın ilk gecelerinin ayazı kıştan geri kalmazdı. Öncelikle işe başladıkları günler... İşçi kolbaşı Çekiş, ilk birkaç

gün toprağa pulluk vurmadan önce belki de öğleye değin toprağın dondan çözülmesini bekleyeceklerini söyledi... Böyle soğuklarda bellemesiz, titreye titreye sabahı bulan atlardan hayır gelmezdi.

Sultanmurat çiftlik başkanına, işçi kolbaşına, öteki yetkililere gide–gele en sonunda çiftlik için işe yarar bir çift belleme aldırdı.

Bunca kaçıp kopma arasında en çok beklediği, atları sulamaya götürme zamanıydı. Aksay'a gitmeden önce Mirzagül'ü bir kez daha görmeyi, onunla geçen seferki gibi geçitte karşılaşmayı öyle istiyordu ki! Ama bütün umutları boşa çıkıyordu. Çünkü durup beklemeye hiç vakti yoktu. Bu yüzden onunla ilişkilerinde sanki bir boşluk, bir eksiklik hissediyor; köyden ayrılmadan önce görüşme fırsatı yaratamadığı için kaygı verici bir suçluluk duygusuna kapılıyordu. Biliyordu, Mirzagül de onu düşünmekteydi. Onun kendine ne denli benzediğini gördüğü an anlamıştı bunu. Fakat böyledir diye kızcağızın onu aramasını bekleyemezdi ya... Her şeyden önce kızlık gururu engeldi buna. Mendilini vermiş, söyleyeceğini söylemişti; ondan ötesi erkeğe düşerdi...

Ah, o kör olası terslik de çıkmasa, sevgilisiyle buluşmamaları için hiçbir sebep kalmıyordu. Aksay'a hareket etmeden birgün önce atları toplamışlar, son kez sulamaya götürmek üzereydiler. Sultanmurat, Mirzagül'ün yolunu beklemekte kararlıydı. Tam avlu kapısından çıkacakları sırada işçi kolbaşı Çekiş'le karşılaştılar. Çekiş'in suratından düşen bin parça olurdu. Kızıla çalan sakalı karmakarışıktı, şapkasını alnına indirmişti.

– Nereye gidiyorsunuz? dedi çocukları görünce.

– Atları suvarmaya.

– Durun biraz! Anatay, hadi sen eve git. Annen hastaymış. Durma, atından in hemen! Sizler de bir koşu gidin, gelin. Sakın geç kalmayın! Sizi burada bekleyeceğim.

Atları dereye doğru tırısla sürerlerken, sonra aynı hızla tavlaya dönerlerken Sultanmurat gözünü yollardan ayırmadıysa da Mirzagül'ü göremedi. Kızcağızın okuldan geliş vakti değildi çünkü. Derdi neydi bu ihtiyarın? İnsanın iki ayağını bir pabuca sokacak ne vardı? O gün karşılarına çıkmasa sevgilisini yüzde yüz görecekti. Hem onu görmeyi öyle istiyordu ki!

Tavlada atları yerlerine koyduktan sonra Çekiş'in yanına gittiler. İhtiyar dördünü birden bir kenara çekti.

– Gelin, sizlerle konuşacaklarım var.

Sonra hepsini karşısına oturttu. Sırtlarını duvara dayayıp çömeldiler. Başkan Tınaliyev ayakta dikilerek konuşmayı severdi. Hem kendisi, hem de karşısındakiler ayakta durur, konuşurlardı. Çekiş'te ise tam tersine, herkes oturacak, ancak o zaman sakin sakin konuşacaktı. Ne yapsın, ihtiyarlık kolay değil... Herkes oturunca Çekiş kızılımsı, karışık sakalını sıvazladı, konuşmaya başladı:

– Yiğitlerim, artık çocuk olmadığınızı söylemek isterim. Ne yapalım, yaşamın acılarını bu yaşta tatmanız gerekiyormuş. Gün gelecek, sıcakta çalışıp soğukta uyuyacaksınız. Yazgınız böyleymiş, elden ne gelir? Şimdi beni iyi dinleyin: Anatay'ın babası Satarkul'un savaşta öldüğünü haber aldık. Çocuk değilsiniz, birinizin başına bir felaket gelince hepiniz ona destek olacaksınız. Hadi, toparlanın şimdi... Ölü evinde toplanacakları karşılayıp uğurlamaya gideceksiniz. Belki başka yardımlarınız da dokunur. Rahmetli Satarkul'un evine birçok insan gelecek şimdi. Siz de orada bulunmalısınız. Sakın, Anatay'ın yanında küçük çocuklar gibi gizli gizli ağlayıp sızlamak yok. Ağlayacaksanız yüksek sesle ağlayın. Varsın herkes Anatay'ın acısını paylaşan gerçek arkadaşları olduğunu bilsin. Hadi, göreyim sizi! Demin sizi neden koşturduğumu anlıyorsunuz herhalde.

Anatayların, sokağın kıyısındaki evlerine doğru ard arda dizilip yürüdüler. Atlısı, yayası bir sürü suskun insan dört bir yandan ölü evine doğru akıyordu.

Hava da değişiyordu durmadan. Güneş bulutların arasına bir girip bir çıkıyor, arada bir alttan alttan esen rüzgâr dondurucu soğuğuyla insanın iliklerine işliyordu. Sultanmurat'ın içinde bir sızı vardı. Acıma ve korkuyla karışık bir sızı... Korkuyordu, çünkü, çatıdan kıvrılıveren bir yangın alevi gibi, heran bir başka evden yeni ölüm çığlıkları yükselebilir, bu yerlerde doğup büyüyen bir insan daha savaştan dönmeyecekler, bir daha geri gelmeyecekler arasına karışabilirdi... «Sakın babama da böyle bir şey olmasın, çoktandır ne mektup var, ne haber... Annem nerdeyse aklını oynatacak. Aman olmasın, öyle bir şey olmasın...»

Anatayların evinden korkunç bir çığlık yükseldiği zaman eve hayli yaklaşmışlardı. Bu çığlık çoğalarak avluya taştı, oradan insanların toplaştığı sokağa yayıldı...

Çekiş'in peşinden yürüyen çocuklar onun öğrettiği gibi hep bir ağızdan yüksek sesle ağlıyorlardı:

– Oy, babamız Satarkul, yiğit babamız Satarkul! Kimlere bıraktın gittin bizi? Öksüz bıraktın bizi!

En acılı anlarında Anatay'ın babası Satarkul gerçekten hepsinin babası olmuştu, onun yiğitliğine gerçekten inanıyorlardı. Çünkü bir insan büyüklüğü ancak yitirildiğinde anlaşılır. Bu her zaman böyledir ve böyle olacaktır.

– Oy, babamız Satarkul, yiğit babamız Satarkul! Kimlere bıraktın bizi? Öksüz bıraktın bizi!

Çocuklar Çekiş'in peşinden böyle ağlayıp sızlayarak kalabalığın arasından geçtiler, avluya girdiler. Anatay evlerinin kapısında duruyordu. «Keder insanı küçültür.» derler. Beş arkadaşın en büyüğü, korku saçan, güçlü Anatay ufalmış; küçücük kalmıştı. Omuzlarına çöken kederin ağırlığıyla ezilmiş bir halde, duvarın dibinde küçük bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlıyor, bu duruşuyla tıpkı fırtınadan ürkmüş bir taya benziyordu. Gözleri şişmişti ağlamaktan. Yanında ise kızlı–erkekli küçük kardeşleri vardı. Onlar da ağlaşıyorlardı.

Anatay'ın yanına vardılar, Anatay onları görür görmez, arkadaşlarının gözleri önünde başına gelen bu felaketten, bu dertten yakınırcasına ağlamasını artırdı. Hıçkırıklarıyla onlardan yardım istiyor, kendisini korumalarını bekliyor gibiydi. Onun bu umarsızlığı en çok Sultanmurat'a dokundu. Arkadaşlarına ne diyeceklerini, onu nasıl avutacaklarını bilemediklerinden çevresinde şaşkın şaşkın dolanmaya başladılar. Çok istedikleri halde en ufak bir yardım yapamıyorlardı. Oysa o anda Sultanmurat'ın eline bir makineli tüfek verip salsalar hiç durmadan oraya, savaşın olduğu yere koşar; öfkeli çığlıklar atarak, gözlerinden yaşlar aka aka, susmak bilmeyen, mermisi tükenmeyen makinelisiyle faşistleri üst üste, üst üste, üst üste tarar; bütün köyü acıya boğan bu ölümün, Anatay'ın babasının ölümünün öcünü alırdı.

Ne yazık, makin' ıi tüfeği yoktu elinde...

O zaman, indirme birliğinin komutanı olarak Anatay'a şunları söyledi:

– Ağlama, Anatay. Çaremiz yok. Bak, Erkinbek ile Kubatkul-'un babaları da öldü cephede. Biliyorsun, çoktandır biz de babamdan haber alamıyoruz. Savaş bu, ne gelir elden? Yalnız, söyle bi-

ze, sana nasıl yardım edebiliriz? Acını dindirmek için ne yapabiliriz, söyle!

Başını duvara dayayan Anatay durmadan hıçkırıyor, kendini toparlayıp iki kelime söyleyemiyordu. Sultanmurat'ın konuşması onu yatıştıracağı yerde, tam tersine acılarını depreştirmişti. Ağlaması arttıkça arttı, hıçkırıklardan boğulacakmış gibi yüzü mosmor kesildi. O zaman Sultanmurat koştu, arkadaşına bir tas su getirdi.

Bu evde olup bitenlere karşı sorumluluk taşıdıklarını yeni yeni anlıyorlardı çocuklar. Bir şeyler yapmalı, ordaki insanlara kolaylık göstermeliydiler. Bunun üzerine dört arkadaş koştular, dereden su getirdiler, odun kırdılar, komşulardan toplanan semaverleri yaktılar, gelenleri–gidenleri karşılayıp uğurladılar, yaşlıların ata inip binmelerine yardım ettiler...

Kalabalığın arkası kesilmek bilmiyordu. Geliyorlar, başsağlığı diliyorlar, dostluk borçlarını ödeyip gidiyorlardı. O gün evden hiç ayrılmayan, yalnızca Anatay'ın dört arkadaşıydı.

Sultanmurat en zor dakikaları öğretmeni İnkamay Apay'ın gelişi sırasında yaşadı. Aralarında Mirzagül'ün de bulunduğu bütün yedinci sınıfı getirmişti yanında. öğretmenleri içeri girer girmez Anatay'a sarıldı, onunla birlikte acı göz yaşları döktü. Ünlü falcının, oğlu hakkındaki söyledikleri gerçekleşmemiş, zaten o da bu sözlere fazla kulak asmamıştı. İşte bu yüzden kötü şeyler sezen yüreği kan ağlıyor, göz yaşı dökerek acılarını dindirmeye çalışıyordu. Birlikte getirdiği kız öğrenciler de ağıdı koyvermişlerdi. Belki babası ile ağabeyi aklına gelen Mirzagül, başı önüne eğik, sessiz sessiz ağlıyordu: Bir kere olsun dönüp Sultanmurat'a bakmamıştı. En acılı, en üzgün anında bile çok güzeldi Mirzagül. Sultanmurat baktıkça onun güzelliğinden göğsü kabarıyor, içinde ona karşı büyük bir yakınlık duyuyordu. Sevgilisinin yanına gidip onu kucaklayabilse, kederlerini katıştırıp birlikte ağlayabilseler ne iyi olurdu!

... Ah, Mirzagül kız, Mirzagül kız,
Ben mavi gökte uçan boz bir güvercinim,
Sen de yanında kanat çırpan eşim...

Avluda dua sesleri yükseldiği sırada, oraya toplanan insanlar, kendi yalnızlıklarıyla baş başa, dua etmek için kaldırdıkları ellerine, kutsal kitaba bakar gibi baktıkları sırada bile Sultanmurat da-

yanamadı ellerinin üstünden sevgilisine baktı. Herkes böyle suskun dinlerken; bin yıl önce Arap çöllerinden gelip buralarda benimsenen, aslında doğum ve ölümüyle yaşamın sonsuzluğunu bildiren, fakat o sırada yalnız Anatay'ın savaşta ölen babası için okunan görkemli duanın sözleri ahenkli bir sesle kulaklarda çınlıyordu. Herkesle birlikte dikkat kesilen Mirzagül öyle taze, öyle güzeldi ki! Yüzünde derin bir üzüntünün izleri okunuyordu. Ve başını çevirip Sultanmurat'a bakmamıştı.

Giderken Sultanmurat'a tek söz söylemedi, yalnız, hüzünlü bakışlarını ona doğru çevirip başıyla selam verdi, o kadar. Ah, Mirzagül kız, Mirzagül kız!

Satarkul'un evindeki ağıt sesleri gitgide azaldı, kesildi. Değerli varlığın kaybına razı oluşun, insanı irkilten, acımasız sessizliği çöktü evin içine. Ağlama bir çeşit karşı koyma, kabul etmeme, baş kaldırma demektir. Oysa elden gidenin geri döndürülemeyeceğini anlayıp susmak çok daha tehlikelidir. En koyu düşünceler bu sırada gelir insanın aklına.

Anatay, başı önünde, duvarın dibinde oturmaktaydı. Onu dalgın gördükçe aklı başından gidiyordu Sultanmurat'ın. Koca Anatay, haşarı, ikinci Anatay nasıl da ezilip ufalmıştı! Neden böyle süklüm püklüm oturuyor, neden ağlayıp sızlamıyor, dövünmüyor, üstünü-başını paralamıyordu?

Nasıl edip de arkadaşını bu üzüntüden, içine düştüğü bu yalnızlıktan kurtarsaydı? Bir şeyler yapmalı, bir yolunu bulup ona, tek başına kalmadığını, uğruna başını koyacak dostları bulunduğunu anlatmalıydı.

– Gel, Anatay, seninle konuşacaklarım var, diyerek onu bir köşeye çekti.

Sultanmurat çok heyecanlıydı. Düşündüklerini anlatmakta güçlük çekiyordu.

– Bak, Anatay, sakın aklına bir şey gelmesin. Hani şu mendil vardı ya... İstersen onu sana vereyim, hep senin olsun...

Anatay'ın yüzünde üzüntülü bir gülümseme belirdi.

– O nasıl söz, Sultan? İstemem... Mendil senindir, onu kimseye verme. Şey... Sana karşı öyle davrandığım için özür dilerim. Öyle yapmamalıydım. Bir daha olmaz. Kız düşünmek filan geçti artık bizden... Sevdiğimiz bir babamız vardı, o da gitti. Dört gözle yolunu beklerken...

Anatay böyle diyerek, yeni bir hıçkırık nöbetiyle göz yaşlarından boğulurcasına ağlamaya başladı.

Şimdi ikisi birden yan yana, bir arada geçen çocuklukları gibi yan yana ağlıyorlardı...

9

Üç gündür çiftçiler Aksay ovasını arşınlıyorlardı, üç gündür atlarını dehleyip tarla sürüyorlardı. Ve Aksay indirme birliğinin sabanlarıyla açılan ilk tarla, taze sürülmüş koyu toprakla örtülmeye başladı. Çok güzel bir başlangıçtı bu, insan bakmaya dayanamıyordu. Havalar iyi giderse işler daha çok hızlanacağa benziyordu.

Büyük Manas dağlarının eteklerinden başlayan ıssız Aksay bozkırı Çimkent ve Taşkent'e doğru kıraçlaşarak uzayıp gitmekteydi. İşe yeni koyulan çiftçiler, atları–pulluklarıyla, insan eli değmemiş bu engin düzlükte, sürüdükçe arkasında incecik izler bırakan minicik tırtılları andırıyorlardı.

Üç pulluk çalışıyordu şimdilik. Ergeş ile Kubatkul, toprağın nemi geçmeden ekilen yerleri tapanlamak için, birkaç günlüğüne, köyün yöresindeki tarlalarda kalmışlardı. Belli, bu önemli, vakit geçirilmeden yapılması gereken bir işti; ama Aksay'daki iş de beklemezdi. Sürmeyi tasarladıkları toprağın ekilip tapanlanması için beş takımın birden sabah erkenden işe koyulup akşama değin hepsini bitirmesi gerekiyordu. Yoksa boşa giderdi bütün emekler. O yüzden Sultanmurat iki arkadaşının gelmesini dört gözle bekliyordu. İşlerin sürüncemede kalmasından dolayı az kaldı işçi kolbaş Çekiş'le kapışacaktı.

– İhtiyar, gidin çiftlik başkanına söyleyin de işin içinden kendisi çıksın. Üç pullukla ben ne yaparım? Verdiği işin bitmesini istiyorsa bir çaresini bulsun...

Ne yapsın zavallı Çekiş? Saçlarını yolmaktan başka ne gelir elinden? Hoş, Sultanmurat da anlamıyor değildi. Akıllı, işini bilir bir adamdı Çekiş; her şeyi yerli yerinde, zamanında, sırasıyla yapmaya çalışıyordu. Ama hangi birine yetişsindi? Dört bir yanda fıkır fıkır iş kaynıyordu. Bu adamsızlıkla, bu parasızlıkla kimin yardımına koşsun? Bir ucundan çeksen, öbür ucu kısa gelir. Birgün

önce Aksay'a geldiğinde koyu koyu düşünüdğü gözlerinden kaçmamıştı. Köyde yiyeceğin en kıt olduğu bir zamandı. Yeni ürünün kalkmasına ise hayli vakit vardı. Hayvanlar yemsizlikten nerdeyse kırılacak, kesmeye kalksan insan kıyamaz. Hastalara bir kilo et almak için kalkıp ta, kente pazara gidiyorlar. Bir kilo et dersen, ateş pahası, eskiye göre bütün bir koyun fiyatına. Ama ne yapsınlar, gidiyorlar. Hem de otuz–kırk kilometrelik yolu yaya teperek... Binek hayvanlarının güçleri tükenmiş, ayaklarını kımıldatmaya mecalleri yük. Güvenip çıksalar yolda kalacaklar. Yalnızca çifte koşacakları hayvanları besleyip diriltebilmişler, o kadar. Onların da bir ağır yük altında ne denli dayanacakları belli değil.

Düşündükçe insanın aklını oynatası geliyordu. Dertlerin en büyüğü ise uçsuz–bucaksız cephelerde savaşın sürüp gitmesiydi. Düşmana üstün gelmeye başlamaları tek avuntularıydı. Almanları dört bir yanda sıkıştırıyorlar, geriye püskürtüyorlardı...

O gün sabahtan hava iyi gibiydi. Derken, zamanla bulutlar çoğaldıkça çoğaldı, arada bir tepelerinde gözüken güneş büsbütün görünmez oldu. Öğleye doğru ise ortalık iyice karardı, hava soğudu. Bunun peşinden ya yağmur gelecekti, ya kar. Öğleden sonra sürüme çıkan çiftçiler başlarına örtmek için birer çuval aldılar.

En önde Sultanmurat, onun iki yüz adım gerisinde Anatay, beş yüz adım geriden de Erkinbek olmak üzere yarısı sürülmüş tarladan ileri doğru yürümeye başladılar. Topu topu üç çiftçiydi hepsi, oysa dağ gibi iş bekliyordu önlerinde. O koca bozkırda tek başınaydılar. İlk gün çiftlik başkanı Tınaliyev uğramış, işlerinin çokluğu yüzünden fazla kalamadığı için çiftçileri işçi kolbaşı Çekiş'e bırakıp gitmişti. İki gün sonra da Çekiş, geride bıraktıkları iki takımı, Ergeş ile Kubatkul'un takımlarını getirmek için köye yollandı. Böylece üçüncü gün üç çocuk pulluklarıyla, atlarıyla bozkırın ortasında yapayalnız kaldılar. Sürüp ekecekleri, ürün kaldırıp insanları doyuracakları tarlaların ortasında yapayalnız...

Tarlayı süre süre uzaklaştıkları için obadan hayli ayrılmışlardı. Geceleri, içinde yatıp kalktıkları bu oba bir yığın kuru yonca, birkaç çuval yulaf ve öteki ıvır–zıvırla onların eviydi şimdi. Yaşlı bir kadın da yemeklerini pişiriyordu. Yemeği vaktinde yetiştirmekten çok yakacağın ıslak oluşuyla, şunun–bunun yokluğuyla aklını bozmuş, zavallı bir kadındı. Çiftçiler bir dilim bazlama ile bir tabak sıcak çorbaya çoktan razı oldukları halde, sanki ondan fazla

bir şey bekliyorlarmış gibi, durmadan sızlanıyor, günlerini hep lanet okumakla geçiriyordu. Kendi köylerinden, evini, çoluk çocuğunu bırakıp gelmeye gönüllü başka bir kadın çıkmadığından bu dışarıklı kadını bulmuşlardı. Hem çalışacak, hem de karnını doyuracaktı. Karnını doyurmasına doyursun, yeter ki yemeği zamanında pişirsin. Gelgelelim uğraşıyor uğraşıyor, bir türlü vaktinde yetiştiremiyordu. İşler fazla olmasa çiftçiler yardım edeceklerdi. Fakat çocukcağızlar makine değiller ki, benzinini koyup kontağı çevirince çalışsınlar, kırk işe birden koşsunlar. Atlarla birlikte gün boyu didiniyorlar; üstelik tarladaki işleri bitince dört atın yemlenmesi, sulanması, gübrelenmesinden sonra yorgunluktan yıkılmadan obaya kendilerini zor atıyorlardı. Ertesi gün şafakla birlikte gene aynı işler... En gücü de şafakla birlikte kalkmak... Çiftçilerin en çok dikkat ettikleri şey, sabanların elden çıkmaması, atların koşuma vuruldukları sürece güçten düşmemeleri, bu gücü baharın bitimine değin korumalarıydı. Önemliydi bu, çok önemli... İlk gün, toprağı sürmeye yeni başladıklarında, hayvanlar her on beş–yirmi dakikada bir durup dinlendiler. İster istemez pulluğu biraz kaldırmak, bıçakları yüzeye çıkarmak gerekiyordu. Atlar boyunduruğa alışıncaya değin alınması zorunlu bir önlemdi bu.

Üçüncü gün çalışma iyi başlamıştı doğrusu. Eş eşe, yan yana yürüyen dört at güçlerini birleştirip toprağa yapışarak, ders kitaplarındaki sal çekme ırgatları[13] gibi boyunlarını ileri uzatarak sabanı peşlerinden sürüklüyorlardı. Bıçaklarıyla toprağı yaran pulluklar adım adım, adım adım ilerliyordu...

Fakat işte hava bozdu, çevreye yayılan kar kokusuyla birlikte seyrek kar tanecikleri dökülmeye başladı... Demek kış henüz hıncını almamıştı, insanlara şiddetini son kez hissettirmek istiyordu. Boşuna değildi bu çaba. Çiftçilerin çekecekleri vardı...

Sultanmurat hemen çuvalı başına geçirdi. Gelgelelim bu onu korumuyordu. Bir elinde kamçı, pulluk izi sürücüsü atın sırtında giderken, bir eliyle de rüzgârın oraya–buraya savurduğu çuvalı tutmaya çalışıyordu. Düştüğü yerde hemen eriyen sulu kar, yağışını artırmıştı. Sağa–sola uçuşan, havadan döne döne inen tanecikler oluşturduğu beyaz karanlıkta dağlar gözden silindi, dünya daracık kaldı. Atlarını habire dehleyen çiftçilerin haykırışları, bu

(13) Buhar gücü bulunmadan önce çok sayıda ırgat, nehrin iki kıyısında yürüyerek yük sallarını çekerlerdi. (Ç. N.)

sessizlikte fırtınaya yakalanmış kuşların çığlıklarını andırıyordu.

Fakat pulluklar işliyordu durmadan: Toprağın bağrına saplanan kara demir, tümseklere gelince dalga sırtında yükselircesine yükseliyor; çukurlarda ise kaybolup gidiyordu...

Derin derin soluk alarak hep ileri doğru yekinen atlar pulluk çizgisine gömülmüş yürürlerken tıpkı yer altından çıkıyor gibiydiler. Kar tanecikleri hayvanların sıcak, gergin sırtlarına düşer düşmez eriyor, böğürlerinden aşağı küçük seller akıyordu. Kötüydü atların durumu. Cıvıklaşan toprak kayıp kayıp ham gidiyordu ayaklarının altından. Koşumlar iyice ağırlaşmıştı, ham toprak ıslandığı için pulluk demirleri ta derinlere gömülüyordu. Fakat işi bırakmak hiç olmaz. Ara vermeden sürmek gerek. Ertesi gün güneş çıkınca sürülen yerler kuru, işte size ekime hazır bir tarla. Onun için durmadan çalışmalı...

Sultanmurat'ın pulluğu ikide bir gömülüp kalıyordu toprağa. O yüzden atından iniyor, kamçısının sopasıyla bıçaklara yapışan kesekleri temizliyor, onu arkadan izleyen Anatay ile Erkinbek'e sesleniyordu. Onlardan yanıt alınca gene hayvanların üstüne tırmanıyor; ıslak koşumların, kaygan gövdelerin arasından geçip, pulluk izi sürücüsü atın eyerine yerleştikten sonra sürüme yeniden başlıyordu.

Kesilmek bilmiyordu kar. Beyazlık içinde ilerleyen kara pulluklar siste giden gemilere benziyordu. Bozkırı örten kar bulutu bütün öbür sesleri yuttuğu için çiftçilerin haykırışlarından başka bir şey işitilmiyordu.

– Ana–ta–ay!

– Erkin–bek–ek!

– Sultanmura–a–at!

Sultanmurat'ın yüzünden akan ter miydi, yoksa kar suyu mu? Dizgin tutan elleri üşümüş, soğuktan kar sularından şişip morarmıştı. Ya ayakları? Gövdeleri birbirine sürtünen atların arasında ezildiği için sızım sızım sızlıyordu. Ah, o ayaklarının sızısını bir dinlendirebilseydi! Ama dinlendiremezdi, çünkü peşinden Anatay'la Erkinbek'in geldiklerini biliyordu, çünkü Aksay ovasının karnını deşen atlı bıçağı günün ortasında durdurmaya hakkı yoktu. Yeter ki atlar pes etmesinler, yeter ki bütün güçlüklerin üstesinden gelebilsinler. Onun için atlara zihninden şöyle sesleniyordu:

«Dayanın, Kamber-Ata'nın[14] çocukları, pulluğa hep birlikden asılın! İşizinizin hergün böyle zor olacağını mı sanıyorsunuz? Hayır, bugün zorsa yarın değildir. Hadi, durmayın, yekinin! Dişinizi sıkın, Çolpan-Ata'nın torunları! İşte tarlanın sonuna geldik, bakın! Şuradan çarkedip geriye döneceğiz. Sakın «adımlarımızı yavaşlatalım» demeyin. Sizi pulluktan kurtaramam. Bütün kış ne için hazırlanıp durduk? Bitirmek zorundayız bu işi. Yumuşak demeyip, sert demeyip her yere sürüyorum sizi, fakat başka türlü ekin yetişmez. İhtiyar Çekiş «Değişmeyen bir yasadır, her ekmeğin mayasında biraz ter vardır.» diyor. Ama ekmeği yiyenlerin tümü bilmezmiş bunu, ya da akıllarına gelmezmiş. Ekmek çok önemlidir bizim için, onsuz edemeyiz. Buraya, Aksay'a o amaçla geldik...

Çabdar'ım, aslanım, pulluk izi sürücüsü atım!.. Hem pulluğu çekiyorsun, hem de sırtında beni taşıyorsun. Seni arada bir kamçılıyorsam kusura kalma. Öylesi gerekiyor. Sana vurduğum için gücenme, e mi?

Ey, yiğit Çontoru'm! Hep soldan, sürülmüş tarladan yürüyorsun. İşin zor olmasına zor ama Çabdar'dan sonra en güvenilir atım sensin. Unuttun mu, babam seni dilinden hiç düşürmezdi, çok severdi seni? Hani birgün hep birlikte kente gitmiştik!.. İşte ondan, babam Bekbay'dan aylardır haber yok. Siz anlamazsınız, ama biz çok üzülüyoruz. Savaştaki bir yakından mektup alamamanın korkunçluğunu bilemezsin. Annem üzüntüsünden günden güne zayıflayıp eridi. Anatay'ın babasının ölümüne ağlarken en çok göz yaşını annem ile İnkamay Apay döktüler. Belli, bildikleri uğursuz bir şey var ama kimseye söylemiyorlar. Herkesten gizledikleri bir şey var... Deh, Çontoru, geride kalmana izin veremem. Deh, yiğit atım Çontoru'm, sık dişini!

Sen, Akkuyruk, sen de benim aslanımsın. Takımın ortasında benim sağımda yürürsün. Çabdar'la birlikte orta çekici olduğunuz için sabana iyi asılmanız gerekiyor. Bembeyaz kuyruğunla güzel bir atsın sen. Dayan, yiğidim! Dayan, aslanım! Yorulmana göz yumamam... Deh, Akkuyruk'um, yarı yolda bırakma bizi!

Sen de öyle, Aladoru'm. Güvenilir hayvanımsın sen. Takımıma seçerken sağlamlığına bel bağlamıştım. Hem dayanıklısın, hem de iyi huylusun. Saygım sonsuzdur sana. En sağda olduğun için en

(14) Atların mitolojik koruyucusu. (Yazar)

çok da sen göze çarparsın. Dışardan, işlerin nasıl gittiği sana bakılınca anlaşıldığına göre, sıkı dur, aslanım, yiğit Aladoru'm! Kayışlarına asıldığın sürece benden sana kamçı yok. Söz veriyorum, Aksay'da sürüm-ekim işlerimiz bitip köye dönerken gene hep böyle herkesin gözü önünde, takımın en sağında gideceksin. Sevdiğim kızın evinin önünden geçerken dışarı çıkıp baktığında önce seni görecek. Aladoru'm, aslan atım! Köyden ayrılırken son bir kez görüşemedim onunla. İşte mendili şuramda, göğüs cebimde. Yağmurdan, kardan gözüm gibi saklıyorum. Sevgilim de aklımda hep, gece gündüz onu düşünüyorum. Mirzagül kızı düşünmezsem nasıl avunurum ben, neyle oyalanırım?

Deh, Kamber-Ata'nın torunları! Dayanın yiğitlerim, hep birden asılın! Gördünüz mü şu karın yaptığı işi? Durmadan yağıyor, kesilmek nedir bilmiyor. Tepeden tırnağa ıslattı bizi. Rüzgâr da esiyor habire. Bizim ahçı kadın akıl etse de, kuru otların üstüne bellemeleri örtseydi bari. Örtmezse yazık olur, çürür bütün yiyeceğiniz. Yirmi atı neyle besleriz sonra? Tüh, tüh, ayrılırken söyleseydik. Düşünemedik, unuttuk...

Tuhaf kadındır bizim ahçı, kocakarı, işi-gücü sizleri kıskanmak. Sizleri öveyim derken göz değdirmesinden korkarım. «Atlarınız çok besili, çok semiz!» diye tutturdu geçen gün. «Böğürlerinde en azından iki parmak yağ vardır. Eskiden zenginlerin ölüm şöleninde böyle atlar kesilirdi, tıka basa yerdi bütün millet. Kırk kovalık kazanlarda at eti kaynarken üstte toplanan yağı hastalara çömçe çömçe dağıtırlardı. At yağı içen bir hasta fazla yatmaz, hemen ayağa kalkar.» Gözü doymaz karı, aklı-fikri hep ette, yağda. Sizlere gözünün değmesinden korkarım... Ama göz değmesi diye bir şey yok ki! Okulda bunların uydurma olduğunu söylediler. Aç gözlü kadın, yemeğimizi zamanında pişirsin de ne zırvalarsa zırvalasın. Fakat dün şaşırttı bizi, beklemediğimiz bir anda yaban keçisi eti yedirdi. Arık da olsa et yemiştik. Yakınlardan geçen iki avcı uğrayıp obadaki ateşte ısımışlar, giderlerken de avlarının bir bölümünü bırakmışlar. Sağ olsunlar, töre bilen insanlar var ne de olsan. Avda şansları açılsın diye vurduklarının bir kısmını ilk karşılarına çıkana verirler. Çevrede bizden başka kimsecikler olmadığına göre, dağdan iner inmez bizim obayı görmüşler. Şimdi dağda kimseyi bulamazsınız... Ah, şu kar hiç dinmeyecek mi? Durmadan yağıyor, durmadan yağıyor. Yorulduk, dizimizde derman kalmadı.»

Bitkin düşen atlar durmuşlardı. Sultanmurat Çabdar'ın sırtından indi, atların arasında örselenen şişik ayaklarının üzerine güçlükle basarak, sarhoş gibi sendeleye sendeleye dört hayvanı tek tek inceledi. Zavallıcıklar terin–suyun içine batmışlardı; tepeden tırnağa ıslaktılar, soğuktan tir tir titriyorlardı. Onları bu halde görünce acıdı Sultanmurat, içi sızladı. Hayvanlar derin derin soludukça onun da göğsünden iniltiler çıkıyordu.

Yağan kar atların buğulanan sırtlarına düşer düşmez eriyordu. Sultanmurat kar sularından sırılsıklam ıslanan ağır çuvalı başından attı; soğuktan uyuşmuş parmaklarıyla atların koşumlarını çözdü; sonra, daha fazla dayanamadığı için, Çabdar'ın boynuna sarılarak ağlamaya başladı. «Bağışlayın beni, bağışlayın!» diye fısıldıyordu atın acımsı–tuzlu terini dudaklarında hissederek...

Arkasından hayli yaklaşmış olan Anatay'ın sesi duyuldu birden:

– Hey, Sultanmurat! Ne yapıyorsun?

– Anatay, atların koşumunu çöz çabuk!

10

Ama ertesi gün açık, pırıl pırıl birgün başladı. Topraktaki ıslaklığı, yerdeki hafif kızartıyı, havanın serinliğini, dağlardaki taze beyazlığı saymazsak birgün önceki kardan eser kalmamıştı. Dağların ardından doğan güneş cıvıl cıvıl ışıklarını dört bir yana saçarak göğün yarısını bahar pırıltılarına boğdu. Engin Aksay ovası bütün vadileriyle, tepecikleriyle, düzlükleriyle, çukurlarıyla çok çok uzaklara değin gözler önüne serildi. Buna karşılık ovanın bir ucunda yükselen Büyük Manas dağları geceleyin onlara iyice yaklaşmış gibi dikildi. Sanki dağlar, sabahleyin çiftçiler kalktıklarında bu inanılmaz yakınlıklarına, büyüklüklerine, güzelliklerine, heybetlerine şaşsınlar diye ta yanlarına sokulmuştu.

Güneşin ilk ışıkları yamaçlara vurduğunda sıradağlar, eteklerinden ulaşılmaz doruklarına değin bütün görkemleriyle karşılarındaydı...

O gün uyandıklarında sabah böylesine güzeldi işte! Toprağın, nemini biraz alması için çiftçiler yavaş duvrandılar, hemen tarlaya çıkmadılar.

Bu arada atları kaşağıladılar, koşumlara çekidüzen verdiler, ıslanan yulafı elden geçirdiler. Güneş sırtlarını ısıtmaya başladığında çiftçiler atlarını alarak tarlaya yürüdüler. Sabanlar birgün önce bıraktıkları yerde, toprağa gömülmüş duruyordu. Üçü bir olup sabanların demirlerini teker teker temizlediler, tekerleri yağladılar. Sonra atları koştular. Akşama değin sürecekleri tarlayı belirlediler, her biri kendi takımının başına geçip işe koyuldu. Geceleyin dinlenen, sabahleyin tımar gören atlar canla-başla çalışıyorlardı. Anlaşılan, işe tam anlamıyla alışmışlardı, o ağır yüke «bana mısın» demiyorlardı. Birgün önce kar altında sürdükleri tarla da kendini ortaya koymuştu. Toprak kurudukça, ters çevrilmiş koca koca kesekler güneş ışınları altında küçük parçalara bölündü, ufalandı. Demek, toprak tavındaydı; suyu sünger gibi emdiği için sertleşmemiş, topak topak olmamıştı.

İyi bir gündü o gün. Bütün işlerin düzene girdiği, yaşamın bir anlam kazandığı, çevrede her şeyin güzelliği, yalınlığı ile insanı sardığı günlerden biri... Kış boyu hazırlanmaları, didinip uğraşmaları, okulu bırakmaları boşa gitmemişti. Aksay hava indirme birliği kendini gösteriyor, pulluklar habire işliyordu. O gün bir de Ergeş ile Kubatkul gelirlerse, keyiflerine değme gitsin! Beş saban takımı, on bıçak demekti bu. İşte gerçek hava indirme birliği, karşı konulmaz bir güç! Ardından bir de tarlaları ekip tapanladılar mı, gör o zaman ürünü! Yazlık ekin bereket bakımından kışlık ekinden bir gömlek geriyse de, işçi kolbaşının söylediği gibi, lezzette üstüne yoktu. Yağmurlar yağacaktı ardından. Bunca emek harcandıktan sonra yağmur yağmazlık edemezdi, çokca yağacaktı elbet. Yeter ki askerlerimiz cephede dayansınlar; ürünün bol olması, ekmeğin boğazlarına durmaması için düşmana saldırsınlar...

Gene ard arda, en önde Sultanmurat, onun iki yüz adım gerisinden Anatay, onun da beş yüz adım gerisinden Erkinbek sürüyorlardı toprağı.

Güneşin sıcaklığı arttıkça artmıştı. Dereler-tepeler çocukların gözleri önünde filizleniyordu. Tıpkı masallardaki gibiydi: Sola doğru yürürsün sağ taraf yeşillenir, sağa doğru yürürsün sol taraf yeşillenir... Toprak yenilenen bir güçle soluk alıp veriyordu sanki. Pulluklar habire işliyordu, bıçakların ardından tersyüz olmuş toprağın taze koyuluğu uzanıyordu...

«Pırr» deyip bir çayır kuşu uçtu tarladan. Biraz ileriye konup ötmeye başladı. Onun ardından bir başkası, daha ilerde bir başka-

sı... Sultanmurat gülümsedi. Ötsünlerdi ötebildikleri kadar. Ne evleri vardı, ne barkları, ne de başkalarının üstünde bir dal bir yaprak... Çırılçıplak tarlada diledikleri gibi yaşıyorlardı. Çok da neşeliydiler. Bahara seviniyorlardı, güneşe seviniyorlardı... Birgün önceki kötü havada neredeydiler acaba? Ama o geride kalmıştı artık?

Bahar bundan böyle yenik düşmez. Üstelik bir yığın işleri var, işin başındalar henüz. Olsun! Ergeş'le Kubatkul gelince beşi bir olur, öyle bir omuz verirler ki, karşılarında hiçbir güç dayanamaz...

Sultanmurat çiftini sürerken yandan bir atlının geçtiğini gördü. Tarlanın hayli uzağından yürüyordu, dağlara doğru yönelmişti, çift sürenlere bakıyordu. Omuzunda bir tüfek, başında kışlık kalpak vardı. Bodur, topaç gibi semiz bir ata binmişti. Onu öteki çocuklar da görünce bağırmaya başladılar:

– Hey, avcı, bize uğra da geç!

Fakat avcıdan ses yoktu. Hep onlardan yana bakarak, atının başını çevirmeksizin sürüp gidiyordu. Sultanmurat bozkırın ortasında yabancı birini gördüğüne sevindiği için atları durdurdu, özengilere basıp doğrularak adama seslendi.

– Hey, avcı, şiralga[15] için teşekkürler. Duydun mu? Şiralga için teşekkürler!

Berikinden gene ses yoktu. Sultanmurat'ın haykırışını işitmemiş ya da söylediklerini anlamamış gibiydi. Az sonra, tepelerin ardında gözden silindi. Zamanı yoktu belki adamın, bir an önce işine gitmesi gerekiyordu.

Derken yarım saat kadar sonra ikinci bir avcı göründü. Onun da omuzunda tüfek vardı, o da dağlara doğru gidiyordu; yalnız, adamın yolu birincisinin aynı değildi. O da birincisi gibi gözlerini çocuklardan ayırmadan, selam bile vermeden geçerken atını tarlanın öbür tarafından sürüyordu. Oysa çiftçilerin yanına biraz olsun uğrayabilir, hal-hatır sorduktan sonra işlerinde başarılar dileyip kendi yoluna gidebilirdi. İhtiyar Çekiş devrin çok değiştiğini söyler durur. Adam haklı, kimbilir neler görmüş geçirmiş?..

Sonra hepsini heyecanlandıran bir şey oldu.

Önce Anatay gördü onları. Gözünden hiçbir şey kaçmaz anatay'ın. Sevinçten bas bas bağırıyordu:

– Turnalar! Turnalar geliyor!

(15) Ayın bir bölümü. (Yazar)

Başını kaldırıp baktı Sultanmurat. Gökyüzünün sonsuz maviliklerinde yavaş yavaş dönerek, uçuş düzenlerini durmadan değiştirerek, çığlık çığlığa bağrışarak turnalar geçiyordu. Yükseklerde uçan kocaman bir sürüydü bu. Fakat gök onlardan da yüksekti. Uçsuz-bucaksız gökyüzü ve bu sınırsız genişlikte canlı bir adacık halinde uçan turnalar. Başını arkaya devirip şaşkın şaşkın bakan Sultanmurat neden sonra aklı başına geldi ve bağırmaya başladı:

– He-e-ey! Turnalar! Turnalar geçiyor!

Üçü de uçan kuşların turna olduklarını bildikleri halde önemli bir habermiş gibi duyuruyorlardı birbirlerine.

– Turnalar! Turnalar! Turnalar geçiyor!

Sultanmurat birden anımsadı, turnaların erken gelmesi iyiye işaretti.

Eyerin üstünde geriye dönerek Anatay'a seslendi:

– Turnaların erken gelmesi iyi haber. Bu yıl bol ürün olacak!

– Ne dedin, Sultan?

– Bu yıl bol ürün olacak diyorum.

O zaman Anatay da geriye dönüp Erkinbek'e doğru bağırdı.

– Bol ürün olacak bu yıl! Bol ürün!

Beriki de onlara bağırdı:

– İşittim, işittim! Bol ürün olacak!

Göğün maviliklerinde yıkanan turnalar ağır ağır uçuyorlar, süzgün kanatlarıyla dönerlerken bazen teker teker, bazen hep bir ağızdan bağırışıyorlar, sonra tümü birden susuyorlardı. Hava öyle berraktı ki, ince uzun boyunları, incecik gagaları, bir kısmında gövdelerine yapışık, bir kısmında ise yarı ayrık bacakları açıkça seçiliyordu. Turnalar hareket ettikçe kanat teleklerinin uçları beyaz beyaz parlıyordu güneş ışığından. Turnaları seyre dalan çiftçiler, onların yavaş yavaş inişe geçtiğini hayli sonra farkedebildiler. Kuşları uzak tepelere çeken bir şey varmış gibi, gittikçe yere doğru süzülüyorlardı. Sultanmurat, yukarlarda hayal gibi, düş gibi gelip geçen bu kuşları hiç yakından görmemişti.

– Bakın, bakın! Turnalar konuyor! diye bağırınca üçü birden atlarından indiler; koşumları, sabanları oldukları yerde bırakarak turna sürüsünün alçaldığı tepelere doğru koşmaya başladılar.

Olanca hızlarıyla koşuyorlardı. Ne biçim kuşlardı şu turnalar? Yakından görüp heveslerini alacaklardı.

Koşmuyor, uçuyordu sanki Sultanmurat. Toprak kendiliğin-

den ayaklarının altından kayıyor; karşıdaki karlı dağlar, gözünü hiç ayrımadığı gökyüzünde dönüp duran turna sürüsü ona doğru geliyordu. Sultanmurat sevinçten, koşunun verdiği coşkunluktan tıkanacak gibiydi. Turnalara yaklaştıkça kendinden geçerek, kuş kanatlarından düşecek bir tüyü saklamayı, sonra köye gittiklerinde onu Mirzagül'e vermeyi kurmaya başladı. Yavuklusuna duyduğu sevgiyle doldu yüreği. Elinde olsa bir turna tüyü kapıp sevgilisinin yanına varırdı hemen. Bir turna tüyüyle sevgilisinin yanına...

11

Çocuklar böyle koşadursunlar, kırpışmayan öfkeli bir göz, arpacağın ucunu, birinden öbürünün üzerine kaydırarak tüfeğinin gez yarığından onları izlemekteydi. Çocukların turnalara doğru koşması, onları gez yarığından seyreden bu gözün sahibini çileden çıkarıyordu. Gezin görüş alanı dışındaki boşluk öylesine büyük, titreyen arpacığın izlediği noktacıklar ise öylesine küçüktü ki! Horozun birkaç kez inip kalkmasıyla bunların yok olması içten bile değildi. Noktacıkların bir anda gözden silinmesi, gez yarığında oynaşmalarının son bulması için tetiğin birkaç kez çekilmesi yeterdi.

Nişan alan adam soluğunu tutarak;

– Hergelelerin hepsi avcumun içinde, şunlara birer tane patlatsam, gık bile dedirtmeden gebertirim, dedi.

– Neler saçmalıyorsun? Tüfekle şaka olmaz, bırak nişan almayı!

Bunu söyleyen, atları yularlarından tutan öbür adamdı. Hayvanları tepenin arkasına, kurt yatağı gibi derin bir çukura, kuru çalı-çırpının arasına sokmuştu.

Şakaklarındaki gergin kaslar inip inip kalkan birinci adam karşılık vermedi, fakat tüfeğin namlusunu çocukların üzerinden de ayırmadı.

İkincisi:

– Sana tüfekle oynama diyorum, dedi. Çocuk bunlar, biraz koşturduktan sonra hevesleri geçer, yerlerine dönerler.

Berikinin buna aldırdığı bile yoktu. Kılları uzamış yüzünü dipçiğe dayamış yatıyordu. Turna çığlıklarıyla akılları başlarından

giden çocukları tüfeğin gezinde izlemek büyük bir zevk veriyor olmalıydı ona. Öte yandan çocukların gülmelerine, bağırmalarına deli oluyordu. «Ne diye koşuyorlar, gülüyorlar bunlar! Hiç mi akılları yok? Başka gülecek şey kalmadı mı? Şeytan diyor ki, «Çek tetiği, patlat şunlara!» Niçin koşup duruyorlar bu serseriler? Ortada gülecek ne var?»

Çiftçiler koşa koşa tepenin yanına vardıklarında turnaların yeniden yükselmeye başladığını gördüler. Vazgeçmişlerdi demek konmaktan. Belki de onlara öyle gelmişti.

Daha fazla koşmadılar, derin derin soluyarak durdular. Yüzlerini ateş basmıştı. Sultanmurat biraz daha koştuktan sonra turnaların uzaklaşmasını gözlerinde yaşlarla seyrederek bekledi.

Sonra sabanlarının başına döndüler, tarlalarını sürmeye başladılar. Güzel, çok güzel bir gündü o gün. Öğleye doğru çiftliğin arabası geldi. Atlara kuru ot, onlara da patates, et, un, odun göndermişlerdi. Arabacı ertesi gün Çekiş'in geleceğini, Ergeş'le Kubatkul'un takımlarını getireceğini söyledi. Çocukların fazla canlarını sıkmamalarını, işlerin artık yoluna girdiğini, birgün sonra Aksay indirme birliğinin tamamlanacağını bildirmiş. Birkaç gün sonra çiftlik başkanı Tınaliyev'in kendisi gelip Aksay'da onları görecekmiş. Arabacının bu sevinçli haberi üzerine hep birlikte öğle yemeği yediler. Kalkıp işlerinin başına dönecekleri sırada alıçı kadın arabayla köye gitmek istediğini söyledi. Köyde ivedi yapılacak işleri varmış, ertesi gün işçi kolbaşıyla birlikte geri gelirmiş, üstelik çamaşır için sabun getirmesi de gerekiyormuş. Çocuklar aç kalmasınlar diye birgün yetecek bazlamayla çorba pişirmiş. Onlara yalnızca yemeği ısıtmak kalıyormuş. Sultanmurat alıçı kadının gitmesini hiç istemediyse de razı olmak zorunda kaldı. Kendinden büyük bir insanla tartışacak değildi ya...

Araba gitti, çiftçiler pulluklarına döndüler. O gün akşama değin çalışıp, yarıladıkları yeri bitirdiler. Koca bir tarla olmuştu, koskoca bir tarla. Hem de en iyi cinsten. Ya sürecekleri yerin hepsi ne kadardı? Olsun, başlamışlardı bir kere. Başlamak bitirmenin yarısıydı. Son çizgiyi çekip dönemeçlerdeki boşlukları da sürdüklerinde akşam karanlığı bastırdı. Fazla oyalanmadan sabanları yandaki ham toprağa taşıdılar. Ertesi gün kalkar kalkmaz ilk çizgiyi oradan çekeceklerdi.

Atların koşumlarını çözdüler. Obaya vardıkları sırada iyice

karanlık çökmüştü. Ahçı kadın gittiği için obanın içi ıpıssızdı. Olsun, ertesi gün dönecekti nasıl olsa.

Çok yorgundular. Usul usul atların hamut kayışlarını çözdüler. Atları koşumdan kurtarınca, yemlik olarak kullandıkları tekersiz arabanın yanına götürdüler. Her atın burada kendi yeri vardı. Ertesi gün şafakla kalkacaklar, hayvanların kuruyan terlerini temizleyeceklerdi. O karanlıkta ellerini-yüzlerini yıkadılar, obanın içinde bir ateş yakıp bunun aydınlığında yemeklerini yediler. Yemeklerini ısıtmaya bile üşenmişlerdi.

Sonra hemen yattılar. Sultanmurat herkes uyuyunca son bir kez kalkıp atları yokladı. Hayvanlar kafalarını arabadaki yığına daldırmışlar, kuru yoncayı çıtırdatarak yiyorlar; bir yandan da yorgun yorgun pofurduyorlardı. Arabanın iki yanında altışar altışar dizilmiş tam on iki at vardı.

Ertesi gün hava durgun geçeceğe benziyordu. Ay küçüle küçüle incecik kalmıştı.

Sultanmurat biraz gezindi. Nedense içinde bir korku vardı. Issızlık, ölüm sessizliği ve göz gözü görmez bir karanlık sarmıştı dört bir yanını. İşin-gücün çokluğundan olacak, geceleyin bu ıssız bozkırın ürkütücülüğünü daha önce hiç düşünmemişti. Fazla kalmadı. Gözleri açık, karanlığa bakıyordu. Neler neler düşünmüyordu ki, o sırada? Birden evin özlemi çöktü içine. Annesi ne yapıyordu acaba? Herhalde babasından bir haber gelmemişti daha. Eğer mektup gelmiş olsaydı, o gün ot getiren arabacı söyler, üstelik müjdesini isterdi. Seve seve verirdi Sultanmurat. Ama ne verebilirdi ona? Yanında bir şey yoktu ki! Daha olmazsa yarım çuval buğday için anlaşırdı. Güzün çiftlikten buğday payını aldığında öderdi borcunu. Bunları düşünürken Hacımurat'a verdiği söz aklına geldi. Babaları savaştan sağ dönerse ikisi Çabdar'a binip istasyona, onu karşılamaya gideceklerdi. Ağabey olarak Sultanmurat öne, kardeşi arkaya binecekti. Dönüşte babalarına bırakacaklardı Çabdar'ı, kendileri de yanında koşarlarken köyden anneleri, pek çok yakınları çıkacaktı onları karşılamaya... Şimdi öyle bir şey olsa Sultanmurat Çabdar'ı hemen pulluktan çözer, istasyonun yolunu tutardı. Sonra yüz kat fazla çalışırdı işleri bitirmek için.

Böyle bir mutluluğu hiçbir zaman tadamayacağını hissettiği için sessiz sessiz ağladı...

Sonra Mirzagül ile geçit yerinde karşılaşmaları geldi aklına,

karanlıkta gülümsedi. Hatta elinin eline dokunuşunu, bu ellerin «İşte geldim ben, buradayım. Görüyorsun ne denli sevinçliyim!» dediğini düşündü. Sevdiği kızda kendini gördüğünü, onun kendisine benzediğini, bu benzerliğe çok şaşırdığını anımsadı. Belki uyuyordu uzaklarda şimdi. Belki o da onu düşünüyordu? Neden düşünmesin, sevgilisiyle birlikte aynı değiller miydi? Göğüs cebindeki mendili yokladı, okşadı elleriyle...

Böylece uyuyakaldı. Derin bir uykuydaydı şimdi. Sonra kötü bir düş görmeye başladı. Birisi boğuyordu onu, ellerini kıvırıyordu. O korkuyla uyandı, bağırmak istedi, fakat birisinin, keskin tütün kokusu sinmiş iri eli ağzını kapatınca sesini çıkaramadı.

– Yaşamak istiyorsan bağırma! diyordu pis sigara kokan, hırıltılı, boğuk bir ses.

Birisi çenesini kavradı, demir sertliğindeki elleriyle acıta acıta ağzını açarak bir bez soktu. Sultanmurat neye uğradığını anlamaya fırsat bulamadan elleri arkasına bağlanmıştı bile. Soğuk bir terle birlikte gövdesini bir ürperti sardı, tir tir titremeye başladı. Ne arıyorlardı bu adamlar burada, ellerini niçin bağlamışlardı?

– Bu tamam, şimdi sıra ötekilerde.

Böyle fısıldaştıktan sonra karanlıkta Anatay'ın uyduğu yeri buldular. Anatay debelendi, bağırdı, gelgelelim onu da bağlamışlardı.

Erkinbek'in başına bir şey vurmuş olmalıydılar, çünkü çocukcağız bir–iki inledikten sonra sustu.

Sultanmurat obanın içinde neler döndüğünü anlamamıştı daha. Ağzındaki tıkaç çeneleri geriyor, soluk almasını güçleştiriyor; ip ellerini acıtıyordu. İçerisi zından gibi karanlıktı. Kimdi bu adamlar? Buraya niçin gelmişlerdi? Niçin böyle davranıyorlardı, Yoksa öldürecekler miydi onları? Neden? Amaçları neydi?

Sultanmurat çırpınmaya başladı. O zaman biri dizini onun karnına dayadı, demir gibi sert parmağını başına vurarak, yavaş fakat anlaşılır bir sesle:

– Tepinmeyi bırak, dedi. Anladığımıza göre bunların başı sensin. Üçünüzün de elleri bağlı. Onun için kimse sorumlu tutmaz sizi. Nasıl, şimdi durumu kavradın mı?

Adam böyle derken bir yandan da sert tırnaklarını Sultanmurat'ın başına vuruyordu.

– Aklınızı başınıza toplarsanız kimsenin kılına zarar gelmez.

Sizi burada bulduklarında olanları anlatırsınız. Bir şey demezler o zaman. Sakın kıpırdayayım demeyin! Biz gitmeden bir şey yapmaya kalkarsanız vay halinize! Köpek gibi geberirsiniz. Şimdi sessizce yatın. Korkmayın, boğulmazsınız.

Derin derin soluk alarak, boğazlarını temizleyip tükürerek, sövüp sayarak çıktılar dışarıya. Sultanmurat adamların atların yanına gittiğini anladı. Çünkü ürken hayvanlar kıpırdandılar; ayak patırtıları, pofurtuları geldi. Bir süre sonra birçok atın karışık ayak sesleri, bir kamçı şaklaması, adamlardan birinin sövmesi duyuldu. Gürültüler gitgde uzaklaştı, kesildi...

Olanların korkunçluğunu işte o zaman anladı Sultanmurat. At hırsızları pulluğa koştukları hayvanlara göz koymuşlardı. Bunu anlayınca yüreğinde bir şeyler koptu sandı. Ellerini gevşetmek için ne denli uğraştıysa da hepsi boş. Boğulacak gibiydi. Başını sağa--sola çevirdi, diliyle ağzındaki paçavrayı itmeye çalıştı. Dudaklarının kenarı sızlıyor, oradan ağzına kan akıyordu. En sonunda tıkacı itip çıkarmayı başardı. Bir serbestledi, rahatladı... Bol havanın ciğerlerine dolmasından dolayı başı dönmeye başladı.

Başını hafifçe kaldırarak;

– Çocuklar, benim, ben! Sesimi işitiyor musunuz? diye seslendi arkadaşlarına.

Kimseden yanıt gelmiyordu. Fakat Anatay'ın, Erkinbek'in yerlerinde kımıldandıklarını işitti.

– Arkadaşlar, korkmayın! Hiç cesaretiniz kırılmasın. Bir kurtuluş yolu bulacağım. Yalnız, beni iyi dinleyin! Anatay, neredesin! Kıpırdan!

Anatay yattığı yerden doğrulmaya çalışarak inledi, gövdesini oynattı. O zaman Sultanmurat giyeceklerin, koşumların üzerinden yuvarlana yuvarlana ona doğru gitti.

– Dur, Anatay, yerinden ayrılma! Şimdi sırtını bana dön. Uzat ellerini. İşittin mi? Sırtını dönüp ellerini uzatacaksın.

Şimdi sırt sırta yatıyorlardı. Sultanmurat yoklaya yoklaya arkadaşının ellerine bağlı ipi buldu. Anatay'a nasıl yatacağını, ellerini nasıl döndüreceğini söyleyerek düğümü çözmeye başladı. Kendi elleri çok acıdığı halde arkadaşını durmadan yüreklendiriyordu. En sonunda düğümün birini çözdü, ipi gevşetti. Ondan sonrasını Anatay kendisi yaptı, ellerini kurtardı...

12

Hırsızlar hızlı sürmüyorlardı atları; bazen tırısla, bazen dörtnala gidiyorlardı. Zaten bu karanlıkta ne daha hızlı gidilebilirdi, ne de buna gerek vardı. Kusursuz bir iş becermişlerdi doğrusu. Yüz kilometre çevrede tek insan yoktu. Elleri–kolları bağlı üç çocuktan mı korkacaklardı? Dua etsinler, daha kötüsü gelmemişti başlarına; yatıp dursunlardı yerlerine...

Dört at çalmışlardı, her birine birer çift. Daha fazlasını götüremezlerdi zaten. Bunların parasını can sağlığıyla yiyebilirlerse o da yeterdi. Önlerinde uzun, ıssız bir yol vardı. Taşkent'e üç günde varabilirlerdi ancak. Neyse, hele bir varsınlar, ondan sonrası kolaydı. Taşkent'in alay pazarında kapışa kapışa giderdi et. Kimbilir, dirhem dirhem satacaklardı malı. Oranın insanları beceriklidirler, alış–verişi iyi bilirler. Elden çıkarırlardı hemen. Onların işiydi bu. Dört seçkin atın altın değerindeki etinden kimbilir ne kadar para geçecekti ellerine! Bir çuval dolusu para! Harcamakla bitmez! İyi iş kıvırmışlardı doğrusu. Ellerini çabuk tutmalıydılar orada. Ondan sonra koydunsa bul! Paraları olursa kaçmaları da kolaydı. Yakayı ele vermeden tüymeliydiler. Eğer bir yakalanırlarsa işleri bitikti. Tıkarlardı hemen içeriye. Ama, nah şunu yakalarlardı! Para demek, her şey demekti! Taşkent'ten öte bir sürü kent, bir sürü ülke vardı önlerinde...

Şans demişler işte! Bu çocuklar da çıkmasa karşılarına işleri iyice sarpa saracaktı. O donda, ayazda yaban koyunu vuracağım diye dağlarda dolaş dur. Vursan bile eti bir şeye yaramaz. Bu mevsimde öyle damarlı, öyle berbat bir eti olur ki, diş kesmez. Üstelik fişekleri de bitmek üzereydi. Derken, hiç beklemedikleri bir anda sabanlarıyla bu çocuklar çıkageldi. Tanrı göndermişti onları, acımıştı hallerine! Tanrı vardı yukarda, herkese kısmetini verirdi.

Ellerine geçen ilk dört atı aldılar, hiç seçme yapmadılar. Atların hepsi seçmeydi zaten. Kaburgalarında iki parmak kalınlığında yağ vardı, böylesini arasalar bulamazlardı. Yağlı etleri yemeye doyamazdı insan. Tanrı vardı yukarda, Tanrı! Avlarını, kısmetlerini göndermişti onlara.

Fazla aceleye gerek yoktu. Etlerini çırparlardı sonra hayvan-

vanlar. Alay pazarındaki kasaplar düşlerinde görmemişlerdi böyle atları. «Alın size, pinti herifler! Gözünüz at görsün! Parayı bastırın, alın!..» diyeceklerdi.

Birbirinden güzel dört at! Önceden hazırlanmış uzun kayış dizginlerin ucunda pofurdayaraktan, kuzu kuzu koşuyorlardı. Nereye götürüldüklerini bir bilseler! Nasıl götürülecekleri bile önceden düşünülmüştü. Yılkı halinde gitmeleri zordu, sağa sola kaçışırlardı. Ama biri uzun dizginlerinden tutup ikisini bir yanında, ikisini öbür yanında çekerken, öteki de arkadan kırbaçlayınca öyle bir koşuyorlardı ki! Kendileri de atlarının sırtında. Ancak böyle yürürdü bu iş. Fazla koşturmadan, hem de gecikmeden... İş becermek için akıl ister, kafa ister...

13

Çabdar yerindeydi. Obadan dışarı fırlayınca Sultanmurat sevgili atının sırtına atladığı gibi ileri sürdü. O hızla bir tur atarak şöyle bağırdı:

– Anatay, çabuk köye koş! Durma hiç! Çabuk! Bizimkileri çağır, gelsinler! Ben onları oyalarım. Şimdi yetişirim peşlerinden. Ama gecikme sakın! Erkinbek, sen burada kalacaksın. Sakın bir yere ayrılayım deme! Anatay, durma! Fırla hemen!

Çalınan atların ayak seslerinden hırsızların gittiği yeri bildiği için doğrudan doğruya oraya yöneldi.

«İleri, aslanım Çabdar, ileri! Yetiş arkalarından, tut onları! Korkma, düşmem, sıkı tutunurum! İleri, yiğit atım! Ölürsek ikimiz birden öleceğiz. Yeter ki durma sen, iyi koş! Biliyorum, hava karanlık. Çok korktuğunu biliyorum. Gene de durma, koş! Çabuk, daha çabuk! Hani, neredeler o herifler? Şu ilerde görünen nedir? Onlar mı şurada kımıldananlar? Aman, gözden kaçırmayalım! Koş, aslan Çabdar'ım! Koş, sakın düşme, yiğit atım!..»

14

Hırsızların biri arkalarından koşan bir atın ayak tapırtılarını işiterek, korkuyla:

– Peşimizden geliyorlar! diye bağırdı.

Atları dörtnala kaldırdılar, hızlandıkça hızlandılar. Yavaş gitmenin sırası değildi artık. Ne olacaksa olsundu! Durmadan kaçacaklardı. Arkalarına bakmadan kaçacaklardı.

Atları çeken hırsız öne doğru eğildi, dizginleri ellerinde topladı. Arkadaki ise olanca hızıyla kamçı şaklatıyor, bağırıyordu. Bir sürü atın ayak tapırtılarından yer–gök inledi. Rüzgâr kulaklarında ıslık çalmaya başladı. Gecenin karanlığı sonu gelmez bir ırmak gibi çağlayarak akıyordu yüzlerine doğru.

Arkadan gittikçe yaklaşan Sultanmurat'ın haykırışı duyuluyordu:

– Durun! Kaçamazsınız! Kaçamazsınız benden!

Fakat koşunun uğultusu arasında bu haykırışlar kesik kesik duyuluyordu.

Çabdar! Yiğit at Çabdar! Baba armağanı Çabdar! Nasıl da anladın, değil mi? Hırsızlara yetişmezlik edemeyeceğini; gecenin ortasında, ıssız Aksay ovasında kapaklanmaya hakkın olmadığını nasıl da sezdin!

Hırsızların atları yedekte götürmeleri pek kolay olmadığından Sultanmurat kaçanlara hızla yetişti, yandan yanaşmaya çalıştı.

– Verin atlarımız! Onlarla çift süreceğiz. Verin diyorum size!

Arkadaki hırsız Sultanmurat'a doğru yöneldi, atını hızla üzerine sürerek onu alaşağı etmek istedi. Fakat Sultanmurat kolay sıyrıldı elinden. Yiğit Çabdar! Aslan Çabdar!

Birincisinin elinden kurtulan Sultanmurat hızla öne fırladı; yandan sokularak atları yedekte çeken hırsızı sıkıştırmaya, yolundan saptırmaya başladı.

– Geri dön! Geri dön!

– Gelme üstüme! Öldürürüm seni! diye bağırıyordu atları çeken.

Fakat Sultanmurat hep üzerine geliyordu, adamı sıkıştırıp yolundan çevirmeye çalışıyordu.

Böyle hayli koştular. Sultanmurat atları kovalayan adamın elinden kurtuldukça bir sağdan, bir soldan atların önünü kesti; dümdüz gitmelerini önledi.

Derken bir tüfek atıldı. Sultanmurat patlamayı işitmedi ama parlak bir ışık gördü. Aksay ovası olanca genişliğiyle bir an aydınlandı, çılgın gibi koşan atlarla iki hırsızın karaltısı belirdi bu ay-

dınlıkta...

Atın üzerinden yuvarlanmasıyla kendini sert kayaların üstünde bulması bir oldu. Ayağa fırlayıp kalktığında bunun basit bir tökezleme olmadığını anladı. Hayvancağız yan yattığı yerde debeleniyor, hırıldıyor, başıyla yeri dövüyordu. Onun bu çırpınışlarından hâlâ koşmaya çalıştığını sanırdınız...

Canı yanan, öfkeden kuduran Sultanmurat ne yaptığını bilmeden, hırsızların ardından bağırıyordu:

– Durun! Kaçamazsınız benden! Bir yere gidemezsiniz! Çabdar'ı öldürdünüz! Babamın Çabdar'ına kıydınız!

Öfkeden, hırstan aklı başından giderek, kaçanların peşinden koşuyor; onlara yetişeceğini, yetişip yollarından çevireceğini sanıyordu. Oysa hırsızlar uzaklaşmaktaydı; atların ayak sesleri karanlıkta yankılanarak, gitgide arayı açıyorlardı. Ama Sultanmurat gerçeği anlamak istemiyor, kaçanları yakalamaya çalışıyordu. Yara–bere içinde kalan bedeni alevlere sarılmış gibiydi. Özellikle yüzü, elleri cayır cayır yanıyordu. Kanayan yüzünün, ellerinin sızısına dayanamayacaktı; koştukça, her adımda artıyordu yanması...

Sonra ayakları takılıp düştü, yerde yuvarlanırken boğulurcasına daraldı soluğu. Ellerini, yüzünü koparıp alsalar belki acısı kesilirdi. Yerde yatarken kıvranıyor, bağırıyor, inliyor; o geceye, gözlerini kapadıkça gördüğü, tüfek atılırken çıkan o köreltici ışığa lanet okuyordu.

Atların ayak gümbürtüleri gittikçe uzaklaşmaktaydı. Bu gümbürtüler ve bunları yutan toprağın titremesi yavaşladıkça yavaşladı, sonra büsbütün kesildi. Sepsessiz oldu ortalık...

Ancak o zaman ayağa kalktı, hıçkıra hıçkıra ağlarken geriye dönüp yürümeye başladı. Ne o kedini avutabiliyordu; ne de gecenin ortasında, Aksay ovasında onu avutacak biri vardı. Göz yaşları arasında, Hacımurat'a verdiği söz geldi aklına. Artık babaları döndüğünde kardeşiyle birlikte Çabdar'a binip onu karşılamaya gidemeyeceklerdi. İstedikleri kadar ekin ekemeyeceklerdi. Aksay'da işlerini bitirip, çift sürmekten dolayı ışıl ışıl parlayan pullukları peşlerinde, köye dönerlerken sevinçten kendilerinden geçemeyecekler, gurur duyamayacaklardı. Sevgilisi onu sokakta karşılamaya çıkmayacak, köye girişini görmeyecek, onunla övünmeyecek, yaptığı büyük işlere şaşırmayacaktı... Bütün düşleri yıkılmıştı. İşte ağlayıp sızlaması o yüzdendi...

15

Durup durup koşarak ilerlemekteydi kurt. Taze kan kokusu geliyordu burnuna. Rüzgârın getirdiği keskin kokuyu her adımda daha çok alıyor, bu kokuyla aklı başından giderek hedefine gitgide daha çok yaklaşıyordu. Ensesinde yaban domuzununki gibi sert kılları olan, kış boyunca sıskalaşmış, yaşlı fakat iri bir kurttu bu. Ceylanları avlayarak kışı zarzor geçirebilmişti, ama ceylanlar şimdi yavrulamak için gittikleri Büyük Çöl'deydiler. Genç kurt sürüleri dar yollarda kıstırdıkları yaban koyunları sayesinde dağlarda tutunurlarken kocamış kurt en güç zamanlarını yaşamaktaydı. Kış uykusundan uyanan gelenilerin deliklerinden çıkmalarını bekliyordu. Hergün, her saat gelebilirlerdi geleniler. Dışarı çıkıp güneşin altında uzanmaya başladıkları zaman yaşlı kurdun kurtulduğu gündü. Şu geleni denen hayvanlar ne de çok kalıyorlardı toprağın altındaki erişilmez yuvalarında! Yaşlı kurdun Aksay'daki sıkıntılı, aç günleri ne denli çok uzamıştı!

Avının elinden alınacağı korkusuyla deliye dönen kurt onu çağıran kan kokusuna doğru hızla ilerlemekteydi... Büyük bir avdı, at etiydi bu. Et ve ter kokusu başını döndürüyordu, sersem ediyordu hayvanı. Daha önce sürü halinde birkaç kez atların peşine düştükleri için bu kokuyu iyi tanıyordu.

Koşarken yarı açık ağzından salyalar akmaktaydı, boş karnına açlık sancıları girmişti. Tan ağırtısıyla bozaran gecenin ortasında süzülerek geçen donuk beyaz bir gölge gibiydi.

Avının üzerine hızla atılmak istediyse de, içinde uyanan seziye, içgüdüsüne uyarak şöyle uzaktan bir çember çizdi. Ve o anda dondu kaldı: Ölü atın yanında bir insan vardı. O insan korkuyla dikildi. Sultanmurat'tı bu.

– Hey! diye bağırdı ayaklarını yere vurarak. Kurt geriye sıçradı, ister istemez yana çekildi, kuyruğunu bacaklarının arasında kıstı. Kaçmak gerekiyordu oradan. İnsanoğlu şakaya gelmezdi, avını almasına engel olacaktı. Biraz gidince birden durdu, insanoğluna dönüp dişlerini göstererek hırladı. Kin dolu gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Başını yere eğip homurdanarak avına doğru ağır ağır sokulmaya başladı.

Sultanmurat canavarı ürkütücü bir çığlıkla bir an duraklatmış, bu andan yararlanarak Çabdar'ın başından yuları çekip almıştı. Yuları eline doladıktan sonra üstünden dizgini sardı, atın demirden gemini boşta bıraktı. Gem onun tek silahıydı. Kurt iyice yaklaşınca tüylerini kabartarak yere sindi, gerilmiş bir yay gibi, düşmanın üzerine atılmaya hazır bekledi.

Sultanmurat ilk kez yüreğinin vuruşlarını açıkça duyuyordu, yüreği göğsünün içinde gittikçe sıkışan bir tıpa benziyordu...

Gem elinde, vurmaya hazır, öne eğilmiş, durdu...

FUJİ-YAMA

CENGİZ AYTMATOV
KALTAY MUHAMMEDCANOV

KİŞİLER

DOSBERGEN MUSTAFAYEV	Devlet çiftliği tarım uzmanı.
ALMAGÜL	Dosbergen'in karısı, coğrafya öğretmeni.
MAMBET (MEHMET) ABAYEV	Tarih öğretmeni.
ANVAR	Mehmet'in karısı, doktor.
YUSUFBAY TATAYEV (YUSUF TATAYEVİÇ)	Bilim doktoru.
İSABEK MERGENOV	Yazar, gazeteci.
GÜLCAN	İsabek'in karısı, aktris.
AYŞE-APAY (AYŞE ABLA)	Yaşlı bir öğretmen, eski bölge yatılı okul yönetmeni.
BİR ORMAN BÖLGE İŞÇİSİ	
BİR SÜRÜCÜ	

BİRİNCİ BÖLÜM

Uzaklarda gözüken karlı tepeler. Daha yakında yeşil bir dağ. Kayalık bir vadinin dibinde dere akıyor. Vadiden yeşil dağa tırmanan bir yol.

Cıvıl cıvıl bir yaz. Bir cumartesi. Gün sona ermek üzere.

Yeşil dağa pek az insan geldiği anlaşılmaktadır. Bitki örtüsüne el değmemiş. Dağ kimi yerde dik; kimi yerde çalılarla, eğri çamlarla örtülü. Yamaçlarda kimsecikler görünmüyor...

Fakat bugün canlı bir havası var burasının. Dosbergen'in çağrısı üzerine eski okul ve askerlik arkadaşları gelmişler. Arkadaşlarına hâlâ «Yusufbay» diye bağırdıkları Yusuf Tatayeviç dışında hepsi de kır giysileri, dağ ayakkabıları giymişler. Yusuf Tatayeviç ise, görevinin ciddi havasından kurtulamadığı için, ütülü bir takım giymiş, boyunbağı takmış. Boynunda iki de bir düğmesini çevirdiği transistörlü bir radyo var.

Kadınlar görünürlerde yok. Onlar daha sonra gelecekler. Bu arada erkekler çadır kurmaya çalışıyorlar.

MEHMET: (Çadırın bir ucundan çeker) Dosbergen, biraz sola çek, Yusufbay... Şey... Yusuf Tatayeviç, sen yerinden kıpırdama, öylece dur.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Boyunbağını düzeltir) Tamam, kıpırdadığım filan yok. Yalnız, bana ya hep Yusufbay ya da Yusuf Tatayeviç deyin.

MEHMET: Bunun öyle kolay olduğunu mu sanıyorsun? Bir zamanlar Yusubay'dı adın, savaş boyunca Yusufbay kaldın, şimdi de öylesin benim için. Artık herkesin ağzında Yusuf Tatayeviç olunca bana da öyle demek düşüyor...

YUSUF TATAYEVİÇ: Resmi adımın bu olduğunu mu söylemek istiyorsun?

MEHMET: (Güler) Yalnız resmi olsa gene iyi, bütün milletin ağzında böyle şimdi.

DOSBERGEN: Bırakın gevezeliği, canım! (Çadırın bir köşesinde duran İsabek'e) Sen de doğru dürüst çek şunu. Baksana, eğri tutuyorsun! Eski bir gazeteciye yakışır mı bu yaptığın?

İSABEK: Kusura bakma, dostum. Tanrı sizi düz bakmaktan

yoksun kılmışsa suç benim mi? Eğri tutan ben değilim, sensin.

MEHMET: Düzgün bakış konusunda seninle kimse yarış edemez.

YUSUF TATAYEVİÇ: İp kısa geldi. Kazığa yetişmez. Ne yapacağız?

DOSBERGEN: Bilim doktorumuzun boyunbağını ekleriz.

YUSUF TATAYEVİÇ: E–e, siz de artık fazla oldunuz.

MEHMET: İpi çekiştirip durma, Yusufbay... Yusuf Tatayeviç! Önemli olan kazıkların sağlam çakılması. Bağlanacak bir şey buluruz nasıl olsa... Şimdi herkes kazık çakacağı yeri seçkin, çakmaya başlasın.

İSABEK: İyi. Başlayalım öyleyse. (Herkes işe koyulur. Çekiç elden ele dolaşır, kazıklar çakılır. Çadır gerilir, iş biter.)

MEHMET: Bu işi becerdik galiba.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Oflar, puflar) Çadır kurmanın bu denli zor olduğunu hiç düşünmemiştim doğrusu.

DOSBERGEN: Dört kişiydik de kıvırabildik bu işi. Dedelerimiz nasıl ederlerdi, bilmem. anımsıyorum da, anneciğim çocukların yardımıyla tek başına kurar, toplardı obayı. Oba, çadırın yanında koca bir ev demektir.

MEHMET: (Çadırı gözden geçirir) Eh, eksiksiz görünüyor.

İSABEK: Daha da önemlisi, bilim doktorunun boyunbağını kullanmadan yaptık işimizi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Öyle, öyle... (Çevresine bakınır) Aman Tanrım, şuna bakın, bu ne güzellik! Bunca çaba boşa gitmedi. Bulunduğumuz şu yüksekliğe bakın. Sanki uçaktaymışız gibi görünüyor her yer.

İSABEK: Doğru söylüyorsun. Çevrede en yüksek nokta burası. Nasıl olmuş da eskiden farketmemişiz! Masal görüyor gibiyim vallahi!

MEHMET: Eskiden farketmediğimiz daha nice güzellikler vardır, kimbilir...

DOSBERGEN: Öyle, o zaman bugünkü ulaşım olanakları yoktu. Kentten buraya yaya olarak bir günde ulaşamazdınız. Şimdi otomobille bir saatte geliyorsunuz. Yirminci yüzyıl...

YUSUF TATAYEVİÇ: Güzel bir çağda yaşadığımızı unutmayın, arkadaşlar. Hey, Dosbergen, şu aşağıda, düzlükte gözüken köy neresidir?

DOSBERGEN: Bizim devlet çiftliği. Gelirken içinden geçtik ya!

YUSUF TATAYEVİÇ: Ya–a, öyle mi! Acaba oradaki insanlar bizi görüyorlar mı dersiniz?

DOSBERGEN: Bu konuda senin düşüncen nedir, İsabek? Yaradılıştan gözün keskindir de... (İsabek koltukları kabararak gülümser)

MEHMET: (Yusuf Tatayeviç'e) İsabek'le ikinizin basit köylülerin gözüne çarpacağınızı pek sanmam.

İSABEK: Mehmet, bize sataşmadan rahat edemezsin, biliyor musun?

DOSBERGEN: Yerden göğe kadar hakkı var adamın. Ben diretmesem şu dağı onurlandırmaya ikinizin de niyeti yoktu.

YUSUF TATAYEVİÇ: İşlerimiz engel oluyordu. Fırsat bulsak dostlar arasında hoş vakit geçirmek istemez miyiz?

İSABEK: Kentlilerin durumunu düşünün biraz. Dosbergen, sen tarım uzmanısın; Mehmet, sen de köy çocuklarını eğitiyorsun (1). Köyde bir sürü boş zamanınız olduğu için imreniyorum size. Oysa bizim başımızı kaşıyacak vaktimiz yoktur.

MEHMET: Doğru, birbiri ardından öyle çok yazı yazıyorsun ki, bizler burada okumaya yetişemiyoruz.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ne yaparsın, herkesin becerdiği bir iş vardır.

İSABEK: Akıllıca bir söz. Ben de aynı kanıdayım.

MEHMET: Eh, bu işten siz kazançlı çıktınız, gazeteci yoldaş.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ülkemizin ileri gelen bir yazarını gazeteci olarak adlandırmak ne derece doğru bilmem... «Halklararası gazeteci» deseydin, gene neyse. Çünkü halklararası gazeteciliğin Moskova'da büyük değeri vardır. Hele bizim burada parmakla gösterilir böyleleri. Onlar da...

DOSBERGEN: (Konuşmayı keser) Aman, nerden de açtım ağzımı! Ben kötü bir şey söylemedim ki, «gazeteci» dedim. Bilgisizliğimden ötürü rütbesini biraz eksiltmişsem ne çıkar bundan?

İSABEK: Fazla uzattınız, baylar! Mehmet bütün bunlar senin başının altından çıkıyor. Eskiçağ, ortaçağ tarihleri yetmiyormuş gibi, şimdi de elini edebiyata uzatıyorsun...

(1) Zorunlu öğrenim 7 ve 10 yıl olduğu için bölge okullarında değişik ders öğretmenleri bulunuyor. (Ç. N.)

MEHMET: (Gülerek) Ne yapalım, senden öğrendik.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Radyonun düğmesini çevirir) Şimdi onu bunu bırak da başkaları ne söylüyor, ona kulak verelim.

RADYO: Öteki bölgelerde hava parçalı bulutlu geçecek, yer yer yağmur bekleniyor.

İSABEK: Tam da sırasıydı. (Herkes havaya bakar).

DOSBERGEN: Korkulacak bir şey yok. Çadır ne güne duruyor? Sonra bu hava tahminleri çoğu zaman yanlış çıkar.

İSABEK: Bana sorarsanız geceleyin iyi bir yağmur yağsın isterim. Çadırda ya da obada uyurken tepenize damlaların tıpır tıpır düşmesi ne güzeldir! Her şeyi unutur, düşlere dalarsınız.

MEHMET: Anımsıyor musun, İsabek?

Güpegündüz bir yağmur boşanır,
Obamızı kırbaçlar durmadan,
Ortalığı ıslak yün kokusu kaplar,
Ocakta kuru otlar çıtırdar.
Bir zamanlar obada, dizinin dibinde
Ne huzurlu günler geçirmişim!
Anneciğim, baba ocağına, yanına
Bir daha dönebilecek miyim?
Yağmur yağarken, gök gürlerken
Masallarını dinleyebilecek miyim?

İSABEK: **...Artık obalar kalmadı.**
Sen de göçtün bu dünyadan,
Yağmur gene eskisi gibi
Gürüldeyip duruyor dağlarda.

(Herkes susar. Derin sessizliği İsabek bozar) Aradan kaç yıl geçti? Yirmi beş mi? Daha mı çok? Acıyorum geçen yıllara...

MEHMET: Öyle ya çok oldu. Unuttun mu, okulumuzun edebiyatçılarının karşısında bu şiiri yere batıran sendin. Daha o zaman öyle laflar ederdin ki, korkudan ödümüz patlardı. Neydi bakayım: «Yere batası eski derebeylik konutlarının ülkeleştirilmesidir bu şiirin özü...» gibi sözler. (Herkes güler)

İSABEK: Çocukluk işte... Sonra şansımıza ne yıllar düştü! Yıkıntılardan çıktık hepimiz. Sabur'la dostluğumuzu anımsa. Aramızdan su sızmazdı. Her zaman söylerim, en yeteneklimiz oydu.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bazen düşünüyorum da, yazgıya inanmak gerekiyor. Onun başına böyle şeyler geleceğini bilebilir miydik? Hoş, her sonucun bir nedeni vardır ya...

DOSBERGEN: Ne olur, bu bilgece konuşmaları bugünlük bırakalım. Kadınlarımızı karşılamak için öyle bir yol düşünelim ki, Fuji–Yama'ya geldiğimize değsin.

İSABEK: Almagül mü koydu Fuji–Yama adını?

DOSBERGEN: Ondan başka kim koyabilir?

İSABEK: Aferin! İnsanın karısının coğrafyacı olması iyi bir şey.

DOSBERGEN: Ben öyle düşünmüyorum. Burada her tepeye bir ad koymuş. Topoğrafya uzmanı sanki. Çocukları gezilere götüre götüre canlarını çıkarıyor. «Fuji–Yama» sözcüğünü işittiğimde önce dilim dönmedi, maskarası oldum evdekilerin. «Nerden buldun bunu, kendi dilimizde başka bir ad koyamadın mı?» diye sordum. «Hayır, bu sözcüğün ayrı bir anlamı var. Fuji–Yama 'Kutsal dağ' demek» dedi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Geçen yıl Japonya'ya gittiğimde öğrendim ben de. Hatta Fuji–Yama'yı uzaktan bile gördüm.

İSABEK: Eğer yanılmıyorsam, her inanan budist, ömründe en azından bir kez Fuji–Yama'ya çıkar; yaşantısı konusunda Tanrı'ya içini dökermiş. Bugünün diliyle Tanrı'ya hesap verirmiş, anlayacağınız.

DOSBERGEN: Dindarlık! Tanrı'ya inananlar neler uydururlar, bilmem ki!

MEHMET: Dur, sorun dindarlıkta değil. Dinin filan ilgisi yok bununla. İnsanoğlu ömründe bir kerecik olsun vicdanıyla baş başa kalmak, yaşamın hay–huyundan uzak durmak istiyor, o kadar.

İSABEK: İnsanlar Fuji–Yama'ya kendi kendileriyle konuşmak için çıkmıyorlar herhalde. Tanrı'ya saygı sunmak olmalı amaçları. Tanrı'nın katı yüksektir; insanlar karınca gibi, solucan gibi tırmanırlar oraya. Zavallılar, mutsuzlar günahlarının bağışlanmasını diliyorlar, ayaklanıyorlar böylece. İnsanın canlılığının gizi buradadır işte!

MEHMET: Biliyor musun, senin Tanrı düşüncen ortaçağ köylüsününkiyle tıpatıp aynı. Tanrı yukarda, insan aşağıdaymış. Ne dersiniz, Tanrı, insanın kendi kendisiyle, kendi vicdanıyla söy-

leşmesinin bir biçimi olamaz mı? Belki de insan canlılığının gizi, onun kendi kendini her zaman bağışlamasında yatmaktadır...

İSABEK: Yok canım, ülkücülerin ileri sürdüklerine göre...

YUSUF TATAYEVİÇ: Bırakın şimdi bu tuhaf konuşmaları. Tartışmanıza bakılırsa hepimizin Tanrı'ya inanmamız gerekiyor, oysa inanan yok aramızda.

DOSBERGEN: Bir dakika, beyler! Anımsarsanız savaşa gittiğimizde Tanrı'dan ilk söz eden Sabur oldu. Visla'dan geçerken okuduğu şiiri unuttunuz mu? Oysa okulda hep birlikte yürürken söylediğimiz bir şiir vardı. Nasıldı hele?

«Bekle Tanrı, bekle Tanrı,
Yüzüne tüküreceğim!»

Sonrasını bilmiyorum. «Yüzeceğim derini...» filan mıydı, neydi?

MEHMET: Çocukluk zırvaları...

İSABEK: Yok canım! Hâlâ hayatta olan, yaşlı tanınmış bir ozanın şiiriydi bu.

DOSBERGEN: Benim demek istediğim o değil. Visla'da Sabur'un okuduğu şiirden söz ediyorum. Şiirin tümünü işitmedim ama Tanrı konusunda güzel şeyler yakalamış. Şiir ezberinde mi, Mehmet?

MEHMET: Tam olarak bilemeyeceğim. Yalnız, anlamı aşağı yukarı şöyleydi: «Tanrı, bütün insanların inandığı, bütün dünyanın bel bağladığı vicdanıdır insanoğlunun..»

İSABEK: Ben bir yerlere yazmıştım bu şiiri. Fakat konuyu fazla kurcalamanın gereği yok. Kendini harcamış, yetenekli bir ozandı Sabur. (Düşünceler içinde susar)

YUSUF TATAYEVİÇ: (Ona hiç yakışmayan bir yumuşaklıkla, alçak sesle) Ben en çok aşk şiirlerini, şarkılarını beğenirdim onun. (Bir süre sessizlikten sonra aklı başına gelmişcesine, sertçe) Bütün suç kendinde...

(Ağır bir sessizlik çöker. Derken aşağıdan doğru birtakım kadın sesleri yaklaşmaya başlar)

DOSBERGEN: (Canlanır) Bizim hanımlar bunlar. Geldiler demek! Gidip karşılayalım, hadi! (Hepsi seslerin geldiği yöne doğru yürür) Bakın, onlar! (Almagül'ün, Anvar'ın, Gülcan'ın ellerinde yiyecek torbaları, bir sürü öteberi vardır. Sürücü ise bir semaver taşımaktadır. Erkekler yardıma koşarlar.)

GÜLCAN: (İşveli fakat açık bir sitemle) Sizi vicdansızlar sizi! Niye gelip aşağıda karşılamadınız?

İSABEK: Özür dilerim, şekerim, çadır kurmakla oyalandık da... Eh, Fuji–Yama'ya hoş geldiniz, hanımlar! Kral çadırına buyurun.

DOSBERGEN: (Sürücüyü yana doğru götürür, elinden semaveri alır) Sen hemen git. Ayşe–Apay bize gelecekti; onu evden alır, buraya getirirsin. Ondan sonra serbestsin. Biz geceyi burada geçireceğiz. Belki yarın gündüz de kalırız. Anladın mı? (Sürücü başını sallar. Uzaklaşır. Dosbergen semaveri elinden bırakmaksızın askerce ayaklarını birbirine vurur, kadınlara çadırı gösterir). İşte saygıder bayanlar! Verdiğiniz görevi tam zamanında yerine getirdiğimizi bildirmekle onur duyarım. Çadırınız hazırdır. Kocalarınız yanınızda, bir cennet bahçesi bekliyor sizi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Vay, vay, vay! Senin böyle ağızlar yapabileceğini bilmezdim doğrusu.

ANVAR: Altı–üstü bir çadır bunun, bunca gevezeliğe değer mi? Bizim için daha büyük bir şey yapsaydınız, kimbilir nasıl övünürdünüz!

MEHMET: Fuji–Yama'da eleştiriden uzak durmak gerekiyor, bunu böyle bilesin, Anvar Hanım!

İSABEK: Anvar Hanım, merak etme, kocan bu konuda iki kişinin yaptığından fazlasını yapar.

GÜLCAN: (Görüntüye hayran) Şu güzelliğe bakın! Her yer ayaklarımızın altında.

Fuji–Yama başını göklere kaldırmış,
Gökyüzünün yüce katlarına çıkıyor.
Rahipler bu karlı doruklardan
Bize, yeryüzüne bakıyor.

Kimin şiiriydi bu?

ALMAGÜL: Bir Japon şiiri olsa gerek.

GÜLCAN: Haklısın. Almagül. Fuji–Yama'dan görüntü de bunun aynısı olmalı. Müthiş bir şey!

İSABEK: (Güler) Biliyor musun, insanlar Fuji–Yama'da ruhlarının bütün gizlerini açarlarmış. Bu yüzden Fuji–Yamâ demişler o dağa.

GÜLCAN: Tanrı önünde günah çıkarmaya hemen hazırım. Yalnız, önce erkeklerden başlamalıyız. Ne dersiniz, bayanlar!

ALMAGÜL: Kocalarımızın ne kıratta adamlar olduklarını bilmek isterdik doğrusu.

ANVAR: Şunun saflığına bak. Onların bize gizlerini açacaklarını mı sanıyorsunuz?

DOSBERGEN: Yargıya varmakta acele etme Anvar Hanım. Orasını sonra anlarız. Önce Gülcan bize İsabek'le evlenene değin kaç delikanlının kendisine gönül verdiğini açıklasın.

GÜLCAN: Sorun değil. Halen bugün bile gönül verenlerin adlarını açıklayabilirim.

ALMAGÜL: Ha şöyle,. Gülcan! Şunlara iyi bir ders ver!

İSABEK: Mehmet dersimizi vermişti ama biz daha zorlarına hazırız.

ANVAR: Eğer bir insanın işi–gücü okulda sümüklü bebelere ders vermek olursa çileye çekilmiş dervişler gibi hep sağa–sola öğütler yağdırır, başkalarına akıl öğretir. İnsanoğlunun düştüğü bu acıklı durumu anlayacağınızı sanırım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Mehmet, kuzum, senin Anvar'a ne oldu bugün?

MEHMET: Yok bir şey. Uzun süre öğretmenlik yapmak başına vurmuş olmalı.

DOSBERGEN: (Yüksek sesiyle dikkatleri üzerine çeker) Dostlarım, Fuji–Yama'da ne Tanrı'dan, ne de kulundan saklım–gizlim olamaz. Benim bir felsefem var: İnsan bilincinin temeli yaşamdır. Onun için, gelin, önce Tanrı aşkıyla yiyip içelim; ondan sonra derin konulardan söz ederiz. Hadi, şimdi kadınlar yemekleri hazırlasınlar, biz gidip derede ellerimizi yıkayalım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hay, ağzını seveyim. Boşuna demeşler, «doğanın kucağında temiz hava insanın iştahını açar» diye. Hadi, yürüyün! (Erkekler uzaklaşırlar)

GÜLCAN: (Arkalarından alayla) Of, Tanrım, bunca aklı nereden toplamışlar bu erkekler!

ANVAR: Kadınların yanında horoz gibi çalım satmasalar olmaz. Gülcan, güzelim, sen o işi bırak da kabı–kacağı sil, yeter. Ne de olsa ün yapmış bir aktrissin.

GÜLCAN: Aman, ne de ün yapmış! Hiçbir umudum gerçekleşmedi, ereklerimin hiçbirine ulaşamadım. «Yaşam parmakları-

mın arasından kayıyor...» Kimindi bu sözler?

ALMAGÜL: Sana ne oluyor, kızım?

GÜLCAN: Bir şeyim yok...

ANVAR: Karı–koca biriniz yazar, biriniz aktris... Daha ne istersiniz?

GÜLCAN: Kocamın bununla ne ilgisi var? Sanat yaşamında herkes kendinden sorumludur.

ALMAGÜL: Bununla, sanatın dışındakilerin kendilerinden sorumlu olmadıklarını mı söylemek istiyorsun?

GÜLCAN: Öyle bir şey demek istemedim, Almagül. Çok üzgünüm. Kendi derdim bana yeter. Bir zamanlar Desdemona, Maria Sturat, Kleopatra rollerine çıkmayı düşlerdim. Onları oynasam geçen yıllarıma acımazdım herhalde. Çünkü trajedinin doruğuna onlarla çıkar insan. Yarınımı görebilmem için geçmişe bakmam yetiyor. Ben trajedi oynamak, doruklara tırmanmak istiyorum; oysa vız geliyor tiyatrodakilere bunlar. Şimdilik çağdaş oyunlarla oyalanıyoruz. Çağdaş piyesler ne ki! Çocuk oyuncağı! Bir yandan yıllar geçiyor, işte otuz sekizime geldim. Durmadan sanata uzak rollere çıkıyorum. Kimsenin umursadığı yok. İyi bir iş yaptıklarını sanıyorlar. Bunun ne demek olduğunu anlıyor musun? Düşündükçe uykularım kaçıyor.

ALMAGÜL: Bana kalırsa fazla abartıyorsun. Sen ne dersen de, herkes seni seviyor, hakkında yazılar yazılıyor, ülkemizin değerli bir sanatçısısın. Canının bir şeylere sıkıldığını kabul ediyorum, fakat içinden çıkılmayacak bir durum mu var ortada?

GÜLCAN: Görüyor musun? Almagülcüğüm, o parlak zekânla sen bile anlamıyorsun beni... Yazıyorlarmış. Ne olmuş yazıyorlarsa? Hani nerede benim büyük rolüm? Tohumsuz çiçekler gibi silinip gidecek miyim sahnelerden?

ANVAR: Yazgından dolayı yakınmak sana mı kaldı? Ya sen benim yerimde olsan da bölge doktoru olarak her Tanrı'nın günü «Ağzını aç», «Dilini göster», «Soluğunu tut» demek zorunda kalsan; üstelik kocan kasaba öğretmenliğinde ömür cürütse ne derdin acaba?

GÜLCAN: İki gözüm, Anvar'cığım, sen başka şey söylüyorsun, öyle değil mi? İşte ben de asıl mesleğimle uğraşmak istiyorum. Yaşamın anlamı olan umutlardan söz ediyorum.

ANVAR: «Umutlar, umutlar, nerde kaldı tadınız?» (Erkek-

ler geriye dönerler)

ALMAGÜL: (İsabek'e) Dinle beni, yazar yoldaş, nasıl olur da karının üzüntülerine boşverirsin? Gülcan'ın düşlerine uygun eseri ne zaman yazacaksın?

İSABEK: Ben ermiş miyim ki, onun ne düşlediğini bileyim? Bütün yazdıklarım onun için...

GÜLCAN: Senin yazdıkların...

İSABEK: Hadi, bitir özünü. Yahut ben söyleyeyim: Benim yazdıklarım zamanın gerekleridir, değil mi?

GÜLCAN: Neyin gerekleri olursa olsun, gazete yazarlığından ileri gidemezsin sen.

İSABEK: Evet, klasik değilim. Gülcan'ın gözünde kimse klasik değildir.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hangisine inanalım? Karına mı, yoksa eleştirmenlere mi?

GÜLCAN: Her şeyden önce kendinize inanın.

MEHMET: (Coşar) Gülcan Hanım! İnsaf et biraz!

İSABEK: Hadi, hadi, gizleme. Çok hoşunuza gitti, değil mi?

DOSBERGEN: Dostlarım, dostlarım! Kavga çıkarmadan sofraya buyurun. Herkes yerini alsın.

İSABEK: (Rahatlar) Yapılacak en doğru iş bu. (Bir keçenin üstüne serilen sofra örtüsünün çevresine otururlar).

ALMAGÜL: Kusura bakmayın artık. Evde değiliz. Anca semaveri kapıp gelebildim.

GÜLCAN: Utanmadan nasıl söylüyorsun bunları?

ALMAGÜL: Çevredeki şu güzelliğin bir eşi daha bulunur mu, bilmem...

İSABEK: Bütünüyle sana katılıyorum, Almagül! Bugün güzelliklerin doruğunda yaşıyoruz. Köye gelip de dört duvar arasına kapansak acırdım doğrusu.

DOSBERGEN: Haklısın, dostum, Şimdi de mutluluğumuzun tamamlanması için şölenimize bir başkan seçelim. Doğu'da kadının özgürlüğünü bir kez daha pekiştirmek amacıyla Gülcan'ın başkanlığını öneriyorum. Eger Gülcan Hanımın bir itirazı yoksa, tabii...

GÜLCAN: Burada ev sahibesi Almagül olduğuna göre, önce onun ne söyleyeceğini dinleyin.

ALMAGÜL: Hayır, hayır. Başkanlık sana daha çok yakışır.

YUSUF TATAYEVİÇ: Şölen başkanı olmanın büyük sorumlulukları vardır.

GÜLCAN: Kim istiyorsa yapsın öyleyse...

YUSUF TATAYEVİÇ: Yok, yok. Sesimi kesiyorum. Sen yönet şöleni. İstediğin gibi yönet.

GÜLCAN: Madem öyle, bu rolü bir deneyelim.

İSABEK: Belki düşlerindeki rolü bulursun.

GÜLCAN: (Alayla) İki gözüm, kocacığım, sen ne dersen de, dâhiliğini kabul edemeyeceğim.

İSABEK: Yeter ki halk kabul etsin. Ben ona da razıyım.

GÜLCAN: Dünyada aptal bolluğundan çok ne var?

İSABEK: Boşuna uğraşma, kimsenin aklını çelemezsin.

DOSBERGEN: Dikkat, arkadaşlar. Şölen başkanımızın görevi başlıyor.

GÜLCAN: Nereden başlayacaktık?.. Önce kadehleri doldurun. (Herkes kadehini doldurur, yiyeceklerden alırlar)

– Bana sek ver...

– Bak, ne güzel şey!

– Lezzetliymiş.

– Şarap mı, votka mı?

(Aşağıdan bir otomobil kornası duyulur)

DOSBERGEN: Bu da kim oluyor? Bizi rahatsız etmemelerini söylemiştim. Bir kuş dahi uçurmayacaklardı...

İSABEK: Yoksa dağ da senin buyruğun altında mı, Dosbergen?

DOSBERGEN: (Şakayla) Toprak devletin ama dağ benim, daha doğrusu karımındır. Coğrafyacı olarak burasını o keşfetti çünkü. Fakat kim olabilir bu? Ne ararlar buralarda? (Kalkar, sesin geldiği yöne doğru el sallar, bağırır) Hey! Ne istiyorsunuz? Buradan geçmek yasak, bilmiyor musunuz? (Saçları kırlaşmış yaşlı bir kadınla sürücü gelir yanlarına. Ayşe–Apay'dır bu.)

Ah, bağışlayın bizi, Ayşe–Apay birden tanıyamadım sizi. Çocuklar, bakın, kim geldi! (Kalkarlar. Ayşe–Apay'ı karşılarlar)

AYŞE–APAY: (Güçlükle soluk almaktadır) Merhaba çocuklar! Of, nefesim daraldı. Artık yaşımız geçmiş. Üstelik yanlış yere geldim dipe ödüm patladı.

DOSBERGEN: Dikkatsizliğimi bağışlayıp, Ayşe–Apay. (Sürücüye) Teşekkürler. (Sürücü gider.)

İSABEK: Ne iyi ettiniz de geldiniz, Ayşe-Apay!

AYŞE-APAY: Sizler için dünyanın ta öbür ucundan olsa gelirim, sevgili çocuklar. Çoktandır bir araya gelip görüşemedik. Kaç yıl geçti aradan... Çağırırsınız da gelmez olur muyum?

YUSUF TATAYEVİÇ: Buyurun, Ayşe-Apay, baş köşeyi size ayırdık. Görüştüğümüz için sevinçliyim.

AYŞE-APAY: Teşekkür ederim, Yusufbay. Sen hiç değişmemişsin.

İSABEK: Tanıştırayım, Ayşe-Apay. Bu güzel kadın gelininiz Gülcan'dır. Ötekileri tanıyorsunuz zaten.

AYŞE-APAY: Mutluluklar dilerim, Gülcan, kızım. Gerçi daha önce tanışmadık ama sizi tanırım ben. Zaten kim sizi tanımaz ki! Sık sık televizyonda çıkıyorsunuz.

GÜLCAN: Ben de sizin hakkınızda çok şeyler işittim. Geldiğiniz için teşekkür ederiz.

AYŞE-APAY: Almagül telefonla hepinizin burada toplanacağını söyleyince deli gibi sevindim.

DOSBERGEN: Onu da ben akıl ettim.

AYŞE-APAY: Bundan kuşkum yok. Sevgili Dosbergen. Üstelik bir de araba göndermişsin. Köye otobüsle gelir gelmez buldu beni. Kırlara gezmeye gelen ne çok insan var! Tıklım tıklım doluydu otobüs. Çok şükür, kavuştum sizlere!

MEHMET: Eh, şimdi neşemiz yerine geldi!

YUSUF TATAYEVİÇ: Sayın başkan, söz istiyorum.

GÜLCAN: Söz yoldaş Tatayev'indir.

İSABEK: (Alçak sesle) Görevini, unvanını da söyle.

GÜLCAN: Sahi mi? Söz enstitü başkanı, bilim doktoru... (İsabek'e, yavaşça) Ne bilimleri doktoruydu?

İSABEK: (Yavaş sesle) Tarih bilimleri. Hatırda tutması o denli zor mu?

GÜLCAN: Ne bileyim ben! Şimdi yeryüzünde öyle çok bilim dalı ve bilgin var ki!

DOSBERGEN: Ama Yusufbay onlardan değil... Bilimler akademisine üyeliği söz konusu.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bırakın canım, bütün bunları! Ayşe-Apay'ın yanında Yusufbay'dan bakası değilim ben. Yusufbay deyin, yetişir.

MEHMET: Seni anlayana aşkolsun. Bazen öyle, bazen böyle.

YUSUF TATAYEVİÇ: Neyse, tamam... Söylemek istediğim şu ki... Bugünkü buluşmamız bizler için bir bayramdır, yoldaşlar! Büyük zaferin yirminci yıldönümünde sizleri toplamıştım, o gün ilk kez görüşmüştük. Yalnız, Ayşe–Apay, o zaman aramızda göremediştik sizi; bir erlere gitmiştiniz. Şimdi ise Dosbergen ile Almagül'ün ev sahipliği vesilesiyle okul yıllarında bizler için yaptığınız iyi şeylerden dolayı size şükranlarımı bildirmek isterim. Siz ülkemizin değerli bir öğretmenisiniz, bizler de önemli görevlere geldik...

DOSBERGEN: Görevlerimizden kime ne, canım? Başka şeylerden söz et şimdi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Dosbergen, bilim kurulunda olsak kapı dışarı ederdim seni. (Gülerler)

MEHMET: İyi ki bilim kurulunda değil, Fuji–Yama'dayız. Kusura bakma ama, Yusufbay, seni dinlerken aklıma geldi. Lise ikinci sınıftaydık. Ayşe–Apay tutmuş, tarih öğretmenimiz Erdey Hasanoviç'le evlenivermişti. Nasıl kıskanmıştık sevgili öğretmenimizi, değil mi? Ben kocasının derslerine çalışmayı bırakmıştım hemen, ama daha sonra paparayı yeyince aklım başıma geldi. Öğretmenimizin bir erkeği sevebileceğini düşünemediğimiz için, Ayşe–Apay'ın davranışını bize ihanet saymıştık.

GÜLCAN: Kocanız hayatta mı, Ayşe–Apay?

AYŞE–APAY: Hayır, Stalingrad çarpışmalarında öldü.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ah, o ne olağanüstü bir insandı!

AYŞE–APAY: Hepsi şimdi geçmişte kaldı. Öğrencilerinin surat asması karşısında kocam gerçekten çok üzülmüştü. «Onlara söyle de bana diklenmesinler. Seni ellerinden almış değilim.» demişti birgün.

İSABEK: Ayşe–Apay'ı, boşuna kıskandığımızı sanmayın. Nice yiğitlerin gönlünü çalmıştır!..

MEHMET: Eskilerin bir sözü vardır: Tilkinin kızılıyla kızın güzeli beladan kurtulamazmış.

YUSUF TATAYEVİÇ: İşte, sevgili Ayşe Ablamız, taşıdığınız anne yüreği onuruna, sağlığınıza içelim!

APYE–APAY: Sağolun, aslanlarım.

İBASEBEK: Oğlunuzu görmüştüm birgün. Nasıl da gelişmiş, boy atmış. Az kalsın tanıyamıyordum.

AYŞE–APAY: Babasına benziyor mu?

İSABEK: Tıpkı o.

AYŞE–APAY: Evlendi, Karaganda'da kalıyorlar şimdi. İki torunum var. Gelinim iyi, akıllı bir kadındır. «Birkaç tane daha doğur, ben de yardım ederim, yetiştiririz.» dedim. Savaş yüzünden doğru–dürüst çocuk mu meydana getirebildik! Kocam cepheye giderken çocuğumuzun tek oluşundan dolayı çok üzgündü. «Oğlumu gözün gibi koru; koruyamazsan yaşam bağın kopar, dünya sana zindan olur.» demişti. Başka bir sözü de şu oldu: «Torunlarını gördüğün gün kendini mutlu say ve hiçbir şeye acıma.» Oğluna bırakacak başka bir şeyciği olmadığı için kitaplarını saklamamı sıkı sıkıya tembihlemişti. Dönemeyeceğini biliyordu sanki. (İçkilerini sessizlik içinde içerler) Sevgi dersiniz, aşk derseniz, her şeyim oldu, hepsini tattım. Ne var ki kısa sürdü... Demek, yazgım böyleymiş... İşte şimdi gelinlerime, gençlere bakıyorum da yüreğim kıvançla doluyor. Boşuna yaşamamışım şu dünyada.

GÜLCAN: (Kocasına) Ah, siz yazarlar! Edebiyat alanında adınız duyulmuş, başka bir işe yaramazsınız. Seylan, Nepal ya da Habeşistan'a yaptığınız bir yolculuk üstüne yazdığınız gezi yazıları herhangi bir turist rehberinde kolaylıkla bulunabilir. Buna mı eser diyorsunuz?

İSABEK: Ne demek istiyorsun, Gülcan?

GÜLCAN: Hani nerede insanın yüreğini titreten romanlarınız? Fırtınanın alt–üst ettiği okyanuslara benzeyen yaşantımız nerede? «Biz Şekspir değiliz» diyeceksiniz. Biliyorum bu boş savunmalarınızı. Yırtıcı hayvanların kuytu ormanlarda soluk alışlarını andıran, irkiltici sözleriniz nerede?

İSABEK: Sahnede değilsin, oyun oynama şimdi.

GÜLCAN: Edebiyatla da sen oynama. Ben ne oynayıp, ne oynamayacağımı bilirim. Elime gerçek rolümü verin, sahnede ölmezsem insan değilim. Yaptığın iş uğruna yaşamını verebilir misin sen?

İSABEK: Böyle konuşma, Gülcan. Belki de ben yaşamımı senin uğruna vermişimdir.

ALMAGÜL: Gülcan, neden böyle şeyler söylüyorsun?

GÜLCAN: Şimdi sanattır konumuz. Sözlerimden başka bir anlam çıkarmayın lütfen.

MEHMET: Ben de Gülcan gibi düşünüyorum.

İSABEK: Yok canım. Eleştirmek kolay ama...

MEHMET: Sorun eleştiride değil şimdi. Yaşadığımız yılların bir neslin deneyi olarak önemli bir edebiyat konusu olabileceeğine inanmamız gerekir. Biz nasıl yaşadık, bizden sonra aynı biçimde mi yaşayacaklar?.. İşte buna edebiyat, yalnız edebiyat yanıt verebilir.

ANVAR: Aman Tanrım! Gene ders vermeye, akıl öğretmeye kalkışıyor.

İSABEK: Edebiyat konusunda söylediğiniz iyi sözler için teşekkürler. Yalnız, edebiyatın o yükü kaldırabileceğini sanmıyorum. Öyle güçlü tarihsel olaylar vardır ki, bize hazırladığı yazgıdan kurtulamayız. Edebiyat ne yapsın buna, onun elinden ne gelir?

MEHMET: Artık genç değiliz, İsabek. Elinden hiçbir şey gelmeyen bir edebiyatla geleceğe açılmak istemezdim doğrusu. Söz gelişi Ayşe–Apay'ın birgün unutulmasına ya da cafcaflı bir tablo halini almasına gönlüm razı olmuyor. Yeni kuşaklar bir şeyin yalnız değerini bilmekle kalmazlar, onu kınayabilirler de...

GÜLCAN: Gördünüz mü, erkek konuşması dediğin böyle olur! Fuji–Yama'ya çıkmışken Tanrı önünde, vicdanımıza karşı dürüst olalım, gerçekleri söyleyelim. Ayşe–Apay bundan hoşlanacaklar. Senden başlıyoruz, Yusuf Tatayeviç.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bana Yusufbay demenizi rica etmiştim.

GÜLCAN: Bağışla, senden başlıyoruz, Yusufbay. Aramızda görevi en yüksek olan sensin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorun o değil. Ben verdiğim sözü tuttum. O nedenle...

ALMAGÜL: O hesap tamam. Şimdi sonrasını dinleyelim. Ayşe–Apay beğenecek mi, bakalım?

YUSUF TATAYEVİÇ: Anlatayım öyleyse... İşte, Ayşe–Apay, siz bizi cepheye yolcu ettikten sonra aradan uzun yıllar, nerdeyse bir ömür geçti. Topçu okulundaki kursun bitiminde savaşa katıldık, sonra döndük geldik.

ANVAR: Yuvarlak laflar kullanma. Bak, Yusufbay, söz alan herkes kendisinin yaptığı her işi anlatacak. Tamam mı,

AYŞE–APAY: Bakın, bu hoşuma gitti. Sevinçlerinizi, yaşantınızı öğrenmek istiyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Boyunbağını düzeltir) Demek ki

kendimden söz edeceğim...

MEHMET: Güçlük mü çekiyorsun yoksa?

YUSUF TATAYEVİÇ: Değil, fakat anladığıma göre sözü önce şölen başkanı alacak. Bize bir ses ayarı gerekli.

İSABEK: Durun, önce ben konuşacağım. (Hep bir ağızdan tempo tutarlar: «Şö–len başkanı! Şö–len başkanı!»)

GÜLCAN: Ya–a, demek öyle! Pilavdan dönenin kaşığı kırılsın. Söze ilk ben başlıyorum. (Ayşe–Apay'a döner) Siz de böylece gelinlerinizi yakından tanımış olursunuz.

AYŞE–APAY: Hadi konuş, sevgili kızım.

GÜLCAN: Evet, ben bir aktrisim. Şimdi herkes tanır beni. Oysa savaş yıllarında, 1944'te, bir dikiş atölyesinde çalışan ufacık bir kızdım. Ve ilk hırsızlığımı orada yaptım.

İSABEK: (Öfkelenir) Neler zırvalıyor bu kadın! Anlatacak başka bir şey bulamadın mı?

GÜLCAN: Bana engel olma, ayrıca benim yüzümden utanç duymana gerek yok. Gerçeği söylemekten daha büyük bir erdem var mı? Sahnedeki rolümün tavşanın suyunun suyu olduğunu söylediğin zaman susuyorum, çünkü sen kendin gerçeğin suyunun suyunu yazıyorsun. Uyduruk rollere çıktığım doğrudur. Öyleyse şimdi gerçekleri söyleyeceğim, buna da hakkım var.

AYŞE–APAY: Utanına, kızım, yabancı yok aramızda.

GÜLCAN: Bu hırsızlığı keyfim için yapmadım. Annem hastaydı, kardeşlerim ise küçüktü daha. Birgün cepheden babamın ölüm haberini aldık. Konu komşu baş sağlığına gelmeye başladılar. Ata geleneğine uygun olarak ölenleri hiç olmazsa bir kase çorbayla anmak gerekiyor. Oysa annem ayakta duracak halde değildi. Bunun üzerine atölyeden üzerime iki asker gömleği giydim, çıkıp pazarda sattım. Bunların parasıyla biraz ekmek, patates, biraz un geçti elimize. Komşularımızı çağırıp babamı anma yemeği verebildik. Şimdi düşünüyorum da, çok utanılacak, kötü bir iş yapmışım. Eğer Fuji–Yama'da bir hak tanrısı varsa günahlarımı bağışlasın.

İSABEK: (Çileden çıkar) Hadi söyle, söyle! Daha hangi günahların varsa hepsini söyle!

GÜLCAN: Sırası geldikçe söyleyeceğim. Sonra atölyenin müsamere topluluğuna katıldım, savaştan sonra da tiyatro okuluna gittim. İşte bu adama orada rasladım.

İSABEK: Sen kendine bak! Başka bir kadın olsa böyle bir

«adam» için yatar kalkar dua ederdi.

GÜLCAN: Oysa ben kılımı kıpırdatmadım onun için.

DOSBERGEN: Dostlarım! Dostlarım! Yanınızda başkaları bulunduğunu unutmuşa benziyorsunuz.

GÜLCAN: Kusura kalma, Dosbergen, artık geriye dönemem... Deli toyluk yıllarıymış o yıllar. Sözün kısası evlendim onunla. Fakülteyi bitirip gazeteye girdi, ben de tiyatroya başladım. İşte o sırada ikinci hırsızlığımı yaptım. Öyle büyük bir günah işledim ki, ne kendimi bağışlayabiliyor, ne de Tanrı'dan bağış dileyebiliyorum. Bizimkisi genç olduğumuzu, kendimiz için yaşamamız gerektiğini, eksiğimizi tamamlayacak fırsatı bol bol bulabileceğimizi söyleyerek kandırdı beni. Ben de aptal gibi inandım ona... İşte o uğursuz gün... Yavrumu çaldım, kendimden...

İSABEK: Görüyorum, iyice sarhoş oldun.

GÜLCAN: Evet, kanımı yakan içimdeki zehirden sarhoşum ben. Ayşe-Apay, bir anne olarak, gerçek bir anne olarak siz söyleyin. Savaşta oğullarını yitirmiş bir anne rolüne çıkmaya hakkım var mı? Böyle bir anne benden daha mutludur, çünkü onun oğulları vardı da sonradan elinden gitti. Ya ben ne yaptım? Kendim çaldım onları. Hem de ne uğruna? Bağışlayın beni, ne olur, beni bağışlayın... (Ağlayarak kaçar)

İSABEK: (Allak bullak olmuş bir halde) Özür dilerim... Karım bazen böyle sinir nöbetleri geçirir... Siz ona aldırmayın, eğlenmenize bakın... Ben şimdi gider, getiririm... (Gider)

AYŞE-APAY: (Üzgün) Tüh, tüh! Bütün suç bende. Aranıza karışmakla neşenizi kaçırdım.

MEHMET: O da ne demek? Siz canınızı sıkmayın, Ayşe-Apay, bunda hiç suçunuz yok. Gülcan böyledir işte; acısı depreştikçe doğruyu söyler, doğruyu söyledikçe acıları depreşir.

AYŞE-APAY: Anlaşılıyor...

YUSUF TATAYEVİÇ: Boşuna demememişler, «Herkesin bir derdi vardır» diye. Çocuksuzluk zor ama şimdi çocuklu olmak da pek kolay değil.

DOSBERGEN: Haklısın, Yusufbay. Bugünün gençliğine akıl erdirene aşkolsun. Her şeyden anlarlar, bilmedikleri şey yoktur. İki çift laf söylemeyegör, «Akıl öğrettiğin yeter!» deyip işin içinden çıkıyorlar. Bizden bıktıkları belli.

ALMAGÜL: Nedenini düşündün mü hiç? Belki de ilginç

gelmiyorsun çocuklarına. Onlardan alıp verebileceğin bir şeyin kalmamış. İlgilerini çekecek bilgi verebiliyor musun onlara?

DOSBERGEN: Ya-a. Öyle mi? korkarım, yakında karı-koca arasında da bilgi alış-verişi söyleyeceksin.

ALMAGÜL: Böylesi karı-koca arasında daha çok gerekli.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bağışla beni, karı-koca arasındaki ilgiye sevgi derler.

ALMAGÜL: Sevgi ya da kocamın deyimiyle bilgi alış-verişi.

DOSBERGEN: Tuhaf... Buna göre ikimizin durumu nedir acaba? Basit bir tarım uzmanı olarak senin bilgi dağarcığını zenginleştirebileceğimi hiç sanmıyorum.

ALMAGÜL: İlerde görüşürüz bu konuyu, ben de basit bir öğretmenim...

DOSBERGEN: Çağımızın kadınlarını görüyor musunuz, Ayşe-Apay? Bu anlamda derebeylik dönemi, zamanımızdan kat kat üstünmüş. Hiç olmazsa kocalara saygı-sevgi denen bir şey varmış.

ANVAR: Sus, Dosbergen, acındırma kendini. Hakettiğiniz kadar sayarız biz sizleri.

MEHMET: Saygınızı ne derece hak ettiğimizi gösterecek bir şey var mı? Bir ölçek filan?

ANVAR: Var ya...

DOSBERGEN: Bilimsel devrim çağında koca olmak ne denli zormuş!

ALMAGÜL: Bu düşünceye ben de katılıyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: İnsanın kendi kendisi olması ne demekmiş? Mehmet'le aranızdaki bi gece konuşmaları biz de anlayabilsek...

ALMAGÜL: Toplumun standartlaştığı bu dönemde kişilik sorunu diye bir şey var. Toplumbilimciler ne diye çırpınıp duruyorlar?

YUSUF TATAYEVİÇ: Varsa, bundan bize ne? Bireysellikle uğraşmak kolay mı sanıyorsunuz? Zaten olayların akışını durduramazsınız. Tarihin nesnel gelişimi acımasızdır. Biz ne dersek diyelim, o bildiğini okur.

MEHMET: Yalnız, insanoğlunun da bu sırada kendisi için hiç olmazsa tarihsel bir süreç hazırlaması gerekir.

ANVAR: Senin de işin-gücün hep tarihsel süreç aramak. Saçma! Tarih nasıl olsa bir yol tutturup gidecek, sen de kendi okulnuda, kişisel ilgilerinle başbaşa kalacaksın.

DOSBERGEN: Ayşe–Apay, yemin ederim, bunları Fuji–Yama'dan kovacağım. Siz buraya akıllılık taslayıp kafa şişirmeye mi geldiniz? Ayşe–Apay ile bizi aptal yerine koyup zırvalarınızı dinletemezsiniz.

AYŞE–APAY: Rahat bırak, Dosbergen. Konuşmaları bayağı ilgimi çekti.

DOSBERGEN: Hayır, böyle olmaz. Burada onlar konuk, ben ev sahibiyim. Konukların işi yiyip içmek, eğlenmektir. Oysa bunlar ne yapıyorlar? İkisi kavga çıkarıp kaçtı, kalanlar da bir toplumbilimdir tutturdular. Kimsenin bilgi dağarcığına katkısı olmayan ben zavallı tarım uzmanı ise tek başıma kaldım. Dayanamayacağım buna, gidip kaçanları getireceğim. (Gider)

AYŞE–APAY: Ah, çocuklarım, çocuklarım! Eskiden olduğunuz gibi olmayışınıza bir türlü alışamadım. Zamana nasıl yetişmeli, bilmem ki! (Susma)

ANVAR: Bilim doktoru yoldaş, iki gözüm Yusufbay. Gidip söyle baş başa biraz konuşsak. Her zaman yanına varmak kolay olmuyor.

YUSUF TATAYEVİÇ: O da ne demek? İsteyen istediği zaman yanıma gelebilir. Hele senin için kapıda beklemeye hazırım. *Hani, geldiğin mi var ki?.. Buyur, yürüyelim.*

ANVAR: Mehmet! Maksude'ye, Moskova'dan dönünce, benim herkesin gözü önünde kocasıyla baş başa kaldığını anlatırsın. (Mehmet gülerek başını sallar. Yusuf Tatayeviç ile Anvar yana çekilirler) Bak, Yusufbay, kente atanmamız konusunda Mehmet'e yardım et biraz. Yıllar geçip gidiyor... Bazen televizyonda seni enstitü öğretim üyeleri kurulunun başında görünce içim cız ediyor. Sanki yaşamımın boşuna geçtiği sanısına kapılıyorum. Uzaktan, insanı kendine çeken bir görüntü bu. (Susma) O akşamı anımsıyor musun? Maksude'yle evlenmiştiniz artık; ben ise okulu yeni bitirmiş, gönderildiğim yere gidiyordum. Mehmet'e orada rastladım işte. Eğer o zaman bana deseydin ki... Fakat artık bunları anımsatmanın bir yararı yok.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Gösterişli bir hareketle) Evet, Anvar. Çoktandır yaprakları dağılmış bir kitaba benziyoruz. Neden böyle oluyor? Yaşam bizim için yalnız pişmanlık kaynağı mıdır?.. Ne diyelim, yazgımız böyleymiş...

ANVAR: Karınla ikinizin bileceği iş. Yalnız, benim diyeceğim başka. Bir yolunu bulup Mehmet'in aklını çelsen de aptalca

inadından vazgeçse... Böyle yetenekli bir insan...

YUSUF TATAYEVİÇ: Orası öyle. Onun yerinde bir başkası olsa çoktan akademiye yerleşmişti. Ancak bir şeyi anlaman gerekiyor: kocan geleceğe güvenmeyen bir adam. Arka çıkıp hiç olmazsa eğitim yönetmeni olarak kente aldırdığımı varsayalım. Orada ilerleyeceğini hiç sanmıyorum. Basit bir öğretmen olduğunu kendin de görüyorsun. O kendine güveni, başına buyrukluğu, her konuda kesin yargıları bulunuşu çekilecek gibi değil. Eski bir okul arkadaşı olarak ona anlayış gösteriyorum. Başka biri olsa yüzüne bile bakmazdı.

ANVAR: Ne yapsan değiştiremezsin onu. Talihsiz bir don Kişot! Fakat benim derdim yalnız o değil. Sen anlarsın... Hiçbir şey gizlemeden anlatacağım sana. Ne olursa olsun benim bir yakınımsın. Bu bölgeden, bu okuldan gitmemiz şart. Mehmet'le Almagül arasında bir ilişki var gibime geliyor. Hissediyorum bunu. (Ağlar)

YUSUF TATAYEVİÇ: Yok canım! Olmaz öyle şey. Senin gibi güzel bir kadına yapılacak iş mi? Nerden çıkarıyorsun bunu? Güzel bir kadınsın. Benim pek aklım yatmadı.

ANVAR: Bilmem. Almagül karı–koca arasında bilgi alış–verişi olması gerektiğini durup dururken söylemedi. Bu, bizimkinin görüşüdür.

YUSUF TATAYEVİÇ: Dosbergen farkında mı işin?

ANVAR: Hayır, hiçbir şey sezdirmemeye çalışıyorlar, fakat ben gene de hissediyorum. Senden dileğim, bunu kimseye söylememen. Yalnız sana açıkladım gizimi. Aman, ağzını sıkı tut.

YUSUF TATAYEVİÇ: Korka, gizin benimle birlikte ölecektir. Sana erkek sözü veriyorum.

AYŞE–APAY: (Konuşmalarını keser) İki gözüm, Yusufbay, karın Maksude'yi soracaktım. Neden gelmedi o?

YUSUF TATAYEVİÇ: Size söylemeyi unuttum, Ayşe–Apay, karım şimdi Moskova'da. Gelininiz kimyagerdir, doktora çalışmalarıyla uğraşıyor. İki de çocuğumuz var. Oğlan üniversite üçte, kız ise lise birde. Mutlu bir yaşamım var sayılır.

AYŞE–APAY: Söylediklerinle beni sevindirdin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Şimdi başkentteki bir enstitünün başkanıyım. Sorumluluk gerektiren iyi bir görevim var. Ayrıca bilimler akademisinden çağrıldım, belki de görevimde yeni değişiklikler olacak. Bilim dünyasında geri kalmamak için doktora yap-

tım... (Gülcan, İsabek, Dosbergen gelirler)

İSABEK: Bir bilge kişinin sözü vardır: «Aile kavgaları aşkı tazeler» diye. Gerçekten öyle. Bizi bağışlamanızı dilerim.

GÜLCAN: (Canlı, yapmacıksız) Siz bize aldırmayın. Böyle aşk tazelenmesi pek sık olur bizim ailede.

ANVAR: Bırak şimdi bu konuşmaları... O konuyu çoktan unuttuk.

GÜLCAN: Öyleyse Fuji–Yama'daki itiraflarımızı sürdürelim. Şimdi sıra kimde?

YUSUF TATAYEVİÇ: Zamanımızı eğlenerek geçirsek daha iyi olmaz mı? Bırakalım bu tatsız oyunu.

GÜLCAN: Ya–a, demek öyle! Ben bütün saklımı–gizlimi açayım, sıra size gelince vicdanınız tertemizmiş gibi elinizi yıkayıp oturun. Yo–o, olmaz öyle şey. Bir kere ben oyun oynamadım. İkincisi, verilen sözden kimse dönemez... Şimdi sıra sizde, yoldaş Yusufbay, yani Yusuf Tatayeviç Tatayev. Sizi dinliyoruz.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorguya mı çekiliyoruz?

GÜLCAN: Bekliyoruz, haydi! (Yavaçşa) Arkadaşlarına karşı saygılı ol.

AYŞE–APAY: Şaka değil bu, kuzum Yusufbay, eskiden öyle güzel şeyler anlatırdın ki! Hadi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Peki, sizin hatırınız için anlatacağım... Bilim doktoru olduğumu söylemiştim. Ailemi, ne iş yaptığımı biliyorsunuz... Demek oluyor ki, Ayşe–Apay doktoramı verdim, çalışıyorum şimdi. Karım doktorasına hazırlanıyor, ben ise yeni bir çalışmamı yayınlamayı düşünüyorum. Bilgin olmak eser yayınlamaya engel değil.

ANVAR: Neden engel olacakmış? Mehmet'e kaç kez söylemişimdir: «Başkaları senden daha mı akıllı?» diye. Tanıdıklarımızdan birçoğu doktora yaptılar. Şimdi gül gibi geçinip gidiyorlar. Ama Mehmet bir inattır tutturdu. Ivır–zıvır konularla bilim yapılmazmış. «Ben de iyi bir konu bul, yaz.» diyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: Evet, güncel bir konu bulmalı, en önemlisi de çok malzeme toplamalı. En önemlisi yanlışsız bir çalışma yapılması şart.

MEHMET: Bu konuyu da nerden açtın, Anvar?

ANVAR: Tıklım tıklım sınıflarda eloğlunun çocuklarını okut, sinirlerin bozulsun, sonra da hiçbir eser bırakmadan öl git! Vız gelir bana. Gençlik yıllarım gitti, yaşam yapılan yanlışı düzelt-

mez artık.

ALMAGÜL: Mehmet'e hak veriyorum.

ANVAR: Çoktandır aynı görüşü paylaştığınızın farkındayım.

ALMAGÜL: Herkesin çalışması kendine göre. Mehmet tıklım tıklım sınıflarda çocuk okutur, Yusufbay ise «Ülkenin Güney Bölgelerinde Halklararası Emekçi Eğitimi» konusunda doktora tezi hazırlar. Bilmem ki, ne diye güney bölgelerinde? Yoksa kuzeyde başka bir yöntem mi uygulanıyor?

YUSUF TATAYEVİÇ (Kızar) Başka yöntem uygulandığını kim söylüyor? Araştırma bölgesi orası da ondan...

ALMAGÜL: Hangi araştırma? Ben tezini okudum. Yapılan işler anlatılmış, gazetelerden makaleler alınmış, uluslararacılığın[2] en iyi örneği diye karışık evlenmelerin istatistiği verilmiş. İşte bütün araştırma bu...

DOSBERGEN: (Karısına) Dur, dur! Anlaşılan senin niyetin tartışma çıkarmak! Niçin? Yusufbay... Canı öyle istemiş... Bir bilim payesi almış. Üstelik alan yalnız o değil... Sataşma adamacağıza.

YUSUF TATAYEVİÇ: Dur bakalım, arkadaş, itirazım var. Bu alandaki çalışmalara önemli bir katkım olmuştur. Biliyorsunuz, ulaslararasıcılık komünist toplumun en önemli ilkelerinden biridir.

MEHMET: Ona bir diyeceğim yok. İki kere ikinin dört etmesi gibi açık. Yalnız, burada senin bilime katkını anlayamadım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Başkaları bir şeyler anlıyorlar ya, sen ona bak. Ayrıca sen ne diye bu konuda yargı yürütmeye kalkıyorsun? Sorunla uzaktan–yakından herhangi bir ilişkin yok ki...

MEHMET: Hayır, doğrudan doğruya ilişkim var. Az önce Almagül'ün söylediği gibi, tıklım tıklım dolu sınıflarda sinir yıpratıyorum. Tarih derslerini, «Hangi savaşlar ne zaman olmuş» gibi değil, onlara bir yaşam dersi olsun diye vermeye çalışıyorum. Öğrencilerime, toplumların hangi yollarla ve ne pahasına uluslararası kardeşliğin kaçınılmazlığı sonucuna vardıklarını, özgür, eşit insana yaraşan bir yaşam tarzını, tek onurlu yaşam tarzını nasıl bulduklarını dilim döndüğünce anlatmaya çalışıyorum.

(2) «Enternasyonalizm» anlamında kullanılmıştır. (Ç. N.)

YUSUF TATAYEVİÇ: Yetişir, okulda ders vermiyorsun. Herkesin bildiği gerçekler bunlar...

MEHMET: Okulda böyle ders verdiğimi sanma! Hayır, dostum, öğretmenlik senin bildiğin gibi kolay değil. Her mesleğin kendi incelikleri vardır ve bu inceliklere yeterince sahip olduğumu söyleyebilirim. Bu arada şunu da belirtemeden geçemeyeceğim: Herkes mesleğinin inceliklerini bilmelidir. Çarpım tablosunu bilim ve sanat diye yutturmanın gereği yok.

ANVAR: Bırak, canım! Madem kendin beceremiyorsun, başkalarının işine karışma.

MEHMET: Biliyorsun ki...

YUSUF TATAYEVİÇ: Bugüne değin aklın nerdeydi, Bütün arkadaşlarıma, tanıdıklarıma doktora çalışmamı gönderdim; hiçbirinden olumsuz yanıt gelmedi. Niye sustum o zaman? Bilimde dostluk yoktur. Niçin gelip bilim kurulunda konuşmadın? Şimdi kalkmış...

MEHMET: Dinle beni! (Susma) O konudaki suçumu kabul ediyorum. Üstelik yalnız bu olayla kalsaydım gene iyi. Aslında yeri gelince konuşmadığım için başka suçlarım da var. Şimdi madem hepimiz burada toplanmışız...

İSABEK: (Aceleyle) Mehmet, meseleyi böyle ciddiye almana sebep ne? İşi büyütmekle eline ne geçecek? Hırçınlaşmanın nedenini vallahi anlamıyorum. Şunu unutma: Yaşam akıp gidiyor, hepimiz nasıl olsa varacağımız yere varacağız. Öyleyse ne diye hem kendinin, hem de yakınlarının keyfini kaçırıyorsun? Şunun kafasına taktığı şeye bak! Doktora tezinin nasıl olduğundan sana ne? Akademi kurulu diye bir kuruluş var, değil mi? Oraya bu işten anlayan insanları oturtmuşlar. Bırak, onlar çözsünler bu sorunu!

MEHMET: Eski dostların açık yürekli konuşmalardan alınacaklarını sanmıyorum.

İSABEK: Tamam, şimdi sıra bende.

DOSBERGEN: Değerli aydınlar, şu bilimsel konuşmaları kesin artık! Yokluğumda hiçbirinizin bir değeri kalmayacağına göre, maddi nimetlerin yaratıcısı olarak şimdi beni dinleyin!.. Durun!.. Niye öyle şaşkın şaşkın bakıyorsunuz yüzüme? Ayşe–Apay, korkmayın, şaka söyledim. Deminki tartışmalardan dolayı sakın canınız sıkılmasın. Bizler dostuz, siz de bizim öğretmenimizsiniz... Şimdi size kendimden sözedeceğim. Bu bölgenin baş tarım uzma-

nıyım. Komünistliğim de evimde başlar. Çoluk çocuğumun karnı tok, sırtı pek olduğuna göre işler yolunda gidiyor demektir. Dünyada tek istediğim artık savaş olmasın. Kimseyi aldatmam, işimde hile yapmam, dalavereyle uğraşmam. Kendi emeğimle yaşarım, bundan da kıvanç duyarım.

AYŞE-APAY: Çok güzel! İnsanın kendi emeğiyle övünmesinden daha iyi ne olabilir!

DOSBERGEN: Yaşam koşullarım kötü sayılmaz. Evim var; mobilyalarım, halılarım, arabam var. Almagül'le arada bir çekişiriz. Benim aşırı derecede maddeci davrandığımı söyler. Başka türlü ne yapabilirim? Tarım uzmanı olarak evimden konuklar, yabancı heyetler eksik olmaz. İleri üretim düzeyine eriştik. O nedenle geri kalmış, yoksul görünmek istemeyiz. Ne yaparsınız, siyaset gereği...

ALMAGÜL: İşte bu siyaset dolayısıyla da evimiz mobilya mağazasına döndü.

ANVAR: Aferin, Dosbergen! Tam bir ev erkeğisin! Dosbergen gibilerin onuruna içelim!

GÜLCAN: Dosbergen'in açık yürekliliği hoşuma gitti. Duraksamadan, sakınmadan, hiçbir şeyini gizlemeden kendini ortaya koydu.

DOSBERGEN: Gizleyecek nem var ki!

AYŞE-APAY: (Düşünceli) Yaşam akıp gidiyor. İnsanlar öyle değişiyorlar ki, tanıyana aşkolsun! Anımsıyorum da, Sabur'un arkadaşları arasında en beceriksizi, hantalı Dosbergen'di.

DOSBERGEN: Niye şaşırıyorsunuz, Ayşe-Apay? Yaşam insanın aklını başına getiriyor. Hayvanların en hantalı ayıdır ama bir parça şeker için gün boyu sirkte göbek atar. (Gülüşmeler)

İSABEK: Kah-kah-kah! Ne güzel benzetme! (Ayşe-Apay şaşkın şaşkın, Dosbergen'in yüzüne bakar)

DOSBERGEN: Ayşe-Apay, gülelim diye söyledim bunu. Oysa ayıyla benim ne ilgim olabilir? Bırakın İsabek gibi düşünürler saf Dosbergen'le alay etsinler. Onlar değerimi bilmezler, beni anlayamazlar.

MEHMET: Saf Dosbergen'i anlamak kolay sanmayın, çünkü söylediği kadar saf değildir o.

AYŞE-APAY: Sizleri dinlemek çok hoş, çocuklar! Aranızda ne güzel tartışıyor, şakalar yapıyorsunuz! Bütün yaşamınız benim-

kiyle karışmış, sizlerle yazgı birliği etmişiz. Öğretmen okulunu bitirip de yatılı okula atandığımda on sekizimde bile yoktum. Bütün kentte köy çocukları için tek yatılı okuldu orası. İşte bu dört adam lise ikideydiler geldiğim yıl. Şimdi anımsıyorum da çok olay geçti başımızdan.

GÜLCAN: Hah, işte bunları anlatın! Yoksa bizimkiler melek diye yutturakcaklar kendilerini.

AYŞE–APAY: Melek de ne demek! Üzerlerine yoktur aslanlarımın. Savaş sırasında okulun yönetimini bana verdiler. Az mı acı çektim onların yüzünden! 1942'de, en zor zamanlarımızdaydık. Baktım, bunların beşi birden dikildiler karşıma. «Cepheye gitmek istiyoruz!» demezler mi? Saçlarımı yolacağım. «Size ne oluyor? Daha on yedi yaşındasınız. Okulunuzu bitirin bakalım» diye çıkıştım. Söz dinlerler mi? Kafalarına koymuşlar bir kere. Bana gelmeden önce askerlik şubesine bile uğramışlar.

İSABEK: Ayşe–Apay, burasını daha yüksek sesle, daha canlı anlatın! Yoksa bizim Gülcan yaptıklarıma nerdeyse inanmayacak. Anımsarsanız askerlik işine ilk girişen ben olmuştum.

AYŞE–APAY: Belleğim beni yanıltmıyorsa ilk gelen Sabur'du.

İSABEK: (Mehmet'le Dosbergen'e) Siz bari söyleyin. Öğretmene ilk giden ben değil miydim?

MEHMET: Kusura kalma, isteğini yerine getiremeyeceğiz. Yusufbay'ın deyimiyle ahlak kuralları bu hakkı bize vermiyor.

AYŞE–APAY: Sorun kimin ilkin geldiğinde değil. Üstelik bunun bir anlamı da yok. Beşi de aynı sınıftaydılar, aynı odada yatıp kalkıyorlardı. Odama beşi birden girdiler. Ama Sabur bundan daha önce gelmiş, önemli bir iş için derslerden çıkma izni almıştı. Hep birden dönüp geldiklerinde, «Ayşe–Apay, sizden, önemli bir dileğimiz var.» dediler. «Söyleyin bakayım, neymiş o dileğiniz?» dedim. «Askerlik şubesine gittik, fakat geri çevirdiler. Bizi askere gönüllü almaları için okuldan bir yazı gerekiyormuş. Yönetici olarak sizin itirazınız olmazsa askere gönderecekler. Ayrıca, hepimizin aynı birliğe verilmemizi de isteyebilirmişsiniz...» O anda başımdan bir kazan kaynar su döküldü sandım. Onlara nasıl, «Hadi, ölüme gidin!» ya da «Siz durun, başkaları gitsin!» diyebilirdim? «Yarın gelin.» diyerek başımdan savdım. Onlar gidince de derin derin düşünmeye başladım. Ne yapacaktım şimdi? Beşi de

çocuktu bunların, ölür ya da sakat kalırlarsa vicdan azabını ben çekecektim. Cepheye gönderilmelerini önlesem bu sefer de genç yüreklerdeki, yurtlarını savunma ateşini söndürmüş olacaktım. Düşünmekten başım dönmeye başladı. Akşamleyin askerlik şubesine gidip her şeyi bir bir anlattım. Şube başkanı dinledi, dinledi; «Öğretmen hanım, siz daha iyisini bilirsiniz,» dedi. Ertesi gün geldiklerinde yazıyı yazıp gönderdim şubeye. Sonra trene bindirip kendi elimle yolcu ettim. Görseniz, gidenlerin arasında en genci bunlardı. O gece aralıksız ağladım. «Ne ettim de kıydım çocuklara!» diyordum hep. Hele Sabur'un dedesi geldiğinde öyle korktum ki! Yaşlı bir çobandı, devesine binip gelmişti köyden. Sabur tek torunuydu. Köylerinin ilk traktör sürücü olan oğlunu, Sabur'un babasını, toprak ağaları traktörüyle birlikte ateşe verip yakmışlardı. Yaşlı dedenin devesiyle okula doğru geldiğini görünce ödüm patladı. Ona ben ne diyecektim? Meğer adamcağız çocukları cepheye uğurlamaya yetişemediği için özür dilemeye gelmiş. İşte böyle, nelere katlandım ben! Hiçbir tanrıya inanmadığım halde, bütün tanrılara dua ettim. Tek dileğim çocuklarımın sağ dönmesiydi. (Susar) İşte şimdi, uğruna gözyaşı döktüğüm, yalvardığım siz öğrencilerimin mutlu olmanızı, sağlıklı çocuklar yetiştirmenizi diliyorum...

İSABEK: Şu en güzel an için, yaşamımızın en tatlı günleri için kadeh kaldıralım. (Kadehleri tokuşturup içerler)

AYŞE-APAY: Sizlere baktıkça Sabur'u anımsıyorum. Onun ayrı bir değeri vardı benim için.

İSABEK: Özür dilerim, sözünüzü keseceğim, fakat fırsattan yararlanıp kadehimi bir daha kaldırmak istiyorum... Ayşe-Apay bizi cepheye uğurladığında aynı sınıfta okuyan beş gençtik. Şimdi aramızda bulunmayan beşinci kişi en yeteneklimizdi, kişiliği en gelişmiş olanaydı. Yanlış işitmediniz. On yedi yaşında kişiliği gelişmiş biriydi Sabur. Dostlarım, Ayşe-Apay'ın da bulunduğu bir sırada beşinci arkadaşımızın onuruna içelim.

AYŞE-APAY: Talihi ters döndü çocukcağızın. Kendini içkiye vermiş diyorlar...

İSABEK: Gene de eski günlerini, daha doğrusu tükenmiş yeteneğini saygıyla anıyorum.

AYŞE-APAY: Okul sıralarında parlak öğrencilerdiniz hepiniz de. Hiç unutmam, duvar gazetesinin her sayısında Sabur ile

İsabek'in muhakkak birer şiiri çıkardı. Bir keresinde, sanırım 7 Kasım[3] sayısında İsabek tutmuş, Sabur'un şirinin altına İsabek Mergenov diye imzasını atıvermiş. Kızılca kıyametler koptuydu.

İSABEK: Çocukluk işte! Yaptığımız düpedüz yaramazlık, ya da şimdilerin deyimiyle «kışkırtıcı ajanlık»tı. Bizi birbirimize düşürmek isteyen Yusufbay delifişeğinin oyunu...

YUSUF TATAYEVİÇ: Yok, arkadaş, suçunu bana atmaya kalkma.

MEHMET: Bu işi kim yaptıysa seni iyi tanıyormuş, İsabek.

İSABEK: Yok canım, daha neler! Sabur'in şiirinin benimkilerden üstün olduğunu herkes bilir. Zaten ben de bunu reddetmiş değilim. Sabur'un az bulunur bir şiir yazma yeteneği vardı. Coşku dolu, güzel şiirleri büyük bir kolaylıkla yazardı. İlişkilerimize gelince, su sızmazdı aramızdan. Bilirsiniz, öğrencilere yatak yetmezse ikimiz kardeş gibi aynı yatakta yatardık. Öyle değil mi, Ayşe-Apay?

AYŞE-APAY: Evet, öyle. Okul sıralarında candan iki arkadaştınız.

İSABEK: Bizim kuşağın akıllara durgunluk veren bir öyküsü vardır. Hanımlarımız birçok şeyi bilmeyebilirler... Topçu sınıf okulundan sonra cepheye gönderilmiştik. Beşimizi birden ordunun topçu yedeği taburlarından birine verdiler. İşte orada... Şey, ne anlatacaktım ben? Gördünüz mü, unuttum işte...

YUSUF TATAYEVİÇ: Belki benim askeri hastaneden kaçıp ileri hatlarda size nasıl yetiştiğimi anlatmak istiyordun.

İSABEK: Dur, kafamı toplayamadım... Ha, evet, birbirimizden hiç ayrılmazdık. Birlikte savaşmak için akla gelmedik her şeyi yapardık.

MEHMET: Öyle... Cephede dostluktan öte gitmişti ilişkilerimiz. Bunun nedeni belki de her an ölümle yüz yüze olmamız, bir de birbirimizi yitirmekten korkmamızdı. Şimdi düşünüyorum da, bizi kaynaştıran başka bir neden de Sabur'du. Hepimizden önce o olgunlaşıp akıllanmıştı. Tümen gazetesinin Kırgızca-Kazakça basımının yönetmenliğini yapması için çağırdıklarında pek de isteye isteye ayrılmadı bizden. Onun yokluğu taş gibi oturmuştu yüreğimize. Sabur bunu anladığı için günde an az bir kere uğrardı yanımıza. Gene de biz arkadaşımızın, ulusal gazetemize yönetmen o-

(3) Sovyet Devrimi'nin kutlandığı gün. (Ç. N.0

luşundan gurur duyardık. Aramızda yaptığımız şöyle bir şaka vardı: «Hele şu savaş bitsin; bir arkadaşımız ozan, yazar olarak cumhuriyetimizin gazetesini yönetmeye şimdiden hazır!» derdik. Fakat inanırdık bu şakaya. Sabur'un başka bir şey olacağını düşünemezdik... Ne kadar da safmışız!

İSABEK: Ne farkeder ki!.. Yalnız, kimi ayrıntılar gözünden kaçıyor. Cephe şiirleri yüzünden sataşır dururdun çocuğa. Senden az mı çekti! Fakat ozan yaradılışı dolayısıyla bağışlardı seni, katlanırdı hepsine...

MEHMET: Hadi, hadi, söyle daha ne varsa!..

DOSBERGEN: Arkadaşlar, size ne oluyor? Neler zırvalıyorsunuz bakayım? Fuji–Yama'da benim konuğum olduğunuzu unuttunuz mu yoksa?

AYŞE–APAY: Çocuklar, geçmişi hep iyi yönleriyle anın. Cepheden yazdığınız o güzel mektupları unutamıyorum. Sabur bir keresinde: «Sevgili Ayşe–Apay; Yusufbay, İsabek, Mehmet, Dosbergen, hepimiz hayattayız. Burada işimiz–gücümüz savaşmak, isabetli topçu ateşimizle faşistleri kırmak.» diye yazıyordu. İsabek de bir çarpışmada dört faşisti birden öldürdüğünü bildirmişti. Öyle korktum ki! Zavallı çocuğun başına bir şey gelmiştir diye ödüm patladı. (Gülüşürler)

DOSBERGEN: Şu zavallı çocuğa bakın! Ey, yiğitlerin yiğidi İsabek! Ne zaman fırsat buldun da yaptın bu işi? Üstelik, hiçbirimizin haberi yokken?..

GÜLCAN: Vah, benim talihsiz kocacığım! Demek, kendine birtakım değerler yakıştırmaya ta o zaman başlamışsın!

İSABEK: Tuhaf insanlarsınız doğrusu! O mektubu cephe gerisindekilerin moralini yükseltmek için yazdığımı anlayamadınız mı? Kaldı ki, mermilerimiz yüzlerce düşmanı öldürüyordu. Bunlardan dördünü kendime maletmişsem ne çıkar?

MEHMET: Ey, tarihin en büyük güç kaynağı olan şöhret düşkünlüğü! Sen neler yaparmışsın!

YUSUF TATAYEVİÇ: Gene alçakgönüllü adamsın, İsabek. İstesen binlerce faşisti kırdığını yazabilirdin.

AYŞE–APAY: Rahat bırakın çocukcağızı! Şu mektup da nereden aklıma geldi? Doğrusunu isterseniz, mektuplarınız hayat veriyordu bana. Hele gazetede Sabur'un ilk cephe şiirleri çıkınca sevinçten deliye döndüm. «Öğrencilerim yaşıyor, savaşıyorlar, şiir-

leriyle bana selam gönderiyorlar.» diyordum. Bütün gazete kesiklerini sakladım. Senin de şiirlerin var orada, İsabek.

İSABEK: Ayşe–Apay, güzel günlerdi o günler. Yalnız, anımsamak istemediğim kötü şeyler de olmadı değil.

AYŞE–APAY: Biliyorum. Fakat aklım almıyor, nasıl olabilirdi bunlar? (Susma)

İSABEK: Aradan çok zaman geçti. Gene de bu konuları konuşmak gelmiyor insanın içinden.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ne diye eskileri deşiyorsunuz, canım?

MEHMET: Deşmeyip de ne yapacaksın? Kendi geçmişimizi unutacak değiliz ya. Birgün nasıl olsa bu konu açılacaktır. Sabur'un yazgısında hepimizin de payı vardır.

YUSUF TATAYEVİÇ: Senin içinden geçenleri bilmiyorum ama, benim vicdanım temiz. Şiirden, edebiyattan anlayan yalnız İsabek'le ikinizdiniz. Sabur'la aklını bozan, onun şiirlerini ezberleyen, oturup tartışan sizdiniz.

MEHMET: Şimdi numara yapma, Yusufbay. Sen de, Dosbergen de Sabur'un şiirlerini ezbere bilirdiniz. Onun şiirlerini hangimiz sevmezdik, söyler misin? Her yeni dizesini bizimle paylaşır, biz de ondan bunu beklerdik. Biz olmasak belki de Sabur diye bir ozan yetişmezdi. Ozanlık yeteneğinin gerilimini ölçen manyetik alandık biz. Onun şiirleri yalnız bizi anlatırdı.

YUSUF TATAYEVİÇ: Toyluk çağımızı, Sabur'a yakınlığımızı yadsımıyorum. O kendisini çok akıllı bir insan, bir filozof göstermek isterdi. Gerçekte Sabur'un şiirleri ne beni anlatır, ne de benim düşüncelerimi...

MEHMET: Kendine uzak, yabancı saydığın bir şeyi sana zorla kabul ettirecek değilim. Ancak, şu sorumu yanıtlamanı istiyorum: Arkadaşımızın başı belaya girdiği zaman neden hemencecik ittik onu? Belki yanlış bir yola sapmıştı, belki savaşın acımazlığı karşısında kendini yitirmişti. Onu tanımıyor muyduk, onunla birlikte büyümemiş miydik? «Eline silah almazsa, vermem öz kardeşime elimi...» diyen o değil miydi? Lise ikide sakin sakin okuyan öğrencilerken kişiliğiyle, şiirleriyle bizi coşturan kimdi? O olmasaydı, şimdi senin yerli–yersiz caka sattığın savaşa katılma fırsatını bulabilecek miydik?

YUSUF TATAYEVİÇ: Dilinin altındaki nedir, söyler misin?

Sonunda temize çıkarıp serbest bıraktılar ya... Ama, onun iradesi zayıfmış, içkiden başka bir şeyi gözü görmüyormuş; bunda suç bizim mi?

MEHMET: Söylediklerinden utan. Ayıp, ayıp...

YUSUF TATAYEVİÇ: Düşüncelerimin doğruluğuna, geçerliliğine inanıyorum.

MEHMET: Evet, sen cephede, ertesi gün sağ çıkıp çıkmayacağımızı bilmediğimiz bir zamanda bile hep çıkarını gözetirdin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bu ne cüret! Madem her şeyi biliyordun da ne diye şimdiye dek sakladın? Söylediklerinin gerçekle bir ilgisi yok, hepsi yalan? Şimdi içime bir kuşku düştü, belki Sabur'u karargaha ihbar eden sendin. Burada yırtınıp durman, üzülmen, kendini suçsuz göstermen seni kurtarmaz. Üstelik çok da gösterişli sözler kullanıyorsun. Aradan bunca zaman geçtikten sonra konuşmadan duramadığına göre vicdanın rahat değil. Hadi, bunun tersini kanıtla da görelim. Her şeyi açıklayacağım. Mehmet, senden de, Dosbergen'den de, İsabek'ten de, hepinizden de şüphelèniyorum. Yalnız kendimden değil...

MEHMET: Senin bizden, bizim de senden ve birbirimizden şüphelenmemizi kimse engelleyemez. Ancak, korkunç bir şey bu. En korkuncu da o zaman susup Sabur'un başına gelenlere kayıtsız kalışımızdır. İşte bu ayıbı yediremiyorum kendime. Senin gibi herkesten şüphelenmeye gönlüm razı olmuyor. Bunu kimin yaptığını, niçin böyle davrandığını öğrensem... Bilmem ama... Bunu onun yanına bırakmazdım. Fakat gözüm açık gitmezdi hiç olmazsa.

DOSBERGEN: Durup dururken kendimizi kötü duruma soktuk. İşte, şüphe edilen köpoğluların hepsi burada... Vicdanımız rahat, yaşayıp gidiyoruz. Öyle değil mi? Sabur'a artık yardım edemeyeceğimize göre ne diye eski defterleri karıştırıp duruyoruz? Ona acımıyor değilim. Şiirden pek anlamadığım doğru, üstelik Sabur benim için taşlamalar da yazmıştı. Yalnız benim değil, Yusufbay, senin de, hepimizin de payına bir şeyler düştü. Bir şiirinde İsabek için «kendiliğinden dolma övüngen», benim için de onun gibi bir şey demişti. Alınmadım söylediklerine, çünkü haklıydı çocuk. Yusufbay, senin için «bürokrat çocuğu» demişti, annen–baban süzme köylü olduğuna göre, bunda gücenecek bir şey yoktu. Bunları şunun için söylüyorum...

İSABEK: Dur, dur! Herkes için söylenenler bilinsin. Mehmet

de kurtulmamıştı elinden, unuttunuz mu? «Gübre yığınında yaban kuzukulakları biter gibi, senin kafandan da gürbüz gerçekler çıkar.» demişti ona da...

DOSBERGEN: Vallahi öyle! Sabur bize son derece güvendiği için arada bir böyle takılırdı. Arkadaşlığın verdiği cüret. Kimbilir, belki de zor zamanlarımızda güldürmek isterdi bizi... Şimdi hepsi geride kaldı, söylenenler unutuldu. Artık kendi kendimizi yermeyi bırakalım. Bu konuyu kapatalım gitsin.

ALMAGÜL: Olmaz, Dosbergen. Bu konuşmayı bizim yanımızda hiç açmayacaktınız. Geçmişinizi kendi aranızda tartışmanız gerekirdi. Bence artık geç.

GÜLCAN: Almagül haklı. Geçmişinizde aranızda olup bitenlere karılarınızın kayıtsız kalacağını sanmayın... Sonra, kendinize karşı saygılı olun. Kendimi bir an Ayşe–Apay'ın yerine koyuyorum da... O şimdi neler düşünüyor, neler hissediyor acaba? Beş eski öğrencisinin beşi de sağ olduğu halde, siz birinden ölüymüş, yokmuş gibi sözediyorsunuz... Hakkınızda kimbilir neler düşüneceğiz? Onun için, gelin, bu sorunu burada çözüme bağlayalım.

MEHMET: Eğer çözüme bağlayabilirsek kendimi gerçekten mutlu sayacağım.

İSABEK: Yalnız sen mi? Bunu hepimiz isteriz.

AYŞE–APAY: İşittiğime göre Sabur cephede bir şiir yazmış. O yüzden çocuğu önce yargılayıp sürgüne göndermişler, sonra da temize çıkarıp bütün haklarını geri vermişler. Ama işin aslını yalnız sizler biliyorsunuz. Size şunu söyleyeyim ki, bana göre beş parmağımın beşi gibisiniz, aranızda hiç ayırım gözetmem. Benim için İsabek de bir, Mehmet de, Yusufbay da, Dosbergen de, Sabur da. Ah, Sabur!.. Savaş yıllarındaki ataklığını severdim. Şiirlerini ezbere öğrenir, dua okur gibi okurduk. Geçenlerde yatılı okulumuzun açılışının 40. yılına müze için malzeme göndermesini istediğimde bana kısa bir pusula gönderdi. «Değerli Ayşe–Apay, beni cephede ölmüş bilin. Yokum ben» diye yazıyordu. (Susma) Olacak şey mi bu? (Susma)

İSABEK: Ben de aynı konuyu düşünüyordum... Batı Ukrayna'daki çarpışmaların içindeydik. Almanlar olanca güçleriyle bizi durdurmaya çalışıyorlar, biz habire ilerliyorduk. Çok geçmeden sınıra dayanacağımızı, yurdumuzun kurtulacağını biliyorduk. Savaş insanın duygularına, düşüncelerine ayrı bir keskinlik veriyor. Sa-

bur o günlerde öyle ateşli şiirler yazmaya başlamıştı ki, Ayşe-Apay'ın söylediği gibi, herkes bizi tanır olmuştu. O sırada bendeniz bile bayağı güzel şeyler döktürmüştüm. Sabur ulusal gazetemizde bastırdı onları. Şimdi bütün bu cephe şiirlerimi öteki eserlerimle birlikte yayınlamak istiyorum. Çok değil, topu topu üç cilt olur. Artık zamanı gelmedi mi dersiniz? Ellisini bulduk, şurada jübilemize ne kaldı! Yıllar ilerledikçe insan başarılarını kutlamak istiyor.

GÜLCAN: Yaşarsak o günleri göreceğiz... Sen şimdi Sabur'a neler olduğunu anlat.

İSABEK: Çarpışa çarpışa ülke sınırına ulaştık. Talih yüzümüze gülüyordu. Yurdumuzun saldırganlardan ayıklanmasından dolayı sınırsız bir sevinç içindeydik. Sonra... İşte ondan sonrası benim kendi düşüncelerim. Ama bunları kimseye aşılamak istemem... Öyle sanıyorum ki, Sabur'da bir değişiklik başlamıştı. Birgün bambaşka havada bir şiir okudu bize. Bir poemin ilk dizeleriydi bunlar. Tam olarak hatırımda kalmadıysa da anlamı şöyleydi: «Savaştan bezdim, kan görmekten bıktım artık. Yurdum kurtulduğuna göre kanat takıp doğduğum topraklara, Aladağ'a uçayım...» filan. Hüzünlü, lirik iç dökmeler...

ALMAGÜL: Bunda bir şey yok ki. Herkesin kolayca anlayacağı duygular bunlar.

İSABEK: Acele etme, Almagül. Sandığın gibi basit değil.

MEHMET: O şiiri neden yazdığına bir türlü akıl erdiremedik. Ülkemizi kurtarmıştık ama daha savaş son bulmamıştı. Yurdumuz için verdiğimiz savaş Avrupa halklarının faşizmden kurtarılması gibi tarihsel bir göreve dönüşmüştü. Sabur gibi akıllı, mert bir yurtsever nasıl olur da anlamazdı bunu? Onun şiirlerinin ruhuna aykırı, böylesine çarpık yılgınlık nereden gelmişti? «Sabur, neden anlamıyorsun? Tarihin yapısı böyle. Savaşı yoketmek için savaşla gitmek gerekiyor.» dedim ona.

GÜLCAN: Peki, o ne karşılık verdi?

MEHMET: Hiç... Yalnız, «Bu işin sonu neye varacak? Sönen yaşamları, çekilen üzüntüleri düşünebiliyor musun?» dedi birgün. Ben de «Bundan kaçamayız. Tarih bize tek yol gösteriyor, neye mal olursa olsun zaferin sonuna değin çarpışacağız.» dedim. «Sana hak veriyorum.» karşılığını verdi. Poemini yazıyordu o sıralar. Uyku-tünek bilmiyordu, her dakikasını bu işe harcıyordu. Sanki

yaşlanmıştı birden... Poemin adı «Tehlike Çanları Susar Susmaz»-dı.

Tehlike çanları susar susmaz
Ölenlerin gölgeleri doğrulacak,
Görünmez bir kalabalık halinde
Sessizce yanımıza yaklaşacak.
Onlara ben ne diyeceğim?
Bu de savaşta ölenleri
Hangi tatlı sözlerle
Hangi tatlı sözlerle avutacağım?
Ölüm hepsini eşit yaptı,
Ölenler birbirine denk şimdi,
Ne mareşallik kaldı, ne erlik...
Onlara ben ne diyeceğim?
Eşin–dostun da karıştığı
Bu ölüler kalabalığına
Şimdi ne söyleyeceğim?
Nesillerin yazgısını
Yukardan kim yazıyor?
İnsanlık denen denizde
Acıların sonu nerdedir?
Bütün bu insanlara
Ben şimdi ne diyeceğim?
Öteki dünyada da olsalar
Onlar için değişen nedir?..

Şiir böyle sürüp gidiyor. Sabur'un düşünceleriydi bunlar. Savaşta gördüklerinden sarsılan içli, dürüst bir sanatçının, onu üzen büyük sorulara bir çeşit yanıtıydı... Yazdıkça bölüm bölüm getirip okuyordu bize. Bazen beşimiz birden, bazen ikişer–üçer toplanıyorduk. Yüksek sesle okumayı severdi. Dikkatle dinlendiğini bilerek okumaktan büyük bir zevk alırdı.

ANVAR: Sonunu kısaca anlatsana...

MEHMET: Fıkra değil bu, nasıl kısa anlatayım?

İSABEK: Kısalık dâhiliğin kız kardeşidir.

MEHMET: Telif ücretinin de üvey kızıdır. Bir keresinde kendin böyle söylememiş miydin?

İSABEK: (Kızarıp bozararak) Şimdi bunun sırası mı?

MEHMET: Ya hiç karışma ya da kendin anlat. Sabur'un şiirlerini sesin titreyerek, gözlerinde yaşlarla göklere çıkaran sendin.

İSABEK: Madem başladın, başladığın gibi de bitir. Sabur'u bir ozan olarak sevmek, şiirlerini övmek başka; onun kişiliğini beğenmek başka.

MEHMET: Neden başka oluyormuş? Hepimizin yolu birdi, savaşa birlikte katılmıştık. Yüreklilik gösterip gerçekleri yüzüne söylememişsen suç benim mi?

İSABEK: Sen hangi gerçeği söylemişsin, sorabilir miyim?

MEHMET: Üzerime düşen her şeyi söyledim ona. Yardım etmeye çalıştım. Poeminin ana fikrine katılmadığımı anlattım. «Bak, Sabur» dedim. «Bizler kurtarıcılarız. Senin sarsıcı bir güçle yazdığın bu evrensel asker ağıdı en azından şimdilik zamansızdır, yersizdir. Ölenlere ağlamanın, uğrunda bunca insanın can verdiği bir kavgadan döneminin sırası değil.»

ALMAGÜL: İnsanlar ölenlere her zaman üzülmüşlerdir.

MEHMET: Zafer kazanıldıktan sonra yapılacak iş o. Oysa daha savaş sürüp gidiyordu, devletlerin kapışması yaşamak için değil, ölmek içindi sanki.

İSABEK: Doğru. Sabur'un poeminin ana fikri yanlış değilse bile doğruluğu şüphe götürürdü.

MEHMET: Şimdi öyle söylüyorsun, oysa o zaman göklere çıkarıyordun. Sana güvenen bir insana karşı görevini tam yapmadın.

İSABEK: O zamanki söylediklerimi yadsımayacağım. Şiir sanatının doruğuna çıkmıştı gerçekten. Duyduğum coşkunluk sahte değildi. Hiç olmazsa Sabur'la ilişkilerimiz kavga ile bitmedi ve karargaha onu ben ihbar etmedim.

MEHMET: Ne iyi ettin de aklına geldi! Dayanamayıp söyleyeceğini biliyordum, içime doğmuştu.

İSABEK: Derin sezgin bana vız gelir. Vicdanım temizdir benim. Yarası olan gocunsun.

DOSBERGEN: Biraz yavaş! Kayalıklardaki kuşları ürkütecekseniz. Sizin gibi belaları nerden sardım başıma! Olmaz beyler! Aklınızı başınıza toplayın.

AYŞE–APAY: Mehmet, gerçekten Sabur'la kavga ettiniz mi?

MEHMET: Ettik ya... Hep şu poem yüzünden. Birgün ikimiz

topun yanındaydık. «Bak, Sabur» dedim. «Bir ozan olarak yanlış yoldasın.» Bana, sanatta ısmarlama iş olmadığını, öncülerimin onunkileri tutmadığını söyledi. Ben de bunun üzerine yazdığı poemin bencillik, korkaklık belirtisi olduğunu haykırdım yüzüne. Suratı sapsarı kesildi, bana bir tokat attı. Ben de ona aynı karşılığı verdim. Kavgaya başladık. Sonra o çıktı gitti. Arkasından yetişip, bundan böyle düşman olduğumuzu; ikimizden birimiz ölür ya da yaralanırsak artık yüreğimizin sızlamaması gerektiğini söylemek istiyordum... O karşılaşmanın uzun yıllar sürecek ayrılığımızın son karşılaşması olduğunu nerden bilecektim. Şimdi, yaptığımız kavgadan değil de ona söylediğim küçük düşürücü sözlerden dolayı utanıyorum. İnsanoğlunun acıklı durumunu anlayan, ruhunun derinliklerine inen bir ozana, bir dosta, hem de tam savaşın ortasında bu suçlamaları nasıl yakıştırabilmişim? O, insanoğlunun içindeki sonsuz ve yüce gerçeği anlatmaya çalışıyordu. Sabur'un gücü de, güçsüzlüğü de buradaydı işte... Ne yazık, bunu çok sonra, ancak savaş bitince anlayabildim. Kavgadan hemen sonra onu notlarıyla, şiir deterleriyle apar-topar alıp götürmeselerdi ve başına o işler açılmasaydı, belki de biz şimdi büyük bir ozanın çağdaşları olacaktık.

İSABEK: Çok güzel! Sözünü bitirip noktayı koyabildin en sonunda. Ve böylece Sabur'un, cephede yazdığı şiirlerin ana fikrinde bir yanlışa düşmediği sonucunu çıkardın. Öyle değil mi? Demek oluyor ki, ben onun şiirlerine durup dururken «sesim tityerek, gözlerim yaşararak» hayran kalmamışım! Demek oluyor ki, bir ozan olarak onun...

MEHMET: (Konuşmayı keserek) Ne diye şimdi bile kendini suçsuz çıkarmaya çalışıyorsun? Daha demin Sabur'un poeminin şüphe götürür, hatta yanlış olduğunu kendin söylemedin mi? Ben bir konuyu aydınlatmaya çalışırken sen hemen kendini kurtaracak kaçamaklar arıyorsun. (Susma) Aydınlığa kavuşturmak istediğim sorun şu: Biz Sabur'u en derin ruhsal çelişkilere düştüğü bir sırada anlayamadık, bu ise bir sanatçının suçu değildir. Olsa olsa sanatçının diyalektiği, gerçeği araması olabilir. Bu nedenle kendimi bağışlayamıyorum.

İSABEK: Hadi, günündesin gene. Fakat bundan elinc bir şey geçmeyecek. İçtenliğime inanmazlık edemezsin. Karargaha koşan ben değilim.

MEHMET: Karargaha ben gittiysem ne olmuş? İkinci kez sözünü ediyorsun. Sabur'un başına o felaket gelmeden birgün önce gitmiştim oraya. El yazımı beğendiği için tabur komutanımız göndermişti. Bana oradan, ödüllendirilecek savaşçıların isim listelerini ve onlarla ilgili belgeleri verdiler. Bütün gün listeleri yazmakla uğraştım. Sipere döndüğümde vakit hayli geç olmuştu. Sabur'u defterleriyle, hatta kâğıt parçalarına yazılmış notlarıyla birlikte gizli işler şubesine götürdüklerini ancak birgün sonra öğrenebildik. Ben ortada ciddi bir durum olduğunu hemen anladım. Savaş sırasında insanın başına her türlü iş açılabileceği için, ne yapıp edip onu bir an önce kurtarmalıydık. Biliyorsunuz, dördümüz toplandık. Ben, birlik komutanına gidip, üst makamlardan arkadaşımızın hakkını aramak için izin isteyeceğimi söylediğim zaman, en başta sen, Yusufbay, sen İsabek, sen Dosbergen beni bu düşünceden caydırmak için uğraştınız; ben de size kandım. Kendi vicdanıma karşı suçluyum, biliyorum. Bana kırk dereden su getirdiniz. Orduda şöyle yapmalıymış, böyle yapmalıymış. Arkadaşımıza yardım edelim derken zarar verebilirmişiz. Eğer gerekli görürlerse bizi çağırırlar, biz de o zaman söyleyeceğimizi söylermişiz. Daha bir sürü laf... Sesimizi kesip oturduk. Sabur'a yardıma gücüm yeter miydi, bilmiyorum. Fakat denemeye bile kalkışmadım... (Susma)

DOSBERGEN: Yemin ederim, şimdi bana Sabur'un o şiiri konusunda ne düşündüğümü sorsalar, hepsini cehennemin dibine yollardım. Çünkü o sıralar başkasının zihnini bulandırmanın ne gereği vardı? Savaştan sonra hepimiz yalnız barış türküleri söylüyorduk. Barışı korumaktan başka amacımız yoktu. Bundan öte inceliklere aklım ermez. Şiirden pek anlamadığımı bilirsiniz. Doğruluğu şüphe götüren bu şiirlerin bir dinleyicisi olarak ortaya çıkmaktansa susmanın benim için daha iyi olacağını düşündüm ve sustum. Ama o zaman çağırıp sorsalardı bir şeyler söylerdim. Sonra başıma neler gelirdi, bilinmez. Zaman kötüydü.

YUSUF TATAYEVİÇ: Elbette pişmanlıktan dolayı dizlerimi dövecek değilim. Hani nasıl derler, ben sahnede baş kahraman değildim. Bu konu beni fazla ilgilendirmemekle birlikte Sabur'un bütünüyle suçsuz olduğunu sanmıyorum. Bir şeyler vardı ki, yargılayıp sürgüne gönderdiler.

ALMAGÜL: Ama sonra tertemiz aklandı, bütün haklarını

geri verdiler.

YUSUF TATAYEVİÇ: O sonraydı. O zaman ne olacağını bilebilir miydik?

MEHMET: Seni çoktandır tanıyoruz, korkulacak bir adamsın, Yusufbay.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ben günümün adamıyım. Ne kahramanlık taslarım, ne de başkalarının sorumluluğunu üzerime alırım. İnancım, yaşamın nimetlerini, erişeceğim mevkileri alın terimle kazanmak, gerek düşüncede, gerekse şiirde konulmuş düzene saygı duymaktır. Korkulacak bir adam olduğuma gelince, orası daha belli değil. Hiç olmazsa o felaketten birgün önce karargaha ben gitmedim.

İSABEK: Mehmet, kanıtlayacak durumda değilim, hatta senden şüphe bile etmek istemem, fakat o günler karargahta bulunmuş olman aklımdan çıkmıyor. Ne diyeceğimi bilemiyorum.

MEHMET: Feleğin bana bir oyunu bu.

İSABEK: Orasını bilmem artık.

AYŞE–APAY: Bu işe ben de şaştım. Herkes başka türlü konuşuyor. Birlikte büyüdünüz, savaşa katıldınız, fakat birinizin başına bir felaket geldiği an sanki birbirinizi tanımayan kişiler oluvermişsiniz. Bu ne biçim iş böyle?

İSABEK: Sakın, Sabur'a yardım elimizi uzatmadığımızı sanmayın. Sürgünden döndüğünde ben gazeteye girmesini sağladım. Fakat fazla durmadı, çıktı oradan. İçmeye başlamıştı. Sonra başka bir gazeteye yerleştirdim, oradan ayrılınca da radyoya... Kimseye haber vermeden oradan da ayrılmış gitmiş.

GÜLCAN: Bunları ilk kez işitiyorum. (İsabek'e) Neden daha önce Sabur'dan hiç sözetmedin?

İSABEK: Etsem ne olacaktı?

GÜLCAN: Ne olacağı var mı? Bunca yıl birlikte yaşamışsınız. Yaşamlarında başarıya ermiş arkadaşlar olarak buraya onu da çağıramaz mıydınız?

İSABEK: Aman sen de, Gülcan! Adam kendini iyice salmış. Karısı onu bırakıp gitti, kızı geçenlerde evlenirken babasını düğüne bile istemedi. (Susma) Çağırsak da gelmezdi zaten.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hep kendi hatası... Sürgüne gönderilen yalnız o değildi ki. Pek çoğu geriye döndüler, döner dönmez de günlük yaşama uyum sağladılar. Bunda küsecek, darılacak ne

vardı? Hem küssen kime küseceksin. Tarihe mi? Hangi büyük tarih kusursuzdur ki, Yaşamı kolay sanmayın. İnsan dediğin güçlüklerin üstesinden gelmesini bilmeli. Kendine güvenini, kişiliğini yitirmemek için derin anlayış ister, yürek ister. Oysa Sabur ne yaptı, Büyük bir değerken silindi gitti.

GÜLCAN: Eh, şimdi beni dinleyin!

DOSBERGEN: Yaşasın, şölen başkanımız canlanabildi!

GÜLCAN: Deminden beri bütün dikkatimle Sabur'un öyküsünü dinledim. Anladığıma göre, Sabur savaşı gözleriyle gördükten sonra içine işleyen acıları şiire dökmüş. Savaş insan soyunun can düşmanıdır. Doğru söylemiyor muyum? (Susma) Fakat düşmanı ezmek için kahramanca sürdürülen bir savaş sırasında bu savaşın, orada çarpışanlardan biri tarafından kötülenişi kabaca bir anlatımla savaştan kaçınma, savaşmak istememe diye değerlendirildi? Öyle mi? (Susma) Cephede benim de babam öldü, herhalde ben de aynı şeyleri düşünmüşümdür. (Susma)

ALMAGÜL: Benim iki kardeşim öldü. Gencecik iki kardeş... Biri pilot, öteki tankçıydı. Fakat şimdi söz konusu o değil. Konuşulanları ben de dikkatle dinledim, Sabur'un başına bu işlerin neden, nasıl geldiğine kayıtsız kaldığımı sanmayın. Yalnız, önce bir şeyi anlamak isterdim. Sabur'un poemi gazetelerde, dergilerde basılmamış; radyodan yayınlanmamışsa...

İSABEK: Hayır, hiçbir yerde yayınlanmadı. Şiirlerini hepimizin çok iyi bildiği muşamba kaplı yeşil bir deftere, hepimizin ortaklaşa kullandığı deftere yazardı.

ALMAGÜL: Demek, bu defter bir çeşit şiir günlüğüydü. Ozanın kendisini, çevresinde dönen olayları anlattığı bir günlük. Doğru mu anlamışım? İnsan yanılabilir...

İSABEK: Yanılabilir, yanılamaz ne demek? Bilmem için söylüyorum: Viyana'ya iyice yaklaştığımızda işittik ki, Sabur hâlâ poemine sımsıkı sarılıyor. İşte bu yüzden sürgünü boyladı.

ALMAGÜL: Ama savaş alanından kaçmamış, elinden silahını bırakmamış, askerlik görevini savsaklamamış. Bütün suçu düşünmek. Şiirleriyle duymak ve düşünmek...

YUSUF TATAYEVİÇ: Onun hakkında gerekli kararı verenler aynı kanıda değillerdi herhalde. Düşünmekmiş... İnsan önce nasıl düşüneceğini bilmeli. Bizler bu zaferi bütün gücümüzle dövüştüğümüz için kazandık.

DOSBERGEN: Haksızlık etme, Yusufbay. Sabur'un askerliği bizden aşağı kalmazdı. Anımsar mısın, Viyana'ya vardığımızda bir gazeteci onun bir pusulasını iletmişti bize. «Beni cezalılar taburuna vermelerini istedim. Kabul etmediler. Elveda!» diye yazıyordu. Bu pusulayı niye gönderdiğini biliyor musun? Hiç düşündün mü?

YUSUF TATAYEVİÇ: Suçunu kanıyla temizlemek istemiştir. Fakat onu cezalılar taburuna bile göndermediklerine göre inanmamış olmalılar.

GÜLCAN: Oysa Sabur sizlere inanmıştı. İçinizden biriniz tuttunuz, arkadaşınızı ihbar ettiniz...

ANVAR: Bırakın, canım, bunları! Belki de sizden biri değildi. Durumu bilen bir başkası haber vermiş olamaz mı?

İSABEK: Sanmam.

MEHMET: Taburda dilimizi bilen başka insan yoktu. Biz dördümüz, bir de Sabur... Şiir yalnız anlayanlarca okunduğuna göre...

GÜLCAN: Kendinizi boşuna temize çıkarmaya çalışıyorsunuz. Sabur'a karşı davranışınız düpedüz hayınlıktır. (Susma)

İSABEK: Yo–o, o kadar da değil.

YUSUF TATAYEVİÇ: Böyle bir suçlamayı kesinlikle reddederim. Toplumun yararı için girişilmiş bir iş hayınlıkla adlandırılamaz. Sakın bu sözü kendimi savunmak için söylediğimi sanmayın. O işi yapan ben değilim, ama yapsam bile aynı şeyleri söylerdim.

GÜLCAN: Siz her türlü kötülüğü haklı bulmanın bir yolunu buluyorsunuz.

YUSUF TATAYEVİÇ: Anlamam, ben düşündüklerimi söyledim. Başkasına aklım ermez. Herkesin inancı kendine.

DOSBERGEN: Hey, aranızdan bir Tanrı'nın kulu çıkıp da, sizi Fuji–Yama denen şu batası yere çağırmak tedbirsizliğini gösterdiğim için bana acımayacak mı? Adını koyan da kendi karım. Almagül, ne diye şu Japon dağının adını verdin buraya, ki! Belki de bu yüzden konuğumuz olduklarını utanarak Buda tanrısının önünde günah çıkardıklarını sanıyorlar. Size söylüyorum, bırakın artık tartışmayı! Nasıl olsa elinize bir şey geçmeyecek. Öyle değil mi, Ayşe–Apay?

AYŞE–APAY: Doğru. Bu kördüğümü çözemeyeceğinize göre, bizi de kendinizi de üzmeyin.

DOSBERGEN: Haydi, yiyip–içip keyfimize bakalım, ciğerle-

rimize temiz hava dolduralım! Fuji–Yama'nın tepesinde öyle bir ateş yakalım ki, bütün dünya bizi görsün! Yönetimi eline al, şölen başkanı! Kadehleri doldurun, içelim! (Canlanarak kadehleri doldurdular. Mehmet yerinden kalkıp çadıra doğru yürür)

ALMAGÜL: Semaver soğumuş olmalı. (Mehmet'in peşinden yürür. Mehmet'e) Bana niçin Sabur'dan hiç sözetmedin?

MEHMET: Ne bileyim! Dosbergen anlatmıştır diye düşündüm. Sonra, bu, durup dururken açılacak bir konu değil ki!..

ALMAGÜL: Ne olursa olsun anlatmalıydın bana. Başkasından değil, senden dinlemek isterdim. Ama şimdi... Bir korku var içimde. Şurada sizleri ağırlamak zorunda olmasam kaçar giderdim. Fakat, biliyorum, sen değilsin onu ele veren. İnanıyorum sana. Böyle bir şey yapmayacağını adım gibi biliyorum.

MEHMET: Elimde hiçbir kanıt yok. Sabur'a o zaman yardım edememiştim, şimdiyse çok geç.

ANVAR: (Yusuf Tatayeviç'e yavaşça) Mehmet'in buradaki gevezeliklerinden sonra... Herhalde ona yardım etmek istemezsin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Niçin etmeyeyim? Yeter ki kendisi istesin. Biliyor musun, kocanın aptalca bir gururu var. (Susma) Ah, Anvar! Seninle güzel bir deniz kıyısına gitmek isterdim. Senin gibi bir kadının yanında gönlüm şenlenirdi. Ama, biliyorum, olanak dışı bu. (Çadırın yanında dururlar.)

ALMAGÜL: Sabur'u senin ele vermediğine inanıyorum. Hadi, ötekilerin yanına dönelim. Semaveri götürmeme yardım et. (Mehmet, Almagül'ün semaveri taşımasına yardım ettikten sonra çadırın arkasına gider. Almagül konuşanlara katılır.)

DOSBERGEN: Ayşe–Apay, Sabur'la birlikte ne hoş anlar geçirdik, bilseniz! Şiirleri her yerde basılıyor, yazdıklarından şarkılar yapılıyordu. Genç kızlardan aldığımız mektupları okumaya zamanımız yetişmiyordu. Ne yalan söyleyeyim, bazen Sabur'un adını kullanırdım. Bilirdi Sabur, hep gülerdi. Mektuplaşma yoluyla az mı serüvenim oldu! Yalnız bir şeyi hiç beceremezdim. Her mektuba iki dize şiir karalamak gerekiyordu. Bundan da beni İsabek kurtarırdı. Şiir yazardı o sıralar İsabek.

AYŞE–APAY: Güzel şiirleri vardı. Yazık etti. Yazmaya bırakmamalıydı....

GÜLCAN: Gerçekten güzel miydi?

İSABEK: O çağlarda kim şiir yazmaz ki? Bir arayıştı benim-

kisi. Daha ağırbaşlı bir çığır buldum, güçlü düz yazıya döndüm.

GÜLCAN: Öyle emin konuşuyorsun ki!..

İSABEK: Hani, nasıl derler: «Ne vücudunu yakından gören karın, ne de kıskançlıktan çatlayan dostların beğenir artık seni.»

GÜLCAN: Hep aynı nakarat. Karısı beğenmezmiş, dostları birer Salyeri'ymiş...

İSABEK: Yalan mı? Her Mozart'ın bir de Salyeri'si[4] vardır. Doğa yasası bu. İnsanlar günahlarıyla birlikte doğarlar.

DOSBERGEN: (Araya girer) Beni dinle, İsabek, eti pişirsem yer misin?

İSABEK: Yerim.

DOSBERGEN: Hemen yapalım öyleyse.

İSABEK: İnanmazsınız, Ayşe-Apay, çalışıp yaşamak öyle zorlaştı ki! Hele yurtdışı gözlemlerim yabancı dillere çevrilmeye başlandıktan sonra... Üstelik şimdi Asya-Afrika konferanslarına katılmak zorundayım. Adım başına açık-gizli bir sürü düşmanım var. Hoş bir şey değil... Boşuna dememişler «Komşu komşunun başarısını kıskanırsa ortada huzur kalmaz.» diye.

AYŞE-APAY: Aldırma öyle şeylere. Kimseye zarar vermeden çalışmana bak.

İSABEK: Çalışıyorum tabii. Geceleri uyumuyorum, bütün gücümü işime veriyorum. Kalburüstü kimi yazarlarımızın, tutup, sizin dar çerçevenizi kırmanızı, yapıtlarınızın başka dillerce çevrilmesini kıskanarak bütün yazdıklarınıza «döküntü» diyebilmeleri öyle kolay ki! Başarınızın üstüne bir çarpı koyarlar, tamam. Buna katlanmak çok zor. İşte bu yüzden ezeli Salyeri'lerle savaşa tutuşmak gene bize düşüyor.

MEHMET: Salyeri, Mozart'ın eserlerine, hiçbir zaman «döküntü» dememiştir. Tam tersine, onlara hayranlık duyardı. Mozart'a ağlayarak itiraf etmiştir bu gerçeği. Ama dâhiyi öldürdükten sonra gene de ona karşı üstünlük sağlayamadı. Amacına erişemediği için azaptan kıvranarak geberdi gitti.

İSABEK: Ah, Mehmet, şimdiki Salyeri'ler bambaşka. Mozart'ın Salyeri'si büyük adamdı. En önemlisi de cinayeti kendi eliyle işlemek yürekliliğini gösterdi. Ona saygı bile duyabiliriz. Şim-

(4) Aleksandr Puşkin'in «Mozart ile Salyeri» adlı şiirli dramında Mozart'ın dehasını kıskanan dostu Salyeri onu zehirler, fakat onu geçemeyeceğini bildiği için çok üzgündür. (Ç. N.)

dikiler öyle mi ya? Toplantılarda, gazetelerde çamur atıp dururlar. Öldüremiyorlar, ama yaşamı insana zehir ediyorlar.

MEHMET: Görüyorum, ekmek parası kazanmak zor.

İSABEK: Orası öyle, bazı geceler gözüme uyku girmiyor.

MEHMET: Kafanı hep bunlarla mı yoruyorsun?

İSABEK: Bunlarla ya... (Susma) Günler öyle hızlı geçiyor ki, bir an önce bir şeyler yapmalı. Yeri gelmişken söyleyeyim, Ayşe–Apay savaş yıllarında Sabur'un yazdığı şiirlerin, öykülerin basıldığı dergileri, gazeteleri size göndereceğim. Hepsi bende var. Hatta cephede çıkan gazeteleri sakladım. Şunu da haber vermeden geçemeyeceğim: Sabur'un bütün şiirlerini nerede gördüysem topladım, bunlardan bir kitap yayınlamak istiyorum. Sizden dileğim şu, okul sergisi düzenlediğiniz zaman Sabur'un şiirlerinin yanına benimkileri de koyun, olmaz mı?

AYŞE–APAY: Bu isteğini seve seve yerine getireceğim.

MEHMET: (İsabek'e) Neden yapıyorsun bunu? Felakete uğrayanın karşısında başarı kazananın caka satması gibi gözükmez mi?

İSABEK: O ne biçim söz! Böylece ruhsal yakınlığımızı göstermiş olurum. Bu düşünce nerden aklına geldi bilmem! (Susma) Ruhunda bir Salyeri'lik var senin.

MEHMET: Sana karşı mı?

İSABEK: Bana karşı bile olsa...

MEHMET: Yok canım. Sen Mozart değilsin ki!

ALAMGÜL: Geçenlerde bir dergi okumuştum. Salyeri'lik hakkında ilginç şeyler yazıyordu. Her işin Mozart'ları, Salyeri'leri varmış. Karşıtlarının çektiği acıları görmezlikten gelmek, yalnız Mozart'ların tarafını tutmak insanlığa yakışmazmış. Hatta dünya yalnız dâhilerden oluşmadığına göre, işlerin yürümesi için Salyeri'lerin büyük yararı dokunurmuş.

İSABEK: Hımm... Gerçekten ilginç. Okumadım.

MEHMET: Dâhi ile kötü adam konusunda başka açıklamalar yapmış mı yazar?

ALMAGÜL: Hayır. Bütün söylediği şu: Madem ki insan soyunda Salyeri'lik kaçınılmaz bir gerçektir; öyleyse bunların çektikleri azaplara karşı insanca tavır alalım, acıyalım onlara.

GÜLCAN: Tuhaf! İnanılacak gibi değil. Bu durumda «Yaşasın sıradan insan!» diyesim geliyor. Öyle değil mi?

YUSUF TATAYEVİÇ: Bunda şaşacak ne var? Kişisel yaşan-

tısında herkes kendi çıkarına çalışır. İnsanoğlu dünyaya iki kez gelmeyeceğine göre, ne diye sonlarda sürünsün? Dâhi insan şöhretin doruklarına çıkarken sıradan insanın eteklerde dolaşmasını mı bekliyorsunuz? Hayır, bu durumda hiç kimse eli boş durmaz; altta kalan ötekini tırmandığı doruktan çekip düşürmek ister. Bu bakımdan Salyeri'lere hak vermek gerekiyor.

GÜLCAN: Onur verici bir davranış değil. Düpedüz alçaklık, kalleşlik!

YUSUF TATAYEVİÇ: Evet, Gülcan, ben de o kanıdayım.

İSABEK: Geçen yıl Seylan'dayken bir Budist rahibiyle tartışmaya girmiştim. Benim savım şuydu: Yeryüzünden kötülükler gider, yalnız iyilikler kalırsa yaşam durur.

MEHMET: İyilerin kötülerle savaşı son bulursa eğer...

İSABEK: Orası öyle. Arabistan'da da bir yazarla konuşmuştum...

GÜLCAN: Şimdi sırayla Hindistan'a, Mısır'a, oradan da Japonya'ya gelecek. Her yerde herkesi şaşırtmış, inandırmış, savlarını kabul ettirmiştir bizimkisi... (Önünde önlük, elinde çömçeyle Dosbergen görünür.)

DOSBERGEN: Değerli konuklarım, kuzu işi yoluna girdi demektir. Biraz daha dişinizi sıkarsanız Fuji–Yama'lı dostlarımın bütün düşleri gerçekleşecek.

AYŞE–APAY: Ben artık gitsem... Hava kararıyor...

DOSBERGEN: Gene bilgece konuşmalar başlayıp ortalık karışmadan söyleyeceğim bir şey var. Ayşe–Apay bugün bizimle birlikte olmakla bize büyük bir onur vermiştir. Fuji–Yama dağında sizi bir kere daha selamlıyorum, Ayşe–Apay! Her ne kadar arabanız geldi, aşağıda sizi bekliyorsa da –bunu durumu açıklamak için söylüyorum– gitmekte acele etmeyiniz. Yıllar süren öğretmenlik çabalarınızın onuruna kadehimi bir daha kaldırıyorum. Bizler size layık mıydık, yoksa değil mi, orası zamanı gelince belli olacak. Ancak yaltakçı durumuna düşmeden şunu belirteyim ki, içimizde iyi olan ne varsa tümünü size borçluyuz; sağlığınız, yüce gönüllülüğünüz için içiyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: Size ne denli teşekkür etsek azdır, Ayşe–Apay. Bir nice iyi insan yetiştirdiniz. Anne olarak, öğretmen olarak övünebilirsiniz. İşte aramızda bulunan İsabek Mergenov'u ele alalım. Onu ülkede tanımayan var mı? Bizim Mehmet, cum-

huriyetimizin en değerli öğretmenlerinden biridir. Yeri gelmişken söyleyeyim, kendisinin artık başkentte bir okula atanması gerekiyor. Sonra, baş tarım uzmanımız, işinin ustası Dosbergen, bakın bizi Fuji–Yama'da nasıl ağırlıyor!

DOSBERGEN: Bizler için büyük bir zevk bu... E–e, yoldaş Yusufbay, kendini de unutma bakalım. Bilimler akademisi üyeliğine şurada ne kalmış ki!.. Kimbilir, bilmediğimiz daha nice değerlerin vardır! Birgün bakan filan olursan başımıza kakma sakın. «Eskiden beni gözünüzün gördüğü yoktu,» diye...

YUSUF TATAYEVİÇ: Alay et bakalım... Ayşe–Apay, resmen duyuruyorum. 6 Kasım'da bize buyurunuz. Umarım, Fuji–Yama fatihleri, sizler hepiniz gelirsiniz. Maksude çok sevinir. Göreceksiniz, eşsiz bir kadındır karım.

AYŞE–APAY: Gelirim, neden gelmeyeyim?.. Yalnız, eğer beşiniz birden toplanırsanız...

YUSUF TATAYEVİÇ: Benden kabul...

DOSBERGEN: Boşuna uğraşmayın, Ayşe–Apay. Birkaç kez görüştüm Sabur'la. diz çöküp yalvardım, «Gel, bizim köye gidelim. Oraya yerleşip çalışırsın. Geçmişi unuturuz,» diye. Sonuç aynı...

AYŞE–APAY: Artık gitsem iyi olacak, çocuklar. Çok teşekkürler. (Susma) Bir zamanlar düşünürdüm de... Biliyor musunuz, Sovyet yönetimiyle birlikte ben de toprağın derinliklerinden bitmiş gibiyim. Daha beş yaşındayken karşı devrimciler annemle babamı gözümün önünde öldürdüler. Çocuk bakımevine düştüm, okudum orada. «Okuma–yazma öğrenerek bizler için dünyaya yeni bir kapı açıldı» diye deli gibi sevinirdi bütün çocuklar. Daha o zamanlar, «Herkes okuyacak, bilinçlenecek; duru bir göldeki temiz sular gibi dingin, aydın bir yaşam başlayacak,» diye düşünürdüm. Oysa yaşam coşkun bir ırmağa benziyor. İşte sizler bunca şeyi öğrendiğiniz halde gene de durmadan tartışıyorsunuz... Aynı şeyleri, neyin iyi, neyin kötü olduğunu biz de tartışırdık. İnsan gerçeği öğrenmek, doğruyu yanlıştan ayırmak istiyor. Öğrenme susuzluğu sönmez insanoğlunun. Eğer sönmüş olsaydı... (Susma) Sabur'un söylediğinden daha iyisini söyleyemeyeceğim. Bu şiir dergide ilk çıktığı zaman pek anlamamıştım. Ama ezbere öğrendim. yıllar geçtikçe derinliğini daha iyi anlıyorum. «İnsan Nasıl İnsan Olmalıdır».

İSABEK: «Bitmez Tartışma»ydı adı.
AYŞE–APAY: «Bitmez Tartışma»

Hayır, bitmez bir tartışmadır bu.
İnsan nasıl insan olmalıdır
Savaşta bile aynı tartışma:
İnsan nasıl insan olmalıdır?
Zafer çığlıklarında aynı tartışma.
İnsan nasıl insan olmalıdır?
Ecel çığlıklarında aynı tartışma.

MEHMET: **İnsan nasıl insan olmalıdır?**

Yensek de gene o tartışma:
İnsan nasıl insan olmalıdır?
Başımıza kim sardı,
Kim gönderdi bu bitmez tartışmayı:
İnsan nasıl insan olmalıdır?

GÜLCAN: O genç yaşında nasıl söylemiş bunları?
ALMAGÜL: Lermontov genç değil miydi?
İSABEK: Dostlarım, savaş en iyi okuldur.
GÜLCAN: Fakat herkes için olmasa gerek.
İSABEK: Sözlerine dikkat et. Bana taş atayım derken yanımızdakilere de değecek.
YUSUF TATAYEVİÇ: Boşuna heyecanlanma, İsabek. Nasıl olsa bana değmez. Şu şiire gelince... Nasıl söyleyeyim, bilmem ki! Soyut bir işlenişi var konunun. Ne kimin için söylendiği belli, ne de belirli bir zaman var ortada...
MEHMET: Bence şiirin üstünlüğü de burada ya... Bütün insanlığı kapsıyor. Toplumsal deneyimiz herkes adına, bütün insanlık adına konuşmamızı olanaklı kılıyor. Hiçbir toplum bizim geçtiğimiz yolu geçmiş değildir...
ANVAR: Lermontov'un yanında Sabur da ne oluyor? Saçmanın saçması bir karşılaştırma bu.
MEHMET: Sence böyle bir karşılaştırma yapılmayabilir. Ama bence var oluşumun, edindiğim değerlerin yarısıdır Sabur.
İSABEK: Sabur'u tekeline alma bakalım. Konuyu, sanki yal-

nız sen acı çekiyormuşsun, ötekiler umursamıyormuş havasına dökme.

DOSBERGEN: Aman Tanrım! Gene mi Sabur! Onsuz adım atamaz mısınız? Bütün konuşmalarınız gelip Sabur'a dayanıyor. Artık rahat bırakın şu adamcağızı! Ayşe–Apay'a da mı saygınız kalmadı? Kadıncağız uğurlaşıp gidecek, ağzını açmasına fırsat vermiyorsunuz.

AYŞE–APAY: Önemi yok, iki gözüm. Sabur'un ne bakımdan haklı, ne bakımdan haksız olduğuna ben karar verecek değilim. Yalnız, bugün durmadan onun adını andınız; demek ki onsuz edemiyorsunuz, o gene aranızdadır... Hadi, siz oturmanıza bakın, rahatsız olmayın.

HEPSİ: –O da ne demek?

– Sizi geçirmeden olur mu?

– Olmaz öyle şey.,

– Teşekkür ederiz, Ayşe–Apay!..

AYŞE–APAY: Esen kalın, kimse rahatsız olmasın... Kendim dağdan yavaş yavaş inerim. Benim de suçlulukta sizden geri kalır yanım yok hani... (Bir süre susuştan sonra) Bir anne gibi gidip Sabur'un hatırını mı sordum, onun için bir şey mi yaptım? (Susma) Oysa durmadan beni örnek bir insan diye gösteriyorsunuz. Eski bir komünist olarak parti toplantılarına katılıyorum, konuşmalar yaptığım doğru. Ben artık sakin bir yaşam süremem, size de rahat durmanızı öğütlemem. Hoçşa kalın! (Gider)

(Kadınlar uğurlamak için kalkarlar. Susma)

İSABEK: Hava kardıkça çevrenin güzelliği kat kat artıyor. Sanki dağlar başka bir güç kazanmış gibi duruyorlar.

MEHMET: Evet, hoş bir görüntü.

DOSBERGEN: (Bir şişe konyak, birkaç bardak getirir.) Dinleyin beni, arkadaşlar. Aptalca tartışmalarımız yüzünden doğru–dürüst içemedik bugün. Kadınlar gitmişken askerlere yaraşırcasına içelim. Gönlümüzce eğlenelim. Şu körolası dağda eğlenmek için konaklamadık mı? Haydi, vahşiler gibi bağıralım, şarkı söyleyelim! (Dosbergen bir şişe konyağı dağıtır. Hep birden canlanırlar, seslerinin dağlardan yankılanmasını dinleyerek bağırıp çağırırlar. Dosbergen kar adamının bağırmasını öykünür. Kahkahayla gülerler) Haydi, dağdan taş atalım. Çocukluğumda en çok sevdiğim oyundu taş atmak. Biliyor musunuz, çobanlıktan geldim ben?

İSABEK: Neden olmasın, deneyelim. Bakalım kim daha güçlüymüş, kim daha uzağa atabilirmiş!

(Yusuf Tatayeviç sırtından ceketini fırlatır, boyunbağını çıkarıp atar, kollarını sıvar. Hepsi cin çarpmış gibidirler. Kayalar gümbürdeyerek yuvarlanmaya başlar.)

ANVAR: Tanrım, neler oluyor! Bu adamlar orada ne yapıyorlar?

GÜLCAN: Bizimkiler harekete gelmişler, taş atma yarışı yapıyorlar. Kentli insan boşalacak yer arıyor.

İSABEK: (Bir taş fırlatır) Gördün mü, Yusufbay, bana yetişemedin. Gücüm yerinde daha.

YUSUF TATAYEVİÇ: Aslanlarım, kadınlar gelsinler de görsünler bizi! Biz meğer neymişiz, gösterelim kendimizi!

MEHMET: Hele dur, arkadaş, gözlüğümü düşürdüm. (El yordamıyla bulmaya çalışır) Hiçbir şey göremiyorum, gözlüğüm kayboldu.

YUSUF TATAYEVİÇ: Git şuradan! Ayaklarımın altında dolaşıp durma.

DOSBERGEN: İşte miyop bir aydın olmanın sonu! Arkadaş, işin zor senin!

ANVAR: Dikkat edin. Kayaların altında yılan olabilir.

YUSUF TATAYEVİÇ: Yılan mı? Yılan bana vız gelir! Onları da işte şöyle alır fırlatıveririm!

GÜLCAN: Aferin: Şimdi bana bakın!

DOSBERGEN: Kadınlar! Ne duruyorsunuz? Hadi, sizleri de görelim! (Kadınlar ufak taşlardan atarlar.)

ANVAR: Boyunbağın nerede, Yusufbay?

YUSUF TATAYEVİÇ: Canı cehenneme! Evde iki yüz tane daha var.

MEHMET: Almagül, beni çadıra götür. Gözlüğümü düşürdüm, bir şey göremiyorum. (Almagül, Mehmet'i elinden tutup götürür. Kalanlar taş atmayı sürdürürler).

ALMAGÜL: Nereye düşürdün gözlüğünü?

MEHMET: Kırılmadıysa sabahleyin buluruz.

ALMAGÜL: Dur biraz (Mehmet'i durdurur.) İlerde bir ateş yakmışlar. Alevi görüyor musun?

MEHMET: Görüyorum. Nedir o acaba?

ALMAGÜL: İzci ateşi. Orada bir izci kampı var.

MEHMET: Aferin çocuklara!.. Ne güzel bir görüntü değil mi? Gözümün önüne getiriyorum da, çepeçevre karanlık dağlar, karşısında oynaşıp duran alevler. Dinle beni, Alma... Bir zamanlar biz de izci ateşi yakardık.

ALMAGÜL: Artık söndü onlar... Bizler de değiştik.

MEHMET: Aşağıdaki şu çocukları ateşin çevresinde düşünüyorum da... Hoplayıp zıplıyorlar, şarkı söylüyorlar, ilerde onları nelerin beklediğine aldırış bile etmiyorlar. Herhalde aralarından bizim gibiler çıkacaktır. Bir kız çocuğu büyüyüp senin gibi bir kadın olacak; bir başkası çıkıp benim seni sevdiğim gibi umutsuz, çetin bir aşkla sevecek. Belki de Yusufbaylar, İsabekler çıkacak aralarından. Kendi Gülcanları, Saburları olacak...

ALMAGÜL: Belki de bu sefer Sabur'un şansı iyi gidecek, çevresinde sizin gibi arkadaşları bulunmayacak... (Susma)

MEHMET: Sana gücenmek elimden gelmiyor. (Susma) Biliyor musun, Sabur benden kaçıyor hep. Bazen geçmiş günleri düşümde görürüm... Hepimiz bir arada... Soğuk terler basar uykumda... Korkudan, utançtan terlerim... Geride kaldı o günler, bir daha dönmez artık. Kaputum eskidi, çizmelerim aşındı.(5) Askerlik giysilerimin nasıl göründüğünü bile unuttum.

ALMAGÜL: (Gülerek) Oysa seni kaputunla, çizmelerinle bugünkü gibi anımsıyorum. Ama sen unutmuşsundur... Eğitim enstitüsünü yeni bitirmiştim, öğretmenlerin ilk toplantısına katıldığımda salonda birkaç sıra önümde oturuyordum. İkide birde dönüp bana öyle bir bakışın vardı ki! Farkına varacaklar diye ödüm patlıyordu... Gözlerini benden ayırmıyordun. Hem hoşuma gidiyor, hem de korkup heyecanlanıyordum. Sanki herkes bize bakıyormuş gibi geliyordu.

MEHMET: Unutur muyum hiç! Hatta limonota ısmarlamak için arada kalkıp seni aramıştım.

ALMAGÜL: Niye ısmarlamadın öyleyse?

MEHMET: Utandım. Gençlerin arasında duruyordun, gencecik bir kızdın daha. Oysa ben...

ALMAGÜL: Utanacak ne var bunda? Altı-üstü bir bardak limonata...

MEHMET: Aptallık işte... Sonra seni gözden kaybettim. Yıllar sonra Tiyen-Şan'dan dönüp yeni görevime başladığımda o-

(5) Savaştan dönen askerler cephedeki giyeceklerini sivil yaşamda da giydiler. (Ç. N.)

kulda gene karşıma çıktın ama bir arkadaşımın karısıydın. Şans, ne yaparsın?..

ALMAGÜL: Bak, ne diyeceğim: Şimdi şu ateşin çevresinde oturanları öyle kıskanıyorum ki! Onlar daha hangisinin sen, hangisinin ben olacağını bile bilmiyorlar. Ama öğrendiklerinde bazen üzülecekler, bazen sevinecekler. Hadi, seni çadıra götüreyim. (Uzaklaşırlar. Bağrışmalar işitilir.)

DOSBERGEN'İN SESİ: Ben kar adamıyım! Ben kar adamıyım!

YUSUF TATAYEVİÇ'İN SESİ: Kar adamına imreniyorum. Hiç olmazsa özgürdür. İstediği kadını mağarasına sürükleyebilir.

ANVAR'IN SESİ: Mağaran nerede? Mağaran nerede?

İSABEK'İN SESİ: Yaşasın kar adamı! Yaşasın özgürlük!

GÜLCAN'IN SESİ: Dikkat et, İsabek! Uçuruma yuvarlanacaksın.

İKİNCİ BÖLÜM

Sabah. Pırıl pırıl bir güneş. Yarı bellerine değin soyunmuş olan Dosbergen, Mehmet, Yusuf Tatayeviç, İsabek derede ellerini–yüzlerini yıkamaktadırlar.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Canı sıkkın) Arkadaşlar, iyi yapmadık dün. Doğrusunu isterseniz ben hiç memnun değilim.

İSABEK: Bırak şimdi bunları, temiz havada güzelce dinlendik, çılgınlar gibi eğlendik. Daha ne istiyorsun?

YUSUF TATAYEVİÇ: Benim demek istediğim o değil. Biz erkek miyiz, yoksa neyiz? İliklerimize değin kadınlaşmışız. Atalarımız dememişler mi: «Kadın erkeğin koynundaki düşmanıdır,» diye? Neydi o dünkü halimiz? Kadınların yanında iyice cıvıdık, o lur olmaz tartışmalara girdik. Bakın, yarın konuştuklarımızı dört bir yana nasıl yayacaklar!

İSABEK: Biz dört bir yana yayacak ne söyledik ki?

YUSUF TATAYEVİÇ: Gene de ellerine fırsat vermemeliydik. İyi ki karım yoktu aralarında, olsaydı görürdünüz gününüzü.

İSABEK: Haksızlık etme. Maksude akıllı kadındır.

YUSUF TATAYEVİÇ: Size göre akıllı. Komşunun tavuğu komşuya kaz, karısı kız görünürmüş. Onunla yaşayan benim, ne mal olduğunu bilirim.

DOSBERGEN: Boşuna yoruluyorsun, Yusufbay.

YUSUF TATAYEVİÇ: Anlamazlıktan gelmeyin. Siz de... Cepheden döner dönmez evlendik, ne olduğumuzu bile anlayamadık. Çoluğa–çocuğa karıştık şimdi. Artık durumumuz başka şeylere elvermiyor. Bir şey yapmayagör, hemen namustan, ahlaktan söz edilir... Kimin haddine düşmüş? Başka ülkelerde olsa, kimse kimsenin işine burnunu sokmaz. İster evlen, ister boşan; kime ne? Oysa bizde ağzını aç da görelim!

DOSBERGEN: Değerli bilim doktoru yoldaş, gerçekten imrenilecek bir durumun yok. Böylesi çekilir yaşam değil.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sen önce kendine bak. Kendine fazla güvenme, zararlı çıkarsın.

DOSBERGEN: Ne diye güvenmeyecek mişim?

YUSUF TATAYEVÇ: Üstü kapalı konuşma şimdi. Hıncını

benden çıkarıyorsun anlaşılan. Niçin?

YUSUF TATAYEVİÇ: Bağışla, Dosbergen! Hayli canım sıkkın.

MEHMET: Hey, çocuklar! Gözlüğümü buldum.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sabah sabah keyfimi kaçırdı şu Mehmet. Daha yeni uyanmış, elimizi–yüzümüzü yıkamadan, bir haberle koştu geldi. Sabur'u görmüş düşünde. Gene hepimiz cephedeymişiz, Sabur bize şiirler okuyormuş. Olacak şey mi bu? Dün bütün günümüzü berbat ettik. Anladık, seviyoruz... Ama bu kadarı da fazla artık!

MEHMET: Yoksa düşlerden de mi korkmaya başladık?

İSABEK: İnsanların sinirini bozmaya birebirsin.

MEHMET: Düşlere böyle bir anlam vereceğini bilmezdim doğrusu.

İSABEK: Ne demek istiyorsun sen şimdi?

MEHMET: Ne diyeceğim, hiç! Söyleyecek çok şey var ama sağlam dayanak bulamıyorum.

İSABEK: Boşuna arama, bulamazsın. Sen bizden ayrı mısın, o kişi kendin de olabilirsin.

MEHMET: Doğru. Bunu yapan biri var. Hem de aramızda...

DOSBERGEN: Bir türlü akıl erdiremiyorum. Ortada ne kanıt var, ne dayanak; durmadan aynı konuyu açıyor, birbirimizden kuşkulanıyoruz. Bilmem, bunun kime yararı dokunacak!

YUSUF TATAYEVİÇ: Gelin, elbirliğiyle akıllı–uslu bir çözüme varalım. Ben dün «Hangi büyük tarih kusursuzdur?» derken bir düşündüğüm vardı.

MEHMET: Eğer bu kusurdan zarar gören kendin olsaydın öyle sanıyorum ki ikide birde aynı konuya dönmezdin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Öyle mi dersin?

MEHMET: (Konuşmayı keser) Bizim tarihimiz yanlışını düzeltti. İşte, onun büyük adaleti de burada ya! Sabur'un kendisini toplumun dışında hissetmesi için ortada hiçbir neden yok artık. Bütün haklarına yeniden kavuştu. Hem ahlaksal yönden, hem de hukuksal yönden benim gibi, senin gibi bir yurttaştır o.

YUSUF TATAYEVİÇ: Doğru, ben de öyle düşünüyorum. Kendimizi üzmemiz için nesnel nedenler kalmadı.

MEHMET: Ama öznel nedenler duruyor. Hem de önemi hiç azımsanmayacak öznel nedenler... Bunlar insanı öyle bir derinden

yaralar ki, sonu gelmez bunalımlarda bulursunuz kendinizi. Biz sorumluyuz ondan, sorumlu olduğumuzu ne diye anmak istemiyorsunuz? İşte beni deli eden de bu ya! Rahat köşemize çekilmişiz; «İçki içiyor, kendisi suçlu,» deyip çıkıyoruz işin içinden. Oysa adamın cevheri bitmiş, bütün gücünü tüketmiş. Onu bu hale getiren biziz. Öyleyse küçümsemeye hakkımız var mı?

İSABEK: Sen ya büyük bir aktör ya da gerçekten mutsuz bir adamsın, Mehmet. (Susma) Karamsarlıktan kurtulmaya çalış. Bir yandan kendi halinde bir öğretmen olmakla övünürsün, bir yandan da başkalarına duyduğun kinden, hınçtan ötürü çatacak yer ararsın. Hastasın sen. İyileşmen gerekir.

DOSBERGEN: Daha fazla konuşursanız tutamayacağım kendimi. Fuji–Yama denilen şu yerden hepinizi yaka–paça atmazsam bana insan demesinler. Yoksa siz buraya benimle, karımla, yedirdiğim iki lokma ekmekle alay etmeye mi geldiniz? Sizleri insanca ağırlamak için bir haftadır hazırlanıyorum; siz de kalkmışsınız, köpek gibi hırlaşıyorsunuz. İçinizden kimin bilmem ne yaptığı vız gelir bana! Ben basit bir tarım uzmanıyım, ama işimi bilirim ve her şeyin yapılması gerektiği biçimde yapılmasını isterim. Rica ediyorum, biraz saygılı olun; yok, olmayacaksanız, cehennemin dibine kadar yolunuz var!

MEHMET: Seni gücendirmek istemedim, Dosbergen. Bağışla beni.

İSABEK: Hadi, kızma. Yerden göğe kadar haklısın.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ben de aynı kanıdayım. (Susma)

DOSBERGEN: (Saatine Bakar) Fazla zamanımız kalmadı, nerdeyse arabalar gelir. (Gülümser) Bütün söylenenleri unutalım, çocuklar. Sabahı bari insan gibi geçirelim. Söz mü, Sabur'un lafı geçmeyecek bir daha! Hanımlarımızı eğlendirelim, ciddi konuşmalara dalacak hiçbir durum yaratmayalım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Yapılacak tek şey bu işte!

DOSBERGEN: Dinlenelim, ciğerlerimize temiz hava dolduralım, çevredeki dağları seyredelim.

İSABEK: İnsan tatil günü bundan başka ne ister?

DOSBERGEN: Hadi, gidip çadırı toplayalım.

(Sahne döner. Kadınlar kahvaltı hazırlamaktadırlar. Semaverin dumanı tüter.)

GÜLCAN: Kocalarımız dün bir açmaza düştüler, biz de yan-

gına körükle gittik. Ayşe–Apay'ın yanında çok güç durumda kaldılar zavallılar. Ama hak yerini buldu; eğer aralarından biri hayınlık yapacak derecede alçalmışsa, bundan o utansın, ötekiler utansın, bizi ilgilendirmez.

ALMAGÜL: Gerçekten öyle biri varsa o kişi birimizin kocasıdır, değil mi?

GÜLCAN: Haklısın, Almagül.

ANVAR: Orası öyle. İşte kendileri de geliyorlar. Biz en iyisi dün olanları anımsatıp keyiflerini kaçırmayalım. Zaten çok kalmadan gideceğiz.

MEHMET: Günaydın, hanımlar! Fuji–Yama'da gününüz aydın olsun.

İSABEK: Selam size, yüce dağın kadınları!

ALMAGÜL: Aman, ne güzel sözler bunlar!

ANVAR: Günaydın. İyi uyudunuz mu? Geceleyin üşümediniz ya?

DOSBERCEN: Biz mi? Hayır, üşümedik. Uyku tulumları sımsıcaktı. Ya siz?

GÜLCAN: Çadırımızda ölü gibi uyumuşuz.

YUSUF TATAYEVİÇ: Nasıl, sivrisinekler rahatsız etmediler ya? Ne de olsa kadın teni naziktir.

GÜLCAN: Hayır, Fuji–Yama'da edepli durdular.

MEHMET: Biz de size iltifat etmek istemiştik.

GÜLCAN: Sivrisineklerin yardımıyla mı? İstemeyiz, öyle iltifat bizden ırak dursun.

MEHMET: Çekilmez kadınsın sen de. İsabek'e acıyorum doğrusu. (Yusuf Tatayeviç yanından hiç ayırmadığı radyosunun düğmesini çevirir.)

SPİKERİN SESİ: Venüs'e gönderilen otomatik istasyon bu bilinmeyen gezegenin gizlerini insanoğluna açacaktır...

DOSBERGEN: Kapat şunu. Uzayla hiçbir ilgim yok. Ne ekilir, ne de biçilir. Ekin ekilemeyecek olduktan sonra, bilmem hangi gezegenden bana ne!

İSABEK: Ama uzayın gizlerini çözmek nice yararlar sağlar...

DOSBERGEN: Ne yararlar sağlayacağını bana mı sordular? Burada ben de boş durmuyorum. Bütün gücümü ortaya koymuşum, yıllık plan hedeflerini bile aşmaya çalışıyorum. Demek ki, saygı duyulacak bir insanım ben de. Öyleyse gelip bir görüşümü

almak yok mu? İstediğim zaman yağmuru ver, işim bitince de al götür; eğer bilim bunu yapamıyorsa neye yarar? Yoksa tarlalar güneşin altında çatır çatır yanarken ağlamışsın ya da yağmurdan ekin kökleri çürürken dövünmüşsün eline bir şey geçer mi?

ALMAGÜL: İklimi ayarlayabilmek için önce dünyamızın çevresinde olup bitenleri öğrenmeliyiz. Uzay araştırmalarının yararını görmezlikten gelemezsin.

İSABEK: Senin de isteklerinin sonu yok, Dosbergen. «Yağmur ver, şunu ver, bunu ver...» doymak bilmiyorsun. Bizim sade emekçimiz şu bakımdan kahramandır ki, en zor koşullarda bile çalışır.

DOSBERGEN: Hayır, benim öyle kahramanlıklara karnım tok; işimin efendisi, yaratıcısı olayım, işte benim bütün istediğim bu. Ne doğadan, ne de başka yerden gelen yenilmez güçlükler benden uzak dursun.

İSABEK: Güçlüklerle boğuşmadan yaşamak nerde görülmüş?

DOSBERGEN: Güçlüklerle boğuşan yalnız kendin mi sanıyorsun?

İSABEK: Biz yazarların da nice zorluklarımız vardır. Sözün gelişi, hadi gle de senin gibi birinden olumlu bir adam, çağımızın anlayışına uygun bir kahraman yarat. Kendin kahraman olmak istemedikten sonra bizim elimizden ne gelir?

MEHMET: Sana göre bütün amaç kahraman olmak mıdır?

YUSUF TATAYEVİÇ: Yeryüzünde ne diye yaşıyoruz öyleyse?

ANVAR: Doğru, kahramanlıktan yüce bir şey yoktur.

İSABEK: Şimdi sanat üzerinde konuşuyoruz. Bizde buna çağdaş konular üstüne yazılmış yapıtların özel durumu derler.

MEHMET: Nasıl bir şeymiş şu özel durum? Bir yapıtta neyin bulunup, neyin bulunmayacağı önceden bilindikten sonra ne biçim sanattır o?

YUSUF TATAYEVİÇ: Mehmet, senin sorunlara öyle bir bakış açın var ki, kimseninkilere benzemiyor. Böylece özgün (orijinal) olduğunu mu sanıyorsun? Yanılıyorsun, arkadaş! Her şeyde, düşünmede bile bir disiplin bulunmalıdır. Bana ister katı düşünceli de, ister ne dersen de, ben yolumdan şaşmam. Senin yolunu güvenilir bulmuyorum. Bir de İsabek Mergenov'un yapıtlarını eleştirmeye kalkıyorsun. Ne hakkın var buna?

ANVAR: (Kocasına) Madem bu işten anlıyorsun, otur bir tane de kendin yazsan a!

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorun yazıp yazmamakta değil. Sanatımızın bize öğretmesi gereken şey nedir? Dürüstlük, özveri, güvenirlik, sağlam karakter, en sonunda kahramanlık değil mi? Kahramanlık olmadan çağımızın, yaşadığımız günün insanını gözümün önüne getiremiyorum... Koca bir savaşın içinden çıktık, başkalarının öyküneceği bir örnek de mi olamayacağız?

MEHMET: Yerden göğe kadar haklısın, ben de senin gibi düşünüyorum. Sanat insan ruhuna yüksek ahlak tohumları ekmelidir. Ama nasıl? İşte bütün sorun burada. Sanatçının bitmez sorunu... Demin coşkuyla saydığın o nitelikler bir tek şeyde toplanır: İnsanlık. Ötesine aklım ermez. Sanatın başlıca eğitme konusu bu olmalıdır. Görüşlerimde ne bakımdan aksaklık gördün, bilmem ki! Bakın, ozanın biri ne der:

En tehlikeli şey yarım bilgidir.
Her bir işe görgüsüzlükle başlar,
Tek istediği, şaşmaz doğrularının
Adım başına onaylanmasıdır.

İSABEK: Biliyoruz, biliyoruz. Geçen yıl Gine'deydim. Sanat üstüne görüşlerim...

GÜLCAN: İsabek! Gene başlama!

YUSUF TATAYEVİÇ: Görüşler çoğaldıkça yaşam içinden çıkılmaz bir hal alıyor.

DOSBERGEN: Doğru. Örnek vermek için uzağa gitmeye gerek yok. Kalkmışız, Fuji–Yama'ya gelmişiz. Sizi dinlerken, «Şu batası dağa niçin çıktık?» diye soruyorum kendime. Geçmişi anımsayıp bugüne sevinmek için mi? Yoksa durmadan gerektiği biçimde yaşayıp yaşamadığımızı tartışalım diye mi? Bütün bu tartışmalardan amaç ne? İnsan insan olalı aradığı gerçeği bulmak bize mi düştü,

MEHMET: Ama biz de insanız. Durmadan gerçeği aramak

bizim en zayıf yanımızdır.

ALMAGÜL: İyi ki Fuji–Yama'da yalnız yiyip içmekle kalmadık, «yaşamın anlamını» da doya doya tartıştık. Demek, tartışma, araştırma özelliğimiz yitmemiş daha. Bu duruma göre hâlâ genç; sayılır mıyız? (Yusuf Tatayeviç radyoda canlı, neşeli bir müzik bulur.)

OSBERGEN: (Kulak kabartır) Birisi bize doğru geliyor. (Gelen yabancıya doğru yürür. Yüksek sesle) Hey! Nerden geliyorsun? Aşağıda bir araba gördün mü? Bizi almaya gelecekti de... (Bir orman işçisi yaklaşır)

ORMAN İŞÇİSİ: Evet, bir araba duruyordu. Peki, burada ne yapıyorsunuz?

DOSBERGEN: Ne mi yapıyoruz? Dinleniyorduk, gördüğün gibi...

ORMAN İŞÇİSİ: Çoktan beri mi buradasınız? Geceyi dağ başında mı geçirdiniz?

İSABEK: (Alçak sesle) Tuhaf bir adam...

DOSBERGEN: Evet, geceyi burada geçirdik. Sana ne bundan?

ORMAN İŞÇİSİ: Sorduğuma göre bir nedeni var demektir.

ANVAR: Bekçi olsa gerek. Şuna bakın! Sanki hiç adam görmemiş.

MEHMET: Ne diye tasalanıyorsunuz, canım? Yangın filan çıkarmadık, dağ sapasağlam yerinde duruyor.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hey, ahbap! Saygıdeğer insanlarla karşılaşınca selam vermek yok mu sizin buralarda?

ORMAN İŞÇİSİ: Selam verilecek yer var, verilmeyecek yer var...

YUSUF TATAYEVİÇ: O da ne demek? Kiminle konuştuğunu biliyor musun?

ORMAN İŞÇİSİ: Pek mi önemli?

DOSBERGEN: Dur bakalım, aslanım, burada söz sahibi benim. Söyleyeceğin bir şey varsa bana söyle. Devlet çiftiliğinin baş tarım uzmanıyım. Bunlar da benim konuklarım.

ORMAN İŞÇİSİ: Orman bölge işçisiyim. Sanıyor musunuz, keyfimden geldim buraya? Tam kent pazarına alış–verişe gidiyor-

dum, aşağıdaki boğazda bir polis durdurdu beni. Motosikletini kenara çekti, yolun kenarında yatan ölü bir kadını göstererek, «Sen de tanık olacaksın» dedi. (Hep birden bağırırlar: «Ne, ölü bir kadın mı! Haydutlar!») Hangi haydut! Atılan bir taştan ölmüş. Tam uçurumun dibinde. Başına nasıl geldiyse parçalamış...

İSABEK: (Sararır) Peki, bundan bize ne? (Susma. Herkes korkulu bir sessizliğe bürünür).

DOSBERGEN: Sen ne zırvalayıp duruyorsun? Doğru-dürüst anlat. Ne zaman, nasıl olmuş?

ORMAN İŞÇİSİ: Ne zırvalaması! Hep sizin yüzünüzden!

YUSUF TATAYEVİÇ: Ne demek «sizin yüzünüzden?» Bu sözlerinizin hesabını vereceksiniz.

DOSBERGEN: Susun! Durumu anlayalım önce. Delikanlı, bildiklerinin hepsini anlat. Açık konuş...

ORMAN İŞÇSİ: Fazla bir şey bildiğim yok ki. İhtiyar çoban Ertay'ın karısı dün devlet çiftliğine gitmiş. Bütün gece dönmemiş evine. Ertesi gün şafakla birlikte kadıncağızın atı eyeri boş dönmüş. Bunun üzerine Ertay karısını aramaya çıkmış; işte şurada, dağın eteğinde soğuk cesediyle karışlaşmış. Çok olmuş öleli. Çoban Ertay hemen bölge polisinin evine koşmuş. Evde bulmuş onu. Olanları anlatmış, deli gibiymiş, onu da hastaneye kaldırmışlar. İşte polis buraya gelirken yolda benimle karşılaştı. Benden başka biri daha var orada. Bir şeye el sürmesinler diye onu cesedin yanında bıraktı, beni de buraya gönderdi. Kendisi savcıyı çağırmak için kente gidiyor şimdi. Yukardan sizin bağrışmalarınızı duyduk; tartışıyor muydunuz, kavga mı ediyordunuz, pek anlayamadım.

ANVAR: Bu tartışmaların sonunun iyi gelmeyeceğini biliyordum.

MEHMET: Sus da dinleyelim.

İSABEK: E, sonra?.

ORMAN İŞÇİSİ: Sonrası bu işte. Polis beni size haber vermek için gönderdi. Savcı ve bilirkişiler gelene değin yerinizden ayrılmayacakmışsınız. (Uzun bir susma)

YUSUF TATAYEVİÇ: Bize ne bundan? Öldürme olayı ta aşağıda olmuş, biz ise yukarda, Fuji-Yama'nın tepesindeyiz. Kötü bir kaza olsa gerek.

ORMAN İŞÇİSİ: Kimin nerede olduğuna aklım ermez ama bana, «Haber ver,» dediler, ben de size haber veriyorum işte.

MEHMET: İyi ediyorsun... Fakat bizim bununla ne ilgimiz var? Bir toprak kayması olamaz mı?

ORMAN İŞÇİSİ: Toprak kaymasına hiç benzemiyor. Çevrede öyle bir şey görmedik. Yola on–on beş taş düşmüş yumruk büyüklüğünde... Daha büyükleri bile var. İşte bu taşlardan biri kadını başına değmiş.

MEHMET: Kadının yattığı yeri tahminen gösterebilir misin bize?

ORMAN İŞÇİSİ: İşte şurada. (Herkes gergin bir hava içinde yerlerinde kalır, Mehmet ile orman işçisi birgün önce taş fırlattıkları uçurumun kıyısına doğru yaklaşırlar.) İşte burası. Yanılmadığımı sanıyorum.

MEHMET: (Alçak sesle) Anlaşıldı...

YUSUF TATAYEVİÇ: (Yüksek sesle) Ne anlaşıldı? Ne hakla başkaları hakkında yargıya varıyorsun?

MEHMET: Yargıya vardığım filan yok. Ben durumu anlamaya çalışıyorum, hepsi bu...

ORMAN İŞÇİSİ: Görüşüne bakılırsa hepiniz okumuş, yasaları bilen kişilersiniz... Boşuna vakit kaybetmeyelim. Gelin bana adlarınızı verin de hemen işime gideyim. Polis gelene değin beklerseniz neyin ne olduğunu anlarsınız. (Herkes susar)

(Yusuf Tatayeviç'e Bunların başı sizsiniz, sanıyorum, önce sizden başlayalım. Necisiniz, nereden geldiniz, adınız–soyadınız?

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorularınızı yanıtlayacak değilim. Üstelik benim bu işlerle hiçbir ilişiğim yok.

ORMAN İŞÇİSİ: Ben öyle bir şey demedim ki... Kim olduğunuzu söyleyin, yetişir.

YUSUF TATAYEVİÇ: Benim söyleyeceğim bu kadar. Ötekilere sorun.

ORMAN İŞÇİSİ: Eh, öyleyse siz bilirsiniz.

İSABEK: Sizin resmen sorguya çekme hakkınız yok. Siz kim oluyorsunuz da bize soru soruyorsunuz?

ORMAN İŞÇİSİ: «Orman bölge işçisiyim» diye söyledim ya! Kente gidiyordum, polis yolumu çevirdi, haber vermem için buraya yolladı...

DOSBERGEN: Tamam, aslanım. Hadi, sen yoluna git. Biz ilgililere gerekli yanıtı verir; kim olduğumuzu, buraya niçin geldiğimizi anlatırız.

ORMAN İŞÇİSİ: Sizin bileceğiniz iş, uzman yoldaş. Ama ben hepinizi tanıyorum, hepinizi... (Gider)

DOSBERGEN: Gelin, şimdi ne yapacağımızı düşünelim.

MEHMET: Bunda düşünülecek bir şey yok. Her şeyi olduğu gibi anlatırız, olur biter...

YUSUF TATAYEVİÇ: Ne demek «Anlatırız, olur biter?» Sen de fazla ileri gidiyorsun artık! Bunun başımıza ne işler açacağını, ne gibi tatsızlıklarla karşılaşacağımızı düşünsene bir kez! (Susma) Hay, yere batsın Fuji–Yama'nız! Nerden de geldim şu berbat yere?

DOSBERGEN: Kızmakla eline bir şey geçmez... Polis gelmeden oturup düşünelim, bir karara varalım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bu işten sıyrılmak için bütün aklımızı kullanmalıyız. Hepimizin çocukları, ailesi, toplumda bir yeri var. Ötekileri kurtarmak istiyorsa aramızdan birinin bütün sorumluluğu üzerine alması gerekir.

İSABEK: O da nesi, aklını mı oynattın sen? Yani şimdi çocuğum yok diye bütün sorumluluğu ben mi alayım istiyorsun?

GÜLCAN: (Öfkeli) Bu ne cüret! Siz insanın derdinden ne anlarsınız, Pisler, mendeburlar! (Ağlar)

ALMAGÜL: (Gülcan'ı kucaklar, yatıştırır) Sen onlara bakma, Gül'cüğüm, öyle şey mi olur? (Kocasına) Ne duruyorsun, Dosbergen, bir şeyler yapsan a! Ev sahibi değil misin?

DOSBERGEN: Ben... Ben mi?.. Ev... Ev sahibi olarak ben ne yapabilirim? (Susma) Yapabileceğim bir şey var. Sanırım kimse itiraz etmez... Taş atarken aramızda kadınlar yoktu.

ANVAR: E, bundan ne çıkar?

DOSBERGEN: Hiç... Bilmem...

GÜLCAN: Aman, ne korkunç işler!

YUSUF TATAYEVİÇ: Benim diyeceğim şu ki, buraya gelmekle büyük hata ettim. Fakat meseleyi dallandırıp budaklandırmaya hiç niyetim yok. Bu olaya karışmak istemiyorum ve hiçbir polis yetkilisinin önünde ifade vermeyeceğim. Bakanla görüşmeden kimsenin sorusunu yanıtlayamam. Sizler için yapacağım bir şey var, o da bir an önce kente gitmek, durumunuzu düzeltecek yollar aramak.

İSABEK: Of, ne salaklık bizimkisi? Söyleyin, şimdi ben ne yapayım? Öğleden sonra saat ikide havalanında yabancı bir heyeti karşılayacaktım...

ANVAR: Benim de nöbetim vardı, hemen gitsem iyi olacak. Bakarsınız, önemli bir iş çıkar.

GÜLCAN: (Başını sallar, fısıltıyla) Ne korkunç! Ne korkunç! Aşağıda ölü bir kadın yatıyor, bizim yüzümüzden ölen bir insan.. Bunların aldırdıkları bile yok, sorumluluğu kimse üzerine almak istemiyor. Diz çöküp pişmanlıklarını söyleyecek, af dileyecek yüreklilikleri olsa bari! Orada bir kadın ölmüş yatıyor, bunlar batan bir gemiden kaçışan sıçanlar gibi, her biri sıvışacak bir delik arıyorlar. Aman Tanrım, ne insanlarmış! Ne küçük, değersiz, korkak yaratıklarmış bunlar!

İSABEK: Sus artık! Ağlayıp sızlamanın sırası mı şimdi! Ben gidiyorum. Gelmek istiyorsan elini çabuk tut.

YUSUF TATAYEVİÇ: Yavaş olun, ortalığı velveleye vermeyin. Bir kez daha yineliyorum, kente gider gitmez gerekli önlemleri alacağım. Hadi, İsabek, araba aşağıda bizi bekliyor.

İSABEK: Gülcan, son kez rica ediyorum, çabuk ol!

GÜLCAN: Ne kötü yazgım varmış! Nedir benim çektiklerim! (Yusuf Tatayeviç, İsabek, Anvar, Gülcan dağdan aşağı hızla yürürler).

DOSBERGEN: Eh, hepsi bu kadar. (Arkalarından gider).

ALMAGÜL: Sen nereye, Dosbergen?

DOSBERGEN: Benim de ivedi işlerim var. (Koşar.) (Susma)

ALMAGÜL: Böylece Fuji–Yama'da yalnız ikimiz kaldık... Biliyordum, Sabur'u senin ele vermediğini biliyordum. (Susma.) Ne korkunç birgün!

MEHMET: Böyle günler olmasa yaşam çok anlamsızlaşırdı

herhalde... (Uzaktan Dosbergen görünür.)

ALMAGÜL: Dosbergen geliyor. Demek, Sabur'u ele veren o da değil. Tanrım, şaşırtma beni...

Perde iner

DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALA KÖPEK

UÇSUZ-BUCAKSIZ OKYANUSTA DÖRT KİŞİ ÜZERİNE

Cengiz Aytmatov'un son uzun öyküsünde neler anlatılıyor?

İlk bakışta çalışma ve yaşam deneylerinin kuşaktan kuşağa aktarılışı anlatılır. İçinde Nivih oymağından üçü büyük, biri çocuk dört kişinin bulunduğu bir kayık, yetişme çağı gelmiş bulunan on bir-on iki yaşlarındaki bu oğlan çocuğunun denize alışması ve zor bir meslek olan fok avcılığını öğrenmesi amacıyla denize açılır. Avlanma yerine varıncaya değin Orhan Dede, Kirisk adındaki çocuğa açık denizde yön bulmayı, kayalar arasında fokları seçebilmeyi öğretir. Hatta çocuk ilk seferinde fokları kayalardan ayırt edemeyince sandalı aynı yere ikinci kez yanaştırır...

Evet, isteyen öyküyü böyle okuyabilir. Fakat, öyle sanıyorum, geniş kapsamlı, düşünsel içerikli bir sanat türü olan öykünün en tanınmış örnekleriyle şiirsellik ve yeryüzünü anlatış bakımından boy ölçüşebilecek güçteki bu öyküden, derin anlamlı bir felsefe yapıtı olarak söz etmek daha doğru olur.

Marquez'in romanı «Yüzyıllık Yalnızlık»ı ele alalım. Bir meseldir bu yapıt, ama eleştirmenlerin adlandırdıkları gibi «son vahiy» cinsinden bir mesel değildir bütünüyle. Yiğitçe bir uyarmadır aynı zamanda. Aytmatov'un öyküsü de özünde aynı uyarma niteliğini taşırken, insanoğlunun sarsılmaz, mantığına, çeşitli durum ve sıkıntılara katlanışındaki direncine duyulan inancı vurgular.

Öykünün olumlu yanı, Cengiz Aytmatov'un, sözcüğün alışılmış anlamıyla, iyimser olmasında, yani hem coşku öğesiyle, hem de mutlu sonla yaşamayı desteklemesinde değildir. (Kirsk, Ala Köpek Dağı'na sağ, hatta erkekleşmiş, kendi şarkısını söylüyor olarak döner.) Öykünün, insan kişiliğinin dramatik oluşumunu sergileyen bir menkıbe, iyiliğin kötülüğe üstün gelmesini gösteren bir mesel olarak benimsenebilmesi de önemli değildir bence. Burada önemli olan, insa-

noğlunu insanlaştırmanın, kendini harcayan bir özgecilik pahasına (aynı zamanda yoluyla) elde edilebileceğinin anlatılmasıdır. On iki yaşındaki bir çocuk uğruna üç yetişkin, saygıdeğer, yiğit insan ölümü göze almışlardır. Orhan Dede, Mulgun Amca ve çocuğun babası Emrayin ne umutsuzluktan, ne de dayanma güçlerinin tükenmesinden dolayı yaşamlarına son verirler. Tam tersine, bilinçli olarak, ecellerinden önce davranarak; asıl önemlisi de çocuğun, kimselerin gelip geçmediği, uçsuz-bucaksız denizden kurtulup kurtulmayacağını, okyanusu kaplayan yoğun sisin dağılıp dağılmayacağını, küçük fıçıdaki suyun çocuğun hayatta kalmasına yetip yetmeyeceğini, kavaktan oyulmuş kayığın Ala Köpek Dağı'na ulaşıp ulaşmayacağını bilmeksizin denize atarlar kendilerini.

Eğer bu insanlar çocuğun karaya ulaşacağını bile bile suyu içmekten vazgeçseler, ecellerinden önce ölmenin boşa gitmeyeceğini kesinlikle bilselerdi öyküde hiçbir dramatizm, hiçbir gerilim olmazdı. Mükemellik derecesine, çılgınlık derecesine varan o ölümsüz yiğitlikten de eser kalmazdı.

Öykü birçok bakımdan ilginçtir. Cengiz Aytmatov önceki yapıtlarında da dar çerçeveli ulusal sorunlara saplanıp kalmamış; küçük ülkesini anlatırken bile büyük, kalabalık, çok uluslu bir dünyaya açılmıştı.

Fakat bu sefer yaban ellere çevirmiş gözünü. Sonsuz bir okyanusta Lura adındaki bir ördeğin yuvasından oluşmuş bir kara parçasında, Ala Köpek Dağı çevresinde geçer olaylar. Yazar, uzlaşmayan iki doğa gücünün, denizle karanın boğuşmasını; insan aklıyla doğanın kör güçlerinin çarpışmasını düşündürecek biçimde anlatır bize.

Aytmatov dış koşulların değişmeyeceği, ancak insanda birtakım iç değişikliklerin olabileceği bir ortamı tam bir isabetle seçmiştir. Ortam değişmez ama bu ortamda insanın iç evreni değişebilir.

Böyle bir konudan, Nivih'lerin yaşantısını anlatan ne güzel bir öykü çıkarılabilirdi! Okyanusun ortasında susuz kalmış insanların dayanma güçleri incelenir, aynı yazgıyı paylaşanların davranışları anlatılır, uçsuz-bucaksız okyanus koşullarına uyarlanmış «babalar ve oğullar» özel sorunu üzerine felsefi bir tez hazırlanabilirdi. Ama öyküde bunların hiçbiri yok. Ne egzotizm, ne de yaşam betimlemesi

denen şey. Egzotizm yerine hepimizin bildiği insanlar, yaşam betimlemesi yerine felsefe...

Şiirselliği bakımından Aytmatov'un öyküsü Hemingway'in «Yaşlı Adam ve Deniz»ine yakındır.

«Yaşlı Adam ve Deniz»de bitey ve direyin (bitkiler ve hayvanlar evreninin) betimlenmesi önemli değildir. (Oysa yapıtta mükemmel betimlemeler vardır).. Önemli olan insan ruhundaki sonsuzluğa, bitmezliğe sesleniştir.

Hemingway ve Aytmatov'un gerçekçi mesellerini (ters bakımlardan da olsa) Saint-Exupery'nin masalımsı meseliyle kıyaslamak ilginç olurdu. İlk iki yazarda gerçekten yaşanabilir türden somut olaylar (Hemingway'de hiç de çapraşık olmayan bir çerçeveye ustaca oturtulmuş, Aytmatov'da ise bir efsanenin renkli kılığına sokulmuştur) karada ve denizde olağan bir süreç içinde olup bitenlerden, Exupery'de, tam tersine, yeryüzü insanlarının sorunlarını çözmek üzere Küçük Prens dünyayı ve altı küçük gezegeni dolaşarak bir kralla, bir ikbal düşkünüyle, bir sarhoşla, bir iş adamıyla, bir sokak feneri bekçisiyle, bir coğrafyacıyla görüşür. Exupery'de insan tiplerinin çeşitleri yatay bir kesitle ele alınırken Hemingway ve Aytmatov'da bu kesit dikey olarak, derinlemesine alınır. Bu iki yazar değişik insan tiplerinin yaşayışlarını değil, sınırlı bir malzeme kullanarak, insanı ve insanlığı özdeşleyerek insan yaşantısının bir çeşidini, yani yaşamın özünü anlatırlar. (En azından Eduardessa Mejelaytisa'nın «İnsan» adlı yapıtını anımsarsak, bu, oldukça yaygın bir anlatış tarzıdır.)

«Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek»i bir yazın türüne sokmak zordur aslında. Bu bir menkıbe midir, mesel midir, yoksa efsane mi? Eğer menkıbeyse, birtakım kehanetlere dönüşen bir menkıbedir. Bu kehanetler yalnız öykünün anlattığı olaylarda değil (çocuğun düşlerinin gerçekleşmesi gibi), bu olayların dışında, çağımızın gerçeklerinde de vardır.

Eğer bu bir meselse, o zaman yalnız bir kişinin moral eğitimiyle, ona verilen öğütlerle ilgili değil, bütün insanlığın yazgısıyla ilgilidir.

Eğer bir efsaneyse, belgelere dayanan bir gerçeklikten daha az doğru değildir bu efsane. Aytmatov'un efsanesi yalnız gerçeklik açısından değil, estetik açıdan da incelenmeye değer. Özellikle zamanı-

mızda gereklidir bu. Çünkü birtakım sanat kuramcıları sanat düzyazıları ile gazetecilik konusunu birbirine iyice karıştırır olmuşlardır.

Cengiz Aytmatov'un yeni öyküsü (yazın türü sözkonusu değil artık) yaşamla ölüm, iyilikle kötülük, insanın varoluşunun önemi gibi insan yaşamındaki köklü sorunların bizleri sürekli olarak heyecanlandıracağını kesinkes bir anımsatma gibidir. Ayrıca yazara göre bir yapıtta felsefe, öykü kahramanlarını yüksek konularda derin derin düşündürme eyleminde değil; yazarın kendi düşünceleri bizimki ile karışarak, en çetrefil toplumsal sorunlarımızın çözümüne yöneldiğinde, Puşkin'in kendi zamanında formülleştirdiği, «Yolumuz bizi nereye sürüklüyor?» sorusuna kendisi için ve bizler için yanıt aramasında vardır. İyiliğin kötülükle çarpışmasına, her şeye güç yetiren insan zekâsının ondan daha güçsüz olmayan doğa güçleriyle yaptığı o başlangıcı–sonu olmayan boğuşmaya karşın, bizi hümanizmin üstün geleceğine inandıran, ahlaksal ve ruhsal ülküleri tutmamız için zorlayan nedir? Yazar bu soruları doğrudan doğruya yanıtlamamakla birlikte öyküsünün yaşamayı destekleyen coşkusu, insanoğlunun olanaklarına ve gücüne olan inancımızı pekiştiriyor.

Şu anlatış tarzı ne derece mümkün, bilmem ama, şiirinin gerçekle mecazi bir bağının olması, Aytmatov'un bir özelliğidir. «Ala Köpek» öyküsünde, örneğin kahramanların yaşamak için verdikleri savaşım, sonunda kayığı bırakışları daha ayrıntılı, daha etkili biçimde anlatılabilirdi, denebilir. Çünkü denizde aç–susuz kalındığında balıkların göz çukurundan su çıkarıldığını, kabukluların yakalanıp yenildiğini biliyoruz. Fakat böyle «kılı kırk yaran» bir gerçekçilik, yapıtın temel öğesinden, yani kahramanların kayığı terketmeleri gerektiği bilinine varışlarından ve onların felsefesinden uzaklaştırırdı okuycunun dikkatini. İşte bir ölçüde koşullu (konvansiyonel) olma, yaşamsal önem taşıyan, somut durumları tek yanlı, bir kerelik bir olgu değil; evrensel bir tutum yapar, olaylara somut–olay–üstü bir anlam kazandırır. İşte bu koşulluluk, yapıt türünün kurullarına göre, yazarın mecazi sürdürmesini sağlar; Orhan'ı rüzgâr, Milgun'u dalga, Emrayin'i yıldız yapar; yani kahramanları, ölümlerinden sonra bile, sağ kurtulan Kirisk'e yardım eden güçlere dönüştürür. Yalnız yapıt türünün kurallarına göre değil, Avustralya, Amerikan yerlisi ve Nivih boylarında görüldüğü üzere, geçmişin efsane tasarımlarına uygun o-

larak da bu dönüşümler saptanmıştır.

Aytmatov'un yeni uzun öyküsü onun öbür yapıtlarının, ilk sırada «Beyaz Gemi»nin doğal bir uzantısıdır. «Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek», coşkusu, insanlık adına yılmaz savaşımı, ahlak yasalarının sarsılmazlığını pekiştirmesi bakımlarından «Beyaz Gemi»ye çok benzer.

Belli bir yaşa kadar her insan bu yasaların, uyulduğunda yapıcı, çiğnendiğinde ise cezalandırıcı, yıkıcı olan gücünü «Beyaz Gemi»deki Hamarat Momun'un kavradığı gibi tam olarak kavrayamaz. Yaşamın manevi yönünü hiç düşünmedikleri için, kendilerinin dar-çıkarcı yönelişleri sırasında başkalarının gerçek değerlerini, ülkülerini görmemekte direnerek, hatta bunların varlığından kuşkuya bile düşmeyerek «Beyaz Gemi» öyküsünün öbür kahramanına, gözünün önünü görmeyen Orozkul'a benzeyen çok insan vardır. Fakat bu yasalar yaşarlar ve insanların bedensel ölümlerine karşın kuşaktan kuşağa aktarılırlar. Yazar «Gözünü aç!» diyor, bizim de gözümüze yeni bir evren açılıyor; bu yasaların özüne erişiyoruz. Eğer Orhan, Mılgun, Emrayin mantıklarının belirlediği sınırı aşsalardı, bedensel ölümlerinden çok daha önce kendi değerlerini yitireceklerdi, özlerinden eser kalmayacaktı. Bunu çok iyi anlıyoruz. Artık biliyoruz ki, onların insan kalmalarının tek yolu yaşamın en bunalımlı anında bile insanlıklarını korumalarıdır. Tek seçenekleri vardır, bundan başkası yanılgı olurdu.

Bütün insanlar için aynı şey geçerli değil midir? Aklın çizdiği sınırın ötesine giden yol bizi kaçınılmaz bir yozlaşmaya, vaktinden önce yok olmaya götürmez mi?

İşte Cengiz Aytmatov'un yeni öyküsünde bunlar anlatılıyor.

Viktor Levçenko

Vladimir Sangi'ye

Geceleyin, deniz kıyısı ayazının ve yoğun bir nemin çöktüğü sahillerde –Ohotsk denizinin bütün kara ve su cephelerinde– sonsuzdan beri sürüp gelen, iki doğa gücünün savaşı vardı: Denizin saldırılarını önleyen karanın ve durmadan saldıran dalgaların savaşı.

Dalgalar karanlıkta kayalara çarptıkça parçalanıyor, sanki acıdan kıvranıyordu. Denizin dayanılmaz vuruşlarına karşı koyan taş sertliğindeki toprak ise dalgalar dövdükçe inim inim inliyordu.

Yaratılıştan düşman güçlerdi kara ile deniz. Gecelerin geceleri, gündüzlerin gündüzleri doğurduğu çağlardan başlayıp, karanın ve denizin var olacağı bütün geceler, bütün gündüzler boyunca boğuşacaklardı.

Bütün geceler, bütün gündüzler boyunca...

Bir gece daha sona eriyordu. Denize açılıştan önceki gece...

Çocuk gözünü kırpmamıştı daha. Yaşamında ilk kez uykusu kaçıyor, ilk kez gözüne uyku girmiyordu. Ah, gün hemen başlasaydı, bir an önce denize açılsalardı! Fok postunun üstünde yatarken gecenin sessizliğine kulak kabartıyor; dalgalar kıyılara vurdukça toprağın belli belirsiz titreyişini, denizin koyda kükreyişini, acı çekişini dinliyordu.

Oysa bir zamanlar bambaşkaydı dünya. Şimdi o günleri ne kimse bilebilir, ne de böyle bir değişikliğin olabileceğine aklı erer. Evet, sonsuz çağlar öncesinde Lura adında bir ördek yaşamasaydı, dünya başka türlü kurulacak; kara, denize, deniz de karaya karşı böyle kinle, savaşmak zorunda kalmayacaktı. Gerçek şu ki, sonsuz zamanlar öncesinde doğada kara denen bir şey yoktu. Toprağın zerresi bile... Yeryüzünü çepeçevre sular kuşatmıştı. Denizin karanlık uçurumlarından, dipsiz derinliklerinden, dönen burgaçlarından kudurmadan sular kaynaşıyordu. O çağların uçsuz–bucaksız okyanuslar dünyasında dalgalar dalgaları kovalıyor, dalgalar bir engelle karışlaşmaksızın dört bir yana yayılıyordu.

Şu Lura ördeği –hani hepimizin bildiği, bugün bile başımızın üstünden sürülerle uçup giden bağırtlakların atası Lura– tek başına dolanıp duruyor, yumurtlayacak bir kovuk arıyordu. Yeryüzü

yalnız sulardan oluştuğu için yuvasını örecek bir sap ot bile bulamamıştı.

Lura ördeği bağırıyor, yumurtasını tutamayıp denizin dipsiz derinliklerine düşüreceği korkusuyla çığlık üstüne çığlık atıyordu. Zavallı Lura nereye uçsa su, her yer su. Ne kıyısı, ne başlangıcı, ne sonu olan su... Kanat sallamaktan yorulmuştu, koca dünyada yuvasını yapacağı bir avuç toprak yoktu.

O zaman denizin üstüne kondu, göğsünden yolduğu bir tutam tüyden kendine bir yuva yaptı. İşte bu yüzden yuvadan ilk toprak oluşmaya başladı. Toprak genişledikçe genişledi, çeşitli canlı yaratıklar ardı ardına ortaya çıktı. Bu yaratıklar arasından insan denen varlık hepsine üstün geldi; kayakla karlarda gezmesini, kayıkla denizlerde yüzmesini öğrendi. Karada yaban hayvanı, denizde balık avladı, karnını doyurdu, üredi...

Sonsuz denizler ortasından karanın çıkmasıyla yaşamın bu derece güçleşeceğini nerden bilecekti Lura ördeği? Evet, toprak oluşalı beri denizin dinginliği sona ermişti. O günden beri deniz karaya, kara denize karşı çarpışıyor. İnsanoğlu da karayla deniz, denizle kara arasında didinip duruyor. İnsanın toprağa daha çok bağlı olduğunu bilen denizin onu sevmemesi işte bu yüzdendir...

Sabah olmak üzereydi. Bir gece daha sona eriyor, birgün daha doğuyordu. Ağzından çıkardığı boz buğular arasından bir geyiğin dudaklarının görünmeye başlaması gibi, kuduran denizin karayla birleştiği kıyılar da gittikçe ışıyan sabahın loşluğunda yavaş yavaş belirmeye başlamıştı. Ağzından buğu saçıyordu sanki deniz. Karayla denizin birleştiği yerlerde soğuk zerrelerden oluşmuş bulutlar uçuşuyordu; kıyıları gümbürtüyle, durmaksızın dövüyordu dalgalar.

Ardı arası kesilmeyen bir boğuşmaydı bu. Dalgalar sahillere birbirinin peşinden çullanıyor; yıkanmış kumların oluşturduğu soğuk, sert toprağa, yosun bağlamış kaygan kayalara olanca güçleriyle çarparak göklere yükseliyordu. Sonra, güçleri tükenmişcesine geriliyorlar, ardlarında hemen sönen köpükler, çürümüş deniz otları bırakarak denize doğru çekiliyorlardı.

Arada bir dalgalarla birlikte kıyıya buz parçaları da vuruyordu. Kimbilir, okyanusun hangi ılınan köşesinden kopup gelen bu buzlar kumların üstünde bir süre umarsız, yabansı, yadırgı duruyorlar; sonra yeni bir dalganın sürükleyişiyle denizin kucağına dö-

nüyorlardı.

Karanlık yok oldu, sabahın aydınlığı doldu sahillere. Toprağın girinti–çıkıntıları, denizin maviliği yavaş yavaş seçilmeye başladı.

Gece çıkan fırtınanın ayaklandırdığı dalgalar ak yeleli diziler halinde kıyılarda parçalanırken, deniz, göz alabildiğine uzanan enginlerde kurşun donuğu çalkantılarla gittikçe yatışıyor, durgunlaşıyordu.

Ala Köpek Koyu'nun bir ucundan denize uzanan kayalık bir dağ, çevrenin en çok göze çarpan dağı, uzaktan bakılınca gerçekten deniz kıyısında koşan kocaman bir ala köpeğe benzetilebilirdi. İki yanını tüy biçimi bürüyen alaca bulaca ormanlarıyla; başının üstünden yazın sıcak günlerine değin kaybolmayan, sarkık kulak görünümündeki kar örtüsüyle; gene çukur bir yere dolduğu için erimeyip, kasığında beyaz bir benek gibi duran kar lekesiyle denizden, karadan, her yerden görünürdü Ala Köpek Dağı.

İşte buradan, Ala Köpek Dağı'ndan, güneş iki kavak boyu yükseldiğinde denize bir Nivih kayığı açıldı. Kayıkta üç erkekle bir de oğlan çocuğu vardı. Erkeklerden daha genç ve dinç görünen ikisi küreklerin başına oturmuştu. Ağzındaki ağaç pipoyu çalımlı çalımlı tüttüren üçüncü adam, en yaşlıları da kayığın kıçında dümen kullanıyordu. Yüzünün rengi kahverengiye çalan, cılız, gırtlağı çıkıntılı ihtiyarın özellikle boyun derisi öylesine buruşuktu ki, ilk bakışta bütün suratı dilim dilim kesilmiş sanırdınız. Yaşlı adamın iri elleri de bütün görünüşüne uygundu, parmak eklemleri şişmişti, derisi çatlaklarla, kırışıklarla kaplıydı. Saçları derseniz, kırlaşmış, hemen hemen ağarmaya yüz tutmuştu. Yüzünde ilk göze çarpan şey ise pamuk gibi ağarmış kaşlarıydı. Adamcağız, yaşam boyu denizin parlak yüzüne bakmaktan olacak, kızarık, yaşaran gözlerini sürekli kısıyor; sanki gideceği yeri görmeden yönlendiriyordu sandalı. Kayığın öbür ucunda ise çocuk oturmaktaydı. Bu on bir–on iki yaşlarında, kara gözlü bir çocuktu. Kayığın ta ucuna çulluk kuşu gibi tünemiş, ikide bir kürek çekenlere kaçamak bakışlar fırlatıyor; kayığı sallayarak somurtkan ihtiyarı öfkelendirmemek için, oturduğu yerde kıpırdamamaya çalışıyordu.

Öylesine coşkuluydu ki... Burun delikleri açılıp açılıp kapanıyordu. Sevincinden bütün gizli çilleri yüzüne vurmuştu. Annesinden geçme bir özellikti bu, annesi de bir şeye sevinince yüzü çil çil

olurdu.

Kirisk sevinmekte çok haklıydı. Çünkü denize açılışları onun için, onun avcılık mesleğine geçişi içindi. O yüzden çulluk gibi başını sağa–sola fırt fırt döndürüyor, çevresinde olan–biten her şeyi ilgiyle, sabırsızlıkla izliyordu. İlk kez oymaklarının büyük avcı kayığıyla açık denize çıkmış, ilk kez gerçek avcıların arasına katılmıştı. Deniz hayvanı avlayacakları adalara bir an önce ulaşabilmek amacıyla oturduğu yerden doğrulup kürek çekenleri sıkıştırmak, hatta küreklerin başına kendisi oturup bütün gücüyle asılmak için büyük bir istek duyuyordu. Ama böyle çocukça isteklerin ağırbaşlı insanlara gülünç görünmesinden korkuyor, bundan ötürü heyecanını belli etmemeye çalışıyordu. Hoş, pek de başaramıyordu ya... Mutluluğunu nasıl gizleyebilirdi ki! Esmer, körpe yanaklarını, alev alev yanan bir kırmızılık kaplamıştı. En başta da çocukça saf, çabuk inanan, ışıl ışıl gözleri ruhunu dolduran sevinci, coşkuyu açığa vuruyordu. İlerde deniz, ilerde av bekliyordu onu!

Orhan adındaki ihtiyar çok iyi anlıyordu onun durumunu. Gözünün bir ucuyla kayığın yönünü ayarlarken, bir ucuyla da heyecandan yerinde duramayan çocuğun davranışlarını gözlüyordu. Ah, çocuklar böyledir işte!.. Ne hoştur çocukluk çağı! Ama şimdi ona biraz yüz verse olmaz. Dudaklarının çökük köşelerinde beliren gülümsemeyi yarı sönmüş piposunu üst üste çekerek bastırdı. Güldüğünü gösteremezdi, buraya gönül eğlendirmeye gelmemişlerdi çünkü. Bir çocuğun deniz avcılığına başlaması söz konusuydu. Sonu denizde bitecek olan bir başlangıçtı bu. Deniz avcılığından daha zor, daha tehlikeli bir iş bulunmadığına göre deniz avcısının yaşantısı da tehlikeyle iç içeydi. Küçüklükten alışmalıydı mesleğe. Onun için eskiler: «Akıl gökten, beceri küçüklükten» derlerdi. Bir de, «Kötü avcı oymağa yük olur» diye bir söz vardı. Bunlardan çıkan sonuç şu ki, bir erkeğin kazanç getirebilmesi mesleğe küçük yaştan, iyi başlamasına bağlıydı. İşte şimdi Kirisk'in de denize açılma çağı, balıkçılığı öğrenme zamanı gelmişti.

Bugünkü deniz yolculuğunun, geleceğin avcısı, ekmek kazanıcısı Kirisk onuruna yapıldığını herkes, Ala Köpek Dağı eteğindeki Deniz Kızı Oymağı'nın bütün insanları biliyorlardı. Gelenekti bu, oymakta erkek doğan her çocuk, deniz onu tanısın, o da denize saygı duysun diye küçüklükten başlayarak denizle dost ol-

maya zorlanırdı. O nedenle, büyüklerin küçüklere karşı borçlu oldukları geleneğine uyarak, oymağın en saygıdeğer yaşlısı Orhan ile en iyi iki balıkçısı –Kirisk'in babası Emrayin ve babasının amca oğlu Mılgun– Böyle bir sefer düzenlemişlerdi. Gerek başarılarda, gerekse başarısızlıklarda, çocuk, yaşam boyu denizle içli–dışlı olacaktı artık. Kirisk adındaki bu çocuk –dudakları henüz anne sütü koksa da, sonunda adam olup olmayacağı bilinmese de– kayıktakiler birgün yaşlanıp elden–ayaktan düşünce belki oymağa destek olacak, oymak halkını besleyecekti. Nesilden nesile geçen, babadan oğula kalma bir görenekti bu. Yaşam bunun üstüne kurulmuştu.

Ama kimse bunu açıkça söylemez, başkalarına sözünü etmezdi. Herkesin kendine sakladığı bir düşünceydi bu. O nedenle Ala Köpek koyu kıyısında oturan Deniz Kızı Oymağı'nın insanları Kirisk'in ilk ava çıkışı olayına özel bir ilgi göstermediler. Tam tersine, bir çocuğun büyüklerle denize açılmasını görmezlikten gelmeye çalıştılar. Sanki ciddiye almaya değmez bir olaydı bu.

Çocuğu yalnızca annesi uğurladı; o da yapılacak seferden tek söz bile etmeden, koya bile inmeden... Kadıncağız oğlundan ayrılırken denize değil de ormana doğru bakıyordu. «Hadi, yolun açık olsun, oğlum. Odunların kurusunu seç. Ormanda yolunu yitirme sakın!» dedi. Kadın oğlunun nereye gittiğini cinlerden saklayıp onu kötü ruhlardan korumaya çalışıyordu böyle yaparken. Üstelik kocasına da ağzını açıp bir çift laf etmedi. Oğlunun yanında giden babası değildi de bir yabancıydı sanki. Burada da amacı Emrayin ile Kirisk'in baba–oğul olduklarını cinlerden gizlemekti. Cinler baba ile oğulun birlikte ava çıkmalarından hiç hoşlanmazlardı. İnsanlara kötülük etmek için hep fırsat kollayan şeytanlar, birbirine yakın iki insandan bir tanesi yaşam boyu bir daha ormana gidemesin, bir daha denize açılmasın diye ötekini öldürebilir, elden–ayaktan düşürebilirdi.

Kirisk büyümüştü artık, cinlerden korkusu kalmamıştı. Oysa annesinin ödü patlıyordu. Çocuğu küçük bulup bir zarar verecekler, hastalık, sakatlık getirecekler diye oğlunun üstüne titriyordu. Öyle ya, sakat kalan bir çocuk ne işe yarar, nasıl avcılık yapardı? Çocuklar küçükken onları cinden, şeytandan sakınmak gerekiyordu, büyüyüp adam olunca kendilerini korurlardı nasıl olsa. O zaman cinler onlardan kaçarlardı.

Anne ile oğul işte böyle uğurlaştılar. Üç günlük deniz yolculuğuna azık hazırlayan kadın, sanki onların nereye gittiklerini bilimyormuşçasına, başını döndürüp denize bakmaz, kocasına bir çift söz söylemeden sessizce dururken, bu suskunluğunda korkusunu, umudunu, iyilik dileklerini saklıyor; oğlunun başına kötü bir şey gelmesinden korktuğundan, cinler içinden geçenleri sezmesinler diye kaygısını dışa vurmamaya çalışıyordu.

Anne koya inmeden geriye döndü; oğlu ise, annesi böyle bir günde üzülmesin diye, görünmeyen cinlerden gizlenmek için çalıların arasından dolanarak, geride bıraktığı izleri silerek, hayli ilerlemiş olan büyüklerin arkasından seğirtti.

Çok geçmeden yetişti onlara. Adamların ellerinde yükler, tüfek ve başka gereçler olduğundan ağır ağır yürüyorlardı. Oymağın yaşlısı Orhan dede en önde; sakalı, uzun boyu, geniş omuzlarıyla hemen tanınan babası Emrayin ortada; çarpık bacaklı, kütük gibi tıknaz, yuvarlak gövdeli Mılgun ise en arkadaydı. Üçünün de sırtında, onları denizin soğuğuna, suların ıslatmasına karşı koruyan, hayvan derisinden yapılma eski giysiler vardı. Annesinin çocuğu çoktandır böyle bir sefere hazırlamasından dolayı, Kirisk'in urbası ötekilerininkinden daha düzgündü. Deri çizmesinin, kürk ceketinin kenarları ince işlemelerle süslenmişti. Oysa denizin nesine böyle şeyler? Anne yüreği işte...

Kirisk arkadan yetişince Mılgun alaylı alaylı takıldı:

– Ah, biz de seni gelmeyecek sandıydık. «Annesi elinden tutup eve götürmüştür.» dedik aramızda.

Kirisk bu şakadan hayli alınmıştı.

– Neden götürecekmiş? Siz beni ne sanıyorsunuz?

– Hey, sen şakadan hiç anlamaz mısın? Dur, küsme hemen. Denizde birbirimizle konuşmazsak kiminle konuşacağız? Al, sen de şu tüfeği taşı bakalım.

Böyle diyerek elindeki tüfeğin birini ona verdi, Kirisk'in yüreği ılık bir şükran duygusuyla doldu.

Geriye, ağırlıklarını kayığa yükleme, sonra da denize açılma kalmıştı.

Böylece denize doğru yürüyüşlerini sürdürdüler. Eğer şansları açık gider, köye iyi bir avla dönerlerse, bunun anlamı büyük olacak, küçük avcı onur kazanacaktı. Köyde şenlikler düzenlenecekti o zaman. Derinliklerinde güçlü, gözü pek avcıların avlanması için balıklar, hayvanlar üreten denizin cömertliği üstüne şarkı-

lar söylenecekti. Soylarının anası olan Deniz Kızı yüceltilecekti bu şarkılarda, Akçaağaçtan yapılma tokmakların dövdüğü, kütükten oyulmuş davullar gümbürder, herkes çılgınca dans ederken oymağın şamanı –en bilge kişisi– Toprak ve Su'ya köyün yeni avcısı Kirisk'i anlatacaktı. Evet, dualar okuyacak, Toprak ve Su'yun ona cömert davranmalarını, onun iyi bir avcı çıkarak karada ve denizde şansının her zaman açık gitmesini, getirdiği avları küçükler, yaşlılar arasında eşit biçimde dağıtacak büyüklüğe erişmesini dileyecekti. Bundan başka, bilge şaman, Kirisk'e birçok çocuk vermesi, çocuklarının uzun ömürlü olması, Deniz Kızı suyunun çoğalıp üremesi için yalvaracaktı, Toprak ve Su'ya.

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı,
Sıcak karnın yaşam verdi bize,
Sıcak karnın bizi deniz kıyısında doğurdu,
Sıcak karnın en iyi yer bizim için.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Ak memelerin fok başı gibi iri.
Ak memelerin denizde emzirdi bizi.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Karnın yeniden çiçeklensin,
Soyun yeryüzünde üresin diye,
Erkeklerin gen güçlüsü gelecek sana...

İşte herkes dansedip eğlenirken böyle şarkılar söylenecekti şenlikte. Kirisk için bir de büyü yapılacaktı. Böylece Kirisk'in avcılık yazgısı delice danseden şaman tarafından gökteki yıldızlardan birine bağlanacaktı. Çünkü her avcının koruyucu bir de yıldızı vardır. Ama Kirisk'in yazgısının hangi yıldıza bağlanacağını kimse bilmez. Yalnız şamanın kendisi, bir de koruyucusu yıldız bilir. Gökte de yıldız öylesine çok ki!

Elbette Kirisk'in annesiyle kız kardeşi herkesten çok coşacak, şarkı söyleyecek, dans edeceklerdir. Babası Emrayin'in artık gerçek bir oğlan babası olduğu duyurulacaktı oymak halkına; Emrayin bundan övünç duyacak, gurur duyacaktı. O güne değin baba değildi Emrayin. Hoş, denizde babalık–oğulluk yoktur; herkes eşittir ve avcılar–başına bağlıdırlar. Avcılar–başı ne derse o olur. Babalar onun işine karışmaz, oğullar sızlanmaz. Görenek böyledir.

Belki de küçükten beri hep birlikte oynadıkları Muzluk kız da sevinecekti bu işe. Şimdilerde onunla daha az oynuyorlar. Ama bundan böyle hiç oynayamayacaklardı, çünkü avcılar oyun oynamaz.

*

Kayık dalgalara bata çıka ilerliyordu. Ala Köpek Koyu gerilerde kalmıştı. Uzun Burun'u geçip açık denize çıktıklarında, burada dalgaların körfezdekinden daha küçük olduğunu gördüler. Dalgalar düzgün aralıklarla, aynı boyda kalkıp kalkıp iniyordu. Böylesi bir denizde sandal daha hızlı giderdi.

Ulu bir kavak ağacından oyulmuş bulunan kayık çevik, dizgün atılışlarla ilerliyordu. Dümenin yönetimine kolayca uyuyor, dik dalgalarla yan dalgalar arasında yalpalamadan kayıyordu.

Çoktan sönmüş piposunu ağzından düşürmeyen Orhan Dede, sandalın bu sarsınsıtız yüzüşünden öylesine hoşnuttu ki, ona sorarsanız yarı yarıya buzlu suya gömülerek ilerleyen sandal değil, kendisiydi; ıskarmozların biteviye gıcırtıları, küreklerin ölçülü vuruşları arasında yüzen oydu; dalgaların çarpışından hafif hafif sarsılarak, kaburgasıyla suyu yararcasına atılıp göğsüyle esnek dalgaları iten oydu. Sandalın devinmeleriyle bütünleşmişlik duygusu aklına tuhaf düşünceler getiriyordu. Hoşnuttu kayığından, hem de çok hoşnut. Beş kişinin baş edemeyeceği ulu bir kavağı el birliğiyle devirmişler, kendisi onu yontup tomruk yapmış, üç yaz kurumaya bıraktıktan sonra içini oymuştu. Yaşamında yaptığı kayıkların en iyise olacağını daha o zamandan biliyordu. Bir yandan da şöyle bir hüzün kaplamıştı içini: Ya bu kayık yaptıklarının sonuncusu olursa? Yaşamaya doymamıştı daha. Kulakları işittiği, gözleri gördüğü sürece birkaç kayık daha oymak, uzak deniz avcılığına çıkmak istiyordu.

Bu düşünceler arasında içinden kayıkla konuşmaya başladı: «Seni severim, sana güvenirim, güzel kayığım. Denizin huyunu, denizin dilini bilirsin; gücün bundadır senin. Yaptıklarımın içinde en çok değer verdiğim, en beğendiğim sensin. İki denizayısı ile bir de fok sığar içine. Bize şans getiriyorsun, o yüzden seviyorum seni. Yalnız ben değil, avımızın ağırlığı altında ezildiğin, kenarlarına değin suya batarak, içine sular dolarak iskeleye yanaştığın zaman seni hepimiz seviyoruz. Böyle avlar sonunda seni karşılamak için

herkes kıyıya koşar. Ben ölürsem av hayvanı bakımından zengin denizlere açılmaktan hiç bıkma. Ben ölürsem genç, güçlü yiğitlerle çık sefere. Uçta oturan şu delikanlıyı görüyorsun, onun büyümesini bekle, onunla birlikte uzak–yakın denizlere git. Şimdi bakma sen ona, karada değil de denizde bulunmasına kızan, bir çırpıda koşup işleri bitirmeye can atan, o yüzden yerinde kıpır kıpır kıpırdanan bu çocuğa aldırma. Toydur daha, bizimle denize ilk çıkışıdır. Ama iyidir, zamanla alışır. Bizden sonra uzun yıllar yaşayacak. Babası Emrayin'e benzerse akılsız değil, akıllı bir adam olur. Emrayin şimdikiler arasında belki en iyi avcı. Hamarat, dayanıklı delikanlı. Bir zamanlar ben de onun gibiydim. Gerçekten öyle. Kadınlar severlerdi beni, yaşam bitmeyecek sanırdım. Bunun böyle olmadığı sonradan anlaşılıyor; gençlere sorsan, Emrayin ile Mılgun bile aynı şeyi söylerler. Ne yapalım, günü gelince gerçeği anlayacaklar. Bak, ne güzel kürek çekiyorlar! Birbiriyle uyumlu, güvenilir, yorulmak bilmez bir çift... Kayık sanki kendiliğinden, kayarcasına yüzüyor. Oysa hiç de öyle değildir. İnsan sandalda kollarıyla yürür. Durmadan kürek çekmezsen bitmez bu yollar. Bugünü ele alalım, akşama Üç Memeler'e varıncaya değin durup dinlenmek yok. Yarın da sabahtan akşama dek yorulacağız. Gidişin bir de dönüşü var. Bazen birinin, bazen ötekinin yerine geçeceğim. Bütün gün kürek çekmeye can mı dayanır? Ama bir de bol avla dönersek, gör sen o zaman şenliği!

Beni işitiyor, beni anlıyor musun, sevgili kayığım? Bizi büyük av yerimize, Üç Memeler'e ulaştıracaksın değil mi? İşte onun için gidiyoruz şimdi. Adadaki yataklarında fokları bulacağız. Yakında döl dökümü var, bütün ayıbalıkları bir araya toplanırlar.

Beni anlıyorsun, değil mi, kayığım? Sen daha denizi bilmezken, ormanda ulu bir kavağın karnında yatarken konuşurdum seninle. Seni kavağın karnından ben doğurttum, şimdi birlikte yüzüyoruz.

Ben bu dünyadan gidince, unutma, denizlerde yüzerken anımsa beni...»

Kıyıdaki baş nirengi noktası Ala Köpek Dağı'ndan açık denize doğru düz bir rota tutturmuş olan Orhan Dede bunları düşünüyordu. Ala Köpek Dağı'nın olağanüstü bir özelliği vardı. Denize açılanların söylediğine göre, açık havalarda kayalık tepe sahilden uzaklaşıldıkça yükselirdi göklere doğru. Sanki efendilerinin

izinden ayrılmak istemeyen ala bir köpeğe benzerdi. Ufukta görünür dururdu hep, sonra denizin tümsekliği arkasında birden gözden silinirdi. Ala Köpek'in eve döndüğünü, yani karanın çok uzaklarda kaldığını söylerdi o zaman...

O zaman Ala Köpek Dağı'nın nerede kaldığını iyi anımsamak, rüzgârın esiş yönünü, tepeye göre güneşin duruş açısını, durgun havalarda bulutların yerini unutmamak gerekir. Engin denizde yolunu yitirmemenin tek çaresi üç adalara varana değin Alaca Köpek'in bulunduğu yeri akılda tutmaktır.

Hemen hemen bir günlük uzaklıktaki adalara yönelmişlerdi bugün de. Sonsuz denizin ortasında birdenbire ortaya çıkan, kayalık, ıssız, minicik üç adaydı bunlar. Sipsivri birer memeye benzedikleri için de Küçük, Orta, Büyük Meme diye adlandırılmışlardı. Eğer daha öteye gidilecek olursa adını bile bilmedikleri, uçsuz–bucaksız bir okyanus başlardı. Kimsenin uğramadığı bu ulu deniz, dünyanın yaratıldığı çağlardan, Lura ördeğinin yuva yapmak için dönüp dolaştığı, ama bir avuç toprak bile bulamadığı zamanlardan kalma kendi içinden oluşmuş bir sonsuzluktu. İşte okyanusla denizin sınırındaki bu adalarda bahar günleri ayıbalıklarının yatakları bulunurdu. Yolculuklarının amacı oraya varmaktı.

Kirisk denizin görkemli görüntüsü karşısında afallamıştı. Deniz, Ala Köpek Dağı'nın sarp yamaçlarında oynarken, kıyı göllerinde sandalla yüzerken gördüğünden çok ayrıydı. Körfezden açıldıklarında iyice anladı bunu. Gittikçe yayılıp genişleyen, gözün alabildiği tüm alanları kaplayan, sınırsız, uçsuz–bucaksız, yepyeni bir evren oluşturan, ta enginlerde gökyüzüne karışan bir sonsuzluktu deniz.

Böyle bir görüntüyle karşılaşmayı hiç beklemediğinden çocuğun aklı başından gitti. Çevresinde devinip duran sudan, ansızın dirilip gene apansız ölen dalgalardan, altta üç ürpertici karanlık bir uçurum ile, üstte durmaksızın yer değiştiren, erişilmez yükseklikteki uçucu bulutlardan başka bir şey görünmüyordu. Kışı–yazı olmayan deresi–tepesi bulunmayan, yalnız dalgalardan ve sudan oluşan bambaşka bir dünyaydı burası.

Bir uçtan öbür uca bütün evreni kaplamıştı deniz.

Dalgalara bata–çıka ilerliyordu sandal. Büyük bir av bekleyişi içindeki çocuk seviniyor, çevresiyle oyalanıyordu. Ama suda, suyun üstünde gördüğü her şey, beklediği daha önemli olayların heyecanıyla fazla dikkatini çekmiyor, bayram şenliğine çıkmış bir ço-

cuğun dalgınlığı arasında unutulup gidiyordu. Başka bir zaman olsa, ışığın deniz yüzeyindeki bitmez-tükenmez oyunu, renklerin soluk mor ve acı yeşilden kayığın gölgesinde koyu bir karanlığa dönüşümü ilgisini çeker; kayığın yakınlarında görünüveren tuhaf balıklara, bunlarla aynı sürü içinde karıştıktan sonra ürküp kaçacakları yerde, korkudan bir araya toplanan, sonra sudan dışarı sıçrayıp bir süre havada asılı kaldıktan sonra sırt üstü denize düşen som balıklarına bakar bakar gülerdi.

Kirisk'in fazla aldırdığı yoktu, çocuksu buluyordu bunları. Onun tüm istediği bir an önce adalara varmak, bir an önce işe koyulmaktı.

Ama çok geçmeden ruh durumu değişmeye, pek belli etmemese de, bir tuhaflık duymaya başladı. Sandal kıyıdan uzaklaştıkça, özellikle Ala Köpek'in tepesi denizin koyu tümseği arkasında yavaş yavaş gözden silindikçe denizin içinden fışkırıyormuş hissini veren, belirsiz bir korku sardı benliğini. Çevresini kuşatan sınırsız suyun karşısında güçsüzlüğünü, savunmasızlığını, daha doğrusu hiçliğini seziyordu gittikçe.

Bu onun için yeni bir duyguydu. Yamaçlarında korkusuzca koşup oynarken, tepesinde pek uysal görünen denizi seyrederken, Ala Köpek Dağı'nın ne işe yaradığını hiç düşünmemiş, değerini bilememişti. Sarsılmaz kütlesiyle yerinde dimdik yükselen Ala Köpek'in ne denli iyi, ne denli güçlü olduğunu yeni yeni anlıyordu.

Şimdi anlıyordu karayla denizin arasındaki büyük ayırımı. Karadayken kara düşünülmez, ama denizdeyken denizi unutamazsınız; aklınızda başka şey varken gene onu düşünürsünüz. Bu buluş çocuğun rahatını kaçırdı. Denizin hep kendini düşündürtmesinde çözülemeyen, etkisinden sıyrılanamayan, insanı ezen bir giz saklıydı.

Oysa büyükler kayıtsızdılar. Emrayin ile Mılgun, sanki ikisi bir kişiymiş gibi, düzgün, uyumlu vuruşlarla çekiyorlardı kürekleri. Dört kürek birden suya dokununca yumuşak, sürekli bir devinimle itiyordu kayığı. Ama bu da kürek çekenlerin sürekli çalışmalarını, durmadan eğilip kalkmalarını gerektiriyordu. Her ikisi de çocuğa sırtları dönük oturmuşlardı. O yüzden Kirisk onların kamburlaşıp düzleşen gergin omuz başlarından başkasını görmüyordu. Çıt çıkmıyordu kimseden. Arada bir babası. «Ee, işler nasıl?» dercesine geriye dönüp bakarak, sakallı yüzüyle oğluna bir

gülücük gönderiyordu.

Büyüklerin kendilerine güvenen, sakin çalışmalarıyla yolculuk sürüp gitmekteydi. Dümende oturan, durmadan piposunu emen Orhan Dede'nin özellikle serinkanlı bir görünüşü vardı. Herkes kendi işine koyulmuştu. Kirisk bu arada iki kez, birisinde babasının, ötekinde de Mılgun'un küreklerinden birini alarak çekmeyi denedi; her ikisinden de büyük bir anlayış gördü. Ama çok sürmedi kürekçiliği; hem sandal, hem kürek ona büyük geldiğinden, küreğe iki eliyle birden yapışıp döndürdüyse de, çok geçmeden bıraktı. Kimse ona acımış görünmedi, kimse beceriksizliğini yüzüne vurmadı. Sessiz bir çalışma içindeydi herkes.

Ala Köpek görünmez olunca birden canlandılar.

– Ala Köpek eve gitti, dedi babası.

– Evet, öyle, dedi Mılgun.

Yaşlı dümenci yüzünü o yana çevirdi.

– Eh, işler tıkırında gidiyor demektir.

Sonra Kirisk'e döndü, kurnaz kurnaz güldü.

– Ee, delikanlı, çağır bakalım, Ala Köpek geri gelecek mi?

Hepsi gülüşmeye başladılar, Kirisk de güldü. Çocuk az sonra.

– Eğer dönmesini istiyorsanız, kayığı geriye çevirin, diye sürdürdü şakayı.

Yaşlı adam gülüyordu.

– Anlaşılan, sen işi tez yoldan bitireceksin. Ee, şaka bir yana, elimizi çabuk tutalım biraz. Kirisk, yanıma gel bakayım. Durmadan denizi seyretmek karın doyurmaz.

Kirisk oturduğu yerden kalktı, kıça doğru yürüdü. Kayığın dibinde geyik derisine sarılmış bir çift tüfek, bir zıpkın, bir kangal urgan, küçük bir su tası, azık torbası, birtakım çıkınlar, giyecek öteberiler vardı. Küreklerin üzerinden atlayıp kürek çekenlerin arasından sıyrılırken terli sırtlardan, omuzlardan çıkan keskin ter ve tütün kokusu yaktı genzini. Babasının giysilerinden hep aynı koku yayılırdı. Babası denizdeyken annesi onun gocuğunu alır, yüzünü içine gömerek derin derin koklardı.

Emrayin küreği bırakmadan omzuyla oğlunun böğrünü usulca dürttü, sonra da selam verir gibi başını salladı. Ama Kirisk'in, babasının bu bir anlık okşaması üzerinde durmaya, oyalanmaya hiç niyeti yoktu. Burası denizdi çünkü, denizde babalık–oğulluk olmazdı, herkes birbirine eşit davranırdı. Yalnız, herkesin sayaca-

ğı bir büyük vardı, o söylemeden hiçbir şey yapılmazdı.

Eklemleri şişmiş uzun elini çocuğun omzuna koyan Orhan Dede ona yanında bir yer gösterdi.

– Hadi, otur. Korkmuyorsun, değil mi? Başlangıçta biraz öyle olur ama geçer sonra.

Kirisk afalladı: Demek, yaşlı adam sezmişti. Gene de karşı çıktı:

– Hayır, dede. Bunda korkacak bir şey yok ki...

– Ne bileyim. Denize ilk açılışın da...

– İlk açılışımsa ne olmuş? Hiç de korkmuyorum işte!

– Eh, diyecek bir şey yok, öyleyse. Ben sefere ilk çıktığımda, ne yalan söyleyeyim, korkmuştum, hem de çok korkmuştum. Çocukluk işte. Kıyılar uzakta kalıp Ala Köpek de gözden yitince ödüm patladıydı. Dalgalardan başka bir şey kalmamıştı çevremde. Bir an önce eve dönmeye can atıyordum. Sor istersen babanla Mılgun'a, onlar neler hissetmişler, söylesinler.

Berikiler yanıt olarak halden anlarcasına gülümsediler, küreklere asılırken başlarını salladılar.

– Ama ben korkmadım! diye direniyordu Kirisk.

– Öyleyse aferin sana! Şimdi söyle bakalım, Ala Köpek hangi yönde kaldı?

Kirisk bu beklenmedik soru karşısında bir an duraladı, sonra elini uzattı.

– İşte şu yönde.

– Niye elin öyle titriyor? Emin değil misin?

Kirisk elinin titremesini önleyerek biraz daha sağı gösterdi.

– İşte şurada.

– Bak, işte şimdi doğru! Kayık burnunu şu yana çevirirse Ala Köpek ne yanda kalır?

– Şurada.

– Rüzgâr bizi şöyle döndürürse nerede kalır?

– Şu yanda.

– Sola gidersek nerede kalır?

– Şurada.

– Aferin, Kirisk! Şimdi söyle bakalım. Çepeçevre sudan başka bir şey görünmüyor, bu durumda yönünü nasıl bulabiliyorsun?

– Benim başka gözlerim var da ondan.

– Göstersene, neredeymiş o gözler?

– Bilmem... Karnımda işte, bakmadan görüyorum...

Gülüşmeye başladılar.

– Karnındaymış!..

Orhan Dede dayanamadı.

– Dediği doğrudur. Yalnız, karında değil, kafanın içinde bulunur öteki gözler.

Kirisk yaşlı adamın dediğini kabul etmekle birlikte diretiyordu.

– Hayır, benimkiler karnımdadır.

Bir süre sonra yaşlı adam Kirisk'in yön bulma yeteneğini bir daha denedi, başardığını görünce hoşnut kaldı.

– Karnındaki gözleri hiç de kötü değilmiş, dedi.

Bu övgüyle koltukları kabaran Kirisk kendi kendine yön bulma sorularını yöneltip yanıtlarını verme uğraşına koyuldu. Denizin dingin oluşu işini hayli kolaylaştırmaktaydı. Ala Köpek Dağı, her seferinde, dik yamaçlarındaki saçaklı ormanlarıyla, «başındaki», «kasığındaki» kar lekeleriyle, kocaman cüssesiyle, eteklerindeki kesintisiz, yorulmak bilmez çağıltılı dalga vuruşlarıyla her zamanki durduğu yerde göründü çocuğun iç gözlerine. Kirisk Ala Köpek'i gözlerinin önüne getirince ister istemez öteki tepeleri ve evini de düşünmeye başladı. Sahildeki tepeler arasında bir vadi, vadiden akan derenin kıyısında, orman kenarına kurulmuş bir balıkçı köyü, köyün ağaç evcikleri, ambarları, köpekleri, tavukları, çiroz hevenkleri, bacalarından tüten dumanlar, insan sesleri, bunların arasında annesi, kızkardeşi Psulk sırayla zihninde canlandılar. Yalnız onları değil, ne yaptıklarını da görebiliyordu. Annesi onu, babasını, denizdeki öteki avcıları düşünüyor olmalıydı gizli gizli. Hem düşünüyor, hem de cinler kafasındakileri okuyacaklar, korktuğunu anlayacaklar diye ödü patlıyordu. Kirisk'i düşünenlerden biri de Muzluk'tu. Kardeşi Psulk'la oynamaya gelmiş gibi yapacaktı gene. Muzluk onun, Kirisk'in, denize gittiğini ağzından kaçırır, başkalarına bundan söz ederse Kirisk'in annesi çok kızacaktı. «Ne gevezelik ediyorsun, geberesi! Kirisk'in ormana gittiğini bilmiyor musun?» diye çıkışacaktı Muzluk kıza. Muzluk toparlanacak, kızarıp bozarakcak, susacaktı. Kirisk kızcağızın bu durumuna acıdı. Muzluk'un kendisini düşünmesini istiyor, ama onun kendi yüzünden azarlanmasına gönlü razı olmuyordu.

Kayık dalgalara bata–çıka ilerliyordu hep. Çepeçevre dalgalar oynaşıyor, ince köpükler güneşte ışıl ışıl parlıyordu. Nivihler öğle üzeri, en geç ikindi vakti birinci adaya (üç adadan Küçük Meme

adasına) varmayı, ilk ava orada başlamayı tasarlıyorlardı. Hava kararmadan Orta Meme'ye ulaşırlarsa kayıkları için kuytu bir yer bulup, geceyi de orada geçirirlerdi. Ertesi sabah da yeniden açılırlardı denize. Şansları yüzlerine güler, akşamdan kayığa üç ayıbalığı atarlarsa üçüncü sabah erkenden tutarlardı evin yolunu. Şöyle ya da böyle, güneş iki kavak boyu kalkmadan dönüşe başlamaları gerekiyordu. Denizden ne denli erken ayrılırlarsa o denli iyiydi.

Orhan Dede bunların hepsini öngörmüş, hepsinin hesabını yapmıştı. Ayrıca yardımcıları Emrayin ile Mılgun'un Üç Memeler-'e gidişleri ilk değildi. Neler yapılması gerektiğini onlar da biliyorlardı. En önemli sorun havanın bozmaması, bir de deniz hayvanlarını yataklarında bastırmaktı. Bundan ötesi için herkes kendine göre bir çıkış yolu bulurdu.

Orhan Dede gibi kocamış bir adamın denize çıkmasının birinci nedeni buna gereksinme duymasıydı (yiyeceğini denizden elde edemezse başka nerden bulacaktı?); ikinci nedeni de denizin onu hep kendine kendine çağırmasıydı. Engin deniz zihnini açıyor, onu başka bir evrene götürüyordu. Değer verdiği, gizemli düşünceleri vardı Orhan'ın. Derin düşüncelere dalmasını engellemediği, üstelik burada kendini Deniz'le, Gök'le daha yakın hissettiği için seviyordu denizi. Oysa karada, bir sürü kaygı–tasa arasında düşüncelere dalmaya fırsat mı kalıyordu ki?..

Bu sonsuz genişlik içinde kayıkta bir insan hiçti, bunu hemen anlardı. Ama o insan gene de düşünebilir, düşündükçe Deniz'in, Gök'ün yüceliğine erişirdi. Ancak düşündükçe doğa güçleriyle, evrenin derinliğiyle, genişliğiyle boy ölçüşebilirdi insanoğlu. İşte bu yüzden yaşadığı sürece Deniz gibi güçlü, gök gibi sonsuzdur; çünkü düşüncenin sınırı yoktur. Ölünce bir başkası daha ötesini düşünür, ondan sonraki daha ötesini, böylece sürer gider. İşte bunu anlamak, yazgısına razı olmanın acı lezzetini tattırıyordu yaşlı adama.

Ölümün kaçınılmazlığını, ölümün her şeyin sonu olduğunu, yaşamın bitiminin gençliğindeki gibi uzaklarda bulunmadığını biliyordu. Öte yandan, her nedense, en gizemli, en değerli düşünceleri olan Deniz Kızı'yla ilgili hayallerini o öldükten sonra da yaşayacağına, düşlerinin onun yanında kalacağına inanıyordu. Düşler başka bir insana aktarılamazdı, aktarılmaması gerekirdi, bu duruma göre iz bırakmadan yok olmamalıydılar... Ulu Deniz Kızı ölümsüzdü, öyleyse onunla ilgili düşler de olumsuz olacaktı.

Denize açıldığı zamanlar sık sık düşünürdü bu konuyu. Susar, yol arkadaşlarının konuşmasına katılmaz, kendi iç evrenine dalardı. Denize bakarken de, birisiyle konuşurken de tek dileği Deniz Kızı'yla ilgili düşüncelerinde yalnız bırakılmasıydı. Acaba insan öbür dünyaya giderken düşleri de onunla birlikte gelemez miydi? Sonsuza dek göreceği düşleri olurdu o zaman. Ama yanıt bulamazdı sorularına, acı çekerdi. Gene de düşlerinin onunla birlikte geleceğine inandırmaya çalışırdı kendini...

...Çok çok eski zamanlarda Ala Köpek Dağı yakınlarındaki bir sahilde üç erkek kardeş yaşarmış. Kardeşlerden en büyüğü ayağına çabuk, her işe koşan, her yere yetişen bir delikanlıymış. Bu hamaratlığı sonucu bir geyik sürüsü sahibinin kızıyla evlenmiş, kayın–babasından ona kalan geyik sürüsünü alarak tundralar bölgesine yerleşmiş. Küçük kardeş iyi bir iz sürücü, keskin bir nişancıymış. O da bir avcının kızıyla evlenerek avcı olmuş, ormanlık bir bölgeye yerleşmiş. Ortanca kardeşe gelince, topalmış zavallıcık. Ağabeyi gibi geyik güdemediği, küçük kardeşi gibi av süremediği için gecesini gündüzüne katıp çalışsa da fazla bir şey kazanamazmış. Yörede kimse kızını vermemiş ona, kardeşleri zavallıyı bırakıp gitmişler, mavi denizin kıyısında yalnız başına kalmış. Balık yakalayarak zar–zor geçinebiliyormuş ancak. Balıkla nasıl bir geçim sağlanabileceğini herkes bilir...

Topal delikanlı birgün gene sandalından oltasını sarkıtmış, bekliyormuş. Birden elindeki ip gerilmiş, titremeye başlamış. O sevinçle çekmiş oltayı, koca bir balığı sandala doğru çekmeye başlamış. Avı sandala yaklaşınca bir de ne görsün, kadın biçiminde bir balık değil mi oltanın ucundaki? Suyun içinde debeleniyor, kaçmak için çırpınıyormuş. Öyle de güzelmiş ki, insan bakmaya kıyamazmış. Teni gece ay ışığında parlayan çakıllar gibi gümüş ışıltılarla kaplıymış, koyu uçlu apak memeleri dimdikmiş, gözlerinden yeşil ışıklar saçıyormuş. Balıkçı Deniz Kızı'nı sudan çıkarmış, kollarına almış, kız da onu kucaklayınca kayığın dibine yatıvermişler. Mutluluktan topal balıkçının başı dönüyormuş. Kayık göklere yükselmiş sanki, deniz gökyüzüne ağmış, gökyüzü denize... Sonra, fırtına dinmişcesine, her şey durgunlaşmış birden. O sırada Deniz Kızı kayıktan dışarı atlamış, yüzmüş gitmiş. Topal balıkçı da arkasına düşüp onu çağırmaya, dönmesi için yalvarmaya başlamışsa da ne gelen varmış, ne de ses veren. Denizin derinliklerinde yitip gitmiş Deniz Kızı.

İşte herkesin yalnız bıraktığı topal ortanca kardeşin başına böyle bir olay gelmiş. Deniz Kızı gittiği engin denizden bir daha geri dönmemiş. Topal balıkçı o günden sonra hergün ağlayıp sızlamış, gece–gündüz demeyip deniz kıyılarında dolaşmış, Deniz Kızı'nın bir kerecik olsun görünmesi için hergün gözyaşı dökmüş.

Deniz yükselince seslenirmiş:

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?

Deniz çekilince seslenirmiş:

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?

Ayışıklı gecelerde dolanır seslenirmiş:

Bu deniz kederim benim,
Bu sular göz yaşlarım.

Karanlık gecelerde dolanır seslenirmiş:

Bu toprak kara başım,
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?

Deniz yükselince seslenirmiş, deniz çekilince seslenirmiş.

Derken kış gelip geçmiş, arkasından bahar gelip geçmiş; bir yaz günü topal balıkçı gene diz boyu dalgalarda dolaşıp sevgilisini çağırırken birden kulağına sığlıktan bir çocuk sesi çalınmış. Sanki bir çocuk ağlıyor, arada bir bas bas bağırıyormuş. Balıkçı koşmuş bakmış ki, ne görsün? Çıplak bir çocuk denizin tam kıyısında sular içinde oturuyor, dalgalar vurdukça üzerinden aşıyormuş. Çocuk bir yandan da, «Kim benim babam? Nerede benim babam?» diye bağırırmış. Adam bunları işitince daha çok şaşırmış, ne yapacağını bilmez olmuş. Tam o sırada çocuk görmüş onu, «Sensin benim babam! Beni al yanına, senin oğlunum ben!» diye ağlamaya başlamış.

Gördünüz mü şimdi olanları? Adam oğlunu almış, evine götürmüş.

Çabuk büyümüş küçük oğlan. Denizlerde avlana avlana yiğit

bir avcı olmuş. Hem talihi öylesine açıkmış ki, ağ atsa balıklar dolar, ok fırlatsa deniz hayvanını deler geçermiş. Delikanlının ünü dağları aşmış, ormanlara ulaşmış. Orman içinde yaşayan oymaklardan birinden bir kızla evlendirmişler, çok geçmeden çoluk-çocuğa karışmış. İşte Nivihler, Deniz Kızı soyu, bunlardan üremiş.

Bu yüzden bayramlarda hep o şarkı söylenir:

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Sıcak karnın yaşam getirdi bize,
Sıcak karnın bizi deniz kıyısında doğurdu,
Sıcak karnın en iyi yer bizim için.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Ak memelerin fok başı gibi iri,
Ak memelerin denizde emzirdi bizi.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Karnın yeniden çiçeklensin,
Soyun yeryüzünde çoğalsın diye,
Erkeklerin en güçlüsü gelecek sana...

Bu düş yavaş yavaş sökün eder, dalgaların enginlerden karşı konulmaz bir güçle gelerek, deniz kıyısı toprağını, otlarını, kumullarını bir süreliğine su altının büyülü karanlığına gömmesi gibi, Orhan Dede'yi gizemli bir evrene sürüklerdi.

Yaşlı adam düşün etkisiyle kendinden geçer, bu etkiyi uzun süre atamazdı üzerinden. Düşlerin gerçekliğine o derece inanmaktaydı ki, Deniz Kızı'yla buluşmalarını kimselere anlatamaz, gerçek bir sevgiliyle buluşmasını gizlermiş gibi gizlerdi herkesten.

Bu düşler yakasını bırakmayan yol arkadaşıydı Orhan'ın; ona hem sevinç, hem elem verir, ruhuna göksel acılar çektirirdi. Düşlerinin şaşırtıcı bir özelliği de, akıl almaz değişimleri, gariplikleri yanında, özünün tükenmez, anlatmak istediklerinin çok anlamlı oluşuydu. Orhan Dede canlı yaşamla düşlerin bir türlü ele geçmeyen, durmadan değişen ilintisini bulmak ister; bilinmeyen belirtileri ve kapalılığı ile insana azap veren büyük gizi çözmeye çalışırdı. Azap çekmesi, ruhunun altüst olması vız gelirdi ona. Her an düşlerini özler, sevgili Deniz Kızı'yla buluşacağı anı dört gözle beklerdi.

Denizde buluşurlardı onunla. Masaldaki ortanca kardeş gibi,

sevgilisini karşılamak için sahile çıkar, gelmesini beklerken ıssız kıyı kumlarında yürürdü. Hiç iz tutmazdı kıyı kumları; ancak, batan güneşin solgun ışıkları kımıltısız, koyu gölgeler bırakırdı. İliklerine işleyen dayanılmaz bir özlemin kahrettiği ihtiyar, siyah karlara basıyormuşcasına basar geçerdi bu gölgelerden. Denizin ıssızlığı, umursamazlığı karşısında onun içi aşk ateşiyle, bekleyişin verdiği ince sızıyla yanardı. Kulakları duymaz olurdu birden. Yalnız evrenin gerilimli suskunluğunu ne bir rüzgâr bozardı, ne bir hışırtı, ne bir ses... Orhan hep bekler, gözlerini denizden ayırmaz, bir mucize sonunda sevgilisinin geleceğine inanırdı.

Yükselen denizin, sessiz dalgaların, yolunun üzerine beyaz köpükler getirip bırakması büyük bir üzüntü verirdi zavallı adama. Martılar başının üstünde, gökyüzünden döne döne düşen iri kar taneleri gibi, çığlık atmadan uçuşurlardı. Orhan Dede bu suskun, bu sağır evrende durup dinlenmeden dolaşır; bir yandan da, dinmek bilmeyen, amansız özleminin gittikçe arttığını, sevgilisini bekledikçe acılarının koyulaştığını hissederdi. Sevdiği gelmezse, onu göremezse bu ıssız boşlukta yok olup gideceği hiç çıkmazdı aklından. Bazen çektiği acıya dayanamayarak, gelmesi için onu çağırmaya başlardı. Ama düşlere daldığı sırada işitemediği bütün öteki gürültüler gibi, kendi sesi de erişmezdi kulağına. Bu sessiz denizin, bu suskun evrenen ortasında iki şey peşini hiç bırakmzadı. Bunlar, inanılmaz derecede hızlı ve kesik kesik çıkan soluğu ile şakaklarında zonklayan şiddetli yürek vuruşlarıydı. Zavallı ihtiyar içinden gelen gürültüleri dinledikçe geriye döner, kendinden kaçıp kurtulmak için ne yapacağını bilemezdi. Tek umudu, tek kurtuluş yolu Deniz Kızı'nın gelmesiydi. Onu mutluluğa yalnız Deniz Kızı'nın kavuşturacağına inandığından onun gelmesini dört gözle beklerdi.

Ve en sonunda, sevdiği, iyice seçilemeyen yüzü dalgalar arasından sık sık görünerek su yüzüne çıkmaya, gözlerini ondan ayırmaksızın yanına doğru yüzmeye başlayınca sessiz dünyası yok olurdu birden. Dalgaların gümbürtüsü, rüzgârın uğultusu, martıların bağırışmaları sevinç çığlıkları gibi birbirine karışırdı. Orhan Dede çılgınca atılırdı suya, bir deniz canavarının, bir balinanın hızıyla yüzerdi sevgilisine doğru.

O sırada Deniz Kızı da onu beklemekte, coşkulu sıçrayışlarla gitgide yakınlaşmakta olurdu. Orhan, sevgilisini, suyun üstüne her

sıçrayışta bütün bedensel güzelliğiyle görürdü. Bu, her nasılsa okyanusun derinliklerine dalmış, biçimli kalçalarıyla basbayağı bir kadından başkası değildi.

Orhan Dede, Deniz Kızı'na ulaşınca birlikte enginlere doğru açılırlardı.

Gövdeleri birbirine usul usul dokunarak yan yana, hızları gittikçe artarak yüzerler, yüzerlerdi... Sağır bir yalnızlık ve özlem acıları içinde kıvranmasının ödülünü almış olurdu yaşlı adam.

Artık hiç ayrılmazlardı. Erişilmez bir güçle, erişilmez bir hızla gecenin bu karanlığında dipten gelen olağanüstü ışıkların ufka değin aydınlattığı engin okyanusa doğru açılırlardı. Ard arda dizilmiş dalgaların akyeleklerini yara yara, denizin oynak yüzeyinde tümseklere, çukurlara bata–çıka, yürekleri dolduran coşkuyla uçarcasına ileri atılırlar, dalarlar, çıkarlardı. Hemen yanıbaşlarında ay yükselirdi. Onları izleyen, bir adım bile geri kalmayan, onlar ileri atıldıkça ışıltılı bir leke gibi suda kayan sarı bir aydede. Yalnız aydede ve onlar olurdu okyanusun sonsuzluğunda. Mutluluğun doruğunda özgürlüğün sevincini, buluşmalarının zevkini doya doya tadarlardı.

Onlar böyle karış konulmaz bir arzunun tutsağı olarak aralıksız kulaç atarlarken, yaşamın başlangıcı ve sonu olan tüm hazları, tüm acıları bir anlığına tadarak birleşecekleri yere, evrenin onlara ayırdığı noktaya ulaşmaya çalışırlardı.

Amaçlarına bir an önce erişme umuduyla çırpınarak yüzerler, hep yüzerlerdi...

Orhan Dede hızını artırdıkça tadacağı ten zevkinin ateşi sarardı bedenini. Yumurta dölleme yerine varmak için yaşam erkini son damlasına değin tüketen bir som balığının sabırsızlığı, ivecenliği bulunurdu kulaç atışlarında. Deniz Kızı ise okyanusun derinliklerine doğru onu hep ardından sürükleyerek, su zerrecikleri, pırıl pırıl gökkuşakları arasında dalgadan dalgaya sıçrar; inci parlaklığındaki gövdesinin çevikliği, kıvraklığı ile yaşlı adamı büyülerdi. Orhan denizin mavili–beyazlı çağıltısı içinde sevgilisini olanca güzelliğiyle gördükçe akıl başından giderdi. Hiç konuşmazlardı. Bütün yaptıkları şey, su püskürtülerinin, sellerinin belirsizleştirdiği yüzlerini seçmek istercesine gözlerini ayırmadan bakışarak hep ileri atılmak; yazgılarının onlara buluşma yeri olarak seçtiği noktaya varmak için, gittikçe artan bir sabırsızlıkla aralıksız yüzmek,

yüzmekti...

Ama o noktaya hiçbir zaman varamazlar, buluşma anı hiçbir zaman gelmezdi...

Çoğu kez Orhan Dede'nin düşleri apansız bitiverir, bir sis bulutu dağılmışçasına, bütün gördükleri kopar, yok olurdu. O zaman çok şaşırırdı zavallı adam. Yarım kalan bir zevkin doyumsuzluğu sarardı bedenini, büyük bir üzüntüyle olanları düşünmeye koyulurdu. Aradan ne denli zaman geçse de her şeyi bir bir anımsar, yaşadıklarının yalnızca bir düş olduğuna inanmak istemediği için, olanların anlamını, neden böyle olduğunu bulmaya çalışırdı. Böyle davranmakta haklıydı da adamcağız; çünkü düş denen şey bir süre anımsansa bile sonra unutulur giderdi. Abuk sabuk düşler insanın başını ağrıtmaktan başka neye yarardı ki! Oysa Orhan Dede, Deniz Kızı'nı unutamaz, yaşamına girmiş gerçek bir sevgiliymiş gibi düşünürdü onu. İşte bu yüzden onunla buluşmasını, sonra da ansızın ayrılmalarını yaşanmış bir olayın derin etkilenimiyle anardı.

Ama düşleri acıklı bir sonla bitince Orhan Dede'nin yüreği daha bir parça parça olurdu. Gördüğü düşün bu biçimde bitişine ne anlam vereceğini bilmediği için büyük bir üzüntüye kapılırdı.

Düşte onları bekleyen yere yaklaşmaktadırlar, uzakta bir sahil gözükmektedir. Sevişecekleri yer işte orasıdır. Kendilerini birbirlerine verecekleri, karşı konulmaz birde arzunun tutsağı olarak bir an önce ulaşmaya çalıştıkları aşk köşesidir orası. İşte sahile iyice yaklaştılar. O hızla Orhan'ın ayakları birden kumlara gömülür, yolculuk sona erer. Yaşlı adam bir yanıbaşına bakar ki ne görsün! Deniz Kızı batağa girmiş, durmadan debelenmiyor mu? Gövdesini soğuk terler basar bunu görünce, hemen sevgilisinin yardımına koşar. Ama sanki bataklığa saplanmışcasına kendisi de yürüyemez; onu dinlemeyen, gevşeyip uyuşan bacaklarını kıpırdatmak için çabalar. Deniz Kızı hemen yanındadır, elini uzatsa değecek gibidir. Ne çare ki, erişemez ona, ayaklarına dolaşan deniz otlarının, çamurun, batağın içinden kurtulmaya çalışırken boğulmasına ramak kalır, soluğu kesilir. Fakat sevdiği Deniz Kızı'nın sığlık yerde kaldığını, yüzemediğini, orada çırpınıp durduğunu görmek ona daha büyük bir elem verir. Son bir atılımla onu kurtarıp kucağına alarak kıyıya doğru sendeleye sendeleye yürümeye başladığında kızın parçalanırcasına çarpan yürek vuruşlarını işitir. Kucağında-

ki, sevgilisi değil de yakalanmış bir kuştur sanki. Kızın bu yürek çarpışları, bir de onu küçük bir çocuk taşır gibi bağrına basıp götürmesi yaşlı adamda öyle bir acıma duygusu uyandırır ki, gözyaşları boğazına düğümlenir, içinden ağlamak gelir. Ama utanır Deniz Kızı'ndan, ağlamamak için kendini zor tutar. Her adımda onu düşünerek, kollarında taşıdığı sevgilisini incitmemeye çalışarak, süzülürcesine, yavaş yavaş yürür sahilde. Ama Deniz Kızı yalvarmakta, onu gerisin geriye denize götürmesi için ağlayarak dil dökmektedir. Kızın yaşlı gözlerinin, insanın içine işleyen öyle bir bakışı vardır ki, dayanamaz Orhan Dede. Geriye döner, sığlıktan geçer, her adımda denize biraz daha gömülerek ilerler, sevgilisini usulca bırakır kollarının arasından.

Deniz Kızı yüzerek uzaklaşınca Orhan Dede gene yapayalnız, gene suskun kalır kıyıda. Onun ardından bakarken uyanır, yatağında hüngür hüngür ağlamaktadır.

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Bu deniz kederimder benim,
Bu sular göz yaşlarım,
Bu toprak kara başım,

Deniz Kızı'nı kucağında taşıması, sonra da onu kendi eliyle denize bırakması, aklına geldikçe büyük acılar verirdi adamcağıza. Neden böyle oluyordu? Neden insan sevdiklerine düşlerinde bile kavuşamıyordu? Kim ayarlıyordu bütün bunları? Bu düşlerin arkasında kim vardı, bunlarla ne söylemek istiyordu, amacı neydi? Orhan Dede bu sorulara yanıt veremediği için düşlerini unutmaya, Deniz Kızı'nı düşünmemeye çalışırdı.

Ama her ava çıkışta farkına varmadan gene sevgilisini düşünmeye, onunla ilgili her şeyi kendince yorumlamaya koyulurdu. Bu olağanüstü düşlerin verdiği acılar, özlemler yeniden canlanırdı yüreğinde; geçkin yaşında gerçekle ilgisi olmayan bir Deniz Kızı'na tutuluşunu anlamaya, ayık kafayla buna bir açıklama getirmeye uğraşırdı. Öte yandan şöyle bir avuntu bulurdu kendi kendine: Deniz Kızı olmasa bu yaşam çekilmeye değer miydi? Yaşlanmış, güçten düşmüş, dişleri dökülmüş, güzelliğini yitirmişti artık. Ama gönül işte; eskiden övündüğü bütün güzellikleri elden gitse de, bir ayağı çukurda olsa da gönül kocamıyor; göğsündeki yüreği hep

gençlikteki gibi çarpıyor. İşte o yüzden insanın düşleri, düşünceleri hiç değişmezler; o yüzden insan düşlerde, düşüncelerde ölümsüzdür, özgürdür. Düşlerde yedi kat göğe çıkar, düşlere yedi kat yerin dibine inerdi. İnsanoğlu yücedir, çünkü ecel saatine değin yaşamdan kopmaz, kendini ölmüş saymaz. Ama ölüm öyle midir? İnsanın neler çektiği, düşünceleriyle nerelere yükseldiği, hangi düşler kurduğu, zekâsının nerelere, ne derece eriştiği vız gelir ölüme. Neden böyledir bu? Evren neden böyle kurulmuş?.. Deniz Kızı bir düşmüş, varsın düş olsun! Yeter ki sonsuza dek sürsün, öbür dünyada da var olsun.

Orhan Dede, Deniz Kızı'na inandığı gibi, denizin ona kulak vereceğine de inanırdı. İçini denize döker; soluk alışı, düşünceleri denizde düzene girerdi. İşte böyle dalmış gitmişken, «Yoksa Deniz Kızı'yla buralarda mı yüzdük?» diye sorardı bazen.

Böyle dakikalarda piposunu yeniden doldurur, derin derin çekerdi. «Tütün denen şu ot nasıl bir şey acaba? Zararlı derlerse de aldırma, ferahlık veriyor insana... Mançurya'dan getirirlermiş tüccarlar. Mançurya... Uzak ülke. Bizlerden kimse gidip görmedi... Tütün orada yetiştirmiş, ormanda ot yetişir gibi. Bir mucize işte, neler oluyor şu dünyada!»

*

Vakit öğleyi geçmişti. Sabahtan beri güneş birçok kez girip çıkmıştı bulutların arkasından. Bulutlar, sanki bozuk havanın üretildiği bir yuvadan çıkar gibi, ufkun ötesinden sökün ediyor; güneş kaybolunca denizin yüzü somurtup kararacak iç karartıcı bir görünüm alıyordu. Ama güneş bulutlar arasından çıkıp yeryüzüne parlak ışıklarını saçınca denizin suları binlerce ışıltıyla dolarak hareleniyor, insanın gözünü kamaştırsa bile ruhuna neşe veriyordu.

Kirisk denize alışmış, giderek biraz sıkılmaya bile başlamıştı, ama denizin göz alabildiğine uzanan genişliği, sonsuzluğu onu şaşırtmaktan geri de geri kalmıyordu. Kara hiç de öyle değildi, orada genişlikler şaşırtmazdı insanı.

Oysa büyükler için denizde şaşılacak bir şey yoktu, çoktan alışmışlardı onlar. Emrayin'le Mılgun kürekleri ölçülü vuruşlarla çekiyorlar, hep ilerliyorlardı. Orhan Dede'nin, kürekçilerden birinin yerine geçme önerisini bile geri çevirmişlerdi. Şimdilik dümenin başında otursundu o, dönüşte kayık yükünü alınca yardım e-

derdi. Dümenin başında iki büklüm eğilmiş oturan Orhan Dede uzun boynu, fırlak gıdısıyla, avını bekleyen bir kartala benzetilebilirdi. Konuşmaktan çok kendi düşüncelerine dalmıştı.

Sandal dalgalara bata çıka ilerliyordu. Yine aynı ölçülü çalkantı vardı denizin yüzeyinde. Alçaktan alçaktan, kesintisiz bir yel esiyordu.

Sürüp gidiyordu yolculuk...

Kirisk yaşlı adamın kolundan çekerek sevinçle bağırdı:

– Dede! Dede! Bak, ada! Küçük Meme olmalı.

– Hani nerede?

Orhan Dede elini gözüne siper ederek baktı. Kürekçiler şaşkın şaşkın bakışlarını çocuğun gösterdiği yöne doğru çevirdiler.

– Olmaz, dedi Orhan Dede.

Çocuk başka bir yönü, onların hiç beklemedikleri bir yönü gösteriyordu parmağıyla. Ama onun söylediği de doğruydu. Çünkü çok uzaklarda, denizden fırlamış, kayalık bir adaya benzeyen kirli boz renkte bir şey, pürüzlü bir karartı gözükmekteydi. Orhan Dede gözlerini bir süre ayırmadan baktıktan sonra:

– Hayır, orası ada olamaz, dedi kendinden emin bir sesle. Küçük Meme'ye varmak için gittiğimiz yönde, güneşin doğduğu yere doğru hayli yol almamız gerekiyor. Oysa orası yan tarafa düşüyor. Ada olamaz, hayır, bence değil.

– Bu sularda daha önce böyle bir ada yoktu. Hep gelir gideriz, görmedik öyle bir şey. Küçük Meme sola düşer, bunun ne olduğunu bilmiyorum, dedi Mılgun.

Emrayin de şunları söyledi:

– Sakın bu bir buluş ya da sis olmasın! Dalgaların parçalanıp köpüklenmesi de uzaktan öyle gözükür. Ama bu hiç kıpırdamıyor.

Orhan Dede.

– Kimbilir, neyin nesidir! dedi. Sis mi, bulut mu? Ama ada olmadığına kalıbımı basarım. Eğer sisse başımıza gelecekler var demektir.

Emrayin küreklere asılırken düşündüklerini şöyle açıkladı:

– Rüzgârın yönü değişmezse, sisin bize bir zararı dokunmaz. Yerinde kıpırdamadan duruyor işte. Bizim o yönde bir işimiz bulunmadığına göre dursun durduğu yerde.

Kirisk ilk olarak gördüğü şeyin ada çıkmayışından dolayı önce bayağı üzüldüyse de sonra unuttu bunu.

Avcılar yorulmuşlardı. Çok geçmeden Küçük Meme sol yandan, suyun üstünde belirmeye başladı. Burası gerçekten memeye benzeyen, salt kayalardan oluşan küçük, sivri bir tepeydi.

Adayı görünce, denizin bitebileceğini anlayan Kirisk başta olmak üzere hepsi canlandılar. Yolculuğun en ilginç bölümü şimdi başlamıştı.

Orhan Dede çocuğun başına dokunarak:

– Görüyorsun, Ala Köpek köyde kaldıysa da bizi adaya getirdi. Zaten arkamızdan gelse denizde boğulurdu, diye takıldı.

Kirisk yaşlı adamın şakasını anlamıştı. Dede konuşmasını sürdürdü.

– Ala Köpek köyümüzü beklemek için kalmalı. Ayrıca yolumuzu şaşırmadan avlanma yerine varmamıza da yardım ediyor. E-e, Kirisk Ala Köpek gene işimize yarayacak mı, ne dersin?

– Hayır, artık o bizim hiçbir işimize yaramaz. Gideceğimiz yeri görüyoruz artık.

– Biraz kafanı çalıştır, delikanlım. Sen akıllı bir çocuksun, biraz düşünsene!

Denizin ta ortasında kıyıdaki bir tepenin neye yarayacağını anlamayan çocuk:

– Ala Köpek'in bize burada bir yararı dokunmaz ki, dedi.

– Peki, köye nasıl döneceksin? Dönüşte yolunu kendi kendine bulabilir misin? Anladın şimdi, değil mi? Köyün yolunu tutturabilmek için adaya yaklaştığımız yönü, adanın Ala Köpek'e dönük yüzünü iyi öğrenmemiz gerekir.

Kirisk yaşlı adamın düşüncesine katılmakla birlikte hayli bozulmuştu. Bu yüzden biraz öfkeli bir sesle şöyle sordu:

– Peki, hava kararınca ne yapacağız? Geceleyin yola çıksak, çevrede bir şey göremesek? Ala Köpek'in hangi yönde bulunduğunu nasıl anlayacağız?

Orhan Dede'nin yanıtı sakindi:

– Onun da kolayı var. Gökteki yıldızlar ne güne duruyor? Yıldızlar aldatmazlar insanı. Her zaman doğru yolu gösterirler. Yeter ki, insan hangi yıldızın nerede bulunduğunu bilsin. Sen de zamanla hepsini öğreneceksin. Lura ördeği yıldızını biliyor musun, bakalım?

– Sanırım, biliyorum.

Kirisk böyle söyledikten sonra babasına kararsız kararsız

baktı. Emrayin oğlunun güç durumda kaldığını anlamıştı.

– Dedesi, ben ona bir zamanlar biraz göstermiştim ama yetmez bu. İlerde daha iyi öğrenecek, dedi.

Adaya yaklaşıyorlardı gittikçe. Kıyıdaki kayalar, taşlar tek tek seçilmeye başlayınca adayı çepeçevre dolaşmaya koyuldular. Bu arada ayıbalığı yataklarını görmek için hepsi de dikkat kesilmişlerdi. Kirisk gözünü dört açmış, fok sürüsünü en önce bulmaya çalışıyordu. Büyükler sürüyü görünce bağırmasını tembihlediler ona. Ayıbalıkları güneşlenmek için kıyıya, taşların, kayaların arasındaki düzlüklere çıkarlardı. Hayvanların yattıkları yeri belirleyince, ürkütmeden, yavaş yavaş sahile çıkmak gerekirdi. Ama bomboştu kıyılar, Kirisk hiçbir şey görememişti. Zamanla parçalanıp saçılmış, kocaman kocaman kayalar bağlamıştı bütün sahili. Adanın çevresindeki taş yığınlarının üzerinden aşıp kayalara ulaşmak istercesine, beyaz köpüklü dalgalar dört bir yandan dövüyordu adayı. Kirisk'e göre ada ıssızdı, üst üste duran kayalardan başka bir şey yoktu.

Deniz hayvanlarını ilk farkeden Mılgun oldu. Kirisk başını sağa sola çevirip fokları görmeye çalışırken sandal oradan uzaklaşıvermişti. Böyle yapmalarının nedeni, ayıbalıklarının kayığı görmesini önlemekti.

Yaşlı adam Kirisk'in bir şey göremediğini biliyordu.

– Ne o, Kirisk, ayıbalıklarını seçemedin mi? diye sordu.

Yalan söylemezdi Kirisk.

– Hayır, seçemedim.

– Hadi, bir kere daha yaklaşalım öyleyse. Onları kayaların arasından tanımayı öğrenmelisin. İyi avcı olmanın ilk koşulu budur.

Hayli sakıncası da olsa, kürekçiler kayığı aynı yere bir kez daha yanaştırdılar. Sakıncası şundandı ki, foklardan biri başını kaldırıp onları görse, bir çığlık atmasıyla hayvanların denizi boylamaları bir olurdu. Bereket versin görmediler ayıbalıkları. Ta denizin kıyısında şuraya buraya dağılmış pürtüklü kayaların arasında yatıyorlardı.

Mılgun:

– Kirisk, bak, şu sivri kayayı, onun biraz ilerisindeki kırmızımsı çıkıntıyı görüyor musun? diye sordu.

Kirisk gösterilen yere dikkat kesilmiş bakarken Mılgun ile

babası da kayığı kılıdatmadan tutmaya çalışıyorlardı. Kirisk gördü en sonunda deniz hayvanlarını, kocaman gövdeleri, perde ayakları, kuyrukları vardı. Güneşte parıldayan, külrengi, benekli sırtları hiç kıpırdamıyordu. Alışmış gözler için uzaktan bakılınca tıpatıp kayaya benezetilebilirdi.

O andan başlayarak çocuğun benliğini bir heyecan sardı. İşte ayıbalıkları hemen ilerde, gözünün önündeydi; büyük av başlayacaktı az sonra.

Başka bir yerden kıyıya yanaşıp karaya çıkarlarken çocuğun yüreği coşkuyla, bir avcının atikliğiyle doluydu. Kendini o anda çok güçlü, çok önemli biri olarak hissediyordu. Büyüklerin becerikli, uyumlu devinimlerle kayığı sığlığa sokmalarını, babası ile Orhan Dede sandalı dalgaların çalkantısında kımıltısız tutarlarken Mılgun'un çakılların üzerine sıçrayışını, atılan ipi Mılgun'un bir omzundan aşırtarak kayığı sahile çekişini, sonra babasının iki tüfeği birden kapıp kıyıya atlayışını hayranlıkla izledi. Kirisk'in kendisi de Orhan Dede'nin yardımı olmaksızın karaya atladı, ama bu arada ayaklarını ıslattığı için babasından alçak sesli bir azar işitti. Sandalın dalgalara kapılıp sürüklenmesini önlemek için Orhan Dede kayıkta kalmıştı. Emrayin, Mılgun ve Kirisk de fok yatağına yöneldiler; içgüdüsel bir hareketle, kayadan kayaya sıçrayarak ilerlemeye başladılar. Yüreğinin göğsünde küt küt attığını hisseden; heyecandan, kendini önemli biri sanmaktan arada bir başı dönen Kirisk büyüklerinden geride kalmamaya çalışıyordu.

Deniz Kızı soyunun tüm insanları onu böyle bir günde yetişkin avcılarla birlikte deniz hayvanının üstüne gittiğini görmeliydiler. Annesi oğlunun gerçek bir avcı, oymağın ekmek kazanıcısı olduğunu bilse kimbilir ne denli övünürdü! Şimdiye değin birlikte oynadıkları, şimdi ise artık adına «avcı» deneceği için bir daha oynayamayacakları Muzluk kız da görmeliydi onu. Kirisk'in Ala Köpek Dağı'ndan çok uzaklarda, tanımadığı bir adanın çağıltılı kıyısında, yabanıl kayaların, taşların arasından fok yatağına doğru ilerlemesini izlemeliydi. Tüfeklerin Mılgun'la babasında olmasının bir zararı yoktu. Çünkü ateş etme zamanı gelince nasıl olsa birini ona vereceklerdi.

Fok balıklarına hayli yaklaşınca avcılar sürüne sürüne ilerlemeye başladılar.

Keskin taşların, pürtüklü buzların üzerinde sürünmenin zor-

luğu Kirisk'in gözünü yıldırmıyordu, çünkü amaca erişmenin başka bir yolu yoktu.

Tere suya batmış bir durumda derin derin soluyarak sürünürlerken bazen başlarını kaldırıp bakıyorlar, bazen iyice siniyorlardı. Nişan alıp ateş edecekleri yere varınca, büyük bir sessizlik içinde üçü birden kımıltısız durdular.

Kirisk bu anı, bir bahar gününde buz kesmiş kayalık bir adanın bu görüşünü yaşam boyu unutmayacaktı. Bitmez tükenmez bir denizin ortasında ıssız bir ada; kör bir doğa gücünün adanın kıyısına rastgele saçtığı, koyu kızıl renkli yabanıl kayalar, Kirisk'in üzerinde yüzükoyun uzanıp yattığı, kaskatı buzlarla örtülü, çıplak, ölü bir toprak; yanıbaşında tüfeklerini dolduran babası ile Mılgun; ilerde hemen denizin kenarında ise dalgaların, fırtınanın parçalayıp dağıttığı, yosun bağlamış, pürüzlü kaya yığınları arasında hiçbir şeyden habersiz sakin sakin yatan küçük bir ayıbalığı sürüsü. Tepelerinde, deniz hayvanlarının, adanın, denizin üstünde ise, ilk tüfek patlamasını beklerken donup kalmış gibi görünen, hafifçe sisli bir gökyüzü...

Kirisk, babasının verdiği tüfeği omzuna koyup dipçiği iyice yerleştirirken, «İsabet ettirebilsem bari!» diye düşünüyordu.

Uzun zamandır beklediği bu kısacık anda bir yandan kendini ünlü, yiğit bir avcı olarak düşünürken, bir yandan da, fersiz güneşte birazcık ısınabilmek için taşlık bir çukura doluşmuş, besili, hantal, kanlı canlı fokların ne derece umarsız, ne derece korunmasız olduklarını aklına getiriyordu. Ama bu bir anlık duraksamaydı. Hemen ardından köyde insanların kendisinden av beklediklerini, ayıbalığı eti, yağı getiremezse yaşamlarının güçleşip yoksullaşacağını anımsadı; ilk atışı yaparak kendisini göstermesi gerektiği d işüncesi bir anda çaktı zihininde. Soluğunu kesip tüfeği babasının söylediği biçimde omzuna bastırdı, benekli iri bir erkek fokun sol ön bacağının üstüne, biraz sağa, tam yüreğine nişan aldı. Fok başına gelecekleri sezmişcesine dikkat kesildi birden. Oysa rüzgâr deniz yönünde estiği için bir şey işitemez, avcıları da göremezdi. Önünde bir çıkıntının hedefini tam olarak görmesini önlemesi üzerine Kirisk biraz yana kayarak yeniden nişan almaya çalışırken, dirseğinin altından kayan bir taş ansızın yuvarlanıverdi, aşağı doğru yuvarlanırken de başka taşları sürükledi. Bunu işiten benekli ayıbalığı havlarmış gibi keskin, kısa bir çığlık attı; ardından bütün sürü ayaklanarak denize doğru aktı. Aynı an-

da da bir tüfek patlaması duyuldu. Sürünün kenarındaki iri bir foku vuran Mılgun durumu biraz olsun kurtarmıştı. Kirisk şaşırmış, aval aval bakıyordu.

– Ateş et! diye bağırdı babası.

Omzu şiddetle geriye itildi, kulaklarının dibinde patlayan sesten dolayı çocuk hiçbir şey işitmez oldu. Karavana attığı, beceriksizliği yüzünden her şeyi berbat ettiği için utancından yerin dibine geçmişti. Ama babası bir şey olmamış gibi ona bir fişek daha uzattı.

– Doldur şunu! Bir daha at!

Daha önceki atış eğitimlerinden birçok kez yaptığı doldurma ateş etme işini bu sefer nedense beceremedi. Tüfeğin mekanizması açılmak bilmiyordu. O arada Mılgun bir dizinin üstüne otururak iki ateş daha yapmış, denize doğru akan sürüden bir foku daha tam suyun kıyısında vurmuştu. Avcılar yaralı hayvanı yakalamaya koşarlarken bütün sürü denize doluştu. Kıyıda kalan fok debeleniyor, kendini suya atmaya çalışıyordu. Mılgun ile Emrayin hayvanın düştüğü yere erişmiş; sonra da perdeli ayaklarıyla çırpına çırpına denizin saydam sularına dalmış bulunuyordu. Hayvanın korkudan belermiş gözleri lie sırtındaki, ensesinden kuyruğunun ucuna değin uzanan uçuk mor çizgi uzaktan açıkça seçiliyordu. Mılgun bir daha ateş etmek için kaldırdığı tüfeği yere indirdi. Nasıl olsa bir yararı olmayacaktı. Hayvan ölse bile suya gömülür giderdi.

Kirisk afallamış, soluğu kesilmiş bir durumda üzgün üzgün dineliyordu. Ne ummuş, ne bulmuştu? Şu büyük avcıya bakın!

Çocukcağız uzun süre ağzını açamadı, üzüntüden ağlamamak için kendini zor tuttu. Gururu öylesine incinmişti ki...

İlk vurulan ayıbalığını keserlerken Mılgun çocuğun gönlünü almaya çalışıyordu:

– Ziyanı yok, bu işi başarırsın sen. Orta Meme'ye varalım da, bak, ne çok fok göreceksin.

Kirisk'in dili çözülmeye başladı.

– Biraz acele ettim galiba, dedi.

Babası dayanamadı:

– Üzülme, oğlum. İlk seferinde kimse attığını vuramaz. Canın sağ olsun. İlerde nice ayıbalığı avlayacaksın.

Kirisk karşılık vermedi, ama büyüklerinin, beceriksizliğini

başına kakmamalarından dolayı onlara minnettardı. Söz verdi kendi kendine: İkinci avcılığında hiç acele etmeyecek, kafasına başka bir şey de takmayacaktı. Babasının öğrettiği biçimde, soluğu ile gözü «hedefin tam üzerinde durunca» basacaktı tetiğe...

Vurdukları fok kocamandı, henüz soğumadığı için canlıymış gibi ılıktı. Mılgun hayvanın karın derisini yüzerken ellerini kıvançla ovuşturuyordu: «Aman şu yağa bakın! Tam dört parmak kalınlığı var!» Üzüntüsünü unutan Kirisk de hevesle Mılgun'a yardıma koyuldu. O sırada babası, Orhan Dede'ye sandalı kıyıya yanaştırmasını söylemeye gitmişti.

Az sonra geriye döndüğünde yüzü kaygılıydı.

– Elimizi çabuk tutalım! dedi göğe bakarak. Vaktimiz yok. Hem, havanın durumu da hiç hoşuma gitmiyor.

Hayvanın yalnız yüreğiyle karaciğerini bırakarak karnının içini boşalttılar, ayaklarından bir sırığa astıktan sonra kayığa götürdüler. Kirisk onların peşinden tüfekleri taşıyordu.

Orhan Dede sandalın yanında onları beklemekteydi. Avı görünce çok sevindi.

– Göktanrı güldü yüzümüze. Şimdilik bu da yeter.

Sonra şölen için bıçağını kınından çıkardı. Avcıların böyle durumlarda yaptıkları en önemli şeye, av yerinde çiğ karaciğer yeme işine girişti. Hayvanın yarılmış karnından karaciğeri çıkarıldı, dilim dilim kesildikten sonra herkese dağıtıldı. Payını alan, üzerine biraz tuz serpiyor, lokmaları büyük bir iştahla çiğneyerek yutuyordu. Ilık karaciğer öylesine körpe ve lezzetliydi ki, ağızda eriyiveriyordu sanki. Kirisk'in düşleri gerçekleşmiş, ağzına doldurduğu çiğ ayıbalığı karaciğerinin yağlı suyu dilini sararken tam bir erkek olduğunun bilicine varmıştı.

– Hadi, ye! diyordu Orhan Dede durmadan. Gece soğuk geçecek. Karaciğer sıcak tutar insanı. Sonra, her hastalığın ilacıdır.

Tıka basa yemişlerdi. Karınları iyice doyunca su içmek istediler. Su, kayığın dibindeki küçük fıçıdaydı.

Emrayin gökyüzüne tasalı tasalı baktı.

– Hayvanı kayğa parçalamadan koysak.

– Öyle olsun, o işi sonra yaparız dedi Orhan Dede. Gece Orta Meme'de konaklarız, çay yapar ısınırız. Böylece yükleyelim kayığa.

Adadan ayrılmadan önce avcılar toprağı doyurmayı da unut-

madılar. Fok yüreği ufak ufak bölünüp toprağa serpildi. Öbür gelişlerinde adanın efendisi işlerini kolaylaştırsın diye dualar edildi. Ondan sonra da açıldılar denize.

Küçük Meme gerilerde kalmıştı. Somurtkan suların ortasında yapayalnız duran ıssız ada insanda acıma duygusuyla birlikte bir tedirginlik uyandırıyordu. Vakit öğleyi geçmişti. Hava kararmadan Orta Meme'ye varmak, kayığı dulda bir yere çekip geceyi orada geçirmek için acele eden kürekçiler küreklere asıldılar. Az sonra Küçük Meme denize batmışcasına silindi gözlerden, gene dört bir yanlarını sular kuşattı. Orta Meme görünürlerde yoktu daha.

Avcılar foku kesmekle uğraşırlarken deniz hayli değişmişti. Kabaran dalgalar daha yüksek gözüküyordu şimdi. Rüzgâr biraz yön değiştirmekle birlikte dalgaların akıntısı aynıydı. Kayık daha çok sallanıyor, dalgalar daha şiddetli çarpıyordu. Ama avcıları asıl kaygılandıran havanın durumuydu. Neyin belirtisiydi bu değişiklik? Böyle bir mevsimde ne gibi tatsız bir olayla karşılaşabilirlerdi? Sanki uzak bir orman yangınından rüzgârın koparıp getirdiği dumanlar gibi, gökyüzünü ince bir sis sarmış, her yeri uçuşan beyaz zerrecikler kaplamıştı. Bu sisin göğü örtmekten başka kimseye bir zararı dokunmamasına karşın avcıların suratları asıldı.

Orhan Dede bakışlarını yöresinde gezdirdikten sonra tasalı bir sesle;

– Kahrolası pus neyin nesidir? diye homurdandı.

Kürekçiler büyük bir sinir gerginliği içinde çalışıyorlar, her kürek çekişte Orta Meme'nin önlerine çıkıvermesini bekliyorlardı. Bu ada sığınak olarak en uygun, en güvenilir yerdi.

Bu arada hava aydınlanmış, denizin bir ucundan güneş bile görünmüştü. Fakat öylesine uzak bir güneşti ki bu, kimse gözlerine inanmadı ve gözleri kamaşmadan baktılar. Kızıl renkli bakır bir sini gibi gittikçe ufka kayan, çevresindeki bulanık havayı da kirli kızıla boyayan solgun bir güneşti bu. Gene de ortalığın aydınlanması, güneşin görünmesi avcıların neşelenmesine, sinirlerinin yatışmasına yetmişti. Şimdi hepsi adaya varıp dulda bir koyda dinlenmeyi keyifle bekliyorlardı.

Orhan Dede yanında oturan Kirisk'in sırtını okşayarak;

– Biraz daha dişini sık, oğul, dedi. Az sonra Orta Meme'ye varacağız.

Kirisk çok susamıştı, fakat tam bir çocuk güveniyle babasının

yasaklarına uyduğu için sesini çıkarmıyordu. Babası birgün önce ona denizde suyun kıt olduğunu, evdeki gibi her canı çektiği zaman içemeyeceğini söylemişti. Adaların üçünde de tatlı su yoktu, kayığa yük yapmasın diye fazla su alamazlardı. Herkesle birlikte içebilirdi ancak.

Güneşin uzaktan yüzünü göstermesi ve ortalığın aydınlanması üzerine yaşlı adam bir yumuşayınca;

– Dede, çok susadım, dedi.

Çocuk bunları söylerken bir yandan da babasına bakıyordu korkusuzca gülmüseyerek. Yaşlı adam da gülmeye başladı.

– Ya, demek susadın? Karaciğer insanı böyle susatır işte! Anlaşıldı, hepinizin canı su içmek istiyor.

Emrayin ile Mılgun oun onaylarcasına başlarını salladılar. Yalnız kendisinin susamamış olması Kirisk'i çok sevindirdi.

Orhan Dede;

– Madem öyle, önce suyumuzu içelim, sonra da pipomuzu tüttürürüz, diyerek dümeni bağladı, kayığın dibinden su dolu küçük fıçıyı aldı, onu yanına koyduktan sonra içi kalaylı bakır tasa dökmeye başladı. Ala Köpek Dağı'nın yamacındaki bir pınardan doldurdukları, soğuk, pırıl pırıl bir suydu bu. Yörede duruluğuyla, tadıyla herkesin sevdiği bu su yazın toprak ve taze ot kokardı.

Tası elindeki Kirsk tutuyordu. Çok susamıştı zavallıcık. Tas yarı yarıya dolunca yaşlı adam fıçının tıpasını kapadı.

– Hadi, iç bakalım. Sonra da ötekilere vereceğiz. Yalnız, dökmeyesin sakın.

Kirisk önce büyük bir açgözlülükle, sonra gittikçe hızı kesilerek içmeye başladı. Ancak sonuna geldiğinde suyun çürümüş ağaç koktuğunu anladı.

– Nasıl, kandın mı?

– Evet, kandım.

– Ama gözlerin öyle söylemiyor. Karaciğer bu çok su içirir insana. Ne yapalım, biraz daha içmene izin vereceğiz. Karada olsan iç içebildiğin kadar, ama burası deniz...

Yaşlı adam böyle diyerek tasın dibine biraz su daha koydu. Kirisk iyice kanmıştı. Keyfine diyecek yoktu.

Sonra, kürekçilere tasın dörtte üçünü doldurdu Orhan Dede. Tası onlara Kirisk veriyordu. Suya iyice doyduğu için hiçbir söz söylemeye hakkı yoktu ama Orhan Dede gene de kürekçilere daha çok su vermesinin nedenini açıklamayı gerekli buldu:

– Sen küçüksün, yavrum. Bir de onlara bak! Hem durmadan kürek çekiyorlar. Kürek çeken insan çok su içmek ister.

Gerçekten de kürekçiler kendilerine verilen suyu bir dikişte bitirmişlerdi. Sıra ikinci kez doldurmaya geline Orhan dede onlara hafifçe çıkıştı:

– Yavaş olun, delikanlılar. Kendinizi dere kıyısında mı sandınız?

Emrayin ile Mılgun gülmekle yetindiler. Kendi payını içince Orhan Dede de gülümsedi:

– Dere kıyısında olmayı çok isterdim doğrusu. Çiğ ciğer amma da besleyici şeymiş...

Sonra piposunu doldurup yaktı, derin derin içine çekti, domanlarını zevkle savurdu. Adamcağız bunun, tattığı son zevk olacağını nerden bilecekti?

Felaketi ilkin Kirisk gördü...

*

Susuzlukları geçmiş, duydukları mutluluğun peşinden garip bir sessizliğe gömülmüşlerdi.

Sevinçliydiler, çünkü avladıkları ilk ayıbalığı kayıklarında yatıyordu. Az sonra adada güzelce dinlenecekler, ertesi sabah da gene ava çıkacaklardı. İşleri bitince doğruca eve. Bundan iyisi can sağlığıydı.

Sandal dalgalarda bata çıka ilerliyordu eskisi gibi. Orhan Dede gene piposunu tüttürerek dümen çeviriyor, belki de sevgilisi Deniz Kızı'nı düşünüyordu. Emrayin'le Mılgun'a gelince, sanki kürek çekenler onlar değildi. Öyle rahat, öyle ölçülü, öyle çalımlı ileri geri gidip geliyorlardı ki! Kirisk onları seyrederken dalmış gitmişti. Çocukça bir içtenlikle her birini ayrı ayrı düşünüyor, onlarla birlikte denizde bulunmasından dolayı büyük bir kıvanç duyuyordu.

Kirisk onları hiç başka türlü düşünemezdi. Orhan Dede hep o bildiği Orhan Dede; uzun boyunlu, fırlak gıdılı, parmakları ağaç budakları gibi düğüm düğüm şişmiş, elleri çalışmaktan uzamış, sulu gözleri anlayışla bakan aynı yaşlı adamdı. Başka biri olabilir miydi zaten? Köy, herkesin saydığı, herkesin sözünü dinlediği Orhan dedesiz ne yapardı? Düşünmek bile tuhaf geliyordu insana.

Annesi Kirisk'in tıpkı babasına benzediğini söylerdi, büyü-

yünce babasının bir eşi olacaktı. Gözleri babasınınki gibi pelit elası, dişleri onunkiler gibi sağlam, hatta önden iki tanesi biraz öne fırlamış... Büyüyünce onun da babası gibi sık, sert, kara sakalları çıkacaktı. Boşuna adama Sakallı Emrayin dememişlerdi. Kirisk küçükken -daha derede çıplak yüzdüğü sıralar- annesiyle teyzesi onu seyrederler, aralarında kıkır kıkır gülerlerken brbirlerine yaramaz şeyler fısıldarlardı. «Tıpatıp babası!» derdi annesi. «Oğluma düşecek kıza gün doğdu demektir. Ayrıca bir dediğini iki etmeyiz gelinimin.» Kirisk, babasına benzemekle alacağı kızın ne bakımdan rahat edeceğini, gün göreceğini anlamazdı bir türlü.

Kayığın öndeki bir çift küreğini çeken Emrayin böyle bir adamdı işte. Kirisk, bu, inci gibi ak dişli, kara sakallı, geniş omuzlu adamın, babasının birgün olsun ona bağırıp çağırdığını, sonra da acıyıp gönlünü almaya kalktığını görmemişti. Babasının olgun pelit rengindeki gözlerinin yumuşak, tatlı bakışı ona her zaman büyük bir güven verirdi.

Babasından iki yaş küçük olan, amca oğlu Mılgun ise arkadaki kürekleri çekiyordu. Mılgun, Kirisk'in babasına hiç benzemezdi, çünkü köseydi, sakal yerine biten birakç kıl da ayıbalığı bıyıkları gibi dimdik dururdu. Bu görünüşünden dolayı ayıbalığına benzetirlerdi onu. Sonra, çok kavgacı, şamatacı bir adamdı. Altta kalmaktan hoşlanmadığı için, bir keresinde, köye gelen dışarıklı bir tüccarla dövüşmeye kalkışmıştı. Köy halkı alttan alıp yabancı tüccarı yumuşatmaya çalıştıkça o tam tersine, adamın üstüne üstüne varıyordu. Yerden bitme, kütük gibi yuvarlacık gövdesine bakmaksızın öyle de çevikti ki! Üstelik fitil gibi de sarhoştu, içkiyi çok severdi. Emrayin'le birkaç kişi Mılgun'u zor tutmuşlardı. Kısa boylu oluşuna karşın güçlü kuvvetliydi. Kirisk ona Mılgun Amca derdi. Babasıyla iyi arkadaştılar. Birbirlerine güvendikleri, bir de oymağın en önde avcıları oldukları için ava hep birlikte çıkarlardı. Yeni yeni yürümeye başlayan bir oğlu ile iki de kızı vardı Mılgun-'un. Kirisk kızları kardeşleri gibi korur, onlara toz kondurmazdı. Kızlar hergün kızkardeşi Psulk'la oynamaya gelirlerdi eve, annesi de onları çok severdi.

Ama kızların en güzeli Muzluk kızdı. Ne yazık ki, büyüyünce onu komşu köyden birine gelin vereceklerdi. Şeytan, «Kaçır şu kızı, verme!» diyordu.

Köyündeyken Kirisk böyle şeyleri çok seyrek düşünürdü, ama

burada, uzakta, en basit olay önceden hiç farkına varmadığı dokunaklı bir anlam kazanıyordu.

Ala Köpek Dağı'nın eteğindeki bir dere kenarına kurulmuş, dört bir yanı ormanlarla çevrili eski bir balıkçı köyü –Deniz Kızı oymağının, Nivihler'in köyü– burnunda tütüyordu şimdi. Annesi, evleri gözünün önünden gitmiyordu. Ama deniz kıyısında koşan Ala Köpek Dağı'ndan, doğup büyüdüğü sahillerden öylesine uzaktı ki şu anda. Özlediği yerlerin gerçekten uzak olup olmadığını bir kez daha anlamak niyetiyle başını geriye çevirmişti ki, hiç beklemediği bir durumla karşılaştı.

Ufkun yarısını kaplamış olan külrengi koyu bir sis duvarı, birbirine bitişik iki dil halinde onlara doğru uzanmıştı. Bu iki yayvan dil, denizin kararmış yüzeyini yalayarak, geçtikleri her yeri koyu bir örtüyle örterek gözle görülür bir hızla ilerlemekteydi. Denizin üstünde ne varsa: Sandalıyla, insanlarıyla, görünen–görünmeyen her şeyiyle yutmaya niyetli bir devdi sanki. Sis, daha önce Kirisk'in uzaktan görüp, hep birlikte denizin ortasında bilinmeyen bir adaya benzettikleri boz bulanık kütlenin bulunduğu yönden geliyordu. İşte o kütle şimdi gözlerinin önünde şişip kabararak, fırtınanın itişiyle kesintisiz, sessiz ilerleyerek onlara doğru yaklaşmaktaydı.

Kirisk korkuyla:

– Bakın! Bakın şuna! diye bağırdı.

Kayıktakiler bir an şaşakaldılar. Bu bir anlık denetimden uzak kalan sandal dalgadan şöyle bir kaykıldı ve o anda da yoğun sis örtüsü altından fırlayan ikinci dalga şiddetli bir şakırtıyla patladı. Aynı dalga gittikçe artan bir gürültüyle kabarıp yuvarlanarak, fışırdayan suların öfkesiyle parçalanarak sandalın üzerine abandı.

– Sandalın burnunu çevirin! diye haykırdı Orhan Dede.

Kürekçiler sandalın burnunu dalgaya doğru ancak çevirebilmişlerdi ki, az kalsın alabora oluyorlardı. Dalga onları hoplatarak geçip gitti, ardından bir sis duvarıyla burun buruna geldiler. Sis onlara iyice yaklaştığı sırada, bunun, karşı konulmaz bir güç, kudurgan öfkesiyle önüne çıkan her şeyi yerle bir etmeye kararlı, içinden çıkılmaz bir karanlık olduğunu gördüler.

Orhan dedenin:

– Fırtınanın yönünü belleyin! Fırtınanın yönün belleyin! diye bağırmasıyla birlikte o koyu karanlığa gömüldüler.

Sanki tepelerine yıkılan bir çığın dondurucu karları altında kalmış gibiydiler. Göz açıp kapayıncaya değin bir evrenden başka bir evrene geçtiler, bildikleri her şey ortadan yok oldu. Ne deniz, ne gök, ne sandal seçilebiliyordu şimdi; birbirlerinin yüzünü bile göremiyorlardı. O andan sonra da durdurak bilmediler. Sandal bazen şahlanıp burnuyla havaya kalkıyor, bazen yarılan dalgalar arasında açılan uçuruma gömülüyordu. Giysileri, üzerlerine püsküren sulardan ıslanıp ağırlaşmıştı. Fakat felaketin daha da büyüğü, sis yüzünden çevrelerini görememeleri, denizde olup biteni ve ne yapmaları gerektiğini bilememeleriydi. Onlara kalan tek şey, gözü kapalı, gelişigüzel bir çabayla sandalı su yüzünde tutmak, böylece devrilmesini önlemekti. Bu durumda hedeflerine doğru ilerlemenin sözü bile olamazdı. Dalgalar onları kendi istedikleri yere sürüklüyordu; nereye, ne kadar zamanda gideceklerini bilmek olanaksızdı artık.

Kirisk çok işitmişti: Denizde sise yakalanan avcılar evlerine dönmemişler; yas tutan karıları, çocukları, babaları döner umuduyla Ala Köpek'in yamacında günlerce ateş yakıp beklemişlerdi. Kirisk o zamanlar açık denizde ölmenin korkunçluğunu, akla sığmazlığını birazcık olsun gözünde canlandırmaya çalışmamıştı. Gözünde canlandırmaya çalışmak bir yana, kış mevsiminin bu sessiz, zararsız konuğunu büyük bir sevinçle karşılar, sisi zevkle seyrederdi. Sisli havalarda her şey süt rengi, büyülü bir sessizliğe gömülmüş gibi gelirdi ona; tanıdığı evren, bulutlar arasında kaskatı donarak havada yüzüyormuş gibi görünürdü. Bazen de düşlere dalarak, yüreğinde açıklayamadığı bir yılgınlık ve korkuyla, sisin görüntülerini birtakım hortlaklara, dehşet salan canavarlara benzetirdi. Sonsuz irilikte bir yün yumağı gibi, bazen çözülüp açılan, bazen kat kat sarılan bu sisler, denizin hışırtılı dalgaları üzerinde bir yılanın kıvrıla kıvrıla sürünmesini anımsatırdı.

Kirisk oturduğu yere sımsıkı sarınarak, korku içinde Orhan Dede'sinin bacakları arasına büzüldü.

Çocuk için söyleyecek ya da yapacak başka bir şey bulamayan yaşlı adam;

– Tutun bana! Sıkı tutun! diye bağırmakla yetindi.

Korkunç doğa gücü karşısında kayıktakilerin hepsinin de aynı durumda olması çocukcağızı yazgısıyla başbaşa bırakmıştı. Kirisk, dedenin dizi dibine büzüşeceği yerde bağırsa, ağlasa, babasını

yardıma çağırsa, Emrayin bile küreği bırakıp koşmazdı oğlunun yardımına. Çünkü dalgaların yükselmesini, çekilmesini anında hissederek, kayığı dengede tutan, batmasını önleyen Mılgun ile ikisiydi.

Dalgalar sandalı göz gözü görmez sisin içinde gelişigüzel sürüklüyordu. Orhan Dede kayığı belirli bir yöne çevirmek amacıyla birkaç kez dümeni kullanmayı denediyse de hiçbir yararı olmadı, çünkü fırtına durmadan artırıyordu hızını.

Vakit gece yarısı olmalıydı. Yoğun sisten zamanın akışı izlenemiyordu. Ancak, karanlığın daha bir koyulaşmasından gecenin bastırdığını anlamışlardı. İşte bu karanlıkta, sonlarının ne olacağını, bilmeksizin aralıksız, bezdirici, çalkantılı bir didişmeye koyuldular. Boranın, başladığı gibi kesilivereceği, sisin dağılacağı, sonra da başlarının çaresine bakacakları umudunu yitirmeden dayanıyorlar, habire uğraşıyorlardı. Bir kerçsinde bu umut gerçekleşir gibi oldu. Boranın şiddeti azalmış; dalgaların çarpması, suların fışkırması, kayığın sallanması yatışmaya yüz tutmuştu. Ama onları kuşatan, bütün koyuluğuyla üzerlerine abanan karanlık aynıydı. Denizin gürültüsünü bastırarak ilk bağıran Orhan Dede oldu:

– Hey, sesimi işitiyor musunuz? Ben Orhan! Kirisk benim yanımda!

– İşitiyoruz! Biz de yerimizdeyiz! diye haykırdı Emrayin.

– Fırtınanın yönünü bellediniz mi?

– Bunun ne yararı var?

Mılgun'un öfkeli haykırışı üzerine Orhan Dede sustu. Haklıydı genç adam. Bunca sürüklenmeden sonra rüzgârın yönünü belleseler ne çıkardı? Nirengi noktası olarak kullanacakları adaların nerede kaldığını, onlardan ne denli uzaklaştıklarını bilmedikten sonra... Belki de Üç Memeler'i hiçbir zaman bulamayacaklardı. Çalkantının, karanlığın verdiği bezginlikle susan koca Orhan şimdi derin derin düşünüyordu. Fırtına çıktığından beri talih belki yüzlerine bir kezcik gülmüş, sandallarını adaların yakınından savuşturarak, onları kıyı kayalıklarına çarpıp parçalanmaktan korumuştu. Ondan ötesi büyük bir şansızlıktı. Gecenin ve sisin orta yerinde adasız, yıldızsız yön bulmanın hiçbir yolu yoktu. Umarsızlık içinde çırpınan yaşlı adam gene de düşündüklerini söyledi:

– Kayığın burnunu çevirirken rüzgâr güneydoğudan esiyordu...

Fakat kimseden yanıt gelmedi. Kürekçilerin onunla uğraşacak vakitleri yoktu çünkü. Bunun üzerine yaşlı adam gene sustu. Bacaklarının arasına sığınmış bulunan Kirisk tir tir titriyordu.

– Şimdi biz Kirisk ile sandalın suyunu boşaltacağız, siz kendi işinize bakın! diyerek eğildi, karanlıkta çocuğun her yanını yokladı, sapasağlam olduğuna inanınca onunla konuşmaya başladı:

– Kirisk, korkma, oğlum. Hadi, sandalın suyunu boşaltalım. Boşaltamazsak sonumuz kötü olur. Yalnız, elimizde tek kepçe var. İşte şurada, buldum. Sen de tası al. Aldın mı? İkimiz birden çalışırsak işimiz daha çabuk biter. Hey, Kirisk, işitiyor musun beni?

– İşitiyorum, dede. Tası aldım. Çok mu sürecek? Korkuyorum...

– Ben de korkuyorum. Ama erkeğiz biz. Böyle şeylere aldırmamamız gerekir.

– Batmayız değil mi, dede?

– Hayır, batmayız, Batsak bile «Yazgımız böyleymiş» diyeceğiz... Şimdi bir elinle bana tutun, öbür elinle suyu boşalt.

İyi ki, Orhan Dede zamanında toparlanmış; boranın biraz yatışmasından yararlanarak, kayığa dolan suyu atmayı akıl etmişti. El yordamıyla ikisi iki yandan çalışırlarken birden suç fıçısını düşündü Orhan Dede. Çocuğa bunun önemini anlatmalıydı. Elinden tuttu, fıçıya yaklaştırdı.

– Bak, yavrum, bu bizim su fıçımız. Elin değiyor, değil mi? Bizlere ne olursa olsun bu fıçıyı korumalısın. Sarıl ona, sımsıkı yakala, yanından hiç ayırma. Denizde susuz kalmaktansa ölmek daha iyidir. Anladın mı? Bizden çok o gerekli sana.

Yaşlı adam iyi etmiş de su konusunda çocuğu zamanında uyarmıştı. Çünkü az sonra bunun önemi anlaşıldı.

Biraz kesilir gibi yapan fırtına yeniden şiddetlenmeye başladı. Bu sefer azgınlığını daha da artıracağa benziyordu. Sanki gecenin örtüsü altında karanlıktan, sisten hiçbir şey göremeyen insanoğlunun güçsüzlüğünden yararlanmak, işlerini bir an önce bitirmekti amacı. Bir sürelik yavaşlamasının acısını çıkarırcasına, bütün kudurganlığıyla yüklendi üzerlerine. Görünmeyen dalgalar Orhan Dedenin kayığını dört bir yandan dövmeye, oradan oraya savurmaya, boşlukta fır fır döndürmeye başladı. Sandal dalgaların serpintilerinden ağırlaşıyor, gittikçe suya gömülüyordu. Orhan Dede

diz üstü oturarak, içeri dolan suyu var gücüyle boşaltmaya çalıştıysa da hepsi boştu. Durumu anlayan kürekçiler acı acı haykırdılar:

– Kayıkta ne varsa atın! Batıyoruz! Kayığı boşaltın!

Kirisk korkudan ağlamaya başladı; onu ne işiten vardı, ne de ona aldıran... Çocukcağız kıç tarafında, dipte duran su fıçısını sımsıkı kucakladı, onunla birlikte sallanarak acı acı ağladı. Başlarına ne gelirse gelsin fıçıyı elinden bırakmaması gerektiğini iyice anlamıştı. Orhan Dedenin söyledikleri kulaklarındaydı, batsalar bile fıçıyı korumak onun göreviydi.

Yarı batmış sandalı bir an öcne kurtarmalıydılar. Mılgun sandalın devrilmesini önlemek için olanca gücüyle çalışır, kürekleriyle dengeyi sağlarken, Orhan ile Emrayin kayıktakileri dışarı fırlatma işine giriştiler. Başka kurtuluş yolu kalmamıştı. İki tüfek, zıpkın, urgan kangalı, bir sürü ıvır zıvır, bu arada Orhan Dedenin çaydanlığı denizin dibini boyladı. Sıra ayıbalığı gövdesini atmaya gelince işler zorlaştı. Islanan et kütlesi iyice ağırlaşmış, kayganlaşmıştı. Alttan biraz kaldırıp kayığın kıyısından yuvarlamaya karar verdiler. Uğruna yollara düştükleri avlarını kendi elleriyle yok edeceklerdi. Oflayıp puflayarak kara yazgılarına sövgüler, lanetler yağdırarak koca gövdeyi kayığın kenarına doğru ittiler, sonra da denize deviriverdiler. Denizle aralarında geçen amansız çatışmanın o akıl almaz kargaşasında bile fokun ağırlığından kurtulan kayığın şöyle biraz yalpalayarak silkindiğini hissettiler. Batmalarını önleyen de buydu belki.

*

İlk kendine gelen Orhan Dede oldu. Nerede bulunduğunu, çevresini kuşatan kımıltısız cansız bulanık beyazlığın ne anlama geldiğini bir anda kavrayamadı. Sisti bu, evet, düpedüz sis. Okyanusu bir baştan bir başa kaplayan, yayıldığı her yerde aynı kusursuz, sessiz durgunluğunu sürdüren sis... Denizin üstünde donup kalmıştı, büyük bir suskunluk içindeydi.

Gözleri biraz alışınca kayığın belirgin çizgilerini, sonra dipte yatan insanları seçebildi. Emrayin ile Mılgun hemen küreklerin dibine yığılmışlardı. Tehlikeli bir fırtınanın pençesinden kurtulmuş olduklarını anımsayıp, yatanların boğuk horultularını duymasa, ikisinin de öldüğü kanısına varabilirdi. Kirisk gene dizlerinin dibindeydi. Zavallıcık su fıçısına yaslanmış, öylece uyuyakalmıştı.

Orhan Dede çocuğun soğuktan, ıslanmaktan buz kestiğini anladıysa da yapacağı bir şey yoktu.

Geçirdiği gecenin uyuşukluğu içinde kımıldamadan baktı. Ak saçlı başı önüne düşmüş, düğüm düğüm uzun elleri iki yanından sarkmıştı. Sızım sızım sızlıyordu bütün bedeni. O güne değin sayısız belalarla karşılaşmıştı ama bunun gibi acımasızını hiç anımsamıyordu. Neredeydiler şimdi? Fırtına onları ne denli uzağa atmıştı? Henüz Ohotsk denizinde miydiler, yoksa okyanusa mı sürüklenmişlerdi? Son fırtınadan beri ne kadar zaman geçmişti? Sisin ışık sızdırmaz tekdüze donukluğunda geceyi gündüzden ayırmak olanaksızdı. Eğer fırtınanın genellikle sabaha karşı dindiği göz önüne alınırsa vakit gündüz olmalıydı. Belki de öğle sonrasıydı.

Her nasılsa yaşamda kalmış olmanın sevincini duymakla birlikte, Orhan Dede başını önüne eğmekte haklıydı. Deniz yolculuğunda işlerine yarayacak bütün gereçlerini, yüzlerce samur derisi karşılığında gezici bir tüccardan aldıkları tüfeklerine varıncaya değin her şeylerini yitirdikten sonra, birazı içilmiş bir fıçı su ve iki çift kürekle ne yapabilirlerdi denizin ortasında?

Kürekçiler kendilerine gelince hep birlikte bir çıkış yolu araycaklardı elbet. Ama hangi yöne gideceklerini nereden bilebileceklerdi? En önemlisi de buydu zaten. Geceyi bekleseler, hava bulutlu olmasa, yıldızlara bakarak kendilerine yön çizebilirlerdi. Bu sefer de ne kadar kürek çekecekleri belli değildi. Sonuna değin dayanabilecekler; sahile ulaşmaya zamanları, güçleri yetecek miydi?

Sis de ne sisti hangi! Denizin üstünde kaskatı, devinimsiz duruyordu. Bütün evreni sisler kuşatmış, sonsuza dek böyle kalacak gibiydi.

Biraz su içse, piposunu tüttürseydi... Tütün konusunda fazla düşünmeye değmezdi. Islanan tütün kurur, piposunu da bir yerlerden arar bulurdu. Ama su? Yiyecek? Bunları düşünmekten korkuyordu. Şimdilik dayanabildiğine göre düşünmese de olurdu.

Deniz süt limandı, en ufak bir kıpırtı yoktu. Olduğu yerde duran sandal hafif hafif sallanıyordu. Suya öylece bırakılan kürekler yan yatmış yüzüyorlardı. Küreklerin bu duruşundan, Mılgun ile Emrayin'in, yorgunluğun son sınırına vardıkları, sonra da kürekleri kayığa almaya bile fırsat bulamadan derin bir uykuya daldıkları anlaşılabilirdi.

Bu durağanlık, bu beyaz karanlık içinde her şey tam bir ölü sessizliğine gömülmüştü. Deniz duruyor, sis duruyor, sandal duruyordu. Zaten ne gidecekleri yer belliydi, ne de ne kadar dayanacakları...

İşte bu umutsuzluk içinde dümenin başına kıvrıldı, öylece uyuyakaldı.

Onu uyandıran Kirisk'in dürtüklemeleri oldu.

– Dede! Dede! Kalk, su ver bize.

Silkindi yaşlı adam; kayıktakilerin uyandığını, başkanları olması dolayısıyla su dağıtımının kendine düştüğünü anladı. Görevlerin en zoru başlıyordu şimdi.

Sis bütün yoğunluğunu, bütün kımıltısızlığını sürdürüyordu. Denizde ise tam bir durgunluk vardı.

*

Günün kalan bölümünde sisler arasından yavaş yavaş kürek çektiler. Gidecekleri yeri bilmiyorlar, hiçbir hedef gözetmiyorlardı.

Kendilerine gelip durumlarını yakından gördüklerine göre artık oldukları yerde kalamazlardı, bir şeyler yapmalıydılar.

İlerliyorlardı şimdi. Fakat karaya doğru mu, yoksa tam tersine, karadan uzaklaşarak mı?

Devinmek onlara bir çeşit düş kurma olanağı sağlıyordu.

Bütün umutları sisin dağılması, yapacakları şeyi açıkça görebilmeleriydi.

Sis dağılırsa geceleyin yıldızlardan yönlerini bulabilirlerdi. Yıldızlara sığınmak onlar için tek kurtuluş yoluydu.

Bir umutları da karşılarına bir adanın çıkmasıydı. Adaya varınca yönlerini saptamak işten bile değildi.

Böylece sisler içinde gittiler, gittiler...

Bu arada Orhan Dede kayığa biraz çeki düzen vermişti. Önce ayaklar altında şapırdayıp duran suları kürekçilere boşalttırdı, sonra da iyice ısınıp kurusun diye Kirisk'i koltuğunun altına oturttu. Sıra içecek su dağıtmaya gelince, her birine eşit miktarda, çeyrek tas dolusu verdi. Kürekçilere kalsa hiç olmazsa fırtınalı gecenin ardından kana kana su içmek isterlerdi. Fakat Orhan Dede onlara gerekli uyarıyı ta baştan yaptı: Su yalnız onun uygun gördüğü zamanlarda, yalnız onun vereceği kadar içilecekti. Kararının

gerekçesine inandırmak istercesine birkaç kez salladı fıçıyı: Yarı yarıya boşalmıştı.

Hiç beklemedikleri, sevinçli bir olayı da belirtmeden geçmeyelim. Kayığın sularını temizlemeye giriştikleri sırada, kıç tahtası altında, fıçının arkasında fok derisinden bir torbaya doldurulmuş balık çirozu buldular. Kayığı boşaltırken bir sürü gereçle birlikte büyük yiyecek torbasını da denize atmışlar, fakat Emrayin'in karısının azık olarak hazırladığı çiroz torbası şans eseri sandalda kalmıştı. Çünkü torbayı Kirisk'in, gözü gibi koruduğu su fıçısının arkasına, tam oturma tahtasının altına koymuşlardı kayığa binerken. Zaten tuzlu olan çirozlar bir de deniz suyunu emince ağza alınmayacak bir tuzluluk kazanmışlardı. Fakat gene de yiyecekten sayılabilirdi. Ellerinde yeterince içme suyu olsa onlara yeter de artardı bile.

Susamak korkusuyla çirozlara kimse dokunmadı.

Sisin dağılmasıydı bütün istedikleri...

Denizin sessizliğinde, havanın durgunluğunda ıskarmozların gıcırtısı duyuluyordu hüzünlü hüzünlü. Büyük sessizliğin, kesintisiz durağanlığın ortasında bu gıcırtılar yolunu yitirmiş bir insanın inlemelerini, yakarışlarını andırıyordu: «Neredeyim, neredeyim, neredeyim?»

Hepsi sisin dağılmasını bekliyorlardı...

*

Ama sis ne dağılıyor, ne da dağılacağa benziyordu; yerinden kıpırdamıyordu bile. Sanki havsalaya sığmayacak büyüklükte bir dev, soludukça puslu hava püskürten gerçeküstü bir yaratık; yeri, göğü, denizi, bütün bu beyaz dünyayı yutuvermişti.

Sis devinin karnında yeniden gece oldu. Gecenin geldiği, karanlığın yavaş yavaş artmasından anlaşılıyordu. Yukarda gene ne gök vardı, ne yıldızlar...

Bir yerlere gitmiş olmak için kürek çekmenin hiçbir anlamı kalmamıştı.

Her an gökte yıldızların çıkmasını bekliyorlar, bu umutla dayanıyorlardı. Her an bir yel çıkabilir, o kahrolası, o yere batası sisi sürüp götürebilirdi. Uyku girmiyordu gözlerine. Yıldızlı gök kubbesini açsın diye göklerin tanrısına; yeleli, saçaklı yüzüyle denizlerin ötesinden uzanıversin diye rüzgârların efendisine yalvardılar.

Ama boştu hepsi; kimse onların yakarışlarına kulak asmıyor, sis, olduğu yerde kaskatı duruyordu.

Kirisk de bekliyordu yıldızların çıkmasını. Minik oyuncaklar gibi gökte ışıl ışıl oynaşan o yıldızlar şimdi ne çok işlerine yarayacaktı! Çocukcağız bir gece önce yaşadığı felaketten öylesine sarsılmış, ürkmüştü ki... Zaten çocuk ruhu hemencecik kırılıp dökülüverir, bütün umutları bir anda yıkıntıya dönebilir. Fakat onunla aynı kayıkta bulunan büyüklerin, yaşamlarının sona erdiğini sandığı o öldürücü tehlike karşısında direnmeleri, kudurgan doğa gücünü en sonunda alt edebilmeleri onun umutlarını yeniden canlandırmış; bir kurtuluş yolu çıkacağına inandırmıştı. Gökyüzünde yıldızların parlamasıyla birlikte acılarının da son bulacağına güveni tamdı şimdi.

Yeter ki, çabucak gerçekleşsindi umutları, geldiği kıyılara, Ala Köpek Dağı'na bir an önce dönebilsindi. Çok acıkmış, susamıştı. Üstelik açlığı, susuzluğu her geçen dakika artıyordu. Annesine, evine, tanıdığı insanların yanına, köyünün dumanlarına, derelerine, otlarına dönmek için karşı konulmaz bir istek duyuyordu.

Felakete uğrayanların bütün gece sabırsızca bekleyişleri boşa çıktı: Ne sis dağılmış, ne yıldızlar görünmüş, ne de denizin durumu değişmişti.

Rutubet ve soğuk neyse ama susuzluk dayanılacak gibi değildi. Kirisk yalnız kendisinin susadığını sanmaktaydı, ama ötekiler de susuzluktan kırılıyorlardı. En çok susayan gene de Kirisk'ti ve kendisinin herkesten çok susamasına üzülüyordu.

Kirisk'in dayanamayıp biraz su istemesi üzerine Orhan Dede kestirdi attı:

– Hayır, şimdi olmaz! Katlanmalısın!

O günün sonuna doğru babası, Mılgun, Kirisk, açlığa karşı koyamadıkları için, biraz çiroz yemek zorunda kalmışlardı. Çirozu yerken su da içmişlerdi azıcık, gelgelelim yetmemişti bu onlara, biraz vakit geçince daha çok susamışlardı. Oysa dede çirozlara el sürmemiş, dayanmış, bir yudum bile su içmemişti. O gün üçü, bir kez sabahleyin bir kez de akşamleyin su içtiler. Ama Orhan Dede içmedi, bekledi. Akşam payı tasın dibinde, azıcıktı zaten. Fıçıdaki su gittikçe azalıyordu.

İnsanın canı durmadan isterse beklemek iki kat acı gelir.

İşte o gece de bitmek bilmedi. Öte yandan sis dağılmadı, ol-

duğu yerde donmuş gibi durdu. Deniz hiç kıpırdamadı...

*

Sabahleyin gene hiçbir değişiklik olmadı. Yalnızca kirli boz sis kütlesi biraz aralandı, aydınlandı. Birbirlerinin yüzlerini, gözlerini seçebiliyorlardı ancak. Kirisk o güne değin ne böyle durgun bir sis görmüştü, ne de cıvayla doldurulmuşçasına donuk donuk parlayan, ağır, kıpırtısız, böyle bir deniz...

En ufak bir esinti yoktu.

Fakat büyüklerin yüzlerinde o sabah gördüğü değişiklik çocuğu afallattı. Zayıflayan yüzlerden sert kıllar çıkmış, bakışlar süzülmüş, gözlerin çevresinde ölümcül hastalarda görülen koyu halkalar oluşmuştu. Babasının, o her zaman güçlü, kendine güvenen adamın bile yalnız sakalı kalmıştı değişmeyen. Isırıla ısırıla kan oturmuş dudaklarıyla, acıklı bakışlarıyla, suskun duruşuyla hüzün veriyordu insanın yüreğine. En fazla çöken de Orhan Dedeydi. Beli ikiye bükülmüş, saçları ağarmış, fırlak gıdılı boynu iyice uzamıştı. Şimdi gözleri daha çok sulanıyordu. Onun Orhan Dede olduğunu gösteren tek şey somurtkan bakışıydı. Oymağın bilge kişisinin o anlam dolu, derinliğine erişilmez, saygı uyandıran bakışı...

Gün, adam başına birkaç yudum su dağıtmak gibi zorlu işle başladı. Fıçıyı koltuğunun altına alan yaşlı adam elleri titreye titreye, az az döküyordu. İlkin Kirisk'e verdi tası. Tası kaptığı gibi ağzına götüren çocuk, dişleri birbirine vurarak suyu yudumladı. İçinin ateşi bir anda söndü, başına korkunç bir sızı girdi. Fakat tası geri verirken aynı ateş gelip oturdu döşüne. Hatta içindeki azgın hayvan uyanmış gibi, susuzluğu daha da arttı. Sonra Mılgun ile Emrayin içtiler. Onların su içişine bakarken insanın yüreği parçalanırdı. Tası titreyen elleriyle kapıyorlar, içtikten sonra dedenin yüzüne bakmaksızın geri veriyorlardı. İçeceklerinin az kalışından o suçluydu sanki. Sıra kendisine gelince yaşlı adam fıçının tıpasını kapattı, yerine koydu. Onun bu yaptığı Kirisk'e inanılmaz bir şeymiş gibi geldi. Fıçı onun elinde olsa tası ağzına değin doldurup içer, kana kana içer, bayılıncaya dek içerdi. Bir kerecik doya doya içsin de sonra ne olursa olsundu. Oysa Orhan Dede payına düşen suyu içmemişti. Tasın dibini bile zor örten suyu esirgemişti kendinden.

Emrayin dayanamadı, güçlükle çıkan boğuk sesiyle:

– Niye öyle yapıyorsun, dede? Dün de içmedin. Ölmekse hep birlikte ölürüz, dedi.

– Aldırma sen bana, oğul.

– Hayır, bu yaptığın doğru değil!.. Bak, sen içmezsen ben de içmem.

– Şurada içecek ne kaldı ki! Niye böyle diyorsun?

Az sonra, «Amma da anlayışsız adamlara çattık!» dercesine acı acı gülümsedi, fıçıyı yerden aldı, tıpasını açtı, tasa biraz su döktü.

– Benim yerime Kirisk içsin, dedi.

Çocuk şaşırdı, ötekiler yerlerinde donakaldılar. Dede tası uzattı.

– Al, Kirisk. Senin bu, iç!

Kirisk hep susuyordu.

– İç! dedi Mılgun.

– İç! dedi Emrayin.

– İç! dedi Orhan Dede.

Kirisk karar veremiyordu. Susuzluktan dili damağı kuruduğu, kendisine uzatılan birkaç yudum suyu içmeyi ölesiye istediği halde yapamıyordu bunu. Göğsünü yakan ateşi bastırmaya çalışarak;

– Hayır, sen iç, dede, dedi.

Gözleri kararmıştı, başı dönüyordu.

Bu yanıt karşısında yaşlı adamın eli titredi, okşayan bakışları çocuğun yüzünde erirken derin derin göğüs geçirdi.

– Yavrum, ömür boyu ben öyle çok su içtim ki! Artık içmesem de olur. Ama sen yaşamak için...

Yaşlı adam cümlesini yarıda kesti:

– Beni anlıyorsun, değil mi? İçeceksin bunu, içmek zorundasın. Beni hiç düşünme. Al...

Kirisk suyu yudumlarken içinin gene bir anlığına serinlediğini, yangının söndüğünü hissetti. Fakat hemen peşinden su içme isteği yeniden alevlendi. Bu sefer biraz çürümüş ağaç tadı kalmıştı ağzında. Ama önemi yoktu bunun. İçecek su olsun da nasıl olursa olsundu. Gelgelelim gittikçe azalıyordu o su da...

Yaşlı adam kürekçilere döndü:

– E, ne yapıyoruz? Böyle hep aynı yerde duracak değiliz ya?

Hepsi susuyorlar, sandaldan iki kulaç ötesi görünmeyen yoğun sise gözlerini dikmiş bakıyorlardı.

– Gidecek yerimiz var mı? dedi Emrayin içini çekerek. Mılgun birden öfkelendi.

– Ne demek «Gidecek yerimiz var mı?» Böyle aynı yerde çakılıp gebersek daha mı iyi?

– Ha yürümüşüz, ha durmuşuz, ne farkeder? Bu siste nereye gidecceğimizi bilmedikten sonra.

Mılgun'un öfkesi kabarmıştı bir kere.

– Sisine başlatma şimdi! Yürüyeceksek yürüyelim, değilse devireyim şu namussuz kayığı! Hep birden balıklara yem oluruz hiç olmazsa. Anladın mı, sakallı Emrayin? Gidelim diyorum sana!

Kirisk afalladı. Mılgun Amcası adına büyük bir utanç duydu. Bir insan kendisinden büyüğe bu sözleri nasıl söylerdi? Demek ya onun ruh düzeni allak bullak olmuş, ya da kayıktakilerde birbirine saygı diye bir şey kalmamıştı. Herkes susuyor, yaratılan ağır havanın etkisiyle kara kara düşünüyordu. Hırsını yenemeyen Mılgun'un, göğsü kalkıp kalkıp iniyordu. Emrayin başını önüne eğmişti. Bakışını onlardan kaçıran Orhan Dedenin yüzünde, dört bir yanlarını kuşatan sisin donukluğu vardı.

Emrayin dayanamadı;

– Kusura kalma, Mılgun. Ben laf olsun diye söyledim. Gitmeyip de ne yapacağız? Hadi, yapış küreklere! dedi.

Iskarmozlar yeniden gıcırdamaya, kürekler uçlarından sular sıçratarak yeniden inip inip kalkmaya, sandalın ardında hiçbir iz bırakmayan deniz yeniden açılıp kapanmaya başladı. Fakat gitmiyorlar, yerlerinde sayıyorlardı sanki. Nereye giderlerse gitsinler, büyülü bir sis halkası çevreliyordu onları. Bu durum Mılgun'u çileden çıkarmaya yetti.

– Hay, senin sisin yerin dibine batsın, e mi? Dinle beni, Sakallı Emrayin, buna kürek çekme mi derler? Kıpırdan biraz, haydi! Çalıştır kollarını! Durma!

Böyle derken bir yandan da bütün gücüyle asılıyordu küreklere. Amca oğlunu kızdırmamaya çalışan Emrayin, onun sözlerine kırıldığı için bu delice oyuna kaptırmıştı kendini.

Sandal hızını artırdıkça artırdı, nereye ne için varacağı bilinmeyen çılgınca bir gidiş tutturdu. Mılgun ile Emrayin birbirlerinden geri kalmamaya çalışıyorlar; sisi yenmek, içinden kaçıp kurtulmak istercesine, şiddetli, kudurgan, gözü dönmüş bir yarışı sürdürüyorlardı.

Küreklerin uçlarından sular saçılmaya, deniz, kayığın yanla-

rından şırıl şırıl akmaya, terle kaplı, sırtarmış suratlar eğilip eğilip kalkmaya başladı. Omuzlar öne eğilirken kürekler geriye savruluyor, dikleşirken ileri fırlıyordu.

Soluk alıyorlar, soluk veriyorlar, soluk alıyorlar, soluk veriyorlar... Alıyorlar, veriyorlar, alıyorlar, veriyorlardı...

Önde sis, arkada sis, çepeçevre sis...

Mılgun'un;

– Hadi, hadi, hadi! diye kışkırtıcı çığlıkları yükseliyordu arada bir.

Kirisk başlangıçta canlandı, hareketin aldatıcılığına kandı, umutlandı. Ama bunun boş, yararsız bir şey olduğunu anlamakta gecikmedi. Bu saçma yarışı durdurmasını bekleyerek korkuyla baktı Orhan Dede'nin yüzüne. Oysa yaşlı adam oralarda değildi; dalgın bakışları uzakta bir noktaya çakılmış, yüzünde katı bir umursamazlık donup kalmıştı. Ağlıyor muydu, yoksa her zamanki gibi gözleri mi sulanıyordu; yanaklarına inen yaşlardan belli değildi. Kayığın kıçındaki yerinde, olanlara aldırmaksızın, kıpırtısız oturuyordu.

Sisler arasında parçalanırcasına çırpınan sandal nereye, niçin gittiğini bilmeden koşturuyordu.

– Hadi, hadi, hadi, hadi! sesleri yükseliyordu çığlıklar halinde.

Hayli sürdü bu kovalamaca. Sonra kürekçiler solumaya, kayığın hızı gitgide azalmaya başladı. Çok geçmeden, solukları iyice kesilen yarışçılar kürekleri yanlara bıraktılar. Mılgun utancından başını doğrultamıyordu.

Acı gerçeği böylece anlamış oldular. Ne sisi yenebilmişler, ne de onları kuşatan koyuluğun çemberinden kurtulabilmişlerdi. Denizin ölü dinginliği, yoğun sisin kesintisizliği, bunların ortasında tam bir bilinmezlik değişmeden sürüyordu. Kendi başına bırakılan kayık o hızla bir süre daha yüzdü, sonra yavaşladı, durdu.

Niçin, yapmışlardı bunu? Ellerine ne geçmişti? Ama ilk yerlerinde dursalar daha mı kazançlı olacaklardı? Genç değil.

Belki hepsi aynı şeyi düşünüyorlardı. İki gündür yiyip içmeyen Orhan Dede, bedenin de kalan son gücü korumak istercesine ağır ağır konuşarak;

– Şimdi beni dinleyin, dedi. Sis günlerce kalabilir. Olmuştur böyle zamanlar. Siz de biliyorsunuz... Bu çeşit olayları hep işittik. Öldürücü hastalık, salgın gibi, süresi doluncaya değin yedi, sekiz,

belki on gün daha kalabilir denizde. Bu sefer ne kadar sürer, kimse bilemez. Eğer bu da onlardan biriyse durumumuz zor. Çirozumuz azaldı, zaten su olmadıktan sonra çiroz ne işe yarar. «Suyumuz» derseniz, işte şuncağız...

Orhan Dede böyle diyerek fıçıyı salladı. Fıçının dibinde çalkalanan su yarım karış ya var, ya yoktu.

Herkes susuyordu. Yaşlı adam da sustu. Onun söylemek istediğini anlamışlardı: Suyu günde bir kez, tasın azıcık dibinde içerlerse daha uzun süre dayanabilirlerdi. Bir de şans yüzlerine güldü mü, sisin baskınını yendiler gitti demekti. O zaman güneş çıkar, yıldızlar görünür, belki de karaya ulaşmayı bile başarırlardı.

Durum buydu, başka bir çıkış yolu yoktu. Fakat söylemek kolaydır da yapmak zordur. İnsanın aklıyla benimsediğini bedeninin benimsemesi güçtür çoğu zaman. İşte bu yüzden, susuzluktan kıvrananlar hemen su içmek, hem de tasın dibinde değil, çok, pek çok içmek istiyorlardı.

İçine düştükleri çıkmazı anlayan Orhan Dedenin durumu hepsininkinden ağırdı. Göz göre göre eriyordu adamcağız. Derin buruşuklarla kaplı yüzü her saat kararıyor, bedenini kasıp kavuran sancıların etkisiyle gitgide kuruyup çöküyordu. Kendini acılara katlanmaya zorlamak ne derece güç olmalı ki, sulanan gözlerinin yumuşak bakışları bile sertleşmişti. Ama henüz bu bedende can vardı, çürümekte olan bir ağacın, kökleri üzerinde dimdik durması gibi, dik duracaktı bir zaman daha. Ölmeden önce, kurtuluşları için önem taşıyan her şeyi söyleyip bitirmeliydi.

– Hak, aklıma gelen bir şey daha var. Bir gözünüz havada, kulaklarınız tetikte olsun; bir de bakmışsınız aguguk[1] kuşu uçuvermiş üstümüzden. Böyle havalarda denizlerde uçan tek kuştur aguguk. Bulunduğumuz yer bir ada ile kara arasındaysa bize yönümüzü gösterir. Açık denizlerde bu kuşlar sağa sola sapmaksızın, dümdüz uçarlar. Unatmayın bunu.

Mılgun hep öyle başı önünde, kaşları çatık;

– Eğer adayla kara arasında değilsek ne olacak? diye sordu.

– Ne olacak, kuşu göremeyiz o zaman.

Kirisk aguguk kuşunun denizlerde ne aradığını sormak üzereydi ki, Mılgun, asık suratında acı bir gülümsemeyle daha önce davrandı:

(1) Kutup baykuşu (Yazar).

– Peki, dede, aguguk bizim üstümüzden değil de başka bir yerden, ta uzaklardan uçarsa ne yaparız?

– O zaman da göremezsiniz onu.

– Demek, göremeyeceğiz? Öyle de olsa, böyle de, bitik işimiz! O halde ne diye bekliyoruz burada!

Mılgun sinirli bir kahkaha attı, sonra sustu. Hepsi bir tuhaf olmuşlardı; ne yapacaklarını, ne diyeceklerini bilemiyorlardı.

O sırada aklına birtakım gariplikler gelen Mılgun, elinin ayasıyla küreklerden birine vura vura ıskarmozundan çıkardı, sonra kayığın ucuna dinelenerek küreği denge sırığı gibi elinde tutmaya başladı. Ne ötekiler ona bir şey söyleyebiliyorlar, ne de o onlara aldırıyordu.

Mılgun elindeki küreği öfkeyle sallıyor, olanca hıncıyla bağırıyordu.

– Ey, kancık köpek! Ey, rüzgârların şamanı denen kaypak herif! Eğer rüzgârların efendisi gerçekten sensen hani nerde rüzgârın? Yoksa ininde geberdin mi? Yahut dünyanın bütün erkek köpekleriyle teker teker çiftleşiyor da bizim şu pis sisin içinde kalakaldığımızı, bize rüzgâr göndermen gerektiğini unuttun mu? Yanımızda bir de çocuk bulunduğunu görmüyor musun? Bu çocuk yemek ister, içmek ister, her şey ister! Ömründe ilk kez ava çıktığını söylüyorum sana! Bize bunları yapman, böyle davranman mertliğe sığar mı? Kokuşmuş ayıbalığı boku değil de rüzgârların efendisiysen yanıt ver bana! Gönder rüzgârını! İşitiyor musun? Topla sisini kuyruğunun altına! Anlıyorsun beni, değil mi? Hadi, köpek, gönder rüzgârını, en korkunç fırtınanı, Tlangila'nı[1] gönder! Gönder ki bizi denize yuvarlasın, dalgalar yutsun bizi, uyuz köpek! İşitiyor musun? İşitiyor musun beni? Senin kuratına, kıllı suratına işeyeyim! Gerçekten rüzgârların efendisiysen gönder rüzgârlarını, gönder de batır sandalımızı! Eğer batırmazsan, sen köpeklerin en kancığı, ben de en uyuz erkek köpek olarak yanaşacağım sana! Ama yağma yok, yapmam seni! İşte al, al al, al!.. Isır, ısır!..

Böylece en ağır sözlerle şamana, rüzgârlarını nerede, nasıl sakladığı bilinmeyen kutsal şamana sövgüler yağdırdı. Kısılan sesiyle bir yandan bağırıyor, küfrediyor, aşağılıyor; bir yandan da rüzgârların efendisine rüzgâr göndermesi için yalvarıyordu.

(1) Şiddetli, soğuk güneybatı rüzgârı. (Yazar)

Sonra küreği bütün gücüyle denize fırlattı, yerine oturup başını ellerinin arasına alarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Mılgun'un, çocuklarının adlarını anarak, hıçkırıklardan boğulurcasına ağlaması, bir erkeğin ağladığını hiç görmemiş olan Kirisk'i irkiltti, şaşırttı.

– Dede! Dede! Neden öyle yapıyor, neden ağlıyor! Mılgun Amca?

Yaşlı adam çocuğun elini tuttu.

– Korkma, yavrum, geçer. Sen ona bakma. Ağlaması durur şimdi. Üzülme. Hadi...

Gerçekten de az sonra Mılgun yatıştı, ama ellerini yüzünden çekmeksizin bir süre daha omuzları sarsıldı, sessiz sessiz hıçkırdı. O arada Emrayin sandalı küreğin düştüğü yere yaklaştırdı, yüzen küreği yakaladı, sudan çıkarıp yerine taktı. Bir yandan da Mılgun-'un gönlünü alıyordu:

– Mılgun, canını sıkma, kardeşim. Haklısın, sisin içinde boğulup kalmaktansa boraya tutulmak daha iyi. Biraz bekleyelim. Bir de bakmışsın, deniz açılıvermiş. Beklemekten başka çıkar yol yok...

Mılgun karşılık vermedi. İnsanın yüzüne bakmaktan korkan kaçıklar gibi öne doğru eğildikçe eğiliyor, sanki başını bacaklarının arasına sokmaya çalışıyordu.

Denizin üstünde asılıp kalan Ulu Sis yeryüzünü kesintisiz, ölü, donuk bir karanlığa gömmüştü. Ne bir esinti vardı, ne de kıpırtı. Mılgun'un bütün sövülerine, aşağılamalarına karşın rüzgârların şamanı suskun, aldırmaz görünüyordu. Oysa yer yerinden oynamalı; borasıyla, fırtınasıyla çullanmalıydı onların üstüne.

Aynı yerde durmuş olmamak için Emrayin kürekleri yavaş yavaş çekiyor, kayık süzülerek ilerliyordu. Orhan Dede gene kendi evrenine dalmıştı, belki de sevgili Deniz Kızı'nı son kez düşünmekteydi.

Adamcağızı gamlı düşüncelerden çekip çıkaran Kirisk oldu:

– Dede, dede! Agukuk kuşu neden adalara uçar?

– Ha, sana söylemeyi unuttum, yavrum. Böyle havalarda denizlerde uçabilen tek kuştur aguguklar. Adalara avlanmaya giderler; balık mı olur, fok yavrusu mu, ne bulurlarsa avlarlar. Geceleyin, böyle sisli havalarda gündüz gibi görür gözleri. Baykuşların en irisi, en güçlüsüdürler.

Kirisk kurumuş dudaklarıyla mırıldandı.

– Ah, benim de öyle gözlerim olsaydı. Size ne yana gideceğinizi söyler, hemen karaya çıkarırdım. Ondan sonra çok çok su içer, doya doya içerdik. Benim de gözlerim öyle olsaydı...

– Herkesin kendine göre gözü vardır, oğlum.

Uzun bir sessizlikten sonra yaşlı adam aynı konuşmaya dönmek istiyormuş gibi çocuğun yüzüne dik dik baktı.

– Çok mu zor susuzluk? Dişini sık, çocuğum. Dayanırsan büyük avcı olursun. Suyu aklına hiç getirme, hep başka şeyler düşün. Erkekçe dayan.

Kirisk yaşlı adamın dediğini yapmaya çalıştıysa da eline pek bir şey geçmedi. Üstelik suyu düşünmemek için uğraştıkça içinin su içme isteği daha çoğalıyordu. Hem öyle de acıkmıştı ki! Elinden gelse Mılgun gibi bas bas bağıracaktı.

O gün de öyle geçti. Bütün gün uzaklardan dalgaların hışırdamasını, esecek serin bir rüzgârın sisi üzerlerinden süpürüp götürerek onlara kurtuluş yolunu açmasını beklediler. Fakat aynı sessizlik, kafalara, kulaklara uğultu veren aynı durgun, ölü sessizlik sürdü gitti. Kesintisiz, dayanılmaz susuzluk içlerindeydi hep. Engin bir denizin ortasında bulunmak ve susuzluktan gebermek akıl alacak şey değildi.

Akşama doğru Mılgun iyice kötüledi. Ağzını bıçak açmamış, bakışları gitgide körleşmişti. Boğazını ıslatsın diye ona biraz su içirdiler. Orhan Dede, gözlerini fıçıdan ayıramayan Kirisk'e, arkasından Emrayin'e de verdi tasın dibinde azıcık azıcık. Kendisi ağzına gene bir damlacık koymadı. Fıçıyı oturağın dibine yerleştirdikten sonra kıpırdamaksızın oturuşundan, gözlerinin dalgın, aydınlık bakışından onun uzak, yüce düşüncelerle içli dışlı olduğu anlaşılabilirdi. Bu duruşuyla kayanın tepesine tünemiş, suskun, kararlı bir kartal gibiydi. Sanki ne susuzluk ateşi, ne de başka bir bedensel acı yıkabilirdi onu. Başına gelecekleriın bilincinde, gücünün her damlasını korumaya ve yaşamın son olayına hazırlanıyor gibiydi. Ah, şimdi yanında bir de piposu olaydı! Sevgili Deniz Kızı'nı düşünürken son kez piposunu tüttürmeyi nasıl canı istiyordu.

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz kızı,

Orhan Dede kendini tanıyor; Sonsuzluk'un eşiğinde gücünün, onurunun daha ne kadar ayakta kalacağını biliyordu. Onu, düşündüğü şeyden alıkoyan Kirisk'ti. Son günlerde ona iyice bağlanan, bir korunak, sıcaklık aranışıyla dizinin dibine sığınan Kirisk... Acıyordu çocuğa. Gene de onun uğruna yapmalıydı aklındakini.

Orhan Dedenin, bilge ihtiyarın, uzun süren son günü, kederli günü böyle bitti.

Sisler kararıyordu. Bir gece daha bastırmıştı.

Hava o gece de değişmedi. Sisin durağanlığı, uyuşukluğu sürdü gitti.

Akşamın suskun karanlığı ardından gelen gece dayanılmaz derecede uzun ve ürkütücüydü. İster rüzgâr essin, ister fırtına çıksın, isterse ne olursa olsundu, yeter ki hava açılsın, yıldızlar görünsündü. Fakat gece hiçbir değişiklik getirmedi. Ne suda bir çırpıntı vardı, ne havada bir esinti, ne de sonsuz sessizlik ve karanlıkta en ufak bir kımıltı. Susuzluktan, açlıktan kırılan dört kişinin bindiği yitik sandal sislerin, bilinmezliğin ve yazgıya bırakılmışlığın içinde yalnız başına dönüp duruyordu.

Kirisk farkına varmadan uyudu. Uyumadan önce dayanılmaz susuzluğun kemirici sancılarıyla uzun süre kıvranmıştı. Onu canlı canlı yiyip bitiren acıların sonu geleceğe benzemiyordu. Ah, biraz su olaydı; iç sızılarını dindirecek, göğsündeki yangını söndürecek biraz su!.. Karın ağrısının yavaş yavaş uyuşması, körleşmesi gibi açlık duyusu da derinlere kaçmış; onun yerine susuzluk tüm benliğini sarmıştı. Bu yangını söndürecek hiçbir şey yok muydu?

Çocukluğunda, yakalandığı ağır bir hastalıktan dolayı döşeğinde terin–suyun içinde yatarken gene böyle, uzun bir zaman susuzluktan kıvranmıştı. Annesi her an başucunda bekliyordu; ıslak bir bezle alev alev yanan alnını serinletiyor, gizli gözyaşları arasında kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. Yağ kandilinin titrek ışığında annesinin kaygılı yüzü, üzerinden hiç gitmedi. Kirisk hep su içmek istiyor; bir yandan da, o sırada ava çıkmış bulunan babasının dönmesini bekliyordu. Fakat her iki isteği de gerçekleşmiyordu çocukcağızın. Çünkü babası uzaklardaydı, annesinin ise su vermeye niyeti yoktu. Hastayken su içilmezmiş, zararlıymış. Annesinin bezle dudaklarını ıslatması susuzluğunu bir an için yatıştırıyordu, işte o kadar. Sonra gene susuyor, içi cayır cayır yanıyordu.

Annesi suç içmemesi, dayanması için dil döküyordu durmadan. Hastalık ancak böyle geçermiş.

– Dişini sık, yavrum; göreceksin, sabaha değin bir şeyin kalmayacak. En iyisi kendi kendine; «Mavi yarasa, su ver!» diye üstele. Bak, o zaman susuzluğun nasıl azalacak! Mavi yarasadan su getirmesini iste... Ama çok çok iste, durmadan iste...

O gece susuzlukla boğuşurken hep annesinin öğrettiği sözleri mırıldanmış, hep mavi yarasının su getirmesini beklemişti: «Mavi yarasa, su ver! Mavi yarasa su ver!» Ateşten kendini oradan oraya atarken sayıklamaya başlamıştı zaman zaman: «Mavi yarasa, su ver! Mavi yarasa, su ver!» Mavi yarasanın gelmesi için yalvarmış, ağlamış, hep onu çağırmıştı: «Mavi yarasa, su ver!» En sonunda koşup gelmişti mavi yarasa. Ormanda öğle vakti çıkan bir esinti gibi serin, ele geçmez bir yaratıktı bu. Onu iyice seçememişti. Mavi bir kelebeğin görünmez kanatlarıyla uçuyor, yumuşak tüyleri yüzüne, boynuna, ellerine değdikçe onu serinletiyor, susuzluğunu gideriyordu. Ona su da getirmiş olmalıydı. Çünkü doya doya, kana kana içmişti; onu çepeçevre kuşatan sular hışırdayarak başını ıslatmaya başlamıştı.

Ertesi sabah gözlerini açtığında bir yeğnilik vardı üstünde, kuş olup uçacaktı sanki. İyileşmişti, yalnız çok cılızdı. O günden sonra, hastalığında ona su getiren, iyileşmesini sağlayan mavi yarasa hiç aklından çıkmadı.

İşte şimdi, sandalda susuzluktan kıvranırken gene mavi yarasayı düşündü. Ah, şimdi geliverse, ona biraz su getirseydi. Mavi yarasa ile birlikte annesinin özlemi düştü yüreğine. Yatağında buram buram terlerken, başucunda üzerine eğilen annesini acıyla, içi burkularak anımsadı. Gözyaşlarından ıslanmış yüzü, ne üzüntülü, bakışları ne tasalı, sevgi doluydu! Oğlu için elinden gelen her şeyi yapmaya hazır, korkulu gözlerini ondan ayırmaksızın hep yanında beklemiş, dua etmişti. Şimdi neredeydi, ne yapıyordu? Deniz kıyısında ağlayıp sızlıyor, dövünüyor, oğlunu mu bekliyordu? Denizin dili yok ki, söylesin! Kimse yardım edemeyecek, acısını dindiremeyecekti. Kadınlarla çocuklar Ala Köpek Dağı'nın sırtlarında ateş yakmaktan, zavallı annesine umut vermekten başka ne yapabilirlerdi ki...

Kayık hep öyle, yavaş yavaş son kurtuluş umutlarını da yitiren yolcularıyla birlikte, gece karanlığının çöktüğü ölüm boşlu-

ğunda ağır ağır süzülüyordu. Hayır, güçler denk değildi: Güneş'in Evren'i aydınlatışından önce var olan sonsuz karanlığa karşı, dayanıksız bir sandalda kendi başlarına bırakılmış dört kişi... Okyanusun ortasında susuz, yiyeceksiz, yol gösterici yıldızları bile bulunmayan dört kader ortağı...

Kirisk kısa ömründe ne böyle karanlık bir gece görmüştü, ne de susuzluk acılarının bu derece dayanılmaz olduğunu bilebilirdi. Kendine güvenini biraz olsun artırmak için, hasta yatağında yardımına koşan, ona su veren mavi yarasayı düşünmeliydi en iyisi.

Annesinin öğrettiği duayı bıkmadan usanmadan fısıldamaya koyuldu: «Mavi yarasa, su ver! Mavi yarasa, su ver!» Mucize gerçekleşmese de hep yalvaracak, mavi yarasayı çağıracaktı. Susuzluğa karşı bu onun tek büyüsü, tek umuduydu...

Mavi yarasa, su ver!

Böyle kendi kendine mırıldanıp oyalanırken kimi uyukluyor, kimi yeniden uyanıyor; o arada Orhan Dede ile babası arasında geçen konuşmalara kulak kabartıyordu. Arkası gelmek bilmez, alçak sesli bir konuşmaydı bu. Araya uzun suskunlukların karıştığı bu garip mırıltı, kimi sözcüklerin boğuntuya getirilmesi, eksik söylenmesi yüzünden tam olarak anlaşılamıyordu. Ama Kirisk, koltuğunun altına büzüldüğü Orhan Dedenin sözlerini açıkca seçebiliyordu. Yaşlı adamın zorlamalı bir konuşması vardı; boğazından çıkan hırıltıları, guruldamaları güçlükle bastırdığı ortadaydı. Babası ise kürek başında uzakta olduğundan sesi doğru dürüst duyulmuyordu.

Emrayin, konuşmasının işiltilmesinden korkarcasına;

– Benden akıl öğrenecek değilsin, ama iyi düşün, dede. Sen ki, bilge bir kişisin... diyordu.

Orhan Dede aklına koyduğundan kolay dönecek lerden değildi.

– Düşündüm, çok düşündüm. Böylesi daha iyi, oğlum.

Uzun bir aradan sonra Emrayin şunları söyledi:

– Hepimiz bir kayıktayız, birimize ne olacaksa ötekilere de aynısı olur.

Orhan Dede hırıltılı, acı bir sesle;

– Alınyazım böyleymiş, oğul dedi. Yazgının elinden kaçıla-

mayacağını bilirsin. Ölümden kimse kurtulamayacağına göre, ona bir an önce koşarsan başkalarına zaman kazandırabilirsin. Şöyle bir düşünsene: Bakmışsın birden yolunuz açılmış, toprak görünmüş, ama birkaç yudum suyun yokluğu yüzünden karaya ulaşamayorsunuz. Böylesi daha mı akıllıca bir davranış olurdu?

Kirisk'in tam anlamadığı bu yanıttan sonra ikisi de sustular.

Kirisk bir yandan uyumaya çalışırken, bir yandan da mavi yarasayı çağırıyordu. Hele bir uyuyabilse, mavi yarasa yüzde yüz gelecekti, inanıyordu buna. Ama uyuyamıyordu ki...

Mavi yarasa, su ver!

– Mılgun'un durumu nasıl? diye sordu Orhan Dede.

– Hep öyle, yatıyor.

Yaşlı adam bir süre sustu.

– Demek, yatıyor... Kendine gelince diyeceklerimi ona ilet, e mi?

Emrayin'in sesi çatallaştı, zorlamalı bir öksürükle düzeltti sesinin pürüzünü.

– İletirim, dedi.

– Onu sevdiğimi söyle. Yaman bir avcı, yiğit bir insan. Her zaman saygı duymuşumdur.

Yeniden sustular.

Mavi yarasa, su ver!

Babasının söylediği başka bir şeyi Kirisk açıkça duyamadı, Orhan Dede ise şunları söyledi:

– Hayır, bekleyemem. Görmüyor musun, dayanacak gücüm kalmadı. Cins köpek gözden ırak geberir. Ben de öyle yapacağım. Ulu bir kişi olduğuma inanıyorum. Deniz Kızı düşlerimden hiç eksik olmamıştır. Ama sen bunu anlamazsın. Onun yanına gideceğim...

Onlar böyle mırıl mırıl konuşadursunlar, Kirisk hep su getirecek yarasasını çağırarak uyumaya çalışıyordu.

Mavi yarasa, su ver!

Emrayin, Orhan Dedeye yaklaşarak şunları söyled:

– Anımsıyor musun, dede, birgün tüccarlar ren geyiklerinin çektiği kızaklarla gelmişlerdi de, onlardan balta filan almıştık? Hani, kızıl saçlı, iriyarı bir adam vardı? Uzak bür ülkede ulu bir kişinin yürüyerek denizi geçtiğini anlatmıştı...

– Evet, böyle bir işi yapacak insanın çok büyük olması gerekir. Bizim ulu varlığımız da Deniz Kızı'dır.

Uykusu gelmiş olan Kirisk'in kulağına şu sözler belli belirsiz çalındı.

– Bekle biraz dede, biraz daha düşün.

– Ben yaşayacağım kadar yaşadım, yetişir, oğul. Artık dayanamayacağım, karşı koymaya çalışma.

– Bu karanlıkta mı?

– Ne farkeder?

– Sana söyleyeceklerim bitmedi daha...

– Konuşmanın sonu gelmez. Bizden sonra da sürer gider...

– Ah, ne karanlık!

– Tutma beni, dayanamıyorum, gücüm tükeniyor. Bu işi hemen bitirmeliyim...

– Ne karanlık!

– Hiç olmazsa siz dayanırsınız, az çok suyunuz var nasıl olsa.

Kirisk, iri, sert bir elin yoklaya yoklaya başını bulduğunu, onu okşadığını anladı uykusunun arasında. Orhan Dedenin eliydi bu. Ilık, ağır, iri el onu korumak, tanımak istercesine bir süre oyalandı başının üstünde...

*

Düşünde denizde yürüdüğünü gördü Kirisk. Karanın bulunduğu yere, su içmeye gidiyordu. Ne batıyor, ne devriliyordu yürürken. Çevresindeki görüntü şaşırtıcıydı, çok da göz alıcıydı. Tertemiz, duru bir su dört bir yanda uzayıp gitmekteydi. Denizden, deniz suyundan başkası yok sanırdınız yeryüzünde. İşte Kirisk bu suya basarak, karada yürüyormuş gibi yürüyordu. Dalgalar çalkanıyor, ışıldıyordu. Bu dalgaların nereden gelip nereye gittiği de belli değildi.

Suyun üzerinde yürürken yapayalnızdı Kirisk. Önceleri önden gidip suyu bulduktan sonra Orhan dedeyi, babasını, Mılgun'u çağıracağını sanmıştı; ama sonra orada tek başına olduğunu anla-

dı. Çünkü haykırmalarına, çağırmalarına ses veren çıkmamıştı. Tek canlı, tek gölge, tek kıpırtı yoktu ondan başka. Çevresinde tek kişinin, hiçbir kara parçasının olmayışı içine bir korku düşürdü. Koştu, koştu, koştu; soluğu kesilene dek koştu... Gene de hiçbir yere varamamış, hep olduğu yerde kalmıştı. Üstelik susuzluğu dayanılacak gibi değildi. Derken, tam tepesinde uçan bir kuş gördü. Lura ördeğiydi bu, yuvasını kurmak için bağıra çağıra toprak arıyordu. Ama bir avuç toprak yoktu çevrede, her yer suyla kaplıydı. Lura ördeği acıklı acıklı ötmeye, ne yapacağını bilmez bir durumda kendini oradan oraya atmaya başladı.

– Ey, Lura ördeği diye seslendi Kirisk. Susuzluktan ölüyorum, kara ne yanda?

– Yeyüzünde kara denen bir şey kalmadı. Her yeri su bastı.

Kirisk kaybolan yakınlarını sordu kuşa.

– Hani nerde babam, dedem, Mılgun Amcam?

– Yok onlar. Arama, hiçbiri yok!

Sözlerle anlatılmaz bir yalnızlık korkusu, bir iç sıkıntısı sardı Kirisk'in yüreğini. Oralardan kaçıp gitmek, bir yerlere sığınmak istediyse de onu kuşatan sonsuz denizden başka bir şey göremedi. Lura ördeği ise gitgide uzaklaşıyordu, ufukta bir noktaya dönüşmüştü.

– Lura ördeği, bırakma beni, beni de götür! Su içmek istiyorum! diye yalvardı.

Kuş ses vermedi, bir avuç kara parçası bulmak umuduyla gözden silindi. Güneş ışıl ışıl parlıyordu gökte.

Kirisk hıçkırıklar arasında, sonsuz korkunun, iç sıkıntısının ağırlığıyla ezilmiş bir durumda açtı gözlerini. Düştü gördükleri, düşünde ağlamıştı. Kayık usul usul salınıyordu denizin ortasında. Kayığı dört bir yandan çevreleyen sis şimdi ağarmaya yüz tutmuştu. Demek, gece bitmiş, sabah yaklaşmıştı. Yerinde şöyle bir devindi. Yaşlı adama doğru elini uzatarak;

– Dede, susadım, dedi. Düşümde...

Ama kimseye dokunmadı eli, Orhan Dedenin oturduğu yer bomboştu.

– Dede, dede! diye inledi.

Kimseden ses çıkmıyordu. Ürkerek başını kaldırdı.

– Dede, dede? Neredesin? diye inledi bir daha.

Emrayin hemen oğlunun yanına gitti, onu kucaklayıp bağrına

bastı.

– Ağlama, oğlum, deden yok artık. Deniz Kızı'nın yanına gitti. Onu boşuna çağırma!

Ama Kirisk söz dinlemiyordu.

– Dedem nerde? Nereye gitti dedem?

– Dinle beni, oğlum, ağlama! Deden gitti diyorum! Giderken sana su vermemi söyledi. Biraz daha suyumuz var. Bak, ağlamazsan su veririm. Hadi, ağlama artık. Yakında sis dağılır, ne yapacağımıza o zaman karar veririz.

Fakat Kirisk yatışmak bilmiyor, babasının kollarında çırpınıyordu durmadan. O çırpındıkça kayık da sallanmaya başlamıştı. Emrayin bir süre şaşkın bekledi.

– Şimdi yürüyeceğiz, dedi az sonra. Hey Mılgun, kalk, gidiyoruz!

Mılgun toparlandı, küreklere sarıldı. Sandal yavaşça süzüldü sislerin arasından. Dört bir yanlarını kuşatan, süt aklığındaki sislerin içinden nereye, niçin gittikleri bilinmeyen bir yolculuğa koyuldular.

– Yeni bir günü böyle karşılamışlardı. Kayıkta artık üç kişiydiler.

Mavi yarasa, su ver!

Kirisk biraz yatışınca Emrayin de yerine geçti, dört kürekle biraz daha hızlı yol almaya başladılar. Fakat nereye, niçin gittikleri gene belli değildi. Dedenin birdenbire yok oluşundan şaşkına dönen Kirisk sandalın ortasında öksüz öksüz oturuyor, durmadan hıçkırıyordu. Küreklere yapışmaktan başka bir çıkış yolu bulamayan Emrayin ile Mılgun, çocuğa yardım edememenin ezikliği içinde suskun çalışıyorlardı. Kürek çekmiş olmak içindi bütün didinmeleri. Ak dumanlar içinde kapkaraydı yüzleri. Aynı acımasız susuzluk, açlık belası onların yakasına da sımsıkı yapışmıştı.

Konuşmaktan korktukları için ağızlarını bıçak açmıyordu. Neden sonra Mılgun kürekleri bıraktı.

– Suyu paylaştır! dedi katı bir sesle Emrayin'e dönerek.

Emrayin tasın dibine her birine birkaç yudum su koyup verdi. Çürümüş ağaç tadında, pis kokulu bir suydu bu; ama o bile tükenmek üzereydi. İki üç bölüşmeden sonra onu bile bulamayacaklar-

dı. Öte yandan içtikleri birkaç yudum suyla hiçbiri kanmamıştı.

Yeniden ezici, körleştirici bir bekleyiş başladı. Havanın değişip değişmeyeceği konusunda kimse bir şey söylemek istemiyordu. Bezmiş, yenik düşmüş bir durumda kayıtsız somurtuyorlar; ölüm sisinin orta yerinde sandalda dönüp duruyorlardı. Yazgılarına boyun eğmekten başka yapacakları bir şey kalmamıştı. Bir yandan sis onlara göz açtıramamacasına habire bastırıyordu. Mılgun ancak bir kerecik sunturlu bir küfür savurduktan sonra nefretten titreyen sesiyle şöyle bağırdı:

– Şu duman dağılsın, ölmeye razıyım. Kendimi sandaldan atmazsam adam değilim! Yeter ki, şu gözlerim bir kerecik kara parçası görsün!

Emrayin sesini çıkarmadı, kafasını çevrip bakmadı bile. Kayıktakilerin başı olarak onlara ne diyebilirdi? Nereye gideceklerini, ne yapacaklarını kendi de bilmiyordu.

Zaman akıyordu durmadan. Sandal kâh yerinde sallanıyordu, kâh belirsiz bir yöne doğru süzülüyordu usul usul.

Ölüm tehlikesi bir yöne her saat artmaktaydı. Sönmek bilmez susuzluk ateşinin yanına şimdi açlığın kırıp döken yıkıcı gücü de eklenmişti. Tenlerindeki son canlılık da çekiliyordu yavaş yavaş.

Kirisk gözleri yarı kapalı yatmaktaydı sandalın arkasında. Ağırlaşan başı fır fır dönüyordu, soluk alması güçleşmişti, boş midesi ikide bir kasılıyordu. Ah, su içebilseydi biraz! Bir yudum suya neler vermezdi!

Mavi yarasa, su ver!

Su verici yarasaya yalvarıp dil dökererek unutmaya çalışıyordu gerçeği. Şimdi Ala Köpek'in eteklerinde kalmış bulunan o masalımsı, erişilmez yaşamın anılarına dalmaktı tek kurtuluş yolu.

Dudaklarının arasından, «Mavi yarasa, su ver!» diye fısıldar, başı durmadan fır fır dönerken, dağın otlu yamaçlarından kütük gibi yuvarlanmaları geldi aklına. Çok eğlenceli, hoş bir oyundu bu. Çocukların en beceriklisi, en dayanıklısı da oydu. Koşa koşa dik yamaçlara tırmanırlar, oradan, budakları düzlenmiş bir kütük gibi aşağı salıverirlerdi kendilerini. Yuvarlanmak için önce kendini biraz itmek, sonra kolları gövdeye sımsıkı sarmak yetiyordu. Bir iki yuvarlandıktan sonra artık istesen de duramazdın. Öylesine

hoşlarına giderdi ki, katıla katıla gülerlerdi yuvarlandıkça. Gökyüzü bir o yandan, bir bu yandan görünür; bulutlar kıvır kıvır döner, ağaçlar baş aşağı gelerek takla atar, güneş gülmekten kırılırdı. Hele seyirci çocukların çığlıklarına, şamatalarına ne demeli!

Gittikçe hızlanarak yuvarlanırsın aşağı doğru, arkalarından gelen seyirci çocukların uzamış yüzleri, çarpılmış bacakları fıldır fıldır döner durur. Derken, birden çakılırsın olduğun yerde. Kulaklarında bir ses vınlar, uğuldar. En zor an ondan sonra başlamaktadır. «Bir–iki–üç!» diye sayılınca fırlayıp kalkmak, baş dönmesinden dolayı yere düşmeksizin ayakta durmak gerekmektedir. İlk kalkışta çoğunlukla düşerler. Ayakta durmaya çalıştıkça toprak alttan kayar, duramazsın. Bunun üzerine gülüşmeler, kıkırdaşmalar başlar. İster istemez kendin de gülersin. Ama Kirisk düşmezdi, ayakta durmaya çalışırdı ve başarırdı. Muzluk kız bulunurdu her zaman yanında. Ona zayıflığını, dayanıksızlığını göstermek istemezdi.

Hele Muzluk'la birlikte yuvralanmaktı en çok hoşuna giden. Kızlar da yuvarlanırlardı oğlanlar gibi. Ama çoğu ödlekti kızların; yarışa katılanların ya saç örgüleri bir çalıya takılır ya da başka bir şey olurdu. Böyle eğlenceli bir oyundan yarasız beresiz çıkılamayacağı için buna pek aldırmazlardı.

Kirisk, Muzluk'la birlikte yuvarlanırken, onu geçmek istemediği için dirseklerini yere dayardı. Böylece gülüşe çığrışa aynı zamanda yamaç aşağı yuvarlanırlar, «Bir–iki–üç!» sayısıyla birlikte ayağa fırladıktan sonra düşmemeye çalışırlardı. İşte asıl zevk o zaman başlardı. Kirisk, Muzluk kız düşmesin diye ona sımsıkı sarılır, ayakta sendelerken kucaklaşırlardı. Al al olurdu Muzluk'un dudakları gülerken. Düşecekmiş gibi yaparak Kirisk'e tutunur, onun da kendine sarılmasını, kucaklamasını isterdi. Bu kucaklaşma sırasında tattıkları uçarı mutluluğu, ürkek zevki çevredekilerden kimse ayrımsamazdı (farketmezdi). Kirisk kızın incecik entarisi altında yüreciğinin küt küt attığını hisseder, ona sarılırken yeni yeni kabarmış sert memelerinin ellerinin altına geli geliverdiğini anlardı. O sırada kendinden geçerdi Muzluk kız; gözleri tuhaf tuhaf parlar, başının dönmesinden bayılıyormuşçasına titreyerek sarılırdı Kirisk'e. Yerde gökte ne varsa hepsi onların gülüşlerinde, mutluluklarında onlarla birlikte erir giderdi. Hiç kimse, hiç kimse anlamazdı onların o sırada duyduğu o doyumsuz zevki.

Ancak bir keresinde Kirisk'ten büyücek bir oğlan işin farkına vardı, başının dönmesinden duramıyormuş gibi yaparak kızın üzerine doğru sendelemeye başladı. Pis çocuk, aptal çocuk! Muzluk ister mi onu? Oğlandan çekinip kaçtıkca beriki sırnaşarak üzerine varıyor, sözde baş dönmesinden duramıyarak ona tutunmaya çalışıyordu. Kirisk zorlu bir kavgaya tutuştu yüzsüz oğlanla. Fakat öbürkü ondan bir iki yaş büyüktü, o yüzden Kirisk'i birkaç kez yere yıktıysa da Kirisk altta kalmadı, kavgayı başa baş bitirdi. Bir başkasının Muzluk kıza sataşmasına nasıl göz yumardı?

Oyundan terlemiş, ateşleri başlarından çıkar bir durumda dereden su içmeye koşmaları görülmeye değerdi.

Mavi yarasa, su ver!
Ah, mavi yarasa su ver!

Hemen yakından akardı küçük dere. Ormandan çıktıktan sonra oyun oynadıkları yerlerden geçer giderdi. Taşların üzerinden şırıldayarak akan sular ormanın serinliğini, loşluğunu içerisinde saklar gibiydi. Derenin iki yakasını otlardan yeşil bir şerit çevrelemişti. Kıyıdaki otlar sularda yıkanırken, uzamış dallar derenin neşeli akıntısına karşı koyarcasına oynaşır dururdu. Kâh güneşin ışıklarıyla parıldayan, kâh dik kıyılara, kaya kovuklarına sokulan, kâh otların, söğüt dallarının arasında yitip giden küçük dere denize doğru durmamacasına koşar, koşardı...

Bütün hızlarıyla dereye seğirtirler, otları iki yana yatırarak suyun kıyısına atarlardı kendilerini. Ellerini yıkadıktan sonra avuçla içmeyi kim düşünür? Başlarını uzatıp suratlarını ışıl ışıl akan suya daldıracak geyik gibi kana kana içerlerdi. Ağız dolusu serin suyu içine çekmek ne büyük zevkti!

Mavi yarasa, su ver!
Mavi yarasa, su ver!
Ah, mavi yarasa su ver!

Dere kıyısında yan yana dizilmiş, elleri suyun içinde birbirine değerek, başları suya batmış bir durumda yatarlardı öylece. Arada bir durup soluk alarak, sonra yeniden çağıltılı suyu içlerine çekerek içerler, içerlerdi. Oradan kalkıp gitmek, uzayıp kısalan, çarpı-

tılmış görüntülerinin yansıdığı sudan başlarını kaldırmak istemezlerdi bir türlü. Birbirlerine, sudaki görüntülerine bakıp bakıp gülerlerdi.

Mavi yarasa, su ver!
Mavi yarasa, su ver!
Mavi yarasa, su ver!
Ah, mavi yarasa su ver!

Muzluk kız başını sudan kaldırmaksızın, badem gözlerini kurnaz kurnaz kısarak bakardı ona. Kirisk de kıza bakardı kurnazca gülümseyerek. Muzluk onu omzuyla iter, sözde yanından uzaklaştırmak isterdi. Sonra ağzına su doldurup yüzüne püskürtürdü. Kirisk altta kalır mı hiç! O da ağız dolusu suyu olanca gücüyle yüzüne fışkırtırdı kızcağızın. Bunun üzerine bir kovalamacadır başlardı. Bütün çocuklar birbirlerini kovalarlar; gülüşerek, çığrışarak, birbirlerini tepeden tırnağa ıslatarak derenin içinde bir aşağı bir yukarı koştururlardı.

Mavi yarasa, su ver!

Kirisk bunların bir daha olmayacağını düşündükçe göğsü daralıyor, soluk alması güçleşiyor, midesinin kasılıp büzüşmesi sıklaşıyordu. kurtarıcı mavi yarasasına bir daha, bir daha seslendi; içindeki sızılara dayanamadığı için koygun koygun ağladı.

Mavi yarasa, su ver!

Düşlere dalıp avunmaya çalışması, içinde bulunduğu gerçeği değiştirmiyordu. Onları kuşatan beyaz sis kaskatı donmuştu sanki. Kayıktakilerin her biri olduğu yere serilmişti. İşte böyle, ilerde ne olacağını bilmeksizin beklerken kayık birden sarsıldı; Kirisk, babasının korkuyla;

– Mılgun! Mılgun! ne yapıyorsun? Dur! diye haykırdığını işitti.

Kirisk başını kaldırıp bakınca donakaldı: Kayığın kenarından denize sarkan Mılgun tasa doldurduğu deniz suyunu içiyordu.

Babası atıldı, tası Mılgun'un elinden kapmaya çalıştı.

– Dur! Yapma!

Mılgun vurmak istercesine kaldırdı.

– Yaklaşma, Sakallı! öldürürüm sonra!

Kimsenin ağzına bile almayı düşünmediği kekremsi–tuzlu suyu tas dolusu titreyen elleriyle tepesine dikti, giysisinin yenlerini, göğsünü ıslatarak, içinden gelmeye gelmeye zorla içmeye başladı. O sırada suratında yabanıl bir hayvanın yırtıcılığı vardı.

Sonra tası kayığın dibine fırlattı, böğürtüler, hırıltılarak çıkararak sırt üstü yuvarlandı. Onun böyle debelenmesi insanın içine dokunuyordu, ama yapılacak bir şey yoktu... Kirisk korkudan köşesine iyice sindi. Susuzluğunu, karnındaki keskin sızıyı şimdi daha çok duyuyordu. Elinden bir şey gelmeyen Emrayin ise yeniden küreklerin başına geçti, sandalı bilinmeyen bir yöne doğru yavaş yavaş çekmeye başladı.

Mılgun arada bir dinginleşiyor, sonra yeniden çırpınıp titreyerek hırıldamaya başlıyordu. Neden sonra başını kaldırdı, giysisinin göğsünü paralayarak haykırdı:

– Dayanamıyorum! İçim yanıyor!

Emrayin durdu.

– Söyle, na yapabiliriz, Mılgun? Şurada biraz su kaldı, vereyim mi sana?

– Hayır, istemem. «Geceye dek dişimi sıkayım da Orhan Dedenin yaptığını yapayım» dedim ama dayanamayacağım artık. Kararımı verdim, düşündüğümü gerçekleştiremezsem abuk sabuk şeyler yapacağımı biliyorum. Hayır, içmem suyu! Gidiyorum, sonum geldi artık. Bedenimde biraz güç kalmışken yapmalıyım bunu.

Issız denizin ortasında, uçsuz bucaksız sisler arasında kendini ölüme adayan bir adamın sızlanmalarını dinlemek ürkütücü, katlanması zor bir şeydi. Emrayin amcasının oğlunu, can yoldaşını biraz olsun yatıştırmak istediyse de çaresiz kaldı. Mılgun onu dinlemeye hiç niyetli değildi, acılarını bir an önce dindirmeye kararlı görünüyordu. Deliler gibi homurdanıyordu durmadan:

– Artık çok geç. Bana bir şey söyleme! Kendim yapacağım, kendim... Baba oğul başınızın çaresine bakın. Bu duruma düştüğüm için bağışlayın beni. Böylesi daha iyi. Baba oğul kalırsınız. Biraz suyunuz var. Ölüm benim için işte şurada...

Böyle diyerek kayğın kenarına tutuna tutuna belini doğrulttu,

kalktı. Ayakta sendeliyordu. Emrayin'den yana somurtkan bir bakış fırlattıktan sonra güçlükle şunları söyledi:

– Bak, Sakallı, sakın engel olayım deme! Böylesi daha iyi! Yoluma durmayasın sakın! Hadi, hoşça kalın. Şimdi bitecek işim... Benden sonra durmayın buralarda... Hızlı çekin kürekleri. Beni tutmaya kalkarsanız kayığı batırırım. Şimdi çek, Sakallı, daha hızlı çek! Batırırım diyorum size!

Mılgun'un korkutmalarına, yalvarmalarına boyun eğmekten başka yol yoktu. Sandal sessiz suları, sessiz dumanı yararak hızla ileri atıldı. Kirisk ağlamaya başlamıştı.

– Mılgun Amca, yapma! Ne olur, yapma, Mılgun Amca!

Tam o sırada da Mılgun denize atladı. Sandal şiddetli bir yalpalamadan sonra yeniden düzeldi.

Buz gibi suda debelenen Mılgun;

– Gidin! Uzaklaşın buralardan! diye bağırıyordu!

Sis çabucak yuttu onu. Her şey yeniden sessizliğe gömüldü, biraz sonra da suda boğulan bir insanın son çığlığı yükseldi. Emrayin daha fazla dayanamaycaktı.

– Mılgun! Mılgun! diye haykırarak kayığı geriye döndürdü.

Hemen yetiştilerse de Mılgun yoktu ortada. Sanki hiçbir şey olmamış gibi suyun üstü boş ve durgundu; Mılgun'un nereye battığı bile belli olmuyordu.

Günün kalan bölümünde o yerlerden ayrılmaksızın döndüler durdular. Üzüntüleri öylesine büyüktü ki, ikisi de ağlıyordu. Kirisk babasının ağladığını o güne değin ilk kez görüyordu. Sakalına akan gözyaşlarını silen Emrayin, hıçkırıklar arasından;

– İşte, yalnız başımıza kaldık, dedi. Ah, Mılgun, benim sadık dostum Mılgun, niye yaptın bunu?

Gün sona eriyordu ya da öyle bir şeydi. Eğer güneş denen bir nesne varsa, eğer bu güneş denizlerin, sislerin üzerinden aşıp gidiyorsa batacağı yere yavaş yavaş ilerliyor olmasıydı. Denizin orta yerinde, gitgide kararan koyu bir sis örtüsü altında ise kayıplara karışan bir sandalda baba oğul iki kişi yalnız başlarına dolanıp durmaktaydılar.

Akşamın yaklaştığını anlaması üzerine Emrayin su içmeleri gerektiğine karar verdi. Kirisk de o anı dört gözle beklemekteydi. Fakat susuzluğunu, açlığını belli edecek en ufak bir sızıltı vermemişti. Mılgun'un ölümü çocukcağızın susuzluğunu çıkartırcasına, çoğalan bir ateşle susuzluk içini kavurmaktaydı.

Emrayin kokan suyun bir damlasını bile dökmekten korkarak önce oğlunun payını verdi. Kirisk'in tası babasının elinden kapmasıyla tepesine dikmesi bir oldu. Emrayin sonra kendi payını aldı. Kalan su ancak bir fıçının dibini örtmekteydi. Fıçının, babasının elinde duruşundan Kirisk de anlamıştı bunu. Sonucun böyle olacağını önceden bilmekle birlikte Emrayin'in yüzü sapsarı kesildi. Elindeki suyu içmeksizin süre bekledi. O anda beyninde çakan düşüncenin korkunçluğu karşısında susuzluğunu söndürme isteği hiç kalırdı.

– Al, tut şunu! dedi, tası oğluna vererek.

Yapmamalıydı bunu. Çocuğun, tası elinde tutarken suyu içmemesi bir çeşit işkence olacaktı.

Bir eli boşta kalınca onunla fıçının mantarını deliğe sıkıca soktu, kaldırıp eski yerine koydu.

– İç! dedi oğluna.

– Sen ne yapacaksın?

– Ben sonra içerim. Hadi, iç onu, beni düşünme.

Kirisk kokuşmuş suyu bir dikişte bitirdi. Susuzluğu geçmemekle birlikte içindeki yangın az da olsa dinmişti.

– Ee, nasılsın şimdi?

– Biraz daha iyiyim.

– Sakın korkuya kapılma, oğlum. İnsan bir damla bile içmeden birkaç gün yaşayabilir. İlerde başına ne gelirse gelsin hiç korkmayacaksın...

Kirisk;

– Sen onun için mi içmedin? diyerek babasının konuşmasını kesti.

Emrayin böyle beklenmedik bir soruyla karşılaşacağını bilmediği için biraz afalladıysa da;

– Evet, demekle kurtuldu şaşkınlıktan.

– Peki, yemeden ne kadar yaşar insan? Biz çoktandır bir şey yemiyoruz...

– Su olsun da ötesi kolay... Hadi, kafanı böyle şeylerle yorma. Buradan uzaklaşalım biraz. Seninle konuşacaklarım var.

Kürekler gıcırdamaya başladı, sanki bulundukları yerde konuşamazlarmış gibi, sisler arasında yavaş yavaş ilerlediler. Emrayin'in amacı kendini toparlamak; yapacağı konuşmaya, içine ürpertiler salan düşüncelere biraz olsun alışmaktı. Kendisinin kürek

çektiği yetmiyormuş gibi, öbür çiftin başına da Kirisk'i oturtmuştu. Oysa ne bunun, ne de bulundukları yeri değiştirmenin hiçbir gereği yoktu. Bir küreğe ancak gücü yeten çocuk iki küreği birden çeviremiyordu. Çünkü hayli güçten düşmüştü. Emrayin kendisi de her saat gücünü yitirmiyor muydu? Öyleyse çabuk davranmalı, akıp giden zamana karşı elini tez tutmalıydı. Yapacağı iş pek gecikmeye gelmezdi.

Kürekleri gelişigüzel kaldırıp indiren Kirisk konuşmuyor, hep önüne bakıyordu. Emrayin'i üzen, oğlunun bu işi kıvıramayışı değildi. Arkadan, çocuğun kamburlaşmış sırtına, henüz tam olarak gelişmemiş, çelimsiz gövdesine baktıkça yüreği kan ağlıyordu. Bütün üzüntüsüne, başka bir çıkış yolu olmayışına karşın gene de başlayamıyordu konuşmasına.

Sisin derinliklerine karanlık çökmüş, görüş mesafesi iyice azalmıştı. Kara kara düşünen Emrayin'in zamanı ise daraldıkça daralıyordu. Yapsının dayanıklı olmasına, kendini durmadan zorlamasına karşın gücünü yiyip tüketen açlığa, susuzluğa karşı koyamayacaktı artık. Elden ayaktan kesilmeden oğlunu alıştırmalı, düşündüklerini yapmalıydı.

Orhan Dede ile Mılgun'un yaptıkları gibi kayıktan ayrılmaya kararlıydı. Oğlunun yaşamını tümüyle kurtarmasa dahi fıçının dibinde kalan suyun yettiğince yaşamasını uzatabilirdi. O gece ya da ertesi gün sisin dağılıp dağılmayacağını bilemezdi; hele, sis er ya da geç dağılsa bile, denizin ortasında yapayalnız kalan çocuğun sonunda kurtulup kurtulamayacağını hiç söyleyemezdi. O değil, kimse bilemezdi sonunun ne olacağını. Gerçekleşmesi güç, hatta mantık dışı olmakla birlikte Emrayin'in kendini inandırmaya çalıştığı tek umut, havanın açılmasından sonra beyaz insanların bindiği koca kayığın çocuğu bulmasıydı. İşittiğine göre beyaz insanlar okyanusun bir ucundan öbür ucuna giderlerken Nivihler'in bulundukları yerlerden, sahilden hayli uzak geçerlermiş. Kendisi onlarla hiç karşılaşmamıştı ama her şeyi görüp bilen tüccarlar anlatmışlardı. Hatta beyazların dağ büyüklüğündeki kayıklarına kendilerinin de bindiklerini söylerlerdi. Havanın açılması, kayığın önüne bir geminin çıkması, beyaz insanların koskoca okyanusta kütükten oyma ufacık bir sandalı görmeleri gibi mucizelerin gerçekleşmesi zayıf, akıl dışı, hemen hemen olmayacak bir umut, fakat gene de bir umuttu.

Sandaldan ayrılmadan önce işte bunları anlatmak istiyordu Emrayin oğluna. Onu, son nefesini verene değin kayıkta kalması için kandırmalı, aklı başında olduğu sürece kayığı bırakmamasını sıkı sıkıya öğütlemeliydi. Suyu bittikten sonra ölecekse bile kayıkta ölmesi daha iyiydi. Orhan Dedesi, Mılgun Amcası, (sonradan yapacağı üzere) kendisi gibi denize atlamayı düşünmemeliydi. Başkaca bir yolu yoktu. Acımasız yazgısı neyse ona katlanmalı, boyun eğmeliydi. Bununla birlikte on bir yaşındaki bir çocuğun göz gözü görmez sisin arasında, uçsuz bucaksız denizde açlıkla, susuzlukla karşı karşıya, yapayalnız kalacağını düşündükçe Emrayin'in yüreğini bir ürküntü kaplıyordu. Nasıl razı olurdu böyle bir şeye? Oğlunu tek başına bırakmaktansa onunla birlikte kalıp ölmek düşüncesini atamıyordu aklından...

Çok geçmeden hava iyice karardı, puslu bir gecenin bütün koyuluğu çöktü üzerlerine. Gündüzleyin sisler içinde kürek çekmek anlamsızsa, geceleyin aynı şeyi yapmak deli saçmasıydı. O yüzden kayığı kendi durumuna bıraktılar. Havanın değişeceğini bildiren tek belirti yoktu. Deniz esintisiz uzanıyordu.

Baba ile oğul geceyi geçirmek üzere sandalın dibine yattılar, birbirlerine iyice sokuldular. Açlığın, susuzluğun verdiği acıdan kıvranarak başlarına gelecekleri düşünüyorlar; gözlerini kırpmıyorlardı.

Kirisk babasının son birkaç günde bir deri bir kemik kaldığını, gövdesinin büzülüp ufaldığını ona sokulunca hissetti. Değişmeyen tek şey çalı sertliğindeki sakalıydı. Babasının koynuna girmiş yatarken, ona karşı duyduğu acımayla için için ağlıyor, eskiden bilmediği bir oğulluk yakınlığını ta derinden hissediyordu. Sözlerle anlatamayacağı, fakat yürek vuruşlarında, damarlarında, öz benliğinde gizli bir bağlılıktı bu. Eskiden babasına benzemekle övünür, babası gibi yapmaya, onun gibi davranmaya özenirdi. Ama şimdi babasının, kendisi olduğunu; onun bir başlangıç, kendisinin de onun uzantısı bulunduğunu anlıyordu. İşte o yüzden kendisiymiş gibi yanıyor, acıyordu babasına. Mavi yarasanın su getirmesi için yalvarırken duasına babasını da kattı:

Mavi yarasa, su ver bize!
Mavi yarasa, su ver bize!

Oysa Emrayin, gittikçe artarak dayanılmaz bir durum alan susuzluk acıları içinde kıvranırken artık düşünmüyordu suyu. İçinin cayır cayır yanması, göğüs boşluğunun kuruyup daralarak demir bir mengene ile sıkışması, başının uğuldaması ona Mılgun'un son dakikalarda çektiği azapları çok iyi anlatmaktaydı. Ama aldırmıyordu o bunlara. Kana kana su içmeyi bile geçirmiyordu aklından. Eğer yanında oğlu olmasaydı, ya da bu son karanlık gecede koltuğunun altına sığınan yavrusunu tek başına bırakmak zorunda kalmasaydı, bitmez tükenmez azaplarını bıçak gibi keser atardı. Ancak, hiçbir kurtuluş umudu olmasa bile, tüm olanaklarını kullanarak esirgediği, elinden geldiğince yaşamasını uzatmaya çalıştığı oğlu uğruna terketmeliydi kayığı. Bütün amacı, bütün umudu, yapması gereken son davranış buydu artık onun için. Öte yandan, gene oğlunun yüzünden, onu kara yazgının eline bırakmak istememesinden dolayı karar veremiyordu yapması gereken şeye. Bütün bunların yanında, işi savsaklamak, sürüncemede bırakmak da sakıncalıydı. Çünkü kendini çekip çevirmesine yarayacak gücün son damlaları erimekteydi...

Yaşama süresi doluyordu Emrayin'in...

Nasıl, hangi sözlerle anlatmalıydı bunu oğluna? Onu, onun için bırakacağını nasıl söylemeliydi?

Yaşama süresi doluyordu Emrayin'in...

– Baba! diye seslendi Kirisk babasının düşüncelerini sezmişçesine.

Sonra, mavi yarasasına yalvararak ona iyice sokuldu.

Mavi yarasa, su ver bize!
Mavi yarasa, su ver bize!

Emrayin dişini sıktıysa da kederden inlemesini durduramadı, ama oğluna gene düşündüklerini söylemeyi göze alamadı. Oğluyla içinden içinden uğurlaşıyor, uğurlaşması uzadıkça son adımı atması daha zorlaşıyordu. O gece, bundan önceki tüm yaşantısının geçirdiği bu son gecenin hazırlayıcısı olduğunu anlamıştı. Demek, doğması, ölmesi son gücüyle oğlunda kendini sürdürmesi içindi. Oğluyla sessizce uğurlaşırken işte bunları düşünüyordu. Yeryüzünde var oluşunun, son nefesine değin kendini oğlunda sürdürmek olduğunu anlaması o gecenin tek kazancıydı. Bunu daha ön-

ce hiç düşünmediyse, bunun nedeni, ortada böyle bir sebep bulunmamasıydı.

Fakat anımsıyordu da, bu gibi düşüncelerin zihninde bir şimşek hızıyla çakıp geçtiği olaylar yaşamıştı eskiden de. Bir keresinde Mılgun ve öteki oymak arkadaşlarıyla ormanda büyük bir ağacı keserlerken onları şimdi daha iyi anlıyordu. Ağaç çevresinde her şeyi kırıp dökerek devrildiği yönde bulunmaktaydı. Arkadaşları durumun korkunçluğunu görmüşlerdi.

– Kaç, Emrayin, kaç! Ağaç geliyor! diye haykırdılar.

Emrayin davrandı ama geç kalmıştı. Dev ağaç tepesinde koca bir gökyüzü boşluğu bıraktıktan sonra çatırtılar, kütürtüler arasında, olanca ağırlığıyla yan yatarak, yavaş yavaş onun üzerine inmekteydi. Bir an için aklından geçen şunlar oldu: Oğlu Kirisk – henüz küçüktü ve tek çocuğuydu, Psulk daha doğmamıştı– ölümünden sonra kendi yerini alacaktı. O sayılı saniyelerde, kaçınılmaz ölümün eşiğinde Emrayin'in düşündüğü işte bundan başka bir şey değildi. Ağaç korkunç bir gürültüyle az ötesine dümüş; yapraklardan, toz topraktan oluşan bir fırtına yüzüne çarpmıştı. Herkes rahat bir soluk aldı. Emrayin kurtulmuş, sağ kalmıştı.

Şimdi bu olayı anımsayınca, onu kendisi yapan şeyin oğlunun dünyaya gelişi olduğunu, yaşamında babalık duygularından daha yüce, daha güçlü hiçbir şey tatmadığını anladı. İşte o yüzden çocuklarına, özellikle oğluna şükran borçluydu. Kirisk'e şimdi bunları anlatmak istedi ama zaten kötü bir durumda olan çocuğun keyfini kaçırmaktan vazgeçti.

Yaşama süresi doluyordu babanın...

Mavi yarasa, su ver bize!
Mavi yarasa, su ver bize!

Ayrılmakta güçlük çektiği birkaç anısı daha vardı. Zamanı iyice daralmakla birlikte bunları düşünmeden gidemezdi. Kayığı terketmek vakti geldiğini hiç aklından çıkarmaksızın bu anılarıyla da uğurlaşmalıydı...

İlk günden sevmişti karısını. Şaşılacak bir şey ama onun denizde düşündüklerinin tıpkısını karısı da evde düşünürdü. Her zaman böyle olmuştu. Birbirlerinden uzaktayken karşılıklı ne düşündüklerini bilirlerdi. Uzaktan birbirlerini anlama yetisi kimse-

nin bilmediği, yalnız ikisinin arasında var olan, birbirlerine yakın olma mutluluğunun ta kendisiydi.

Daha Kirisk doğmamıştı. Karısında ilk gebelik belirtilerinin başladığı, fakat durumun kesinlik kazanmadığı günlerden birgün eve döndüğünde karısına şöyle demişti:

– E, söyle bakalım, oğlumuz mu oluyor?

Kadın birden irkilmiş, sonra gözleri sevinçten parlamıştı.

– Yavaş, cinler duyar sonra! Peki, sen nerden biliyorsun?

– Bugün öyle düşündüm... Çok da istiyordun.

– Ya sen?

– Senin ne düşündüğünü bildiğimi biliyorsun. Ben de aynı şeyleri düşündüm.

İstedikleri gibi de oldu, önsezileri gerçekleşti. Kirisk daha doğmamışken erkek olacağı kesinleşmiş gibiydi. O gün gittikçe yaklaşıyordu. Karısı, Emrayin'in eski, yama üstüne yama vurulmuş deri pantolonunu giymeye başlamıştı. Açıklamasına göre, kocası balığa çıktığı zamanlar evde erkek ruhu eksik olmasın, dünyaya gelecek oğlu tam gelişsin diye yapıyormuş bunu. Kendi pantolununu giydiği zamanlar kadınların en güzeli, en alımlısı olurdu. En güzeli, en alımlısı!

Onları anne–baba yapacak varlığın kim olacağını düşündükleri o günler en coşkulu, en mutlu, en üzel günleriymiş...

O varlık Kirisk'miş...

Kirisk'ten, onunla ilgili her şeyden ayrılması gerekiyordu şimdi.

Kirisk daha küçükken birgün annesini kızdırmış, annesi de ona, o dünyaya gelmeden daha mutlu yaşadığını söylemişti.

Çok alınmıştı çocuk bu sözden.

Babası eve döner dönmez;

– Ben bu eve nerden geldim? diye sormuştu.

Gel de gülme! Karı–koca bakışarak gözleriyle gülmüşlerdi. Emrayin'in oğluna ne karşılık vereceğini bilemediği için apışıp kalması karısına hazların en büyüğünü tattırmış olmalıydı.

Şimdi olsa oğluna dünyada yokken kendi içinde yaşadığını; kendi kanından, belinden annesinin karnına aktığını; o dünyaya geldikten ve kendisi yok olduktan sonra kendinin onun benliğinde süreceğini, onun çocuklarının çocuklarında varlığını sürdüreceğini söylerdi.

Ona işte böyle derdi, ölmeden önce bunları söyleyebildiği için de mutlu olurdu; oysa sonu geliyordu artık, soyu tükenmek üzereydi. Oğlunun topu topu birgün, en çok iki gün daha yaşayacağı apaçık ortadaydı. Mutsuzluğunun asıl kaynağı, felaketin büyüğü buydu işte. Yoksa oğlu uğruna kayığı seve seve terkederdi.

Kirisk'e iletmek istediği başka bir şey de, oğlunun kalan zamanında Orhan Dedesiyle Mılgun Amcası hakkında şükran duyguları beslemesinin gerektiğiydi. Onlar yoktu artık, onları birileri iyilikle anmış anmamış, farketmezdi, fakat insanın kendi huzuru için böyle davranması iyi olurdu. Ölümden önceki birkaç saniyede bile böyle yapılmalıydı. İnsan başkalarını düşünerek ölmeliydi.

Ama sonra, oğlunun bunları kendi kendine anlayabileceğine karar verdi...

*

Kirisk gözlerini açtığında geçen gecelerden daha rahat uyuduğunu anlayarak şaşırdı. Üstünde babasının deri ceketi örtülüydü. Başını kaldırıp baktı: Babası yoktu sandalda. Hemen fırladı yerinden, sandalın içini kolaçan etti, babasını bulamayınca sislerin kapladığı sessiz deniz çölünde çın çın yankılanan bir çığlık koyverdi. Ondan sonra acıyla umutsuzlukla dolu öksüz çığlıklarının ardı arkası kesilmek bilmedi. Kendinden geçercesine, hıçkırıklardan boğulurcasına ağlıyor, haykırıyordu. Sonra dövüne dövüne gücü tükenip soluğu kesilerek kayığın ortasına düştü. Ondan ayrılan büyüklerine karşı sevgi, elem, ağıt borcuydu bütün bu çırpınışları...

Yerinden kıpırdamaksızın, gözlerini açmaksızın kayığın dibinde yatmaktaydı. Zaten ne gidilecek bir yer, ne de bakılacak bir şey vardı çevresinde. Dört bir yanını saran sis tüm koyuluğuyla bozarmakta, belli belirsiz kımıldamadan deniz sandalı sallayarak olduğu yerde döndürmekteydi.

Kirisk uyuyakaldığı için kendini suçluyor, üzüntüden durmadan ağlıyordu. Uyumamış olsa babasını bırakmaz; elleriyle, dişleriyle sımsıkı yapışarak kayıktan gitmesini engellerdi. Bu korkunç, bu kahredici boşlukta yalnız başına kalmaktansa onun yanında açlıktan, susuzluktan can çekişe çekişe ölmek daha iyiydi. Geceleyin sandalın sert bir itilişle sarsılıp oynadığını hissettiği zaman uyanmadığı, ayağa fırlayıp bağırmadığı için kendini kahrediyor, gözyaş-

ları arasında kendine sövgüler yağdırıyordu. Babasının denize atlamasını önleyemez miydi? Daha olmadı, onunla birlikte bu karanlık uçuruma o da atlayamaz mıydı?

Sonra ağlaması, hıçkırıkları azaldı, yavaş yavaş uykuya daldı. Biraz geçince de, sanki başka elemler karşısında gerileyen susuzluk duyusu bunun acısını çıkarırcasına, çullandı çocuğun üzerine. Zavallıcık uykusunda bile susuzluktan kıvrandığını, acı çektiğini hissediyordu. Susuzluk gene baskın çıkmış; küçük gövdesini kasıp kavurmaya başlamıştı. O zaman yarı uykulu fıçıya doğru süründü. Şaşılacak şey! Kolay açılsın diye fıçının tıpası gevşetilmiş, tas da yanına konmuştu. Kirisk tasa su doldurdu, başka bir şey düşünmeksizin kana kana içti. Bu sırada, birbirine yapışmış olan dudakları açılmış, kuruyan boğazının kasılması durmuştu. Tası bir kez daha doldurup içmek istediyse de güçlükle durdurabildi kendini. Çünkü fıçıda ancak iki içimlik su kalmıştı.

Sonra babasının kendine birşey söylemeden gitmesine akıl erdirmeye çalıştı. Neden öyle yapmıştı? Yalnızlıktan, korkudan eli kolu bağlı beklemek ya da denize atlamak için kendini zorlamaktansa birlikte sulara gömülmek daha iyi değil miydi? Gücünü toplar toplamaz yapacaktı bunu...

Belki öğleydi, belki öğle sonrası. Sisin aydınlanmasına bakarak Kirisk bu kanıya varmıştı. Demek, güneş tam tepede bir yerde parlıyor olmalıydı. Bununla birlikte güneş ışınları denizin üstünde donup kalan Ulu Sis'i delemiyordu. Sis biraz aralanmış, kuru odun dumanı gibi bozarmıştı. Gene de yirmi beş–otuz kulaç ötesini görmek olanaksızdı. Görülen yerlerde ise kıpırdanan koyu denizden başka bir şey seçilemiyordu.

Ne kürekleri çekip çevirecek gücü vardı, ne de kayığı götüreceği bir yer... Babasının, Mılgun Amcasının sudan çıkarıp düzgünce yerleştirdikleri küreklere üzgün üzgün baktı. Sisler arasında kendi kendine sürüklenen sandal bilinmeyen bir yöne doğru yol almaktaydı. Çevresini aynı seszsizlik, insanın tüylerini ürperten, iliklerini kurutan aynı korku sarmıştı.

Akşama doğru yeniden büyük bir susuzluk duydu. Açlıktan, dermansızlıktan başı fır fır dönmeye başlamıştı. Canı ne kıpırdamak, ne de çevresine bakınmak istiyordu. Zaten niçin başını çevirecek, neye bakacaktı? Öylesine zayıflamıştı ki, fıçıya uzanmaya bile üşeniyordu. Dizlerinin üstünde sürüne sürüne ilerledi, fıçının

yanına varınca durup dinlendi. Bir süre sonra kımıldayacak gücü kalmayacağına inanıyordu. Elini yüzüne yaklaştırıp bakınca korku ile irkilid: Eli kurutulmuş bir tarla sıçanının derisi gibi büzülmüş, incelmiş ufalmıştı.

Bu sefer suyu gerekenden fazla içti. Şimdi fıçının dibinde ancak bir içimlik kalmıştı. Yakında onu da bulamayacaktı. Ama onun hiçbir şeye aldırdığı yoktu. Hep içmek, doya doya içmek istiyordu. Midesindeki açlık duyusu kütleşmiş, onun yerini ağrı, burgu gibi delen, kesintisiz bir sızı almıştı.

Birkaç kez bayılıp bayılıp gitti, sonra yeniden kendine geldi. Canlanan akıntıların sürüklediği sandal sisler arasında kendi kendine yol alıyordu.

Öyle bir an geldi ki, denize atlamayı iyice kafasına koydu. Kalkıp diz üstü doğruldu, kayığın kenarından aşağı sarktı. Ama başı, kolları boşlukta sallandığı halde gövdesini kayığın dışına çekecek gücü bulamadı. Zamanla daha da güçsüzleşecek, belki fıçıdaki son suyu içmeye bile dermanı kalamayacaktı.

Kayığın dibinde yatıtğı yerde ağlıyor, kurtarıcı yarasasına sesleniyordu:

Mavi yarasa, su ver bana...

Fakat gelmek bilmiyordu mavi yarasa, susuzluğu arttıkça artıyordu. Derede çırılçıplak yüzdüğü yaz günlerini yeniden anımsadı.

O zaman yedi yaşlarında ya vardı, ya yoktu. Sıcak mı sıcak bir yaz günü ormana çilek toplamaya gitmişler, sonra yıkanmak için dereye inmişlerdi. Annesi ile teyzesi de vardı yanında, ama ondan hiç utanmıyorlardı. İkisi de çırılçıplak soyunmuşlar, memelerini elleriyle kapatıp esmer kalçaları güneşten parlayarak korka korka suya girmişlerdi. Derede çırpınışları, bağırmaları, çığırmaları görülmeye değerdi. Kirisk derenin kıyısından koşup da o hızla kendini suya attıkça bundan çok hoşlanıyorlar, gülmekten katılıyorlardı. Özellikle de annesi... Bir ara «Şuna bak, hele! Nasıl da babasına benziyor!» demişti. İki kız kardeş aralarında fısıldaşarak birkaç yaramaz laf ettikten sonra basmışlardı kahkahayı. Derenin suyu hep akıyor, bitmek bilmiyordu. İstediğin kadar iç, istediğin kadar yıkan...

Mavi yarasa, su ver bana...

Kirisk aynı derenin kenarında hissediyordu kendini şimdi. Sıcak bir yaz günü soyunmuş, yıkanıyordu. Kıyıdan koşup kendini suya atıyor, fakat, ne tuhaf, hiçbir serinlik duymuyordu. Sanki içinde yıkandığı su değil, ele gelmeyen, özdeği (maddesi) olmayan, sis gibi bir şeydi. Gene de üşüyordu bu dokunulmaz sisin içinde. Annesi gülmüyor, ağlıyordu. Yanındaki birine; «Bak, bak, babasına da nasıl benziyor!» diyordu gözlerinden sicim gibi yaşlar inerek... Annesinin gözyaşları tuzlu tuzlu Kirisk'in yüzüne akıyordu...

*

Geceleyin dalgaların sandala çarpıp ırgalamasından açtı gözlerini. Açar açmaz da bir çığlık attı! Tepesinde yıldızları görmüştü. Günlerdir ilk kez yıldızlar! Denizin üstünden geçen bulutların aralıklarından ona bakıp bakıp ışıldıyorlardı. Sık sık bulutlara dalan aydede bile görünmüştü birkaç kez.

Çocuğun aklı başından oynayacak gibiydi. Demek, yıldızlar, aydede, rüzgâr, dalgalar... Hepsi hepsi vardı. Bu, yaşam, devinim demekti. Gerçi sisler top top kümeleşmişti, sandal bu kümelerin arasına girince her şey bozbulanık bir karanlığa gömülüyordu gene, ama fazla sürmüyordu bu. Demek, Ulu Sis bağlandığı yerden kopmuş, rüzgârla, dalgalarla sürüklenerek yer değiştirmeye başlamıştı.

Kirisk yaş dolu gözlerini yıldızlara çevirmişti. Küreklere sarılacak gücü olmadığı, yıldızlara barak yol bulmaktan anlamadığı, nereye gideceğini, ilerde onu nelerin beklediğini bilmediği halde dalgaların kımıldanıp hışırdamasından, rüzgârın canlanmasından, sandalın dalgalarda oynamasından son derece kıvançlıydı.

Yeryüzü aydınlandığı, deniz harekete geçtiği için hem sevincinden, hem de üzüntüden ağlıyordu. Kayıkta biraz yiyecek vardı, içecek suyu olsa yaşamı daha çok sevebilirdi. Fakat bir daha belini doğrultamayacağını, saatlerinin sayılı olduğunu, çok geçmeden susuzluktan öleceğini anlıyordu.

Kayığın yüzmesi hızlanıyordu durmadan. Akıntıya kapılmış, küreksiz, dümensiz kayıp gidiyordu. Enginlerde ufuk belli belirsiz seçilmeye başlamış, gece de olsa görüş uzaklığı artmış, sis kümele-

ri hayli seyrekleşmişti. Bu seyrek raslanan sis kümeleri eskisi gibi yoğun, bunaltcı değildi artık. Sis yığınları arasından sessizce gelip geçen, şaşırtıcı görüntüler çıkıyordu arada bir rüzgâr estikçe. Sisleri yarıp dağıtan, sonra kendiliklerinden yitiveren varlıklardı bunlar.

Aydede bulutların arasından göründükçe denizin yüzü birden kırış kırış olup aydınlanıyor, sonra sönüyor, sonra yeniden aydınlanıyordu. Kirisk sessiz sessiz ışıldayan yıldızlara bakarak onlarla konuşmaya başladı: «Aranızdan hanginiz bizim koruyucu yıldızımızsınız? Orhan Dedeyi, Mılgun Amcayı, Babam Emrayin'i hanginiz koruyorsunuz? Hani, nerde benim koruyucum? Son günlerde ne biz sizi görebildik, ne de sizler bizi... Gördüğünüz gibi yalnızım artık! Nereye gittiğimi bile bilmiyorum. Sizleri gökyüzünde gördüğüm için bütün korkum geçti. Hanginizin kimin yıldızı olduğunu bir bilsem! Ama bunda sizin suçunuz yok, beklenmedik bir şey oldu işte. Büyük Sis örttüğü için göremediniz bizi. Artık yalnızım, görüyorsunuz... Ötekiler gititler, üçü de gittiler. Sizleri çok severlerdi; karaya giden yolu göstermeniz için hep sizi gözlediler, çıkmanızı beklediler. Orhan Dede yıldızların insanları aldatmadığını söylerdi, böyle öğretmişti bana... Ama ne yapalım, olan oldu, bunda siz suçlu değilsiniz. Çok geçmeden ben de öleceğim. Suyum tükendi, gücüm kalmadı, nereye gideceğimi bilmiyorum... Şurada azıcık bir suyum var, daha fazla bekleyecek gücüm kalmadığından onu da hemen içeceğim. Balık çirozlarının konulduğu, fok derisinden bir torba vardı, bugün onun birazını yedim. Fakat daha fazla yiyemeyeceğim; içim dışıma çıkıyor, kusacak gibi oluyorum... Son kalan suyumu içeceğim biraz sonra. Artık bir daha görüşemezsek size söyleyeceğim şu ki, Orhan Dede, Mılgun Amca, babam Emrayin sizi çok severlerdi. Sabah çıkarsam sizinle o zaman uğurlaşırız...»

Az sonra sandal büyük bir duman yığınına daha girdi. Her şey yeniden silindi, gitti. Ama rüzgârın, dalgaların sürüklediği sandal durmaksızın ilerliyordu. Hiçbir şeye aldırmayan Kirisk fıçının dibinde kalan kokuşmuş, son tas suyu da içerek; Orhan Dedenin genellikle oturduğu yere, kayığın kıçına, fıçının yanına uzandı. Ölüme hazırlanıyordu artık, sisten hiç korkusu kalmamıştı. Üzüldüğü tek şey, yıldızları görememesi, onlarla uğurlaşma fırsatını bulamamasıydı. Durumu gitgide ağırlaşıyordu...

Yarı uykuda, yarı baygın bir durumda ne kadar yattığını bilemiyordu. Belki gece yarısı olmuştu, belki de gece sona ermek üzereydi. Rüzgârın önünde uçuşan bulutlar gibi, denizin yüzüne ince bir sis yayılmıştı.

Kimisinin talihi kapanır, kimisinin de açılır. Çocuğun bir ses duyup duymadığı belli değildi. Ama duymuştu, tepesinde birtakım kanat şakırtıları işitmiş, kayığın yakınından geçen bir şeyin hızla uçup gittiğini görmüştü. Kirisk silkindi birden, gözlerini açtı; kocaman kanatlarıyla ıslıklar çıkaran, iri, güçlü bir kuştu bu.

– Aguguk! Aguguk! diye öttü kuş.

Kirisk kutup baykuşunun uçuş yönüne dikkat etti, rüzgârın esiş yönünü dinledi. Rüzgâr soldan ensesine doğru esiyordu. Geriden, sol kulağının arkasından...

Kuşun ardından;

– Aguguk! Aguguk! diye seslendikten sonra Orhan Dedenin yerini aldı, baykuşun uçtuğu yöne doğru çevirdi sandalı.

Bütün dikkatini, bedeninde kalan tüm gücünü toplamış; iki eliyle birden dümene sarılırken, kuşun uçtuğu, rüzgârın estiği yönü unutmamaya çalışıyordu.

Kutup baykuşunun nereden nereye gittiği belli değildi. Karadan adaya mı, adadan karaya mı? Orhan Dedenin söyledikleri Kirisk'in kulaklarından çınlıyordu hâlâ: Geceleri ve sisli havalarda dosdoğru uçan güçlü bir kuştu, en güçlü kuş...

Sandal dalgadan dalgaya sekiyordu. Sürekli esintiden sisler dağılıp seyrelmeye, gökyüzünün kenarları aydınlanmaya başlamıştı. Tam ilerde, göğün koyu mavi göründüğü yerde parlak bir yıldız tek başına ışıl ışıl yanıyordu. Kayığın burnu yıldızın parladığı yere doğruydu. Kirisk hep o yönde gitmesi, oradan hiç ayrılmaması gerektiğini biliyordu. Çünkü baykuş oraya doğru uçmuştu. Gözlerini, tanımadığı bu yıldızdan ayırmıyor, bir yandan da ensesinde duyduğu esintinin yönünü değiştirmemeye çalışıyordu.

«Es, rüzgâr, es, sakın durma! Adını bile bilmiyorum. Orhan Dedem olsa söylerdi adını. Gitme, kardeş ol benimle. Hep böyle es, yönünü değiştirme. İstesen yönünü değiştirmeden eseceğini biliyorum. Ne olur, yardım et bana, hep yanımda kal. Sonra adını da öğrenirim, seni öyle çağırırım. İstersen Orhan Dedenin rüzgârı diyeyim sana. İster misin? Sana Orhan Dedemin rüzgârı diyeceğim. Sonra sen de beni tanırsın...»

Kirisk yol arkadaşı rüzgârla böyle konuşuyor, ona hep yanında kalması için dil döküyordu. Tüm benliğini, tüm gücünü rüzgârın esişiyle birleştirmişken, bir yandan da yöneldiği parlak yıldızdan gözlerini alamıyordu. «Seni seviyorum, yol gösterici yıldızım, yükseklerde, çok uzaklarda duruyorsun. En güzel yıldızsın sen! Yalvarırım, gitme, yerinde dur, kesme parıltını! Aguguk sana doğru uçtu, ben de sana geliyorum. Adaya mı, karaya mı uçtu, bilmem ama geliyorum işte. Adaya bile uçsa, ölümüm orada olsun. Gitme, ışığını saç, yıldızım! Adını bilmediğim için kızma bana. Öğrenmeye fırsat bulamadım, babam olsa söylerdi. İstersen babamın adıyla çağırayım, Emrayin'in yıldızı diyelim sana. Gökte seni görünce selam vereyim, adını fısıldayayım. Bana yardım et, Emrayin'in yıldızı, vaktinden önce gitme, sönme bulutların arkasına gizleniverme...»

Yol gösterici yıldızıyla böyle konuşuyordu. Sonra dalgalarla konuşmaya başladı:

«Dalgalar, kayığımı sürüklediğiniz için iyisiniz, çok iyisiniz. Size Mılgun Amcamın dalgaları diyeceğim. Aguguk kuşunun uçtuğu yöne gittiğinizi biliyorum. Nereye gitmeniz gerekiyorsa oraya gidersiniz, hiç durmazsınız. Ne olur, bırakmayın beni, yolunuzdan hiç sapmayın! Kendi gücüm olsa kürek çekerdim. Fakat, görüyorsunuz, sizin itişinizden yararlanıyorum. Eğer sağ kalırsam Orhan Dedenin rüzgârıyla birlikte Emrayin'in yıldızına doğru gittiğinizi hiç unutmayacağım. Herkese Mılgun Amcamın dalgalarının denizde herkese iyilik yaptığını söyleyeceğim. Yardım edin bana, gitmeyin, yalnız bırakmayın beni...»

Bütün yıldızlar arasında Emrayin'in yıldızının parıltısı en uzun sürdü, tan vaktine dek mavi gökte tek başına durdu. Şafağa dek pırıl pırıl temiz ışıklarını saçtı, sonra sabahın bozaran havasında yavaş yavaş söndü. Sevimli, ak lekesi uzun süre silinmedi gökyüzünden.

Sabah böyle oldu. Sonra güneş yükseldi denizden. Kirisk hem sevindi, hem korktu. Güneşe sevindi, denizin uçsuz bucaksızlığından korktu. Güneş ışıklarıyla mavi mavi harelenen deniz koyu bir renkteydi ve göz alabildiğine ıssızdı. Kirisk dümeni elinden bırakmıyor, rüzgârın yönünü şaşırmaksızın hep o yöne çeviriyordu. Çok yoruyordu bu da onu...

Başının döndüğünü, gözlerinin karardığını anladı birden...

Sandal şimdi kendi başına gidiyordu...

*

Çocuk kendine geldiğinde güneş göğün öbür ucuna ağmıştı. Titreyen kollarına dayanıp biraz doğrularak güçlükle oturdu ve başının dönmesi geçinceye değin gözlerini yumdu. Sonra açtı gözlerini, baktı. Sandal dalgalarda sekiyordu. Göz alabildiğince uzanan suların yanıp sönen, titreşen ışıklarıyla dopdolu bir deniz uzanıyordu dört bir yanda. Kirisk kayığın ilerisine doğru bakınca dondu kaldı. Gözlerini ovuşturarak bir daha baktı. Evet, oydu. Denizin koyu yeşil tümseğinin ardından Ala Köpek Dağı ona bakıyordu. Ala Köpek koşuyordu ona doğru. Ulu Ala Köpek!

Bozumsu mavi tepelerden oluşan sahil, denizin bitiminde görünmeye başlamıştı. Beyaz kulaklı, kasığı beyaz lekeli Ala Köpek bütün tepelerin üzerinde yükseliyor; eteklerinden eksik olmayan fışırtılı dalgaların beyaz köpükleri yüksek tepeyi halka gibi kuşatmış gözüküyordu. Kıyıda martıların çığlıkları duyuluyordu arada bir. Kirisk'in sandalını ilk görenler de bu martılar olmuştu. Ala Köpek'in yamacında yakılmış işaret ateşinin son boz dumanları kıvrıla kıvrıla yükseliyordu dağın doruğuna doğru.

Deniz kıyısında koşan ala köpek!
Sana dönüyorum, yalnızım.
Orhan Dedem yok yanımda,
Babam Emrayin yok yanımda,
Mılgun Amcam yok yanımda.
Onlar nerede diye sor ama,
Önce doya doya su ver bana!

Kirisk ömrünün sonuna dek birlikte yaşayacağı şarkısının, adına düzülmüş şarkının ilk sözlerinin bunlar olacağını biliyordu...

*

... Dalgalar karanlıkta kayalara çarptıkça parçalanıyor, sanki acıdan kıvranıyordu. Denizin dayanılmaz vuruşlarına karşı koyan taş sertliğindeki toprak ise dalgalar dövdükçe inim inim inliyordu.

Yaradılıştan düşman güçlerdi kara ile deniz. Gecelerin gece-

leri, gündüzlerin gündüzleri doğurduğu zamandan başlayıp, karanın ve denizin var olacağı bütün geceler, bütün gündüzler boyunca boğuşacaklardı...

Bütün geceler bütün gündüzler boyunca...

... Bir gece daha sona eriyordu...

Denizin üstünde Orhan Dedenin rüzgârı uğulduyor, Mılgun Amcanın dalgaları yuvarlanıyor, aydınlanan gökyüzünün bir ucunda ise Emrayin'in yıldızı ışıl ışıl parlıyordu...

... Birgün daha doğuyordu...

Aralık 1976–Ocak 1977
Baytik Köyü

İÇİNDEKİLER

AL YAZMALIM, SELVİ BOYLUM 5
ERKEN GELEN TURNALAR 105
FUJİ – YAMA 203
DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALA KÖPEK 269

Yaşayan en büyük Kırgız yazar ***Cengiz Aytmatov,*** 1928'de Kırgızistan'ın Frunze kentinde doğdu. Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Doğduğu toprakların insanlarını, onların geleneklerini ve yaşam biçimlerini, sevinçlerini ve acılarını, duygulu olduğu ölçüde gerçekçi bir dille ve evrensel boyutlarda anlattığı roman ve öyküleriyle kısa zamanda tanındı. 1963'te Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazanan Aytmatov'un yapıtları çeşitli dillere çevrildi ve ona uluslararası ün kazandırdı.

Cengiz Aytmatov'un tüm yapıtlarını, 4 cilt halinde, ***Mehmet Özgül'ün*** yetkin Türkçesiyle Rusça aslından tam olarak okurlarımıza kıvançla sunuyoruz.

Kapak Resmi: Güner ENER

ISBN 975-406-405-9

9 799754 064055